

**ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ & ΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ**

Σταυρούλα Στάθη
Φωτεινή Καλαμπαλίκη

Επιβλέπων: Χάρης Ναζάκης,
Καθηγητής

Πρέβεζα, 2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο	6
ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΗΣ	7
1.1 Ιστορική εξέλιξη της μετανάστευσης από το 1900 έως σήμερα.....	7
1.2 Μετανάστες και μετανάστευση. Εννοιολογικός προσδιορισμός	9
1.2.1 Τα βασικά είδη της μετανάστευσης.....	10
1.3 Τα αίτια της μετανάστευσης.....	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο	17
Η ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΧΩΡΑ ΕΞΑΓΩΓΗΣ, ΧΩΡΑ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ.....	18
2.1 Οι πολιτικές ρύθμισης της μετανάστευσης στην Ελλάδα.....	18
2.2 Από την αποστολή μεταναστών στην υποδοχή μεταναστών	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο	24
ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	25
3.1 Αναλυτική μελέτη των στατιστικών στοιχείων για τη μετανάστευση στην Ελλάδα 1990-2004.....	25
3.2 Μεταναστευτικές τάσεις στην Ελλάδα	27
3.2.1 Η κατανομή των μεταναστών στην Ελλάδα: πληροφορίες από την Απογραφή του 2001.	29
3.2.2 Χαρακτηριστικά του μεταναστευτικού πληθυσμού από τα δεδομένα της βάσης δεδομένων Άδειας Παραμονής, 2003-2004.....	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο	45
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	46
4.1 Το φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ελλάδα	46
4.2 Μετανάστευση και αγορά εργασίας στην Ελλάδα	48
4.3 Το δικαίωμα στην φθηνή εργασία	58
4.4 Νέα έρευνα για την απασχόληση και τις εργασιακές σχέσεις των μεταναστών στην Ελλάδα	62
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο	67
ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	68
5.1 Εισροή μεταναστών και οικονομία της χώρας υποδοχής. Η περίπτωση της Ελλάδας	68
5.1.1 Σχέσεις και αλληλεπιδράσεις εισροής μεταναστών και οικονομικής ανάπτυξης	68
5.1.2 Η συμβολή της εισροής μεταναστών στην αύξηση του ΑΕΠ	68
5.1.3 Αύξηση της αγροτικής παραγωγής, αναζωογόνηση και ενίσχυση της ελληνικής υπαίθρου	71
5.1.4 Η παράταση της βιωσιμότητας και η ενίσχυση επιχειρήσεων του δευτερογενή και του τριτογενή τομέα	73
5.1.5 Ανταγωνιστικότητα και μετανάστες	76
5.2 Άλλες μακροοικονομικές σχέσεις και αλληλεπιδράσεις	79
5.2.1 Εισροή μεταναστών και κατανάλωση	79
5.2.2 Εισροή μεταναστών και αποταμίευση	80
5.2.3 Εισροή μεταναστών και επενδύσεις	83
5.2.4 Εισροή μεταναστών, εμπορικό ισοζύγιο και ισοζύγιο πληρωμών	85
5.2.5 Εισροή μεταναστών και πληθωρισμός	88
5.2.6 Εισροή μεταναστών και μετανάστευση παραγωγικών δραστηριοτήτων	90
5.3 Εισροή μεταναστών και δημόσια οικονομικά	91
5.3.1 Επιπτώσεις της εισροής μεταναστών στα δημόσια έσοδα	91
5.3.2 Επιπτώσεις της εισροής μεταναστών στις κρατικές δαπάνες	91
5.4 Μετανάστευση και οικονομική ευημερία	96
5.5 Οι μετανάστες και η απασχόληση	100
5.6 Μετανάστευση και Ανεργία στην Ελλάδα	103
5.7 Αν αύριο έφηναν όλοι οι μετανάστες από την Ελλάδα	106
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	110
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	114

Πρόλογος

Το περιεχόμενο της εργασίας που ακολουθεί, αναφέρεται στην συμβολή των μεταναστών στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας.

Η μετανάστευση δεν είναι απλά ένα φαινόμενο αλλά μια διαδικασία της οποίας η κατανόηση απαιτεί διαρκή ερευνητική ανάλυση και βελτίωση των εργαλείων της στατιστικής παρατήρησης προκειμένου να χαραχτούν οι αναγκαίες πολιτικές.

Ακολουθούν το 1^ο Κεφάλαιο που παρουσιάζεται η ιστορική εξέλιξη της μετανάστευσης και τα είδη της.

Στη συνέχεια στο 2^ο Κεφάλαιο το οποίο εξηγεί: Πως η Ελλάδα από χώρα εξαγωγής έγινε χώρα εισαγωγής των μεταναστών.

Στο 3^ο Κεφάλαιο παρουσιάζονται στατιστικά δεδομένα.

Εν συνεχεία το 4^ο Κεφάλαιο που αναφέρεται η αγορά εργασίας στην Ελλάδα.

Στο 5^ο Κεφάλαιο αναλύεται η συνεισφορά των μεταναστών στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας.

Και τέλος παρουσιάζονται τα γενικά συμπεράσματα από όλη την έρευνα και γίνονται προτάσεις για την επίλυση του θέματος.

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε όλα τα ιδρύματα και τους εργαζομένους όπου μας βοήθησαν να αναζητήσουμε όλες μας τις βιβλιογραφικές πηγές όπως: ΤΕΙ Ηπείρου Παράρτημα Πρεβέζης – Ινστιτούτο Μετανάστευσης και Πολιτικής – Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος – Γ.Σ.Ε.Ε. – ΑΔΕΔΥ – ΤΕΙ Πειραιώς – Πανεπιστήμιο Πειραιώς – Πάντειο Πανεπιστήμιο – Internet (Διαδίκτυο).

Τέλος θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τις οικογένειές μας για την υπομονή και την υποστήριξη ώστε να φέρουμε εις πέρας αυτή την εργασία. Καθώς και τον Καθηγητή Πληροφορικής κ. Χατζινά Φίλιππο για την πολύτιμη βοήθεια του στο Internet.

Θερμές ευχαριστίες οφείλουμε στον Εισηγητή μας κ. Ναξάκη Χάρη για την ανάθεση του όντας ενδιαφέροντος τούτου θέματος, όπου μας καθοδήγησε και μας συμβούλευσε για την σωστή εκπόνηση αυτής της εργασίας.

Παρόλο που σήμερα ζούμε στην εποχή της λεγόμενης παγκοσμιοποίησης, οικονομικής αλλά και κοινωνικής, σε μια εποχή που μέσα στις σύγχρονες πολύ – πολιτισμικές κοινωνίες της πληροφορίας κάθε λογής σύνορα καταργούνται, προκαλεί έκπληξη, μοιάζει αντιφατικό, διαχωριστικές γραμμές ή λογικές διάκρισης να υιοθετούνται αλλά και να προβάλλονται με ιδιαίτερο ζήλο.

Σ' αυτό, λοιπόν, το πλαίσιο, από τη μια δηλαδή της παγκοσμιοποιημένης, της διεθνοποιημένης κοινωνίας και από την άλλη των στεγανών που εξακολουθούν να θέτουν έννοιες όπως η υπηκοότητα, η καταγωγή, το έθνος, σ' αυτό ακριβώς το σημείο θα πρέπει να αναπτυχθεί σήμερα όλος ο προβληματισμός για την αντιμετώπιση του μεταναστευτικού ζητήματος.

Το πόσο σημαντική αλλά και επείγουσα είναι η αναζήτηση λύσεων μέσω ευέλικτων πολιτικών για τα προβλήματα που συνεπάγεται η μετανάστευση μοιάζει προφανές. Αρκεί να αναφερθούμε στο ότι :

- Η ροή των εξ Ανατολών μεταναστευτικών ρευμάτων συνεχίζεται με αμείωτη ένταση.
- Πόλεμοι, εμφύλιες συγκρούσεις, φτώχεια, δικτατορικά καθεστώτα συνεχίζουν να προκαλούν μαζικές μετακινήσεις πληθυσμών από την Αφρική, την Ασία και τη Μέση Ανατολή.

Είναι χαρακτηριστικό άλλωστε, ότι περισσότεροι από 175.000.000 άνθρωποι στον κόσμο, το 2% δηλαδή του παγκόσμιου πληθυσμού, ζουν σε χώρα της οποίας δεν έχουν την υπηκοότητα, και ότι ο ένας στους τριανταπέντε κατοίκους του πλανήτη μας αναζητά εργασία και καλύτερες συνθήκες ζωής σε μια άλλη χώρα.

Ο μετανάστης, ο οικονομικός μετανάστης, ο ξένος, ο διαφορετικός αντιμετωπίζεται με «περίεργο» τρόπο στην αυστηρά δομημένη ευρωπαϊκή κοινωνία. Συχνά ως αναγκαίο κακό. Είναι ευπρόσδεκτος σε ότι αφορά την παροχή απ' αυτόν φτηνής εργασίας, άρα ως σημαντικός παράγοντας οικονομικής ανάπτυξης, αλλά την ίδια στιγμή είναι ανεπιθύμητος ως υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων ή ως διεκδικητής μιας θέσης εργασίας.

Συχνά – και αυτή είναι η καλύτερη περίπτωση – αναγνωρίζονται στο μετανάστη μόνο η νόμιμη παραμονή και η νόμιμη εργασία. Από εκεί και πέρα όμως; Μήπως η διαμονή και η εργασιακή ένταξη δεν αποτελούν προϋποθέσεις διεύρυνσης του κύκλου των δικαιωμάτων του μετανάστη, ατομικών, κοινωνικών αλλά και δημοσίων ακόμα; Δεν θα πρέπει η παρουσία του σε μια χώρα της οποίας δεν είναι υπήκοος να του διασφαλίζει ίση μεταχείριση, δικαίωμα στην εργασία και στην ασφάλιση, μη διάκριση, να του διασφαλίζει δηλαδή αυτό που ορισμένοι μελετητές ονομάζουν «κοινωνική υπηκοότητα»;

Η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '90, άλλαξε στρατόπεδο και από παραδοσιακά χώρα αποστολής μεταναστών, έγινε χώρα υποδοχής αλλοδαπού εργατικού δυναμικού που προερχόταν κυρίως από τις όμορες βαλκανικές χώρες. Από αφετηρία, έγινε προορισμός. Χωρίς προηγούμενες εμπειρίες, με αμηχανία, χωρίς υποδομή αλλά με νωπές τις μνήμες αντίστοιχων μαζικών

μετακινήσεων υπηκόων της για μια καλύτερη ζωή, μια δεύτερη ευκαιρία σε Αμερική και Ευρώπη, βρέθηκε η χώρα μας αρχές του 1996, με περισσότερους από 500.000 ανεπίσημους οικονομικούς μετανάστες κατ' εκτίμηση στην επικράτειά της. Η γεωγραφική της εγγύτητα προς τις γειτονικές χώρες του Βορρά, η συγκριτικά καλύτερη οικονομική κατάσταση της και κατά συνέπεια η κατακόρυφη άνοδος του βιοτικού επιπέδου των πολιτών της, αποτέλεσαν καθοριστικούς παράγοντες για την επιλογή της Ελλάδας ως τόπου παραμονής ή μόνιμης εγκατάστασης οικονομικών μεταναστών.

Κάτω από την πίεση αυτής της πραγματικότητας άρχισε πειραματικά μέσω των διατάξεων του Ν. 2434/1998 η διαδικασία της νομιμοποίησης, μιας νομιμοποίησης μαζικής, γραφειοκρατικής, όχι όμως αυστηρών προϋποθέσεων, σε σύγκριση τουλάχιστον με αντίστοιχες πρακτικές σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα προεδρικά διατάγματα 358 και 359/97 με τις βασικές ρυθμίσεις της νομιμοποίησης πέτυχαν παρά τον αυστηρά μεταβατικό χαρακτήρα τους να βγάλουν από τη γκρίζα ζώνη της παρανομίας 200.000 περίπου οικονομικούς μετανάστες να εξορθολογίσουν κατά το δυνατό την αγορά εργασίας, να ομαλοποιήσουν την κοινωνική συμβίωση. Όμως δεν είχαν ως στόχο – ούτε μπορούσαν άλλωστε – να επιλύσουν συνολικά το μεταναστευτικό πρόβλημα.

Αλλά και οι άλλες δύο νομοθετικές παρεμβάσεις ήταν εξίσου-αν όχι περισσότερο αποτυχημένες. Ο έντονα αναχρονιστικός νόμος 1975/91 περί αλλοδαπών δεν επιδέχεται καν κριτικής, ενώ σε ό,τι αφορά τον πρόσφατο Ν. 2910/2001 που με περισσή φιλοδοξία διαδέχτηκε τον προηγούμενο μετρά έως σήμερα περισσότερες από 60 τροποποιήσεις! Ειδικότερα για τον Ν.2910/2001 μπορούμε να πούμε πως δεν αποτελεί παρά μια εκσυγχρονισμένη συλλογή κανόνων που θεσπίστηκαν στη χώρα μας από τις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας μέχρι σήμερα. Ίδιοι στόχοι, πολλά έγγραφα, χρονοβόρα διαδικασία, υψηλό κόστος νομιμοποίησης, εξαντλητική γραφειοκρατία για εργοδότες και εργαζόμενους. Σε καμιά περίπτωση από τις διατάξεις του εν λόγω νόμου δεν προκύπτουν στοιχεία μιας συγκροτημένης όσο και συγκεκριμένης πολιτικής. Η μετανάστευση αντιμετωπίζεται ως πρόβλημα και οι αλλοδαποί εργαζόμενοι ως απειλή για τους ημεδαπούς συναδέλφους τους. Περαιτέρω, η απουσία των κοινωνικών εταίρων από όλα τα στάδια των διαδικασιών που προβλέπει ο Ν.2910/2001 οδηγεί μοιραία στην προσπάθεια χάραξης μεταναστευτικής πολιτικής αποσπασματικά, χωρίς να συνδέεται δηλαδή η εργασία των μεταναστών στη χώρα μας με τη συνολική εργασιακή πολιτική που θα πρέπει να έχει ως σκοπό, μεταξύ άλλων, την αύξηση της απασχόλησης, των κατώτατων μισθών, την εφαρμογή του 35ωρου κλπ.

Άρα για ποια επίλυση του μεταναστευτικού ζητήματος μιλάμε; Πέρασαν ήδη πάνω από 10 χρόνια από την πρώτη νομοθετική παρέμβαση. Κανείς δεν μπορεί πειστικά πλέον να ισχυριστεί το εύλογο της απειρίας της χώρας μας στη διαχείριση, πόσο μάλλον περαιτέρω στη χάραξη μεταναστευτικής πολιτικής.

Στην αρχή η Ελλάδα αντιμετώπισε την μετανάστευση σαν ένα ιστορικό ατύχημα, ένα παροδικό ατυχές συμβάν. Παραγνώρισε το γεγονός ότι οι μεταναστεύσεις είναι μόνιμα επανερχόμενα ιστορικά φαινόμενα που έχουν τις ρίζες τους στο αυτονόητο,

στην άνιση κατανομή του πλούτου στον κόσμο. Όσο «ατυχής» είναι η άνιση κατανομή του πλούτου στον κόσμο, τόσο «ατυχής» είναι και η μετανάστευση. Επομένως δεν υπάρχουν δικαιολογίες στο εξής για αδράνεια, ατολμία, προχειρότητα ή σκοπιμότητες.

Η μεταναστευτική πολιτική είναι κατεξοχήν οριζόντια πολιτική. Απαιτεί εμπλοκή και σε πολυτομεακό διυπουργικό και σε τοπικό-περιφερειακό επίπεδο. Η μετανάστευση δεν είναι απλά ένα φαινόμενο αλλά μια διαδικασία της οποίας η κατανόηση απαιτεί διαρκή ερευνητική ανάλυση και βελτίωση των εργαλείων της στατιστικής παρατήρησης προκειμένου να χαραχθούν οι αναγκαίες πολιτικές.

Βρισκόμαστε ενόψει μιας τρίτης νομοθετικής παρέμβασης εξίσου αυτάρεσκα φιλόδοξη με την προηγούμενη. Μπροστά σ' έναν νέο νόμο που δεν κάνει τίποτα παραπάνω απ' το να μας υπενθυμίζει ότι το πρόβλημα παραμένει. Και ποιο είναι αυτό το πρόβλημα; Ο ορισμός του παράδοξου: η ανυπαρξία -πάλι-μεταναστευτικής πολιτικής! Βέβαια είναι συζητήσιμο κατά πόσο η απουσία θεσμικής πολιτικής για τη μετανάστευση για ένα τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα ισοδυναμεί με μη ύπαρξη πολιτικής. Πάντα υπάρχουν πολιτικές. Και στη συγκεκριμένη περίπτωση η πολιτική που επί σειρά ετών επιλέγεται και προωθείται είναι ο εκάστοτε νόμος να λειτουργεί ως **διαβατήριο** για τη μαύρη εργασία, ως μέσο ανάσχεσης δηλαδή για τον μετανάστη να αποκτήσει ή και κυρίως να διατηρήσει τη νομιμοποίησή του.

Οι αλλοδαποί αντιμετωπίζονται λιγότερο ως υποκείμενα δικαιωμάτων παρά ως αντικείμενα αντιφατικών ρυθμίσεων, αφού και το όποιο θετικό κατά περίπτωση περιεχόμενο των συγκεκριμένων αυτών ρυθμίσεων δεν έχει αποτέλεσμα στην πράξη. Έτσι οδηγούμαστε με μαθηματική ακρίβεια στη διατήρηση των μεταναστών σε μια ιδιότυπη ομηρία που ευνοεί και σε τελική ανάλυση συντηρείται από τα πρόσκαιρα οικονομικά οφέλη ορισμένων κοινωνικών στρωμάτων τα οποία διαβιούν μέσα από την αναπαραγωγή της εκμετάλλευσης και του αποκλεισμού. Εξακολουθεί η ανυπαρξία πολιτικής βούλησης προκειμένου να λυθεί το μεταναστευτικό ζήτημα αφού το μόνο μέλημα των προτεινόμενων πολιτικών είναι η αξιοποίηση των μεταναστών ως φθηνό εργατικό δυναμικό προς όφελος των εργοδοτών. Και η **γκρίζα ζώνη** παρανόμων ή ημιπαράνομων οικονομικών μεταναστών διαρκώς διευρύνεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΗΣ***1.1 Ιστορική εξέλιξη της μετανάστευσης από το 1900 έως σήμερα.***

Η μετανάστευση αποτελεί ένα σημαντικό φαινόμενο της ανθρώπινης ζωής. Από καταβολής κόσμου, ο άνθρωπος μετακινείται από τόπο σε τόπο αναζητώντας πιο ευνοϊκούς τρόπους επιβίωσης. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι στην έρημο της κεντρικής Ασίας γίνονταν μεταναστεύσεις ολόκληρων φυλών επί 3.000 χρόνια περίπου ενώ, υπάρχουν αρχαιολογικές ενδείξεις για προϊστορικές μετακινήσεις στην Κίνα και την Ευρώπη. Γενικά όμως, οι άνθρωποι που ζούσαν σε μέρη που περιστοιχίζονταν από βουνά σε σχέση τις πεδιάδες δεν μετακινούνταν τόσο συχνά καθώς, οι προϊστορικοί άνθρωποι στις μετακινήσεις χρησιμοποιούσαν δρόμους με λιγότερα εμπόδια. Προτιμούσαν έτσι, να μετακινηθούν πηγαίνοντας από παραθαλάσσια μέρη αντί να τα διασχίσουν ή προτιμούσαν ν' ακολουθήσουν τις όχθες των ποταμών περνώντας μέσα από κοιλάδες όπως, του Νείλου ή του Τίγρη και του Ευφράτη, που ήταν οι πρώτες που κατοικήθηκαν και ανέπτυξαν αξιόλογο πολιτισμό το έτος 4.000 π.χ περίπου.

Αλλά ενώ, ο πολιτισμός μετακινήθηκε αρχικά ανατολικά περνώντας το 3.000 π.Χ από την Μικρά Ασία στις Ινδίες και το 2.000 – 1.000 π.Χ στην Κίνα, η προέλευση του είναι κυρίως δυτική καθώς, το 2.000 π.Χ εξαπλώθηκε στην Βαβυλώνα, το 1.300 – 612 π.Χ στην Ασσυρία, το 500 π.Χ στην Περσία, το 600 – 300 π.Χ στην Ελλάδα, το 500 – 400 π.Χ στην Ρώμη, το 450 – 1400 μ.Χ στην Γαλλία και το 1.300 – 1.500 μ.Χ στην Ισπανία και την Αγγλία. Από εκεί, το 1.800 μ.Χ πέρασε στην Αμερική και το 1.900 μ.Χ στην Κίνα. Η δυτική αυτή μετακίνηση των λαών των εθνών οφειλόταν συνήθως, στην αναζήτηση καλλίτερων συνθηκών διαβίωσης και θρησκευτικής ή πολιτικής ελευθερίας. Γενικά προκύπτει ότι, η μετανάστευση από απόψεως κατοίκων, γλώσσας και εθνικής ταυτότητας έχει αλλάξει ριζικά την σύνθεση ολόκληρων χωρών και ηπείρων. Έτσι, μετά από 400 χρόνια η Αμερική, η Αυστραλία, η Ωκεανία, το Βόρειο ήμισυ της Ασίας και μερικά μέρη της Αφρικής κατακτήθηκαν από τους λευκούς. Στην νέα της μορφή η μετανάστευση, που γίνεται κυρίως για οικονομικούς λόγους, εμφανίζεται ιδιαίτερα έντονη με την έναρξη της εκβιομηχάνισης στις πιο προηγμένες χώρες. Στο πρώτο ήμισυ του 20^{ου} αιώνα πάνω από 100 εκατομμύρια άτομα μετανάστευσαν από την μια χώρα στην άλλη. Μεγάλη μεταναστευτική κίνηση παρατηρείται κυρίως, απ' όλα τα μέρη του κόσμου καθώς, πολλές χιλιάδες ανθρώπων μετακινούνται στον Νέο Κόσμο με τις απέραντες εκτάσεις εύφορης γης και την αλματώδη βιομηχανική ανάπτυξη που απαιτεί πολλά εργατικά χέρια. Η Ελλάδα υπήρξε από τις χώρες που πρόσφερε στις Η.Π.Α το περισσότερο δυναμικό της καθώς, από το 1900 έως το 1921 μετανάστευσαν συνολικά 384.00 άτομα. Η υπερπόντια αυτή μεταναστευτική δύναμη αναχαιτίστηκε όμως μετά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο, με τα περιοριστικά μέτρα που έλαβε για να εμποδίσει την εισροή και άλλων ξένων μεταναστών, η κυβέρνηση των Η.Π.Α το 1920.

Τα κενά που δημιούργησε όμως η υπερπόντια αυτή μετανάστευση ήλθε να καλύψει, στην Ελλάδα, ο πληθυσμός που μετακινήθηκε με την Μικρασιατική καταστροφή. Συνολικά την περίοδο αυτή επέστρεψαν στην χώρα πάνω από 1.300.000 πρόσφυγες. Οι επιπτώσεις δε, του μεγάλου αυτού αριθμού των προσφύγων ήταν μακροπρόθεσμα πολύ θετικές καθώς, οι πιο πολλοί ήταν κάτοικοι πόλεων (Επιστήμονες, Έμποροι, Τεχνίτες ή Εργάτες) που με την πείρα τους στην βιομηχανία, την βιοτεχνία, το εμπόριο και τις τραπεζικές συναλλαγές και αναζωογόνησαν την ελληνική οικονομία. Εμφανίστηκαν έτσι, την περίοδο του μεσοπολέμου, πολλές βιομηχανίες που αύξησαν τις ευκαιρίες για απασχόληση των εργατών που έμεναν σε αδράνεια ή υποαπασχόληση, μειώνοντας παράλληλα την επιθυμία πολλών να μεταναστεύσουν σε άλλες χώρες καθώς, είναι γεγονός ότι, την περίοδο αυτή, με τα πλούσια μεταναστευτικά εμβάσματα από τις Η.Π.Α υπήρχε έντονο το συναίσθημα της ξενιτιάς. Στην αναχαίτιση του υπερπόντιου αυτού μεταναστευτικού ρεύματος συνετέλεσε πολύ με τις καταστρεπτικές του συνέπειες, ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος. Από το 1950 αρχίζει έτσι πάλι, η μετακίνηση κυρίως, προς την Αμερική, την Αυστραλία και τον Καναδά, λόγω της υποαπασχόλησης και της ανεργίας στην χώρα πολλών Ελλήνων. Θεωρείται ότι μόνο στο διάστημα 1953 – 1964 μετανάστευσαν σε υπερπόντιες χώρες 250.00 Έλληνες.

Πολλά δυτικό – Ευρωπαϊκά κράτη που αποκαταστάθηκαν κοινωνικά, μετά τις ζημιές του πολέμου, και αύξησαν ραγδαία την οικονομία τους, απορρόφησαν όχι μόνο το δικό τους εργατικό δυναμικό, αλλά δημιούργησαν ανάγκες για ξένα εργατικά χέρια. Τα κράτη αυτά προσέλκυσαν έτσι, πολλούς Έλληνες όχι μόνο για τα ημερομίσθια που ήταν αρκετά υψηλά, αλλά και γιατί βρισκόνταν πιο κοντά στην πατρίδα και με τι συχνότερες επισκέψεις μετριαζόταν η νοσταλγία των ξενιτεμένων ενώ η μετακίνηση τους στοιχίζε λιγότερο. Η Γαλλία υπήρξε η πρώτη χώρα που ενδιαφέρθηκε για Έλληνες εργαζόμενους και υπέγραψε με την χώρα μας ειδικές μεταναστευτικές συμβάσεις που κατοχύρωναν τα δικαιώματα των μεταναστών και της οικογένειάς τους που άφηναν φεύγοντας. Παρόμοιες μεταναστευτικές συμβάσεις έγιναν αργότερα, στο Βέλγιο, την Γερμανία και άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Η μεγαλύτερη όμως απορρόφηση του ελληνικού εργατικού δυναμικού έγινε από την Γερμανία. Γενικά, σύμφωνα με στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, από το 1995 και μετά μετανάστευσαν στην Ευρώπη πάνω από 750.000 άτομα, το 80% των οποίων εγκαταστάθηκαν στην Δ. Γερμανία και το 4% στην Ιταλία ενώ, ένα πολύ μικρό αριθμό συγκέντρωσαν άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Η μεγαλύτερη όμως μεταναστευτική κίνηση προς την Ευρώπη παρατηρείται στις περιόδους 1962 – 1965 και 1969 – 1970. Μετά το 1970 αρχίζει κάποια βαθμιαία κάμψη και παρατηρείται αντίθετα ανάμεσα στους Έλληνες μετανάστες μια τάση επιστροφής στην πατρίδα. Το φαινόμενο αυτό μερικώς, ερμηνεύεται από το γεγονός ότι ο ρυθμός ανάπτυξης στις χώρες υποδοχής υποχώρησε και η οικονομική κατάσταση των χωρών αποστολής, όπως η Ελλάδα, βελτιώθηκε σημαντικά ευνοώντας τον επαναπατρισμό.

Ενδεικτικά η Ελληνική εξωτερική μετανάστευση χωρίζεται στις παρακάτω χαρακτηριστικές περιόδους:

Περίοδος πριν από το 1900. Η μετανάστευση κατευθύνεται κυρίως προς την λεκάνη της Μεσογείου, της Μαύρης Θάλασσας, την Αίγυπτο κ.λ.π και έχει σποραδικό χαρακτήρα.

Περίοδος 1900 – 1921. Παρατηρείται μεταναστευτική κίνηση με αποκλειστική σχεδόν κατεύθυνση τις Η.Π.Α για λόγους κυρίως οικονομικούς και σχετική πληθυσμιακή πίεση.

Περίοδος 1945 – 1950. Υπήρξε υποχρεωτική μετακίνηση για πολιτικούς λόγους 1.000.000 Ελλήνων περίπου προς τις γειτονικές χώρες του ανατολικού ΒΛΟΚC, σαν αποτέλεσμα του εμφύλιου πολέμου. Παράλληλα, υπάρχει μετακίνηση μέρους του πληθυσμού προς τις Η.Π.Α. Την ίδια περίοδο επιστρέφουν από τα Βαλκάνια 15.000 περίπου Έλληνες.

Περίοδος 1950 – 1960. Παρατηρείται μετακίνηση Ελλήνων μεταναστών λόγω της ανεργίας και της υποαπασχόλησης στην χώρα, προς την Αμερική, την Αυστραλία και τον Καναδά. Ταυτόχρονα, και ειδικά το 1955 υπάρχει μεγάλη μεταναστευτική κίνηση προς τις δυτικό – Ευρωπαϊκές χώρες, και κυρίως στο Βέλγιο και την Δυτική Γερμανία. Αντίθετα από τις άλλες μεταναστευτικές κινήσεις, η μετανάστευση προς την Γερμανία χαρακτηρίζεται σαν μια καλά οργανωμένη διάρθρωση, εργατική επιλογή και συμβατικές υποχρεώσεις. Υπολογίζεται ότι κατά την διάρκεια της 10ετίας αυτής μετανάστευσαν συνολικά 312.000 Έλληνες, από τους οποίους 185.000 εκτός Ευρώπης.

Περίοδος 1961 – 1973. Παρατηρείται γενικά, μεγάλη μεταναστευτική κίνηση προς την Ευρώπη. Από τους 965.000 Έλληνες που εγκατέλειψαν την χώρα, οι 650.000 ή το 68% περίπου κατευθύνθηκε κυρίως προς την Δυτική Γερμανία και κατόπιν στην Σουηδία και το Βέλγιο.

Περίοδος 1974 – Σήμερα. Αρχίζει η βαθμιαία κάμψη της μετανάστευσης ενώ, αντίθετα παρατηρείται ολοένα αυξανόμενη παλιννόστηση Ελλήνων μεταναστών. Γενικά, έχει παρατηρηθεί ότι οι Έλληνες που μεταναστεύουν στην Δυτική Ευρώπη προέρχονται κυρίως (70% περίπου) από τις αγροτικές περιοχές της Βόρειας Ελλάδας, ενώ οι Έλληνες που ξενιτεύονται στην Αμερική, τον Καναδά και την Αυστραλία προέρχονται κυρίως από την Νότια Ελλάδα και τα νησιά. Το μεγαλύτερο όμως ποσοστό (60% περίπου) των Ελλήνων μεταναστών είναι άντρες από 15 – 44 ετών και το 55% - 60% απ' αυτούς πριν από την αναχώρησή τους ήταν στην χώρα οικονομικά ενεργοί.

1.2 Μετανάστες και μετανάστευση. Εννοιολογικός προσδιορισμός.

Ως μετανάστευση ορίζουμε την φυσική μετάβαση ατόμων και ομάδων από μια κοινωνία σε κάποια άλλη ή κάθε γεωγραφική μετακίνηση μεγάλου αριθμού ατόμων ή την μεταφορά ανθρώπινου εργατικού δυναμικού από μία περιοχή σε κάποια άλλη. Η μετανάστευση μπορεί να γίνεται εκούσια ή ακούσια (αναγκαστική) με βαθύτερα αίτια για αλλαγή του τρόπου ζωής και την αναζήτηση καλύτερης τύχης. Η έννοια προέρχεται από το ρήμα **''Μεταναστεύω''** και αποτελεί γενικά, μια μορφή

πληθυσμιακής κινητικότητας μέσα στον περιβάλλοντα χώρο. Άλλη βασική μορφή της κινητικότητας είναι η λεγόμενη **''Κοινωνική''** που συντελείται στα πλαίσια ενός κοινωνικού συστήματος και εμφανίζεται σαν η κύρια μετακίνηση του ανθρώπου ή μιας ολοκληρωμένης ομάδας ατόμων από μια κοινωνική τάξη ή ένα κοινωνικό στρώμα σ' ένα άλλο. Στην γεωγραφική κοινότητα που αποτελεί και το κύριο θέμα διακρίνονται τα παρακάτω τέσσερα βασικά είδη: **(α) Η ημερήσια Παλίνδρομη μετακίνηση**, **(β) Η Μετοικεσία (Κινητικότητα Κατοικίας)**, **(γ) Η Περιήγηση** και **(δ) Η Μετανάστευση ή Παλιννόστηση**, που γίνεται και ιδιαίτερη αναφορά.

1.2.1 Είδη μετανάστευσης

Τα βασικά είδη της γεωγραφικής μετανάστευσης είναι συνήθως τα παρακάτω:

Ατομική ή Ομαδική που μεμονωμένα άτομα ή ομάδες ατόμων εγκαταλείπουν τον τόπο τους και εγκαθίστανται σε κάποιον άλλο.

Εσωτερική ή Εξωτερική όπου η μετανάστευση γίνεται στα όρια ενός Κράτους ή πέρα απ' αυτό.

Εκούσια ή Αναγκαστική με σκοπό να μειωθούν οι στερήσεις και ν' αυξηθούν οι απαιτήσεις των μεταναστών. Συχνά όμως λόγω των πολιτικών, θρησκευτικών ή άλλων διώξεων παρουσιάζεται το φαινόμενο της αναγκαστικής μετανάστευσης.

Προσωρινή ή Μόνιμη όταν η μετανάστευση γίνεται σε ορισμένο χρονικό διάστημα, ανάλογα με τον χρόνο που απαιτείται για την διευθέτηση των υποθέσεων, καθώς υπάρχει πάντα η πρόθεση της επανόδου. Όταν η μετανάστευση είναι αδύνατον να καθοριστεί χρονικά ή είναι αβέβαιης διάρκειας και δεν υπάρχει πρόθεση επανόδου από τον μετανάστη, τότε θεωρείται μόνιμη. Σχετικά, η **«Εθνική Στατιστική Υπηρεσία»** της χώρας ορίζει σαν προσωρινή την μετανάστευση σε μια χώρα του εξωτερικού για παραμονή μικρότερη από ένα έτος ή την αναχώρηση λόγω ναυτολόγησης και σαν μόνιμη την μετάβαση σε μια ξένη χώρα για εγκατάσταση που διαρκεί πάνω από ένα έτος.

Ηπειρωτική ή Υπερπόντια ανάλογα, με το αν στην μετακίνηση από χώρα σε χώρα, παρεμβάλλεται ή όχι θάλασσα και η χώρα της μετανάστευσης ανήκει σε άλλη ήπειρο. Σήμερα, γίνεται πιο επιλεκτική διάκριση ανάμεσα στις ενδοηπειρωτικές και διηπειρωτικές μεταναστεύσεις και διατηρείται πιο έντονη η εικόνα της ενότητας ή της ασυνέχειας της γεωγραφικής περιοχής όπου κινείται συνήθως ο μετανάστης. Συχνά, γίνεται διαχωρισμός ανάμεσα στην Εσωτερική και Εξωτερική μετανάστευση. Τονίζεται όμως ότι, η αντιμετώπιση του διαχωρισμού αυτού είναι μάλλον άσχετη καθώς, κάποια είδη μετανάστευσης δεν υπάγονται σε καμιά από τις παραπάνω κατηγορίες και μερικά σημαντικά χαρακτηριστικά των μεταναστών παραμένουν τα ίδια, είτε μεταναστεύουν σε άλλη χώρα είτε σε άλλη πόλη της πατρίδας τους. Παρατηρούνται έτσι, μεγαλύτερες διαφορές ανάμεσα στα όρια μιας χώρας παρά ανάμεσα σε δύο και ο μετανάστης που μετακινείται από το χωριό στην πόλη αντιμετωπίζει περισσότερα προβλήματα από την μετακίνηση του σε μια άλλη χώρα. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, ένας γεωργός που μεταναστεύει σε μια πόλη αλλάζει ίσως, πιο συχνά τρόπο ζωής από εκείνον που μεταβαίνει σε άλλη χώρα και παραμένει γεωργός. Η εσωτερική μετανάστευση όμως, χαρακτηρίζεται κυρίως από την

«Αστυφιλία» που αφορά την μετακίνηση των ανθρώπων από την ύπαιθρο στα μεγάλα αστικά κέντρα, γεγονός που προκαλεί την αλματώδη αύξηση του πληθυσμού των πόλεων. Με τον όρο αυτό, προσδιορίζεται επίσης η αγάπη και η ροπή των ανθρώπων της υπαίθρου στις μεγάλες πόλεις, φαινόμενο που λαμβάνει τον χαρακτήρα της εσωτερικής μετανάστευσης και αποτελεί κοινωνικό πρόβλημα αρκετά παλιό στην ιστορία του Πολιτισμού. Οι πρώτες μετακινήσεις που καταγράφηκαν ήταν προς τα δύο μεγάλα κέντρα του πολιτισμού στις κοιλάδες του Νείλου ή του Τίγρη και του Ευφράτη. Παρόμοια πληθυσμιακά κέντρα αναπτύχθηκαν επίσης, στις πλούσιες κοιλάδες της Ινδίας και της Κίνας. Οι περιοχές αυτές πυκνοκατοικήθηκαν καθώς, μπορούσαν εύκολα να υποστηρίξουν τους μεγάλους πληθυσμούς και από την συγκέντρωση αυτή των ανθρώπων στα αστικά κέντρα αναπτύχθηκε σταδιακά το Εμπόριο. Επιπλέον, τον Μεσαίωνα αναπτύχθηκαν κατά μήκος του Δούναβη πολλές πόλεις όπως, η Βουδαπέστη, η Βιέννη, το Μόναχο, η Φρανκφούρτη, η Φλωρεντία, η Βενετία, η Γένοβα κ.α που με την σειρά τους προσέλκυσαν μεγάλο αριθμό ατόμων. Σε νέα μορφή, σαν βιομηχανικό και εμπορικό κέντρο οι πόλεις που αναπτύχθηκαν παράλληλα με την Βιομηχανική επανάσταση, παρέμειναν αν όχι πιο ισχυρές περισσότερο ελκυστικές. Στην Ελλάδα, κυρίως η Αθήνα αλλά, και η Θεσσαλονίκη καθώς, πιστεύεται ότι η ζωή είναι ποιοτικά καλύτερη και προσφέρει πιο πολλές ανέσεις από το χωριό, προσελκύουν γενικά το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού.

Τα αίτια που ευνοούν την αστυφιλία είναι:

Η Πρόοδος της Επιστήμης και της Τεχνολογίας, με τις τεχνικές βελτιώσεις και την εξέλιξη της μηχανικής καλλιέργειας στον χώρο των εργασιακών δραστηριοτήτων, άλλαξαν την μορφή της κοινωνίας και έκαναν τους ανθρώπους λιγότερο απαραίτητους στην γη. Έτσι, το πλεόνασμα διοχετεύεται στις πόλεις που υπάρχουν πιο πολλές δυνατότητες απασχόλησης.

Η Ανασφάλεια της αγροτικής ζωής.

Η καλύτερη Διαβίωση μεγάλες πόλεις.

Η Συγκέντρωση των οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων στα αστικά κέντρα.

Η συνακόλουθη Διόγκωση του τομέα των υπηρεσιών που προσφέρεται στην αύξηση της προσφοράς εργασίας στις μεγάλες πόλεις.

Η Αύξηση των αναγκών της ζωής, που υπαγορεύει την συμμετοχή της γυναίκας στο οικογενειακό εισόδημα, όταν η απασχόληση σε αγροτικές εργασίες δεν βρίσκει διέξοδο στην επαρχία και κρίνεται μη αποτελεσματική.

Η Παιδεία, η Υγεία και η Ψυχαγωγία που είναι εφικτές με την ύπαρξη ελεύθερου χρόνου για τον εργαζόμενο στα μεγάλα αστικά κέντρα, που αποτελούν τα πλέον θελκτικά κίνητρα για την εσωτερική μετανάστευση των πολιτών.

Η μεγαλύτερη Ελευθερία όμως που παρέχεται στις μεγάλες πόλεις, ενισχύει γενικά τους παρακάτω παράγοντες:

ο **Τα Οικολογικά προβλήματα** που αφορούν την λεηλασία της φύσης όπως διαπιστώνεται από την δημιουργία των σύγχρονων αστικών κέντρων που το φυσικό περιβάλλον είναι αδύνατον ν' αφομοιώσει τα απόβλητα των ανθρώπων και των βιομηχανιών.

ο **Ο Εξοντωτικός ρυθμός της ζωής.**

ο **Η Μείωση του Ελεύθερου χρόνου.**

ο **Η Μαζική μετακίνηση των ανθρώπων** που αποτελούν ένα ανώνυμο ποσοστό μέσα στο πλήθος που χάνει πολλές φορές την αξία της προσωπικότητας του.

ο **Η Μοναξιά.**

ο **Η Αύξηση της Επιθετικότητας και του Ανταγωνισμού** καθώς, η συγκέντρωση πολλών ανθρώπων σ' ένα περιορισμένο χώρο οδηγεί έμμεσα ή άμεσα σε απάνθρωπες πράξεις και αποτελεί την βασική αιτία μιας περιέργης συμπεριφοράς.

ο **Η Έξαρση της Βίας και της Εγκληματικότητας** λόγω της κατάλυσης των ηθικών αξιών και των θεσμών συμβίωσης.

Το φαινόμενο της εσωτερικής μετανάστευσης παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την χώρα καθώς, η μετακίνηση από τα χωριά στα μεγάλα αστικά κέντρα αυξάνεται συνεχώς και αλματώδως. Εκτός όμως, από την εσωτερική μετανάστευση στα αστικά κέντρα γίνεται έμμεσα εκτενέστερη αναφορά στην Ελλάδα που παρατηρούνται συνεχείς και εκτεταμένες μεταναστευτικές κινήσεις στον αγροτικό χώρο και συνοδεύονται άμεσα με τα οικονομικά φαινόμενα που αφορούν κυρίως την γυναίκα καθώς, ο γάμος συνεπάγεται με την μετακίνηση συνήθως, της νύφης (και σπάνια του γαμπρού) από το χωριό της σε άλλο χωριό ή πόλη. Η Ελληνική εσωτερική μετανάστευση άρχισε όταν βελτιώθηκαν οι μέθοδοι και τα μέσα της καλλιέργειας που επέτρεπαν την αύξηση της αγροτικής παραγωγής με λιγότερα παραγωγικά χέρια. Όταν οι αγρότες άρχιζαν να πλεονάζουν στην ύπαιθρο, παρατηρήθηκε το φαινόμενο της εισροής και της εγκατάστασης τους στις πόλεις. Έτσι, μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο και έως το 1960 η μέση εσωτερική μετανάστευση ανήλθε ετησίως στα 60.000 άτομα περίπου ενώ, την 25ετία μεταξύ 1950 και 1975 ο αστικός πληθυσμός έχασε περίπου 1 εκατομ. άτομα (Από 4.8 σε 3.7 εκατομ.). Το πιο χαρακτηριστικό όμως παράδειγμα «**Εκτοσσιασμού**» στην χώρα, είναι η αλματώδης αύξηση των μεγάλων αστικών κέντρων και συγκεκριμένα των περιοχών της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης και της Πάτρας, που αποτελεί ειδικά για την Αθήνα σχεδόν παγκόσμιο ρεκόρ και φτάνει σήμερα να συγκεντρώνει το 1/3 περίπου του πληθυσμού της χώρας και πάνω από το μισό όλων των δραστηριοτήτων της πατρίδας μας. Στην ουσία, ο πληθυσμός του Πολεοδομικού Συγκροτήματος της Πρωτεύουσας (ΠΣΠ) ανήλθε από 453.042 άτομα το 1920 σε 3.016.457 το 1981 και έγινε 7 φορές πιο μεγάλος ενώ, ο συνολικός πληθυσμός της χώρας δεν διπλασιάστηκε καν και από 5.531.474 άτομα το 1920 έγινε 9.706.687 το 1981. Αναλογικά ενώ, η περιοχή της Αθήνας αντιπροσώπευε το 1920 το 8.19% του συνολικού πληθυσμού της χώρας, το 1981 ανήλθε στο 31.08%. Η πιο εντυπωσιακή όμως αύξηση του πληθυσμού έγινε στην 10ετία 1961 – 1971. Σήμερα, η αύξηση του πληθυσμού της πρωτεύουσας εμφανίζεται, σε σχέση με τ' άλλα αστικά κέντρα της χώρας, κάπως περιορισμένη. Τα ειδικά αίτια της διόγκωσης των αστικών κέντρων και ειδικά της πρωτεύουσας αναζητούνται κυρίως στα γενικότερα αίτια που αναφέρονται σε πολιτικούς και ιστορικούς λόγους, σε θέματα δομής της ελληνικής οικονομίας (Καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής στην παραλλαγή που εμφανίστηκε στην Ελλάδα) και των εκδηλώσεων της ελληνικής νοοτροπίας.

Οι συνέπειες του φαινομένου της διόγκωσης της πρωτεύουσας σε βάρος των άλλων αστικών κέντρων και της ελληνικής υπαίθρου είναι πάρα πολλές και κυρίως καταστροφικές. Ενδεικτικά αναφέρονται, ο μεγάλος διοικητικός συγκεντρωτισμός που

δημιουργήθηκε σταδιακά, η δυσλειτουργία της Αθήνας (Δύσκολες συγκοινωνίες, Έλλειψη πρασίνου και ανοικτών χώρων κ.α) και η μεγάλη ρύπανση της ατμόσφαιρας με άμεσες συνέπειες την υγεία των κατοίκων και την ποιότητα της ζωής τους.

1.3 Αίτια μετανάστευσης.

Πολλοί είναι εκείνοι που ώθησαν τα άτομα, τις φυλές ή τις άλλες ομάδες του πληθυσμού μιας χώρας να μετασταθμεύσουν. Τα βασικά κίνητρα των πρώτων μεταναστών ήταν η ανάγκη εξεύρεσης τροφής, η επιβίωση και ο φόβος μιας ισχυρότερης δύναμης. Αργότερα όμως, λειτούργησαν και άλλα κίνητρα για τις μετακινήσεις τους όπως, η θρησκευτική καταδίωξη, η πολιτική καταπίεση, οι οικονομικές δυσκολίες και η επιθυμία ν' αποφύγουν τις κυρώσεις κάποιου νόμου. Τα βασικά όμως αίτια μετακίνησης του ανθρώπου ήταν τα παρακάτω:

Το Περιβάλλον, καθώς η γεωγραφική θέση του τόπου παραμονής πολλών φυλών δεν ευνοούσε την διαβίωση τους. Αν βρίσκονταν κοντά στην έρημο ή μέσα σ' αυτή, ήταν αδύνατον να καλλιεργήσουν την γη και αν βρίσκονταν σε πεδιάδες ήταν εκτεθειμένοι στις καιρικές συνθήκες, τις επιδρομές του εχθρού ή άλλους κινδύνους. Παρατηρήθηκαν έτσι, μετακινήσεις και εγκαταστάσεις ολόκληρων λαών σε πιο εύφορα εδάφη ή χώρους που προφυλάσσονταν από βουνά. Πολλά προϊόντα τότε, διαφόρων άλλων κρατών προσέλκυσαν περιστασιακά τον άνθρωπο. Το εμπόριο της γούνας στην Σιβηρία, την Αλάσκα και το βόρειο τμήμα του Καναδά υπήρξε ισχυρό κίνητρο για την εγκατάσταση λαών στις περιοχές αυτές ενώ, το εμπόριο του ελεφαντόδοντου και του καουτσούκ προσέλκυσε πολλούς Ευρωπαίους στην Αφρική και την Νότια Αμερική. Παράλληλα, ο χρυσός και ο άργυρος ώθησε πολλά άτομα στην Βόρεια Σιβηρία, την Νότια Αφρική, την Αυστραλία και το Περού.

Οι Πληθυσμιακές πιέσεις καθώς, η έκταση της γης δεν ήταν συχνά αρκετή για να θρέψει τον πληθυσμό ενός τόπου και ανάγκαζε πολλούς να φύγουν. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται συνήθως στα νησιά που η καλλιεργήσιμη γη περιορίζεται από την θάλασσα και η αύξηση του πληθυσμού οδηγεί στην ανεπάρκεια των αγαθών. Όταν λοιπόν, ο νησιωτικός πληθυσμός αυξάνεται παρατηρείται έντονο το φαινόμενο της οργανωμένης μετανάστευσης των ανθρώπων που φεύγουν αναζητώντας καινούριες πατρίδες.

Οι Φυσικές καταστροφές. Οι πλημμύρες, η ξηρασία και ο παγετός που καταστρέφουν τις καλλιέργειες εξαναγκάζουν συχνά τα άτομα να μετακινηθούν για εύρεση τροφής σε πιο γόνιμα περιοχές.

Η Θρησκευτική καταδίωξη . Λέγεται ότι είναι στην ανθρώπινη φύση η προσπάθεια του ανθρώπου να πείθει τους αλλόθρησκους και να υιοθετεί την δική του ή να καταδιώκει και να προσπαθεί να εξολοθρεύσει κάποιους που δεν συμμορφώνονται. Χαρακτηριστικά παραδείγματα θρησκευτικής καταδίωξης υπάρχουν πολλά στην ιστορία της ανθρωπότητας αρκεί, να σκεφτεί κανείς την δίωξη των Χριστιανών από του Ρωμαίους. Η θρησκευτική καταδίωξη ήταν επίσης, ένας από τους κύριους λόγους αποικισμού στην Αμερική. Άλλα παρόμοια παραδείγματα υπάρχουν στις πληθυσμιακές μετακινήσεις με θρησκευτικό κίνητρο στον Βουδισμό και τον Μωαμεθανισμό. Ένα μεγάλο πλήθος ανθρώπων μεταναστεύει για να

διατηρήσει την θρησκευτική του ελευθερία ενώ, τα θρησκευτικά προσκυνήματα και οι ιεραποστολές συντελούν στην μετανάστευση των λαών.

Τα Πολιτικά κίνητρα. Οι μεταναστεύσεις με πολιτικά κίνητρα, που συναντώνται συχνά στην εποχή μας, συνέβαιναν ίσως από την εποχή της ανάπτυξης των πρώτων αυτοκρατοριών που ήταν αρκετά ισχυρές, ώστε να υποτάσσουν τις μειονότητες. Στην Παλαιά Διαθήκη παρατηρείται η φυγή των Εβραίων από την Αίγυπτο και η αναζήτηση πατρίδας στην Γη της Επαγγελίας ενώ, τον 20^ο αιώνα τράπηκαν πάλι σε φυγή από την Ευρώπη αναζητώντας την ίδια τύχη. Πρόσφατο παράδειγμα των πολιτικών κινήτρων μετανάστευσης αποτελούν οι Έλληνες που διασκορπίστηκαν σε διάφορα μέρη της γης κατά την διάρκεια της επτάχρονης στρατιωτικής δικτατορίας στην χώρα. Μετά το τέλος του Τρωικού πολέμου επίσης, οι ηττημένοι από τους Έλληνες Τρώες, οδηγούμενοι από τον Αινεία μετανάστευσαν στην Ιταλία και ίδρυσαν, στην περιοχή του Λατίου, την Ρώμη. Παράλληλα, το δουλεμπόριο συνετέλεσε στον διασκορπισμό των λαών καθώς, οι αιχμάλωτοι πουλιόνταν συχνά σαν δούλοι και σκορπίζονταν στον κόσμο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η αγοροπωλησία των νέγρων της Αφρικής. Παρόμοιο όμως φαινόμενο, συναντάται στην Αρχαία Ελλάδα και την Ρώμη με την συστηματική πώληση των αιχμαλώτων από του πολέμους. Τέλος, μετά τον Εμφύλιο πόλεμο του 1947 μετακινήθηκε προς την Σοβιετική Ένωση και άλλες πρώην ανατολικές χώρες ένα μεγάλο πλήθος ανθρώπων.

Τα Εργασιακά αίτια. Η έλλειψη εργασίας στον τόπο καταγωγής αναγκάζει περιστασιακά πολλά άτομα να ξενιτεύονται σε τόπους που οι ευκαιρίες ανεύρεσης εργασίας είναι μεγαλύτερες.

Τα Οικονομικά αίτια. Πολλά άτομα μεταναστεύουν συνήθως, όταν οι οικονομικές συνθήκες απασχόλησης στην χώρα υποδοχής είναι πιο ευνοϊκές από τις συνθήκες στην χώρα αποστολής και εκτός από τις αμοιβές που είναι πιο υψηλές, παρέχονται με συμβόλαια ανάλογη εργασία, ασφαλιστική κάλυψη, οικογενειακά επιδόματα, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, στέγη και άλλα μέσα που δημιουργούν στον μετανάστη συναίσθημα ασφάλειας όμοιο σχεδόν μ' εκείνο που είχε στην πατρίδα του.

Άλλοι κοινωνικοί λόγοι. Η μετανάστευση γίνεται επίσης και για οικογενειακούς λόγους, όταν οι γονείς θέλουν να ζήσουν κοντά στα παιδιά τους ή τα εγγόνια τους, για λόγους ανεύρεσης συντρόφου και την δημιουργία οικογένειας, ειδικά για τις γυναίκες, που επιθυμούν να ξεφύγουν από το συχνά στενό κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον.

Εκτός όμως από τα παραπάνω αίτια που συνδέονται κυρίως με την εξωτερική μετανάστευση, υπάρχουν και άλλα που χαρακτηρίζουν – χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν μπορούν ν' αποτελέσουν κίνητρα φυγής σε άλλη χώρα – την εσωτερική μετανάστευση. Αυτά είναι:

Η Βιομηχανική ανάπτυξη της χώρας καθώς, μια σύγχρονη πόλη είναι προϊόν της βιομηχανίας και η ίδρυση βιομηχανιών σ' αυτές ή κοντά σ' αυτές δημιούργησε μεγαλύτερη ανάγκη εργατικών χεριών που συνετέλεσε στην μετακίνηση των εργατών.

Η Εμπορική ανάπτυξη της χώρας καθώς, παράλληλα με την βιομηχανική, η εμπορική ανάπτυξη μιας πόλης δημιουργεί συνεχώς αυξανόμενες ανάγκες

προσωπικού για την διακίνηση των προϊόντων, τις διεθνείς σχέσεις και τις άλλες συναλλαγές που απορρέουν απ' αυτές. Η διαρκής ζήτηση προσωπικού από τις επιχειρήσεις που εδρεύουν κυρίως στις μεγάλες πόλεις προσελκύει συνεχώς τους νέους της υπαίθρου, όχι μόνο για οικονομικούς λόγους αλλά, και την ελπίδα της μελλοντικής απασχόλησης να μεταναστεύσουν.

Οι Μέθοδοι καλλιέργειας. Ενώ αυξήθηκε η προσφορά εργασίας στην πόλη, μειώθηκε αντίστοιχα στην ύπαιθρο καθώς βελτιώθηκαν τα μέσα καλλιέργειας και οι μέθοδοι παραγωγής. Εξαιτίας όμως αυτών, η ζήτηση των γεωργικών προϊόντων που αυξήθηκε αντιστρόφως ανάλογα με την παραγωγή δημιούργησε σοβαρό πρόβλημα στους αγρότες της υπαίθρου. Τα εργατικά χέρια που άρχισαν έτσι να πλεονάζουν, οι μικροί γαιοκτήμονες που συνδυάζονται συχνά με την μικρή παραγωγικότητα και το άγονο έδαφος ώθησαν πολλούς, απογυμνώνοντας έτσι την ύπαιθρο, να μεταναστεύσουν μοιραία προς τα μεγάλα αστικά κέντρα για εξεύρεση εργασίας.

Η Εποχιακή ανεργία, καθώς στην ύπαιθρο η εργασία που είναι συχνά εποχιακή (Θερισμός, Τρύγος, Σπορά κ.λ.π) έχει σαν αποτέλεσμα τον υπόλοιπο χρόνο να μην αξιοποιείται ικανοποιητικά. Αντίθετα, στην πόλη η απασχόληση είναι συνεχής και συστηματική με σίγουρο εισόδημα και καλλίτερους όρους ασφάλισης.

Ο Μαγνητισμός της πόλης. Εκτός από τους οικονομικούς και εργασιακούς λόγους η πόλη γενικά, είναι πιο ελκυστική και για κοινωνικούς λόγους. Ανάμεσα σ' αυτούς αναφέρονται ενδεικτικά οι παρακάτω:

ο **Τα Ερεθίσματα.** Η πόλη προσφέρει πιο πολλά ερεθίσματα από την ύπαιθρο, ειδικά στους νέους. Υπάρχει μεγάλη ποικιλία δραστηριοτήτων όπου μπορεί να συμμετάσχει καθένας για ν' αποφύγει την μοναξιά και την απομόνωση. Αν και η ζωή στην πόλη είναι γενικά πιο δύσκολη, υπάρχουν πολλές ευκαιρίες εξέλιξης που ενισχύουν τον ενθουσιασμό και την εμπιστοσύνη των ανθρώπων.

ο **Η Ψυχαγωγία.** Η πόλη προσφέρει περισσότερα είδη ψυχαγωγίας από το χωριό, γεγονός που προσελκύει πιο πολύ τους νέους.

ο **Τα Πνευματικά και Διανοητικά προβλήματα.** Ο πνευματώδης άνθρωπος ή ο νέος που έχει ιδιαίτερη έφεση στην μάθηση έλκεται από την πόλη, όχι μόνο γιατί παρέχει καλλίτερη εκπαίδευση σ' όλα τα επίπεδα αλλά, γιατί διαθέτει βιβλιοθήκες, μουσεία, πινακοθήκες και άλλες πνευματικές εστίες για εκδηλώσεις που προσφέρουν στον άνθρωπο που επιθυμεί να μορφωθεί, όλες τις απαραίτητες προϋποθέσεις.

ο **Το Βιοτικό και Κοινωνικό – Οικονομικό επίπεδο.** Ένας από τους πιο βασικούς σκοπούς μετακίνησης του εσωτερικού μετανάστη είναι η επίτευξη ενός ανώτερου βιοτικού επιπέδου τόσο για τον εαυτό του, όσο και για την οικογένεια του. Η πόλη, στην ουσία, προσφέρει περισσότερες ανέσεις στο σπίτι, πιο ελκυστικούς όρους εργασίας και περισσότερο ελεύθερο χρόνο για την ανάπτυξη άλλων δραστηριοτήτων εξίσου απαραίτητων για την καλύτερη ποιότητα ζωής και την ικανοποιητική διαβίωση του ανθρώπου. Γενικά, ακόμη και σήμερα, επικρατεί η εντύπωση ότι οι κάτοικοι των πόλεων βρίσκονται πιο ψηλά κοινωνικό – οικονομικά από τους κατοίκους της υπαίθρου. Παρατηρείται έτσι συχνά στους αγρότες και κυρίως τα παιδιά τους που κατορθώνουν να μορφωθούν, να προτιμούν την επαγγελματική τους εξέλιξη στην πόλη αντί στο χωριό.

ο **Η Συγκέντρωση δραστηριοτήτων.** Εκτός από την βιομηχανία, το εμπόριο και

την παιδεία, στις μεγάλες πόλεις, συγκεντρώνεται πλήθος από δραστηριότητες όπως, εκδοτικοί οίκοι και διάφορα γεωργικά σωματεία που αποτελούν το επίκεντρο της των προτιμήσεων του σύγχρονου ανθρώπου.

ο **Άλλοι Κοινωνικοί παράγοντες**. Άλλοι λόγοι που ωθούν τους κατοίκους της υπαίθρου να μεταβούν στην πόλη είναι για να βοηθήσουν τα παιδιά τους στις σπουδές ή να μεγαλώσουν τα εγγόνια τους, όταν οι γονείς τους εργάζονται. Σύμφωνα με σχετική έρευνα που έγινε στις αρχές της 10ετίας του 1960 στην χώρα για τον εσωτερικό μετανάστη, προέκυψε ότι ο βασικότερος λόγος μετανάστευσης στα μεγάλα αστικά κέντρα είναι η επιθυμία για μια καλύτερη ζωή. Δεύτερος λόγος είναι η αναζήτηση εργασίας, τρίτος οι σπουδές, κατόπιν η παραμονή κοντά στους συγγενείς, ο γάμος και τέλος η αποφυγή της ζωής στο χωριό για άλλους λόγους. Από τότε όμως, μολονότι έχουν περάσει 20 περίπου χρόνια φαίνεται ότι οι λόγοι αυτοί δεν μεταβλήθηκαν σημαντικά και παρατηρούνται παρόμοια φαινόμενα και στην εποχή μας. Πολλοί νέοι έρχονται έτσι στις πόλεις για σπουδές ενώ, πολλοί ηλικιωμένοι ξεριζώνονται από τα σπίτια τους για να βρεθούν κοντά στα παιδιά τους που ήρθαν στην πόλη για να εργαστούν. Ο μιμητισμός αποτελεί επίσης, έναν άλλο βασικό λόγο μετανάστευσης καθώς, η παρουσία πολλών μεταναστών από το χωριό λειτουργεί σαν μαγνήτης στους υπόλοιπους χωρικούς. Η γενική όμως εμφάνιση του μετανάστη που δείχνει ότι περνά πιο άνετα στην πόλη, ότι έχει περισσότερο ελεύθερο χρόνο και πιο πολλά αγαθά παρακινεί και εκείνους που παρέμειναν να φύγουν για να έχουν την ίδια τύχη. Αρκετοί ακόμη νέοι προτιμούν την κοσμοπολίτικη ζωή της πόλης από τυχοδιωκτισμό ή κάποια τάση για περιπέτεια και ανεξαρτησία. Συνοψίζοντας, επισημαίνεται ότι οι παρακάτω παράγοντες που συνθέτουν τα αρνητικά στοιχεία της μετανάστευσης προωθούν άμεσα το δημογραφικό πρόβλημα της χώρας και πρέπει ν' αποφεύγονται. **(α) Η Οικονομική κρίση. (β) Η Ανεργία. (γ) Η Υποαπασχόληση. (δ) Το Χαμηλό βιοτικό επίπεδο. (ε) Οι Καλλίτερες συνθήκες εργασίας. (στ) Η Αναζήτηση καλλίτερης τύχης. (ζ) Η Απώλεια ενός χρήσιμου και συχνά παραγωγικού δυναμικού. (η) Η Αλλοίωση της Εθνικής συνείδησης. (θ) Η Ερήμωση της υπαίθρου. (ι) Η Αποκοπή από τα Εθνικά προβλήματα. (ια) Οι Δυσκολίες προσαρμογής στις ξένες κοινωνίες. και (ιβ) Η Πληθυσμιακή συρρίκνωση.** Αντίθετα, πρέπει να ενισχύονται όλα τα παρακάτω θετικά στοιχεία που ενθαρρύνουν την παραμονή των ανθρώπων στην χώρα και αποτρέπουν την μεταναστευτική κίνηση. **(α) Η Εκτόνωση της κοινωνικής δυσαρέσκειας. (β) Η Μείωση της Ανεργίας. (γ) Η Αξιοποίηση του πλεονάζοντος παραγωγικού δυναμικού. (δ) Οι Δυνατότητες για επιτυχημένη και αποδοτική εργασιακή δραστηριότητα. (ε) Η Εισροή Συναλλάγματος. (στ) Η Εξειδίκευση των μεταναστών σε νέες τεχνολογίες και η πιθανή αξιοποίησή τους στο μέλλον. (ζ) Η Επαφή με νέα ιδεολογικά ή γενικότερα πνευματικά ρεύματα της εποχής. και (η) Η Συμμετοχή σε πολιτιστικές εκδηλώσεις.**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Η ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΧΩΡΑ ΕΞΑΓΩΓΗΣ, ΧΩΡΑ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ***2.1 Οι πολιτικές ρύθμισης της μετανάστευσης στην Ελλάδα.***

Το φαινόμενο της μετανάστευσης υπό το πρίσμα της Ελληνικής εμπειρίας αποτελεί ένα σύνθετο αντικείμενο διερεύνησης που εκτείνεται σε διαφορετικές σφαίρες πολιτικών παρεμβάσεων και θεσμικών αρμοδιοτήτων. Η έρευνά του στην Ελλάδα επικεντρώνεται συνήθως σε κλαδικές θεματικές επεξεργασίες που αναδεικνύουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του. Δεν έχουν ακόμα υιοθετηθεί προσεγγίσεις που αναδεικνύουν την αναγκαιότητα οριζόντιων πολιτικών για την ρύθμιση τόσο των σχέσεων μεταξύ μεταναστών και Ελλήνων πολιτών όσο και της επίδρασης της μετανάστευσης στους τομείς της απασχόλησης της εκπαίδευσης και της κοινωνικής ασφάλισης. Επιδίωξη του παρόντος άρθρου είναι να διευκρινισθεί η παρούσα συγκυρία καθώς η Ελλάδα δεν αποτελεί πλέον χώρα αποστολής¹ αλλά χώρα υποδοχής των μεταναστών.

2.2 Από την αποστολή μεταναστών στην υποδοχή μεταναστών.

Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα αναπτύχθηκε ένα μεταναστευτικό ρεύμα από τις χώρες της Νότιας Ευρώπης προς την Αμερική. Οι Ισπανοί και οι Πορτογάλοι μετανάστευσαν στην Λατινική Αμερική ενώ αρκετοί Έλληνες μετακινήθηκαν στην Βόρεια Αμερική². Κατά την διάρκεια της περιόδου 1900-1924 420.000 Έλληνες μετανάστευσαν στις Ηνωμένες Πολιτείες³. Μετά την λήξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου μετανάστες από τις χώρες του Μεσογειακού Νότου άρχισαν να κατευθύνονται προς τις οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες της Βόρειας Αμερικής, της Αυστραλίας και της Κεντρικής Ευρώπης(Γαλλία, Γερμανία, Βέλγιο, Ελβετία, και Μεγάλη Βρετανία). Κατά την περίοδο της δεκαετίας του 1950 μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970 περίπου δέκα εκατομμύρια Ισπανοί, Ιταλοί Γιουγκοσλάβοι, Τούρκοι και Βορειοαφρικανοί εντάχθηκαν στην αγορά εργασίας της Γαλλίας της Δυτικής Γερμανίας του Βελγίου της Ολλανδίας και της Ελβετίας. Πρόκειται για την περίοδο ανάπτυξης του φορτικού μοντέλου στην Ευρώπη που απαιτούσε τη μαζική χρήση φτηνού εργατικού δυναμικού. Συγκεκριμένα το ένα έκτο του πληθυσμού της Ελλάδας αξιοποιήθηκε για την ανάπτυξη των τοπικών οικονομιών χωρών της Αμερικής και της Βόρειας Ευρώπης. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1979 και έπειτα η κατάσταση διαφοροποιείται. Η μεταναστευτική ροή κατευθύνεται πλέον προς τις χώρες της Νότιας Ευρώπης γεγονός που μπορεί να αποδοθεί σε δύο λόγους: στον

¹ Ο Fakiolas, 1997β,σ.1, υπολογίζει ότι ο αριθμός των Ελλήνων που μετανάστευσαν κατά τη διάρκεια της περιόδου 1945-1973 ξεπερνούσε το 1.000.000. Οι μισοί περίπου από αυτούς επέστρεψαν στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980.

² Βλ. King/ Lazaridis / Tsardanidis, 2000.

³ Βλ. Fakiolas / King, 1996, σ. 172.

επαναπατρισμό και στο κύμα της μετανάστευσης από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης της Αφρικής και της Ασίας.

Αυτή η μαζική μετανάστευση προκλήθηκε από παράγοντες πίεσης όπως η φτώχεια και η ανεργία καθώς και από την ζήτηση εργατικού δυναμικού χαμηλού κόστους η οποία επικυρώθηκε από τη ν μεταναστευτική πολιτική των ανοιχτών συνόρων που εφάρμοζαν οι βιομηχανικές χώρες της Κεντρικής Ευρώπης όπως η Δυτική Γερμανία ιδιαίτερα την περίοδο από το 1960 έως τα μέσα της δεκαετίας του 1970. Μετά το τέλος της Πετρελαιοκρίσης του 1974 παρουσιάστηκε καταστροφή της μεταναστευτικής ροής η οποία συνοδεύτηκε από ένα μεγάλο κύμα επιστροφής μεταναστών και εισερχόμενων μεταναστών από χώρες εκτός της Βόρειας Ευρώπης. Η επισήμανση της διαδικασίας αυτής είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για να κατανοήσουμε τους λόγους για τους οποίους μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1990 η βιβλιογραφία σε ζητήματα μετανάστευσης ανέφερε την Ελλάδα ως κύρια χώρα αποστολής Μεταναστών και συγκεκριμένα αγροτών οι οποίοι όπως και στις άλλες χώρες της Νότιας Ευρώπης αναγκάζονταν να μεταναστεύσουν εξαιτίας της δυσμενούς οικονομικής κατάστασης⁴.

Παρόλο που η μεταναστευτική ροή από την Ελλάδα δεν έπαψε όπως συνέβηκε σε άλλες χώρες της Νότιας Ευρώπης τα τελευταία χρόνια η Ελλάδα μετατράπηκε από παραδοσιακή χώρα Αποστολής των μεταναστών σε χώρα υποδοχής καθώς η γεωγραφική της θέση προσέλκυε μετανάστες που προέρχονταν από άλλες μεσογειακές χώρες(Μαρόκο, Τυνησία και το Λίβανο).

Από την Αφρική, την Ασία την Ανατολική και κεντρική Ευρώπη ιδιαίτερα από χώρες όπως η Γιουγκοσλαβία, η Αλβανία και χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης(ιδίως επαναπατρισθέντες Έλληνες του πόντου).Βέβαια εργαζόμενοι μετανάστες είχαν εγκατασταθεί στην Ελλάδα πολύ πριν από την περίοδο αυτή αλλά ο αριθμός τους ήταν σχετικά μικρός. Αρκετές μελέτες αναφέρονται για παράδειγμα στην απασχόληση Αφρικανών και Τούρκων σε θέσεις εργασίας υψηλής ζήτησης (ναυπηγεία)⁵ και στην απασχόληση ανειδίκευτων οικονομικών μεταναστών οι οποίοι μετακινήθηκαν την δεκαετία του 1960 στην Ελλάδα από την Αίγυπτο και την Νότια Ασία και αργότερα στην δεκαετία του 1970 από την Πολωνία⁶. Όμως μέχρι το 1989 το μεταναστευτικό κύμα προς την Ελλάδα δεν ήταν ιδιαίτερα έντονο καθώς ο αριθμός των μεταναστών δεν ξεπερνούσε τους 50.000⁷. Η μαζική μετανάστευση εντοπίζεται στις αρχές της δεκαετίας του 1990.

Η εξάπλωση του μεταναστευτικού ρεύματος στην Ελλάδα κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1990 αποτελεί αντικείμενο διαφόρων ερμηνευτικών προσεγγίσεων. Πάντως η διερεύνηση της σχετικής βιβλιογραφίας αναδεικνύει μια σειρά προσδιοριστικών παραγόντων που επέδρασαν σε όλες τις χώρες της Νότιας Ευρώπης⁸.

⁴ Το φαινόμενο αυτό τεκμηριώνεται από τον King, 1990 και από την Lazaridis, 1996, σ. 337.

⁵ Βλ. σχετικά Nikolakakos, 1973.

⁶ Βλ. σχετικά Fakiolas, 1997β.

⁷ Βλ. Fakiolas, 1997β.

⁸ Βλ. King. 1999.

Κάποιοι παράγοντες παρουσιάζουν ιδιαίτερη σημασία για την περίπτωση της Ελλάδας.

➤ Ο πρώτος παράγοντας συνδέεται με την ανάπτυξη της παραοικονομίας που υπολογίζεται ότι αντιστοιχεί περίπου στο 30% του Ελληνικού ΑΕΠ⁹ καθώς και ιδιαίτερη αύξηση του τριτογενούς τομέα που στηρίχθηκε σε μικρές οικογενειακές επιχειρήσεις έντασης εργασίας¹⁰. Οι καταστάσεις αυτές δημιούργησαν μια πληθώρα ευκαιριών για τους μετανάστες καθώς οι μικρές επιχειρήσεις προσπαθούσαν να λειτουργήσουν ανταγωνιστικά στην τοπική αγορά μειώνοντας το κόστος εργασίας τους¹¹. Η ανάπτυξη ατομικών επιχειρήσεων και η δραστηριότητα ενός αυξημένου αριθμού αυτοαπασχολούμενων ενίσχυσαν την ζήτηση για ανειδίκευτο και χαμηλά αμειβόμενο ανθρώπινο δυναμικό σε θέσεις εργασίας χαμηλής ποιότητας που δεν καλύπτονται από Έλληνες εργαζόμενους. Και τούτο διότι οι επαγγελματικοί προσανατολισμοί των Ελλήνων εργαζομένων κατευθύνονται σε θέσεις εργασίας υψηλής ποιότητας εξαιτίας της ανόδου του μορφωτικού και βιοτικού επιπέδου τους¹². Από την άλλη πλευρά η εποχιακή φύση συγκεκριμένων κλάδων απασχόλησης (γεωργία, τουρισμός, αλιεία και κατασκευές) και η ανάπτυξη θέσεων εργασίας στους τομείς της κοινωνικής προστασίας και φροντίδας

➤ ¹³ ενίσχυσαν την ανάγκη υιοθέτησης ευέλικτων μορφών απασχόλησης. Έτσι δημιουργήθηκε σταδιακά ένα ρεύμα ζήτησης παράνομου εργατικού δυναμικού που ουσιαστικός επικύρωσε την προσαρμογή των συστημάτων απασχόλησης στις μεταβαλλόμενες οικονομικές συνθήκες¹⁴.

➤ Ο δεύτερος παράγοντας συνδέεται με την γεωγραφική θέση της Ελλάδας και την μορφολογία του εδάφους της. Η Ελληνική επικράτεια εκτείνεται σε μια γεωγραφική περιφέρεια με αυξημένη πολιτική και στρατηγική σημασία. Η μεγάλη έκταση των ακτών της (33.000χιλ.) και η έκταση των περιφερειακών συνόρων της (1.170 χιλ.) κάνουν αδύνατη την φύλαξη των συνόρων της. Έτσι τα σύνορα της είναι ανοιχτά για την παράνομη είσοδο των μεταναστών με διάφορους τρόπους παρά την φύλαξη των κύριων σημείων εισόδου. Για τον λόγο αυτό υποστηρίζεται ότι η πλειοψηφία των παράνομων μεταναστών στην Ελλάδα δεν είναι τα άτομα των οποίων έχει λήξει η νόμιμη άδεια εισόδου αλλά τα άτομα που έχουν εισέλθει παράνομα στην χώρα¹⁵.

➤ Ο τρίτος παράγοντας επικεντρώνεται στα ανάστροφα αποτελέσματα της μετανάστευσης που συνδέονται με την παραμονή των μεταναστών σε χώρες του Μεσογειακού νότου.

Η κατάσταση αυτή παρουσιάζει ιδιαίτερη σημασία καθώς οι ενδιαφερόμενοι μετανάστες θεωρούν ευκολότερο να εισέλθουν στην Νότια Ευρώπη από το να κατευθυνθούν σε παραδοσιακές χώρες υποδοχής μεταναστών. Αρκετοί από τους μετανάστες χρησιμοποιούν την Ελλάδα ως τόπο προσωρινής διαμονής ενώ άλλοι

⁹ Βλ. Williams / Winder bank, 1995.

¹⁰ Βλ. σχετικά Mingione, 1995.

¹¹ Η Πετρινώτη, 1993, υποστηρίζει ότι οι εξελίξεις στο θεσμικό πλαίσιο της αγοράς κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 οδήγησαν στην αύξηση της ζήτησης για φθινό εργατικό δυναμικό, καθώς οι ρυθμίσεις του εργατικού και κοινωνικοασφαλιστικού δικαίου επιβάρυναν ουσιαστικά το κόστος εργασίας.

¹² Βλ. Lizards, 1996, σ. 339.

¹³ Για την ανάπτυξη του τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών στη χώρα μας, βλ. Αμίτσης, 2001β, σ. 98.

¹⁴ Η τεκμηρίωση των σχετικών επιχειρημάτων αναπτύσσεται από το SOPEMI, 1989, σ. 86.

¹⁵ Βλ. Katrougalos, 1997, s.9.

παραμένουν τελικά στο έδαφος της επειδή το θεωρούν ως τον επιθυμητό τους προορισμό.

➤ Ένας τέταρτος ερμηνευτικός παράγοντας εντοπίζεται στην αδυναμία της δημόσιας διοίκησης να εφαρμόσει ένα αυστηρό καθεστώς απομάκρυνσης των εισερχόμενων που παραμένουν και μετά την λήξη της άδειας εισόδου. Πρόκειται για μια κατάσταση που πρέπει να αποδοθεί στην έλλειψη πόρων, τεχνογνωσίας και διοικητικών στελεχών. Αξίζει επίσης να επισημανθούν οι αυξημένες δυσκολίες Έλενου σε μικρές επιχειρήσεις ή σε ανεξάρτητους ελεύθερους επαγγελματίες οι οποίοι απασχολούν παράνομους μετανάστες, οι οποίες επιτείνονται από το πελατειακό καθεστώς που επικρατεί στις σχέσεις διοίκησης και πολίτη¹⁶.

➤ Ένας τελευταίος παράγοντας προσέγγισης του μεταναστευτικού φαινομένου συνδέεται με την ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών που επιτρέπει την διάδοση πληροφοριών για τα πλεονεκτήματα απασχόλησης στην Ελλάδα (Για παράδειγμα οι αμοιβές στην Ελλάδα είναι 3-6 φορές υψηλότερες από τα αντίστοιχα ποσοστά στις χώρες προέλευσης των περισσότερων μεταναστών)¹⁷. Η εξάπλωση των σχετικών πληροφοριών μέσω προσωπικών δικτύων αυξάνει τις θετικές προοπτικές από την παραμονή στην Ελληνική επικράτεια.

Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά των μεταναστών που εισήλθαν στην Ελλάδα τα αποτελέσματα των σχετικών ερευνών επισημαίνουν την πολυμορφία και την ανομοιογένεια σε σχέση με το εκπαιδευτικό τους επίπεδο, το πολιτιστικό τους υπόβαθρο, την εθνικότητά τους την εργασιακή τους εμπειρία στην χώρα υποδοχής τους¹⁸. Οι μετανάστες που ζουν στην Ελλάδα προέρχονται στην πλειοψηφία τους από τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης. Το υψηλότερο ποσοστό εμφανίζουν οι Αλβανοί και μάλιστα τόσο στους άντρες όσο και στις γυναίκες. Διαφοροποιούνται έτσι από κατηγορίες αλλοδαπών με έντονα χαρακτηριστικά φύλλου (γυναίκες από τις Φιλιππίνες και την Σομαλία εργαζόμενες ως οικιακοί βοηθοί ή νοσοκόμες Ουκρανές εργαζόμενες στον κλάδο του θεάματος άνδρες από τις Μεσογειακές χώρες της Αφρικής εργαζόμενοι κυρίως στον τομέα των κατασκευών και στην γεωργία.) Οι Αλβανοί μάλιστα δεν χρησιμοποιούν ειδικά πρακτορεία για είσοδο στην χώρα με σκοπό την εύρεση απασχόλησης αλλά αξιοποιούν ορισμένα δίκτυα εγκλήματος¹⁹. Οι παραπάνω προσεγγίσεις οδηγούν στο συμπέρασμα ότι το κόστος της μετανάστευσης καλύπτεται από τους ίδιους τους μετανάστες και όχι από τους Έλληνες εργοδότες.

Το παράνομο καθεστώς συγκεκριμένων κατηγοριών και ιδιαίτερα Αλβανών οδηγεί σε αναγκαστική αύξηση των τιμών και δημιουργεί μια αγορά στην οποία ανθούν επιχειρηματικές δραστηριότητες εκτός του τυπικού πλαισίου της οικονομίας²⁰. Παρά την εφαρμογή των αυστηρών διατάξεων του νόμου 1975/91 που οδήγησε σε μαζικές απελάσεις²¹ παράνομων μεταναστών κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1990²² ο

¹⁶ Βλ. Sapelli, 1995.

¹⁷ Βλ. Fakiolas / King, 1996, σ. 176.

¹⁸ Βλ. King, 1997 Iosifides, 1997 Lazaridis / Romaniszyn, 1998 Lazaridis, 2000.

¹⁹ Βλ. Iazaridis 1996, King / Iosifides / Myribili 1998, Lazaridis / Wickens 1999.

²⁰ Βλ. Salt, 1997.

²¹ Ο Δρούγκας, 1996, σ.33, αναφέρει ότι σύμφωνα με το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης 972.494 Αλβανοί απελάθηκαν στην Αλβανία από το 1992 μέχρι τον Αύγουστο του 1995.

αριθμός των παράνομων μεταναστών υπολογίζεται περίπου στους 400.000 ποσοστό που αντιστοιχεί στο 10% του εργατικού δυναμικού της Ελλάδας²³. Πάντως η ολοκληρωμένη στατιστική απεικονίζει της παράνομης μετανάστευσης εμποδίζεται εξαιτίας της έλλειψης της απαραίτητης υποδομής για την συγκέντρωση των σχετικών στοιχείων.

Ο αριθμός των Αλβανών εργαζόμενων στην Ελλάδα το 1991 υπολογίζονταν σε 150.000²⁴ ενώ το 1993 τότε υπουργός εξωτερικών ανακοίνωσε στο κοινοβούλιο ότι ο αριθμός τους εκτιμάτε σε 320.000. Πολλοί από αυτούς τους μετανάστες απελάθηκαν και επανήλθαν στην Ελλάδα σχεδόν αμέσως μετά την απέλασή τους.

Τα διαθέσιμα στοιχεία δεν εξασφαλίζουν μια ορθή εκτίμηση των πραγματικών διαστάσεων της μετανάστευσης από το 1990. Έτσι το μεταναστευτικό φαινόμενο εμφανίζεται «στατιστικά αόρατο» εξαιτίας της φύσης των υφιστάμενων δεδομένων που δεν επιτρέπουν μια ολοκληρωμένη προσέγγιση.

Οι σχετικοί προσδιοριστικοί παράγοντες συνδέονται με την εμβρυακή ανάπτυξη της έρευνας στο πεδίο της μετανάστευσης την έλλειψη ακριβούς καταμέτρησης των αλλοδαπών κατά την είσοδο τους στην χώρα καθώς και την αδυναμία επιλύσεις προβλημάτων, ορισμών και τυποποίησης. Επομένως μόνο σχετικές εκτιμήσεις μπορούν να διατυπωθούν για τον αριθμό και τις κατηγορίες των παράνομων μεταναστών²⁵. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης επικεντρώνονται κυρίως σε μία κατηγορία μεταναστών τους Αλβανούς²⁶ καθώς αυτοί αποτελούν την κυρίαρχη ομάδα μεταναστών στην Ελλάδα. Η τακτική που ακολουθείται από τα μες μαζικής ενημέρωσης να συνδέουν την μετανάστευση των Αλβανών με την εγκληματικότητα και ο χαρακτηρισμός της ως πηγή εγκληματικότητας προκαλεί αισθήματα αυξημένης ανασφάλειας στην Ελληνική κοινωνία δημιουργώντας εκδηλώσεις ρατσισμού και ξενοφοβίας απέναντι στους αλλοδαπούς αδιαφορώντας για τις ιστορικές, πολιτισμικές, πολιτικές και ιδιαίτερες διαφορές μεταξύ των μεταναστών που έρχονται στην Ελλάδα από την Αλβανία. Επίσης οι στάσεις ξενοφοβίας προωθούνται - σε περιορισμένη έκταση έστω - από την εμφάνιση μικρών ομάδων νέο-Ναζί όπως η Χρυσή Αυγή οι οποίες είναι υπεύθυνες για βίαιες επιθέσεις ενάντια στους μετανάστες.

Η αυξανόμενη αίσθηση ανασφάλειας στην Ελληνική κοινωνία που επιτείνεται από εξωτερικές πιέσεις (βλ. για παράδειγμα τις αντιδράσεις των κρατών μελών της Συνθήκης του Schengen για την δημιουργία μιας ασφαλούς Ευρώπης) επιβάλλει αυστηρότερους ελέγχους στα σύνορα αποβλέποντας τον περιορισμό της ανεξέλεγκτης εισόδου μεταναστών από την μεθόριο και αποτρέποντας έτσι την υποτιθέμενη απειλή για την ασφάλεια και την σταθερότητα μιας χώρας.

Εμπειρικές μελέτες αποδεικνύουν ότι οι παράνομα εργαζόμενοι Αλβανοί κατόρθωσαν να ενταχθούν στην παραοικονομία συνεισφέροντας μάλιστα στην ανάπτυξή της. Οι θέσεις απασχόλησής τους διαφοροποιούνται ανάλογα με το φύλο.

²² Βλ. Φακιολάς, 1997α.

²³ Βλ. Λινάρδος – Ρυλμόν, 1993.

²⁴ Βλ. Πετρινώτη, 1993, σ. 17.

²⁵ Βλ. Salt, 1997.

²⁶ Βλ. Lazaridis / Wickens, 1999.

Οι άντρες Αλβανοί απασχολούνται κυρίως σε γεωργικές εργασίες σε αγροτικές περιοχές και στον κλάδο των κατασκευών ενώ οι γυναίκες περιορίζονται σε εργασίες οικιακής βοηθού καθώς και σε συγκεκριμένες δραστηριότητες στον τουριστικό τομέα όπως πλύσιμο και καθάρισμα. Επίσης σημειώνεται αυξημένη συμμετοχή (κυρίως σε ανήλικα κορίτσια και αγόρια κάτω των 10 ετών) στην βιομηχανία του θεάματος²⁷. Η έλλειψη χρήσης νομιμοποιητικών εγγράφων και δήλωσης στις αρμόδιες αρχές εμποδίζει την εκτίμηση της αναλογίας ανδρών και γυναικών καθώς και της ένταξης τους σε συγκεκριμένους κλάδους. Η πλειοψηφία διαμένει και απασχολείται στα μεγάλα αστικά κέντρα καθώς εκεί υπάρχουν περισσότερες ευκαιρίες απασχόλησης συνθήκες ανωνυμίας και περιορισμένος κίνδυνος απέλασης. Οι Αλβανοί όμως που δεν έχουν ελληνική καταγωγή αδυνατούν να θεμελιώσουν βασικά κοινωνικά δικαιώματα και κατά συνέπεια αποκλείονται από παροχές κοινωνικής ασφάλισης και υγείας²⁸.

Ανεξάρτητα από το είδος της επαγγελματικής τους δραστηριότητας οι Αλβανοί που εγκαθίστανται στην Ελλάδα ασκούν μια καθοδική πίεση στους μισθούς καθώς κατά κανόνα αποδέχονται την μίση τουλάχιστον αμοιβή από εκείνη που θα ζητούσαν οι Έλληνες για την ίδια εργασία και τα δύο τρίτα της αμοιβής που θα ζητούσαν οι άλλες εθνικότητες για την ίδια εργασία.

Αν και θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί τι μια παρόμοια συμπεριφορά θα δημιουργούσε αυξημένη ζήτηση των υπηρεσιών τους²⁹, τα στερεότυπα που προβάλλονται για τους Αλβανούς από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ως άτομα που δεν αξίζουν εμπιστοσύνης³⁰, οδηγούν συχνά τους εργοδότες να αποφεύγουν φθηνότερες επιλογές. Επομένως οι Αλβανοί βρίσκονται (από την άποψη της αμοιβής του είδους απασχόλησης του ωραρίου κτλ.) στο κατώτατο επίπεδο της επαγγελματικής ιεραρχίας που έχει αναπτυχθεί σε σχέση με το καθεστώς της παραοικονομίας της χώρας μας.

Ιδιαίτερη επομένως σημασία παρουσιάζει η ανάδειξη του ρόλου των μέσων μαζικής ενημέρωσης στην κοινωνική διαμόρφωση και παρουσίαση των Αλβανών ως ατόμων με αυξημένα στοιχεία επικινδυνότητας.

Και τούτο γιατί η τυποποιημένη χρήση των μέσων από τους μηχανισμούς της κυβερνητικής και πολιτικής προπαγάνδας μπορεί να οδηγήσει σε συνθήκες κοινωνικού και πολιτικού αποκλεισμού που επιδεινώνουν την ούτως ή άλλως δυσχερή οικονομική θέση των περισσότερων μεταναστών.

Η μαζική εισροή Αλβανών αναμένεται να ενταθεί από τις εξελίξεις στις χώρες των Βαλκανίων που συνδέονται άμεσα με την μετακίνηση τουλάχιστον 350.000 προσφύγων από το Κόσσοβο. Οποιοσδήποτε εμπλοκές στις γειτονικές περιοχές μπορούν να οδηγήσουν σε μεταναστευτικά ρεύματα ιδιαίτερης έκτασης και έντασης. Οι επιδράσεις στις χώρες υποδοχής ιδίως στην Ιταλία και στην Ελλάδα είναι πολύ σημαντικές τόσο από την άποψη άμεσης κάλυψης των προσφύγων όσο και από την άποψη της σταδιακής αποδοχής τους.

²⁷ Βλ. Psimmenos 1994, σ. 162, Lazaridis / Romaniszyn, 1998.

²⁸ Η υγειονομική τους κάλυψη εξασφαλίζεται μόνο για τα άτομα που υπάγονται στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης για τη Δημόσια Υγεία μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας που ισχύει από το 1990.

²⁹ Βλ. Venturini, 1990.

³⁰ . Βλ. Lazaridis / Wickens, 1999.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ***3.1 Αναλυτική μελέτη των στατιστικών στοιχείων για τη μετανάστευση στην Ελλάδα 1990-2004***

Μετά την παράνομη μαζική μετανάστευση στη χώρα στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η οποία προκλήθηκε κυρίως από την πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων, η Ελλάδα αντιμετωπίζει δυσκολίες όχι μόνο με την μεταναστευτική της πολιτική αλλά και με την απλή συλλογή στατιστικών στοιχείων για το μέγεθος και το είδος της μετανάστευσης.

Μετά από αρκετά χρόνια μαζικής παράνομης μετανάστευσης που συνοδεύτηκε από παράνομες απελάσεις, κυρίως Αλβανών, Βουλγάρων και Ρουμάνων, η Ελλάδα έθεσε απρόθυμα σε εφαρμογή, το 1997, το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης των παράνομων μεταναστών. Η Λευκή Κάρτα, διάρκειας 6 μηνών, δόθηκε σε όλους σχεδόν τους 327.000 υποψηφίους και προσέφερε εκείνη τη χρονική στιγμή τα μόνα αξιόπιστα στοιχεία για τους μετανάστες. Το πρόγραμμα που ακολούθησε, η Πράσινη Κάρτα, με διάρκεια 1-3 έτη, έθετε πολλά εμπόδια σε όσους επιθυμούσαν να κάνουν αίτηση. Συνεπώς ο αριθμός των αιτήσεων ήταν 228.000 και η διαδικασία σηματοδεύτηκε από σημαντικές γραφειοκρατικές καθυστερήσεις. Η Απογραφή του 2001 παρέχει τον αριθμό 762.000 εγγεγραμμένων αλλοδαπών που βρίσκονται στη χώρα χωρίς Ελληνική υπηκοότητα. Ωστόσο αυτό το νούμερο περιλαμβάνει υποθετικά τους ομογενείς, τους πολίτες της Ε.Ε. και παιδιά. Όμως, στοιχεία που λάβαμε πρόσφατα από την Στατιστική Υπηρεσία (βλ. Μέρος Β') θα έπρεπε να παρέχουν περισσότερες πληροφορίες για τους ομογενείς χωρίς την Ελληνική Υπηκοότητα. Σύμφωνα με την Απογραφή του 2001 υπάρχουν μόνο έξι (6) άτομα σε αυτή την κατηγορία. Ωστόσο αυτά τα στοιχεία έρχονται σε αντίθεση με τις άλλες πηγές που αναφέρουν ένα μεγάλο αλλά άγνωστο αριθμό ατόμων που έχουν λάβει την τριετή κάρτα ομογενή από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης. Ανεπίσημες πηγές ανεβάζουν τον αριθμό των καρτών που έχουν εκδοθεί στις 150-200.000.2 Ο νέος νόμος για τους μετανάστες το 2001 (Ν.2910/2001) συνοδεύτηκε και από ακόμα μια νομιμοποίηση, η οποία συγκέντρωσε 368.000 αιτήσεις, παρόλο που αναφορές στον τύπο ισχυρίζονται ότι μόνο οι 220.000 έγιναν δεκτές. Ο ΟΑΕΔ δεν έδωσε ποτέ στοιχεία για τους αριθμούς και τα χαρακτηριστικά των υποψηφίων. Μόνο τα στοιχεία του ΙΚΑ για τις εισφορές στην κοινωνική ασφάλιση-328.000 αλλοδαποί ασφαλισμένοι το 2002-παρέχουν κάποιες ενδείξεις για το ρόλο των μεταναστών στην οικονομία και την κοινωνία.

Τέλος το 2004, το Υπουργείο Εσωτερικών έθεσε σε πλήρη λειτουργία τη βάση δεδομένων για τις άδειες παραμονής. Αυτά ακριβώς τα μη δημοσιευμένα στοιχεία αποτελούν τις πιο σημαντικές πληροφορίες για τους μετανάστες στην Ελλάδα. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης αυτών των στοιχείων δίδονται παρακάτω και μας παρέχουν μια πιο ευδιάκριτη εικόνα της κατάστασης.

Η σύγχυση όσον αφορά τους παλινοστούντες και ομογενείς

Οι ομογενείς Έλληνες ή όσοι ισχυρίζονται ότι είναι Ελληνικής καταγωγής μέσω του *ius sanguinis* αλλά χωρίς Ελληνική υπηκοότητα, δεν καθορίζονται και δεν έχουν δικαιώματα με βάση το Σύνταγμα αλλά τυγχάνουν προνομιακής μεταχείρισης σύμφωνα με πολιτικές αποφάσεις. Οι Συνθήκες της Λωζάνης και της Άγκυρας αναφέρονται σε ειδικές διαδικασίες για τον ορισμό της υπηκοότητας: αυτές όμως αφορούν κυρίως εθνικές μειονότητες στην Ελλάδα και στις περιοχές της πρώην Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Μια κοινή Υπουργική απόφαση (Υπ. Ευ. Άμυνας και Υπ. Εσωτερικών) το 1990 επέτρεψε στους μετανάστες που ισχυρίζονται ότι έχουν Ελληνική καταγωγή να παραμείνουν στην Ελλάδα χωρίς έγγραφη τεκμηρίωση. Ο Νόμος 2130 του 1993 καθόρισε την έννοια των «επαναπατριζόμενων Ελλήνων» και θέσπισε μια ταχεία διαδικασία για την παροχή Ελληνικής Υπηκοότητας στους αιτούντες. Αυτός ο νόμος συμπληρώθηκε από το Νόμο 2790 του 2000 και από την Υπουργική Απόφαση 4864/8/8γ/2000 που καθόρισε ειδικά προνόμια, δομές υποστήριξης και μια νέα ξεχωριστή διαδικασία για την ταχεία παροχή Ελληνικής Υπηκοότητας στους Έλληνες από την πρώην Σοβιετική Ένωση. Οι ομογενείς 3 Έλληνες από άλλες χώρες ή όσοι δεν κατορθώνουν να λάβουν την Ελληνική Υπηκοότητα έχουν ειδικές άδειες από το Υπ. Δημόσιας Τάξης και δεν απαιτείται να έχουν κανονικές άδειες παραμονής. Αυτές καθορίζονται ως άδειες παραμονής για πολίτες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης από την προαναφερθείσα υ957 νομοθεσία. Για τους Αλβανούς (που δεν λαμβάνουν εύκολα την Ελληνική υπηκοότητα) η σχετική νομοθεσία είναι η Υπουργική Απόφαση 4000/3/10-λέ/2001. Ο συνολικός αριθμός των αδειών που έχουν εκδοθεί και για τις δύο κατηγορίες δεν δημοσιεύονται από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης για λόγους «Εθνικής Ασφάλειας».

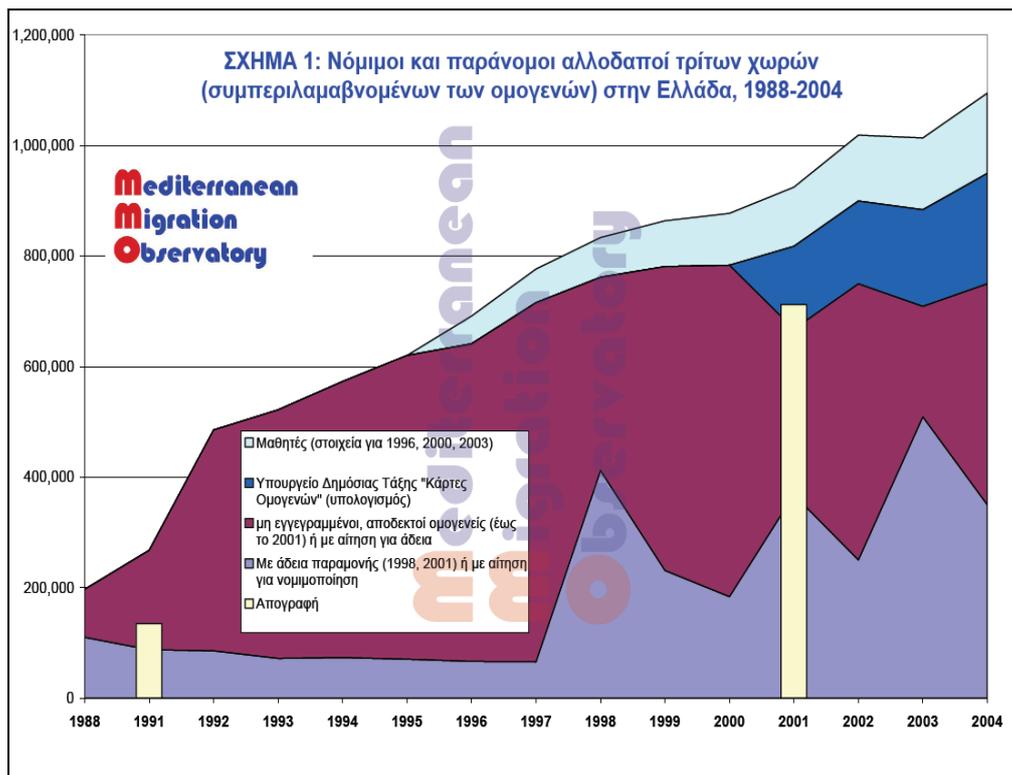
Το μεγαλύτερο πρόβλημα με αυτή την άνιση φυλετικά προσέγγιση στην μεταχείριση των μεταναστών είναι ότι η συνολική εικόνα του φαινομένου της μετανάστευσης που αφορά μεγάλους αριθμούς μεταναστών αποκρύπτεται. Από το 1990, οι μετανάστες που ισχυρίζονταν ότι έχουν Ελληνική καταγωγή μπόρεσαν να παραμείνουν στη χώρα χωρίς έγγραφη τεκμηρίωση ή καταμέτρηση. Συνεπώς όσοι ανήκαν σε αυτή την κατηγορία δεν ήταν δυνατό να διακριθούν στην πράξη από τους παράνομους μετανάστες. Η παροχή της Ελληνικής Υπηκοότητας στους ομογενείς της πρώην Σοβιετικής Ένωσης έγινε χωρίς διαφανείς διαδικασίες και δεν υπάρχουν αξιοποιήσιμα στοιχεία. Φαίνεται όμως ότι γύρω στους 150.000 μετανάστες έλαβαν την υπηκοότητα μέσω αυτής της διαδικασίας. Τέλος, η κάρτα ομογενών που δίδεται από το 2000, με τη διπλή ιδιότητα προσκολλημένη, διέπεται από αδιαφανείς λειτουργίες και κανονισμούς. Ωστόσο, μια αξιόπιστη πηγή μας διαβεβαίωσε ότι ο αριθμός καρτών που έχει δοθεί είναι 200.000. Συνεπώς από αυτή την ανωμαλία των νόμιμων διαδικασιών 350.000 ομογενείς Έλληνες μετανάστες έχουν λάβει την Ελληνική Υπηκοότητα ή την τριετή κάρτα ομογενή. Είναι όμως αδύνατο, χωρίς λεπτομερή ετήσια στοιχεία να διακρίνουμε ανάμεσα στη μετατροπή των μη εγγεγραμμένων

ομογενών σε νόμιμους κατοίκους και την μη εγγεγραμμένη παρουσία (παράνομων) μεταναστών χωρίς Ελληνική καταγωγή.

3.2 Μεταναστευτικές τάσεις στην Ελλάδα.

Έως τώρα δεν έχει υπάρξει κάποια προσπάθεια να προσδιοριστούν ποσοτικά οι μεταναστευτικές τάσεις στην Ελλάδα. Αυτό το έλλειμμα υπάρχει εξαιτίας τριών σημαντικών προβλημάτων: τη μεγάλη έκταση του φαινομένου της παράνομης (και γι' αυτό μη υπολογίσιμης) μετανάστευσης, το χαοτικό χαρακτήρα των τριών προγραμμάτων 4 νομιμοποίησης και την έλλειψη στοιχείων γι' αυτά και την ύπαρξη ασύνδετων στοιχείων από διαφορετικά υπουργεία που δεν είχαν επαφές μεταξύ τους και τέλος το πρόβλημα με τους ομογενείς. Το Σχήμα 1 είναι μια πρώτη προσπάθεια σκιαγράφησης των μεταναστευτικών τάσεων στην Ελλάδα. Η δημιουργία του διαγράμματος υπήρξε αρκετά δύσκολη και έγινε με τη χρήση όλων των διαθέσιμων δημοσιευμένων πηγών καθώς και μη δημοσιευμένων στοιχείων που συγκεντρώθηκαν για την μελέτη. Επειδή η σημασία του Σχήματος 1 είναι μεγάλη παρέχεται μια διεξοδική εξήγηση της μεθοδολογίας του ως σημείωση στο τέλος.¹ Όπως φαίνεται από το Σχήμα 1 ο ρυθμός αύξησης της μετανάστευσης στην Ελλάδα από το 1988 υπήρξε τεράστιος, πενταπλασιάζοντας τον αριθμό των μεταναστών πέντε (5) φορές. Από το 1991 έως το 1997, ο αριθμός των αδειών παραμονής που εξέδωσε το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης μειώθηκε παρά τη μαζική εισροή μεταναστών στη χώρα. Οι νομοθετικές ρυθμίσεις (1997, 2001) είχαν κάποια προσωρινά αποτελέσματα όσον αφορά τη νομιμοποίηση των μεταναστών. Ωστόσο η μεγάλη πλειοψηφία παρέμεινε σε καθεστώς παρανομίας.

Η Απογραφή του 1991 δεν κατέγραψε τον ακριβή αριθμό μεταναστών καθώς συγκέντρωσε στοιχεία μόνο για όσους ήταν πολίτες της Ε.Ε. ή όσους διέμεναν νόμιμα στη χώρα. Η Απογραφή του 2001 ωστόσο κατέβαλε σημαντική προσπάθεια να ετοιμάσει μια κατάσταση όλων των μεταναστών (νόμιμων και παράνομων) και σύμφωνα με το Σχήμα 1 το πέτυχε σε μεγάλο βαθμό καθώς έχει υπολογιστεί ότι λιγότερο από 100.000 δεν εγγράφηκαν. Ωστόσο, αν προσθέσουμε τον υποθετικό αριθμό των ομογενών που καταγράφηκαν ως Έλληνες πολίτες το Σχήμα 1 αλλάζει ριζικά. Οι ομογενείς δεν παρουσιάζονται στα στοιχεία της Απογραφής και σε άλλα στοιχεία δεν είναι δυνατό να διακριθούν από υ964 τους παράνομους μετανάστες. Αν λάβουμε επίσης υπόψη το πρόβλημα των καθυστερήσεων στις διαδικασίες για την έκδοση αδειών παραμονής και την έλλειψη στοιχείων για τους νόμιμους μετανάστες στα στοιχεία για τις άδειες παραμονής, τότε υπάρχει μόνο ένα συμπέρασμα. Δεν μπορούμε να υπολογίσουμε με ακρίβεια τους αριθμούς των παράνομων και νόμιμων μεταναστών που βρίσκονται στην Ελλάδα αλλά ούτε και το συνολικό τους αριθμό.

Πηγή : Ε.Σ.Υ.Ε. (Απογραφή 2001)

Τέλος το Σχήμα 1 δείχνει τη σημασία των τέκνων των αλλοδαπών όχι μόνο για την Ελληνική εκπαίδευση αλλά και ως συνισταμένη της μεταναστευτικής ροής. Αυτό είναι το αποτέλεσμα τριών αλληλένδετων παραγόντων, το μεγάλο ποσοστό Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα, το μεγαλύτερο μέγεθος και νεώτερη ηλικία των μελών των οικογενειών τους και την αύξηση των αδειών παραμονής για οικογενειακή συνένωση.

Συνεπώς οι αλλοδαποί μαθητές αποτελούν το 13% το συνολικού αριθμού των μεταναστών στην Ελλάδα και περίπου το ίδιο ποσοστό του συνολικού αριθμού των μαθητών ολόκληρης της χώρας, με το Αλβανικό στοιχείο να κυριαρχεί αριθμητικά.

Μέχρι το 2004 ο αλλοδαπός πληθυσμός (με συντηρητικούς υπολογισμούς των παράνομων μεταναστών) ανέρχεται στις 900.000 άτομα που δεν ανήκουν σε χώρες της Ε.Ε. ή της Ε.Ζ.Ε.Σ ή έχουν την ιδιότητα του ομογενή. Αν συμπεριλάβουμε τους πολίτες της Ε.Ε. ο συνολικός αριθμός των αλλοδαπών ανέρχεται στις 950.000. Αυτός ο αριθμός ξεπερνά κατά 200.000 τον αριθμό των αλλοδαπών που έχουν εγγραφεί στην Απογραφή του 2001 και ανεβάζει το ποσοστό των αλλοδαπών επί του συνολικού πληθυσμού της χώρας στο 8,5%. Αν όμως προσθέσουμε και τον αριθμό των μεταναστών που έχουν κάρτα ομογενή τότε ο αριθμός ανέρχεται σε 1,15 εκατομμύριο ανθρώπους, δηλαδή περίπου στο 10,3% του συνολικού πληθυσμού. Ωστόσο, χωρίς αξιοποιήσιμα στοιχεία για όλους τους νόμιμους μετανάστες στην Ελλάδα και χωρίς αξιόπιστα στοιχεία για τις παροχές υπηκοότητας αυτά τα νούμερα δεν είναι αναξιόπιστα.

3.2.1 Η κατανομή των μεταναστών στην Ελλάδα: πληροφορίες από την Απογραφή του 2001.

Η Απογραφή κατέγραψε 762.191 άτομα που κατοικούν στη χώρα χωρίς Ελληνική υπηκοότητα και που αποτελούν το 7% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Από αυτό τον αριθμό οι 48.560 αλλοδαποί είναι πολίτες της Ε.Ε. ή της Ε.Ζ.Ε.Σ, υπάρχουν ακόμη 17.426 Κύπριοι που απολαμβάνουν κάποια προνόμια λόγω της υπηκοότητας τους. Οι υπόλοιποι 690.000 είναι υπήκοοι τρίτων χωρών (όχι όμως ομογενείς) και για όσους από αυτούς είναι ενήλικες(άνω των 18 ετών) απαιτείται από το νόμο να έχουν κανονική άδεια παραμονής στη χώρα.

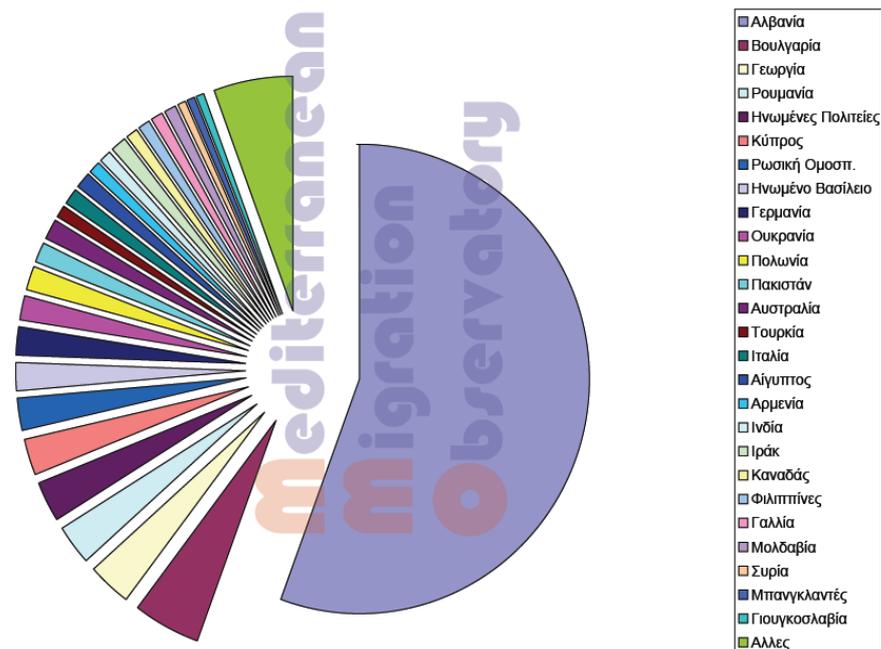
Υπηκοότητες

Το Σχήμα 2 δείχνει την κατανομή των αλλοδαπών ανά εθνικότητα με τους Αλβανούς να αποτελούν το 56% του συνόλου των μεταναστών. Ακολουθούν οι Βούλγαροι (5%), οι Γεωργιανοί (3%) και οι Ρουμάνοι (3%). Οι Αμερικανοί, Κύπριοι, Βρετανοί, και Γερμανοί παρουσιάζονται ως σημαντικές κοινότητες και η καθεμία αποτελεί περίπου το 2% του συνόλου του αλλοδαπού πληθυσμού. Ωστόσο, η Ελλάδα είναι η μοναδική χώρα της Ε.Ε. η οποία έχει μια εθνικότητα μεταναστών τα οποία ξεπερνά το 50% του συνόλου των αλλοδαπών που βρίσκονται στη χώρα.

Αναλογία των δύο φύλων

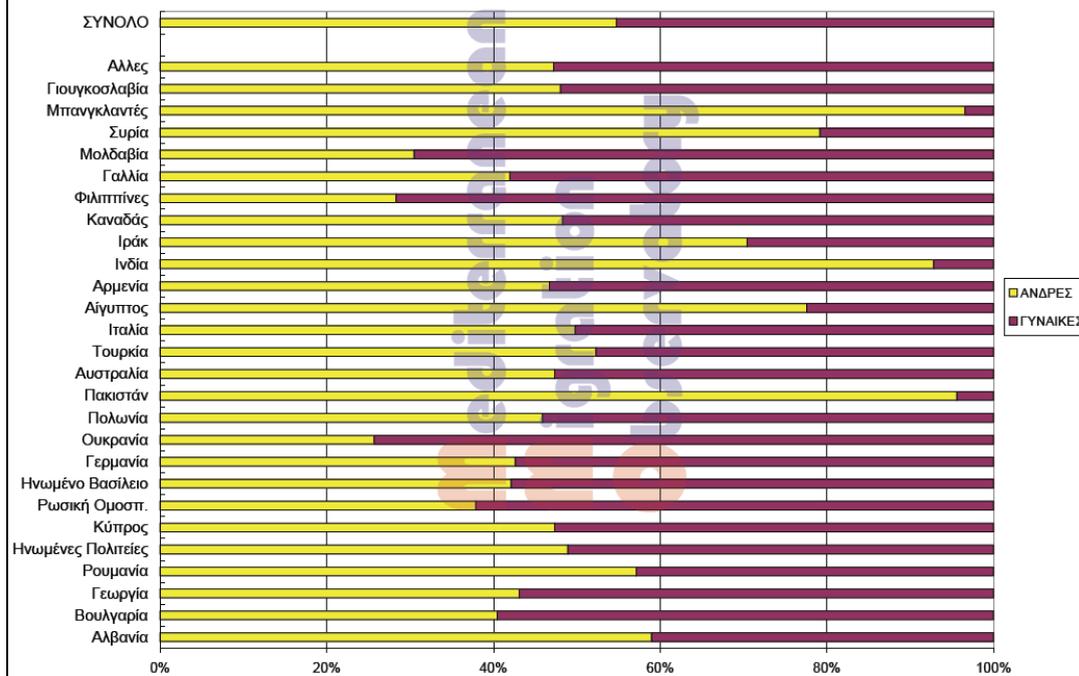
Όπως φαίνεται από το Σχήμα 3, η αναλογία των δύο φύλων στις διάφορες εθνικότητες των αλλοδαπών δεν είναι σταθερή. Υπάρχει μια σχετική ισορροπία στην αναλογία των δύο φύλων, όμως για ορισμένες εθνικότητες παρατηρούνται μεγάλες διαφοροποιήσεις. Πιο συγκεκριμένα οι Ασιατικές χώρες (Πακιστάν, Μπαγκλαντές και Ινδία) έχουν εξ ολοκλήρου σχεδόν μόνο ανδρικό πληθυσμό. Το ίδιο ισχύει και για τις Αραβικές χώρες. Η Συρία και η Αίγυπτος έχουν ποσοστά ανδρικού πληθυσμού της τάξης του 80%. Άλλες εθνικότητες έχουν υψηλή παρουσία γυναικείου πληθυσμού. Η Ουκρανία, οι Φιλιππίνες και η Μολδαβία έχουν ποσοστά γυναικείου πληθυσμού της τάξης του 70%. Η Αλβανία και η Ρουμανία έχουν ποσοστό 60% ανδρών μεταναστών. Οι άλλες σημαντικές αριθμητικά εθνικότητες (Βουλγαρία, Γεωργία, Η.Π.Α., Κύπρος, Ρωσία, Ηνωμένο Βασίλειο, Γερμανία, Πολωνία έχουν ποσοστά γυναικείου πληθυσμού που ανέρχεται στο 50-60% του συνολικού πληθυσμού. Τέλος οι Πακιστανοί που έχουν ποσοστό πληθυσμού 1,4% του συνολικού αριθμού των μεταναστών στην Ελλάδα, δεν έχουν σχεδόν καθόλου γυναικείο πληθυσμό.

ΣΧΗΜΑ 2: Κυριότερες Εθνικότητες, Απογραφή 2001

Πηγή : Ε.Σ.Υ.Ε. (Απογραφή 2001)

ΣΧΗΜΑ 3: Αναλογία των δύο φύλων στις ομάδες μεταναστών, Απογραφή 2001

Πηγή : Ε.Σ.Υ.Ε. (Απογραφή 2001)

Ηλικιακή κατανομή ανά εθνικότητα

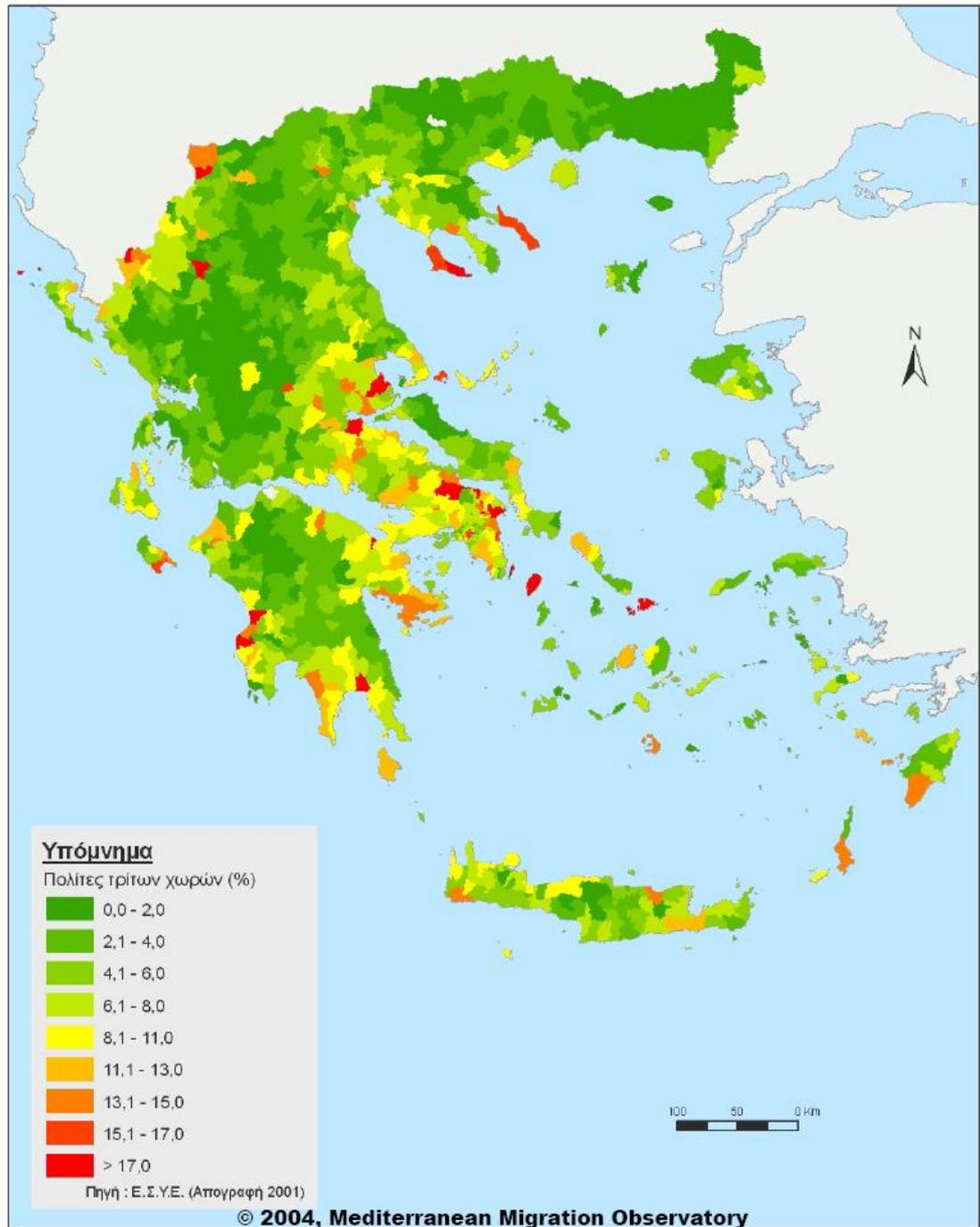
Γύρω στο 80% των μεταναστών βρίσκονται σε εργάσιμη ηλικία (15-64), ποσοστό που έρχεται σε αντίθεση με το 68% του Ελληνικού πληθυσμού. Η ειδοποιός διαφορά με τον Ελληνικό πληθυσμό είναι η παρουσία περισσότερων Ελλήνων ηλικιωμένων. Επιπλέον, ο αλλοδαπό πληθυσμό παρουσιάζει μεγαλύτερο ποσοστό παιδιών σε σχέση με τον ελληνικό (17% για τους αλλοδαπούς και 15% για τους Έλληνες). Ο Πίνακας 1 παραθέτει συνοπτικά στοιχεία ανά γεωγραφική περιοχή της καταγωγής των αλλοδαπών και Ελλήνων. Και για τα δύο φύλα, η Κεντρική Ευρώπη (δηλ. η Αλβανία, η Βουλγαρία, η Ρουμανία και η Πολωνία) κυριαρχεί σε ολόκληρο το ηλικιακό φάσμα-ακόμα και στην ομάδα των 85+ ετών. Ο Πίνακας 1 δείχνει επίσης πόσοι μετανάστες τρίτων χωρών (εκτός Ε.Ε.) βρίσκονται πάνω από την ηλικία των 18 το 2004 και οφείλουν να έχουν άδεια παραμονής. Οι υπολογισμοί στη δεξιά πλευρά ανέρχονται σε 592.159 άτομα ηλικίας 15+ ενώ το 2001 που όφειλαν να έχουν άδεια παραμονής.

Περιοχή στην Ελλάδα

Για πρώτη φορά λεπτομερείς πληροφορίες για τις περιοχές συγκέντρωσης αλλοδαπών στην Ελλάδα διατέθηκαν από τη Στατιστική Υπηρεσία. Οι Χάρτες 1 & 2 δείχνουν την παρουσία αλλοδαπών ανά δήμο και υποδηλώνουν ένα μεγάλο φάσμα πυκνότητας του αλλοδαπού πληθυσμού που κυμαίνεται ανάμεσα στο 0 και 25%. Εξετάζοντας την παρουσία αλλοδαπών από χώρες εκτός Ε.Ε. παρατηρούμε ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά (13-25%) επί του συνολικού πληθυσμού εμφανίζονται στα νησιά (Μύκονος, Κέα, Σκιάθος, Ζάκυνθος), στην Αττική κοντά στην Αθήνα και στα βορειοδυτικά σύνορα της χώρας. Τα χαμηλότερα ποσοστά (0-1,7%) βρίσκονται στα βορειοανατολικά διαμερίσματα της χώρας, γύρω από την Αλεξανδρούπολη και σε μερικές οικονομικά υποανάπτυκτες περιοχές. Οι Χάρτες 3 & 4 δείχνουν τα ποσοστά αλλοδαπών για την περιοχή της Αττικής, μια από τις πιο σημαντικές περιοχές συγκέντρωσης αλλοδαπών.

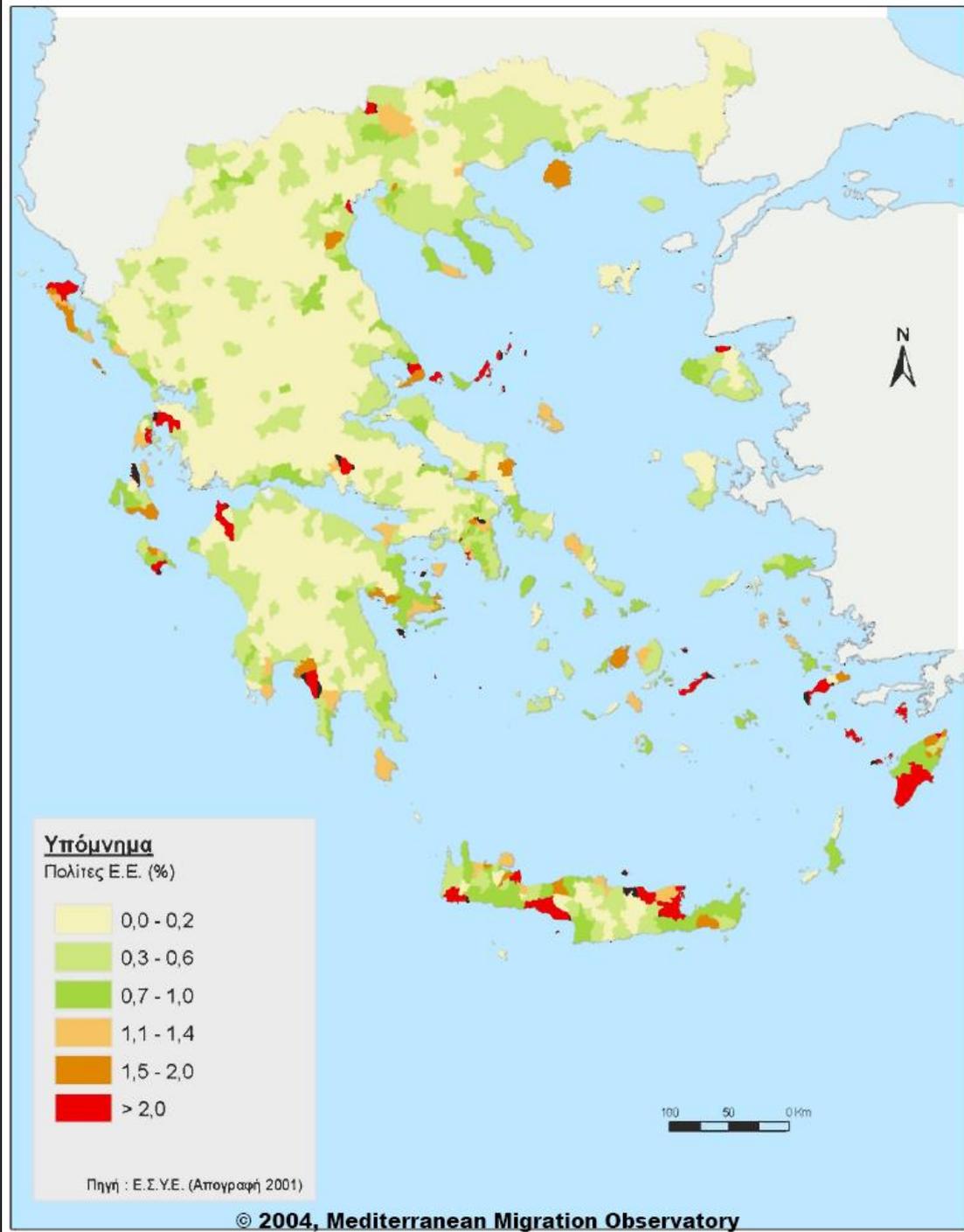
ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Πραγματικός πληθυσμός ανά φύλο, γεωγραφική περιοχή υπηκοότητας και ηλικιακή ομάδα, 2001																					
Ηλικιακή Ομάδα	Τόπος	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85+		
Υπόγειο																					
Ελληνες																					
Χώρα προέλευσης																					
1	Ευρώπη	6,583,678	288,898	277,880	302,228	378,112	428,861	422,649	428,742	482,763	580,847	651,888	636,160	588,247	598,481	590,555	548,881	444,173	36,468	66,138	
11	Ελλάδα	4,887,874	261,238	268,187	281,167	348,376	386,788	372,983	388,246	440,474	534,841	633,854	623,129	582,609	581,376	588,860	543,854	442,789	37,825	64,688	
12	Υπόλοιπη ΕΕ	18,818	868	1,082	1,074	1,087	1,121	1,337	1,688	1,777	1,828	1,476	1,482	1,238	1,187	737	476	278	138	76	15,538
13	ΣΕΣ	674	48	50	58	56	58	58	58	48	34	48	42	56	56	58	58	58	8	4	422
14	Κεντρική Ευρώπη	282,437	18,882	17,784	18,823	28,788	48,828	48,728	38,890	28,284	22,811	14,872	9,838	4,762	3,288	2,288	1,488	781	382	330	
Μείζον Κοινωνικά Μεσοβάση																					
16	Κρήνη	11,888	248	886	848	882	1,282	1,686	1,882	1,388	1,181	871	486	238	238	136	86	86	86	86	30
18	Ευρώπη	12,381	141	172	216	876	2,883	1,883	1,887	888	844	988	878	488	497	388	371	348	224	184	
Ευρώπη εκτός Ελλάδας																					
2	Ασία	88,882	17,873	18,713	21,118	28,737	48,883	48,888	42,487	32,278	28,688	12,274	12,888	8,288	5,188	3,883	2,487	1,888	781	818	
3	Αμερική	81,888	1,883	1,888	1,888	1,888	1,888	1,888	1,888	1,888	1,888	1,888	1,888	1,888	1,888	1,888	1,888	1,888	1,888	1,888	1,888
4	Αφρική	12,788	488	881	878	883	1,118	1,287	887	887	888	784	888	788	884	678	878	878	178	87	
6	Ελλάδα	4,188	188	188	237	248	338	443	488	331	388	143	237	288	388	288	214	74	58	24	
Σύνολο		414,358	19,853	22,272	24,281	34,888	56,111	63,132	55,231	41,816	33,271	22,288	14,357	8,578	6,798	4,943	3,437	1,981	1,074	795	348,552
Επιφανειακοί																					
Ελληνες																					
Χώρα προέλευσης																					
1	Ευρώπη	6,484,561	266,846	282,226	278,182	342,451	388,782	404,778	420,881	484,882	588,688	653,482	648,842	587,218	548,117	538,568	598,887	488,688	398,281	88,311	
11	Ελλάδα	6,174,882	238,828	244,124	268,448	328,183	388,981	388,981	388,981	448,241	548,842	623,872	633,191	588,241	534,842	528,628	588,714	481,827	398,843	88,430	
12	Υπόλοιπη ΕΕ	28,887	848	888	838	1,176	1,488	1,613	1,188	1,287	1,287	1,287	1,287	1,287	1,287	1,287	1,287	1,287	1,287	1,287	25,222
13	ΣΕΣ	1,088	68	64	48	41	48	78	128	168	188	98	84	81	48	81	81	81	81	81	335
14	Κεντρική Ευρώπη	222,438	14,878	18,823	18,818	17,828	28,178	38,838	27,188	28,881	17,884	12,838	8,188	4,228	3,236	2,278	1,848	1,088	682	438	
Μείζον Κοινωνικά Μεσοβάση																					
16	Κρήνη	26,887	328	788	848	1,078	1,472	1,687	1,482	1,311	1,184	2,772	1,782	888	888	188	282	136	44	48	
18	Ευρώπη	13,883	138	188	187	2,448	2,482	877	854	888	888	812	788	418	472	488	657	688	337	288	
Ευρώπη εκτός Ελλάδας																					
2	Ασία	28,218	18,218	18,181	18,238	22,288	32,278	27,778	24,888	28,187	25,488	18,888	12,881	8,878	5,474	3,788	2,888	1,188	1,188	881	
3	Αμερική	31,278	1,882	1,883	1,883	1,883	1,883	1,883	1,883	1,883	1,883	1,883	1,883	1,883	1,883	1,883	1,883	1,883	1,883	1,883	81
4	Αφρική	14,448	488	878	718	854	1,118	1,883	1,883	1,883	1,883	1,883	1,883	1,883	1,883	1,883	1,883	1,883	1,883	117	
6	Ελλάδα	6,288	888	888	888	888	888	888	888	888	888	888	888	888	888	888	888	888	888	888	18
6	Ελλάδα	4,827	181	188	214	233	337	687	747	637	843	238	384	388	388	211	148	88	41	24	
Σύνολο		346,238	18,342	28,483	21,523	25,437	37,268	44,281	42,257	35,817	31,282	23,131	16,851	8,874	7,243	5,014	4,163	2,627	1,435	1,124	285,984
ΠΗΓΗ: ΕΣΥΕ																				A+0	
																				592,159	

**ΧΑΡΤΗΣ 1:
Ποσοστό Μεταναστών επί συνόλου πληθυσμού ανά δήμο
(Πολίτες τρίτων χωρών)**

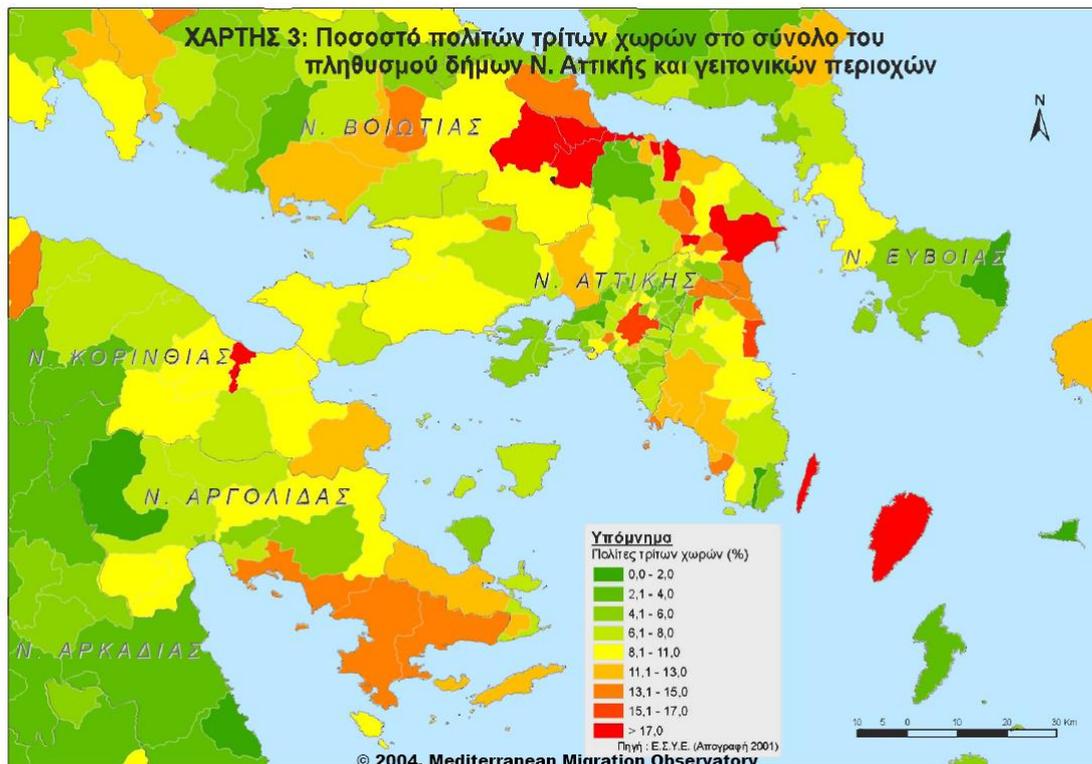

Πηγή : Ε.Σ.Υ.Ε. (Απογραφή 2001)

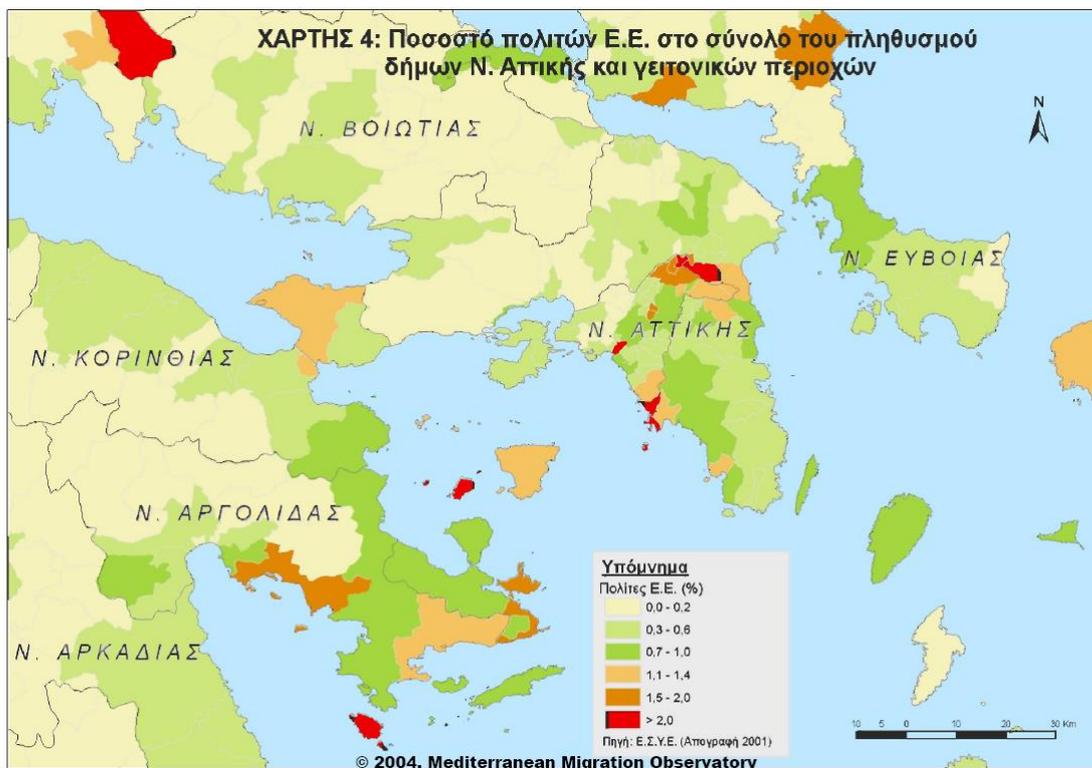
**ΧΑΡΤΗΣ 2:
Ποσοστό Μεταναστών επί συνόλου πληθυσμού ανά δήμο
(Πολίτες Ευρωπαϊκής Ένωσης)**

Πηγή : Ε.Σ.Υ.Ε. (Απογραφή 2001)

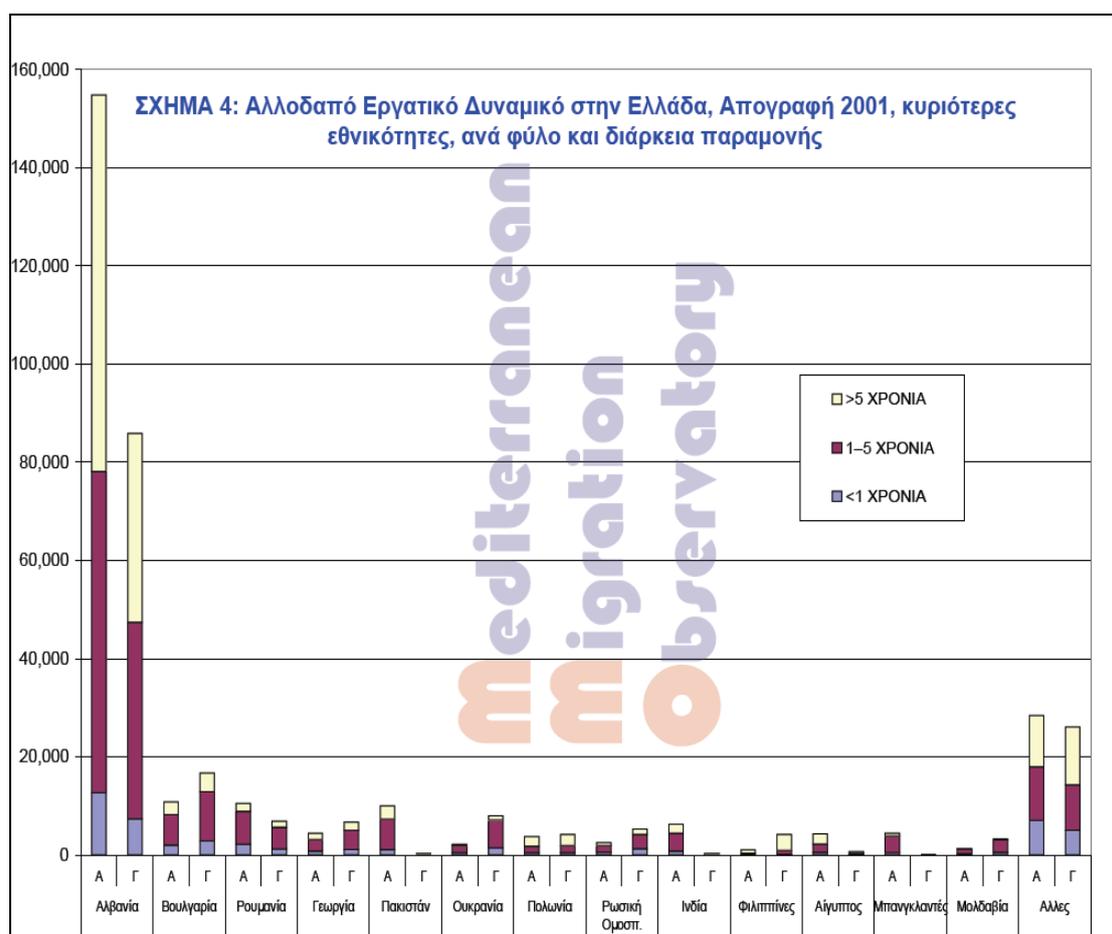
Πηγή : Ε.Σ.Υ.Ε. (Απογραφή 2001)

Πηγή : Ε.Σ.Υ.Ε. (Απογραφή 2001)

Η μεγαλύτερη συγκέντρωση αλλοδαπών τρίτων χωρών (εκτός Ε.Ε.) παρατηρείται στο Δήμο της Αθήνας, με 132.000 μετανάστες που αποτελούν το 17% του συνολικού πληθυσμού. Η Θεσσαλονίκη ακολουθεί με 27.000 αλλοδαπούς που αποτελούν όμως μόνο το 7% του πληθυσμού. Μετά από αυτές τις περιοχές

ακολουθούν τα προάστια της Αθήνας. Τα νησιά δείχνουν επίσης μεγάλα ποσοστά μεταναστών (οχ Κρήτη, Ρόδος, Κέρκυρα και Ζάκυνθος). Οι συγκεντρώσεις αλλοδαπού πληθυσμού από χώρες της Ε.Ε. κυμαίνονται σε χαμηλά ποσοστά, αν και φτάνουν στο 6,4% του συνολικού πληθυσμού στην Αλόνησο. Παρατηρούνται σημαντικές συγκεντρώσεις στα πιο ευκατάστατα προάστια της Αθήνας και σε ορισμένα Ελληνικά νησιά (Ρόδος, Λίνδος, Νότια Ρόδος, Σύμη, Αμοργός, Σκιάθος, Σπέτσες). Επιπλέον, κάποιες ομάδες αλλοδαπών της Ε.Ε. βρίσκονται στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη συνήθως σε προάστια όπως η Εκάλη, η Κηφισιά, η Γλυφάδα και η Βούλα και στα νησιά Κέρκυρα και Κω. Εξετάζοντας τα μεγάλα αστικά κέντρα είναι προφανές ότι υπάρχουν συγκεντρώσεις αλλοδαπού πληθυσμού από χώρες εντός και εκτός της Ε.Ε. Ωστόσο η πυκνότητα του αλλοδαπού πληθυσμού ποικίλει με βάση ένα ξεκάθαρο γεωγραφικό υπόδειγμα. Η Βόρεια Ελλάδα, ακόμα και όπου υπάρχουν μεγάλοι αριθμοί μεταναστών, έχει χαμηλές συγκεντρώσεις αλλοδαπού πληθυσμού (π.χ. 1-3% στις Σέρρες, τη Δράμα, την Κομοτηνή και την Αλεξανδρούπολη) ακόμα και η Θεσσαλονίκη έχει μόνο 7%. Η Αττική και ορισμένες νησιωτικές περιοχές (π.χ. Χανιά, Ρόδος) έχουν γύρω στο 8% και ο δήμος της Αθήνας 17%.

Πηγή : Ε.Σ.Υ.Ε. (Απογραφή 2001)

Διάρκεια παραμονής στην Ελλάδα

Δεδομένης της απουσίας επίσημων δεδομένων σε αυτό το σημείο- ακόμα και αυτών των καταχωρημένων μεταναστών- μια ερώτηση στην απογραφή ζητάει από τους δηλωμένους αλλοδαπούς εργάτες τον καιρό παραμονής τους στην Ελλάδα, δίνοντας τους τρεις επιλογές: λιγότερο από χρόνο, 1-5 χρόνια και περισσότερο από 5 χρόνια. Το Σχήμα 4 δείχνει τα αποτελέσματα για τις κυριότερες μη οικονομικά αναπτυγμένες χώρες. Περίπου οι μισοί Αλβανοί άντρες ισχυρίστηκαν ότι είναι στην Ελλάδα περισσότερα από 5 χρόνια, και ανάλογα περίπου το 40% των Αλβανίδων. Οι μετανάστες από 964 τις Φιλιππίνες, και μέχρι ενός σημείου από την Αίγυπτο και την Πολωνία, φαίνεται σε μεγάλο ποσοστό να παραμένουν στην Ελλάδα για περισσότερο από 5 χρόνια. Πρόσφατοι μετανάστες από τη Βαλκανική και την Ευρώπη απάντησαν κυρίως 1- 5 χρόνια, όπως έπραξαν αυτοί από το Πακιστάν, την Ινδία και το Μπαγκλαντές. Μόνο οι Μολδαβοί δεν αποτελούν μόνιμους κατοίκους για περισσότερα από 5 χρόνια, καθώς και οι άρρενες Ουκρανοί.

Τα αποτελέσματα αυτά είναι σύμφωνα με τα γνωστά μεταναστευτικά μοντέλα των εθνικών ομάδων, και των πρώτων παρατηρήσεων της παρουσίας τους στην Ελλάδα: τα δεδομένα, επομένως εμφανίζονται να είναι αρκετά αξιόπιστα. Αν οι περισσότεροι από αυτούς τους μετανάστες έχουν παραμείνει στην Ελλάδα από το 2001, τότε το επακόλουθο είναι ότι περίπου ο μισός πληθυσμός μεταναστών της Ελλάδας υπερβαίνει σε διάρκεια παραμονής τα 8 χρόνια, και μάλλον το 80% βρίσκεται στη χώρα για τουλάχιστον 5 χρόνια .

3.2.2 Χαρακτηριστικά του μεταναστευτικού πληθυσμού από τα δεδομένα της βάσης δεδομένων Άδειας Παραμονής, 2003-2004.

Η βάση δεδομένων του Υπουργείου Εσωτερικών για τις άδειες παραμονής έχει δυναμικό χαρακτήρα, δηλαδή τα στοιχεία που παρέχει ακόμα και για συγκεκριμένες χρονικές στιγμές είναι διαφορετικά μεταξύ τους ανάλογα με την ημερομηνία εκτύπωσης. Κατά την άποψή μας, αυτός ο παράγοντας δεν έχει γίνει κατανοητός από το Υπουργείο και έχει οδηγήσει σε λανθασμένα δεδομένα τα οποία έχουν διανεμηθεί από το Υπουργείο σε δημοσιογράφους και άλλους. Το πρόβλημα συζητείται στο Β' Μέρος λεπτομερώς, αλλά το αναφέρουμε εδώ προκειμένου τα τωρινά δεδομένα να αναγνώσουν με επιφύλαξη.

Δύο είδη δεδομένων μας έχουν δοθεί:

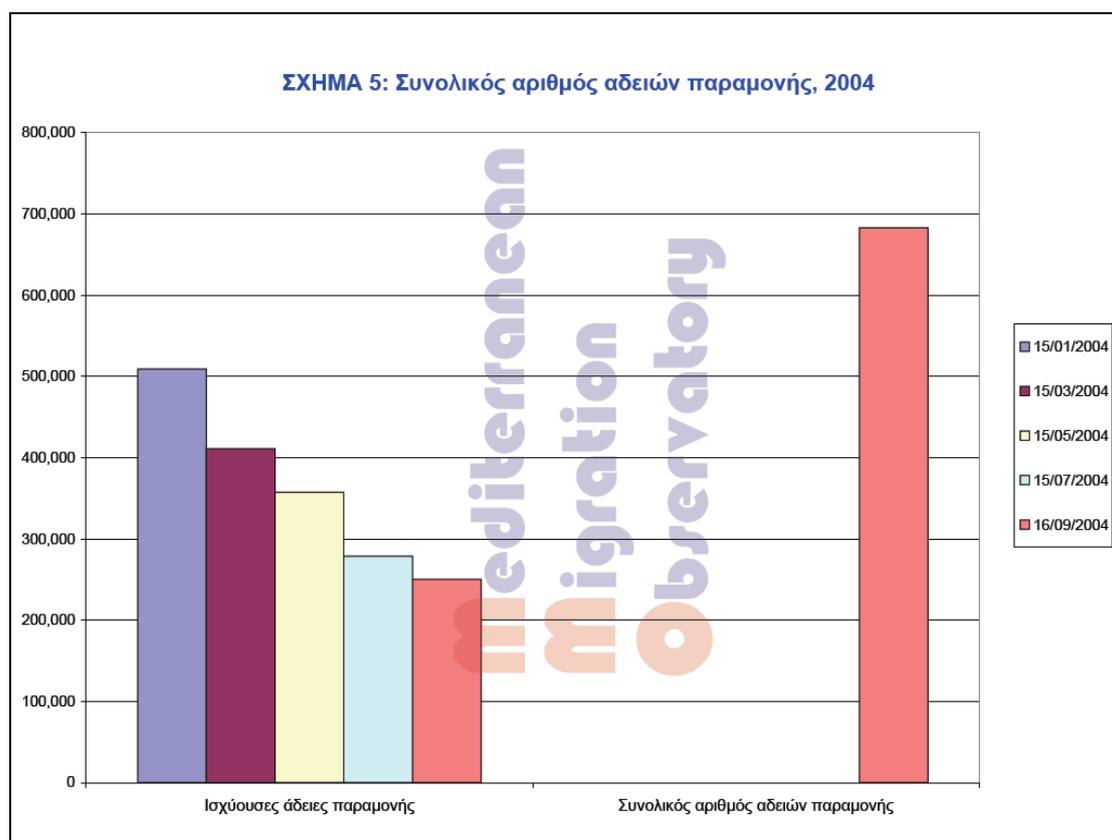
I. Έγκυρες άδειες με βάση την εθνικότητα και το φύλο, σε ημερομηνία αναφοράς

II. Ακριβείς καταχωρήσεις των αθροιστικά εκδιδόμενων αδειών (από την 1η Ιουλίου 2003) σε ημερομηνία αναφοράς, κατά εθνικότητα, γένος, και τύπο άδειας.

Ο Τύπος I έχει δοθεί, στις 6 Οκτωβρίου 2004, για τις ημερομηνίες αναφοράς 15/01/04, 15/03/04, 15/05/04, 15/07/04 και 16/09/04.

Τα δεδομένα του Τύπου II έχουν δοθεί με πολλές λεπτομέρειες για την ημερομηνία αναφοράς 16 Σεπτεμβρίου 2004. Περιληπτικά δεδομένα και για τους δύο Τύπους φαίνονται στο Σχήμα 5, το οποίο δείχνει ένα αθροιστικό σύνολο 683.324 εκδιδόμενων αδειών, και προφανώς μιας συνεχούς πτώσης του αριθμού των έγκυρων αδειών κατά το 2004 [από 509.168 τον Ιανουάριο σε 250.068 τον

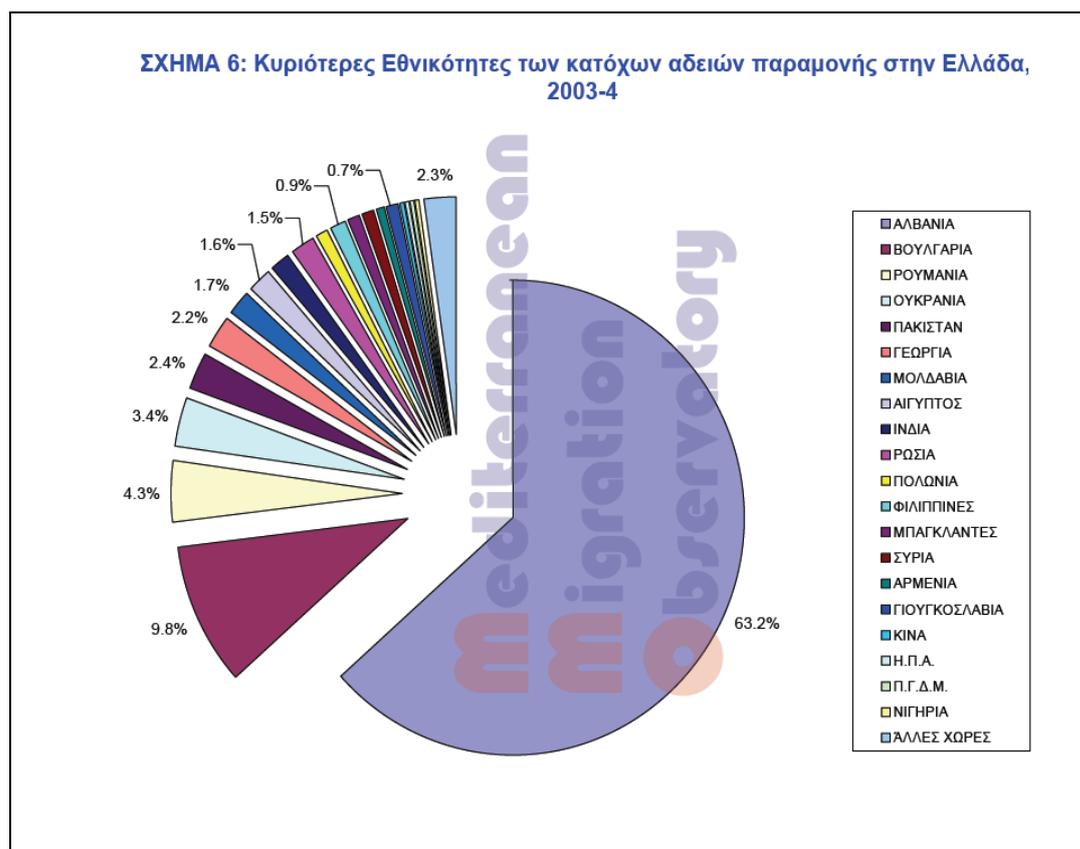
Σεπτέμβριο]. Αυτή η πτώση πιστεύουμε ότι είναι απατηλή, και είναι το αποτέλεσμα ή ενός διαχειριστικού ελαττώματος στη στατιστική εξέταση ή παραθέτει την έκδοση ληγμένων ή στα πρόθυρα της λήξης αδειών παραμονής, καθιστώντας άκυρα όλα τα πρόσφατα δεδομένα. Παρ'όλα αυτά, είμαστε της άποψης ότι τα αθροιστικά δεδομένα είναι χρήσιμα, παρ' ότι αναφέρονται σε ληγμένες άδειες: όπως στις 16 Σεπτεμβρίου 2004, υπήρχαν 432.932 ληγμένες άδειες από τις 683.324 εκδοθείσες. Οι λόγοι για αυτό το πρόβλημα τεκμηριώνονται στο Μέρος Β και δε θα συζητηθούν εδώ: αυτό που είναι σημαντικό είναι ότι τα αθροιστικά δεδομένα παρέχουν έγκυρες πληροφορίες για τις άδειες που εκδόθηκαν το 2003 και στις αρχές του 2004.

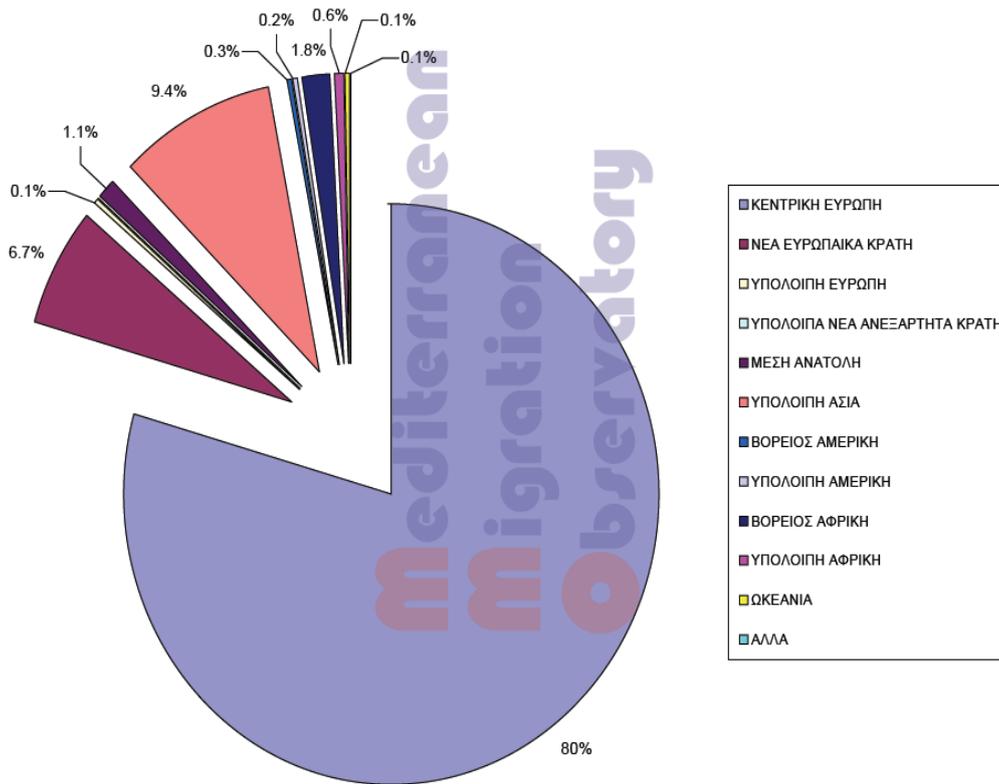
Αριθμός των νόμιμων μεταναστών στην Ελλάδα

Όπως θα πρέπει να είναι φανερό από την παραπάνω συζήτηση, ο αριθμός των νομίμων μεταναστών δεν μπορεί να εκτιμηθεί από τα πρόσφατα δεδομένα. Είναι δυνατό ο αριθμός για τον Ιανουάριο του 2004 (509.000) να είναι σχετικά ακριβής ωστόσο αυτό δεν είναι σίγουρο. Παρ'όλα αυτά, από τον Οκτώβριο 2004 έχουν εκδοθεί περίπου 700.000 άδειες. Αυτός ο αριθμός είναι υψηλότερος από τον αριθμό της Απογραφής των 592.159 ενηλίκων που πρέπει να έχουν άδεια παραμονής. Παρ' ότι τα παιδιά ηλικίας 14- 17, που δεν είναι στο εκπαιδευτικό σύστημα, ζητούν τις δικές τους άδειες, αυτό δεν αλλάζει αισθητά το γεγονός ότι η Ελλάδα έχει διανείμει περισσότερες άδειες παραμονής σε αριθμό μεγαλύτερο από αυτό που παρουσιάζεται στην Απογραφή. Τα αθροιστικά δεδομένα εμφανίζουν τους Αλβανούς οι οποίοι έχουν

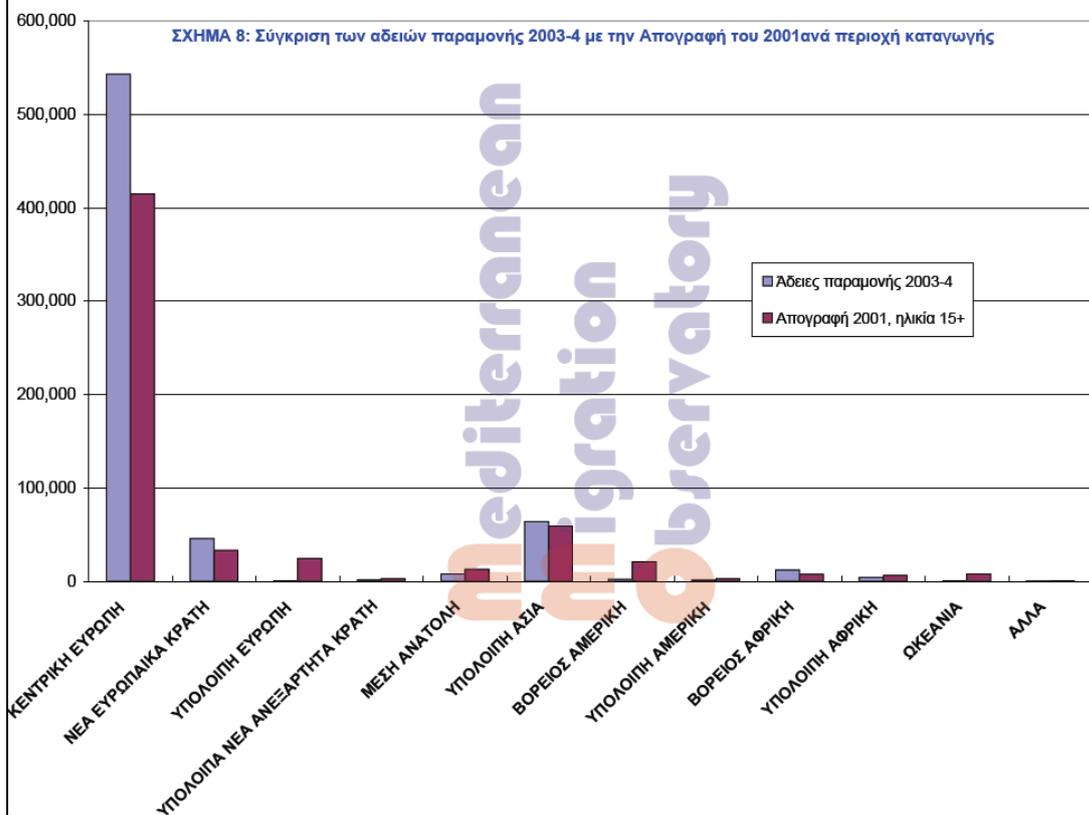
εξασφαλίσει άδεια να αριθμούν τους 432.120 – ένας αριθμός επίσης αισθητά παραπάνω από τον αριθμό της Απογραφής των 344.526 ατόμων ηλικίας 15+ ετών το 2001. Το Σχήμα 6 δείχνει τις αναλογίες των εθνικοτήτων με εξασφαλισμένες άδειες παραμονής το 2003- 2004, χρησιμοποιώντας την αθροιστική χρησιμοποίηση δεδομένων. Μετά τη συνήθη κυριαρχία των Αλβανών, υπάρχουν 66.787 Βούλγαροι, 29.108 Ρουμάνοι και 23.008 Ουκρανοί. Όλες οι εθνικότητες δείχνουν μια σημαντική αύξηση στις άδειες σε σύγκριση με την Απογραφή, εκτός από τους Πολωνούς (σημαντική μείωση) και τους Φιλιπινέζους (σχεδόν το ίδιο) Παρ'όλη τους αυξανόμενους αριθμούς σχεδόν όλων των εθνικοτήτων, μερικές εθνικότητες έχουν τροποποιήσει την σειρά κατάταξή τους στην παρουσία ομάδων μεταναστών στην Ελλάδα, κυρίως λόγω των πρόσφατων μεταναστεύσεων: αυτές περιλαμβάνουν τους Βούλγαρους, Ουκρανούς, Γεωργιανούς, Μολδαβούς, Μακεδόνες και Κινέζους. Κοιτώντας προς μια ευρεία γεωγραφική περιοχή καταγωγής, το Σχήμα 7 δείχνει την συντριπτική σημασία της Κεντρικής Ευρώπης, ακολουθούμενης από την Ασία (κυρίως Πακιστάν, Γεωργία, Ινδία, Φιλιππίνες, Μπαγκλαντές, Αρμενία και Κίνα). Τα Νέα Ευρωπαϊκά Ανεξάρτητα Κράτη είναι εξίσου σημαντικά, με 6.7%: αυτά είναι η Ουκρανία, η Μολδαβία και η Ρωσία.

ΣΧΗΜΑ 7: Καταγωγή των κατόχων αδειών παραμονής στην Ελλάδα, 2003-4

ΣΧΗΜΑ 8: Σύγκριση των αδειών παραμονής 2003-4 με την Απογραφή του 2001 ανά περιοχή καταγωγής

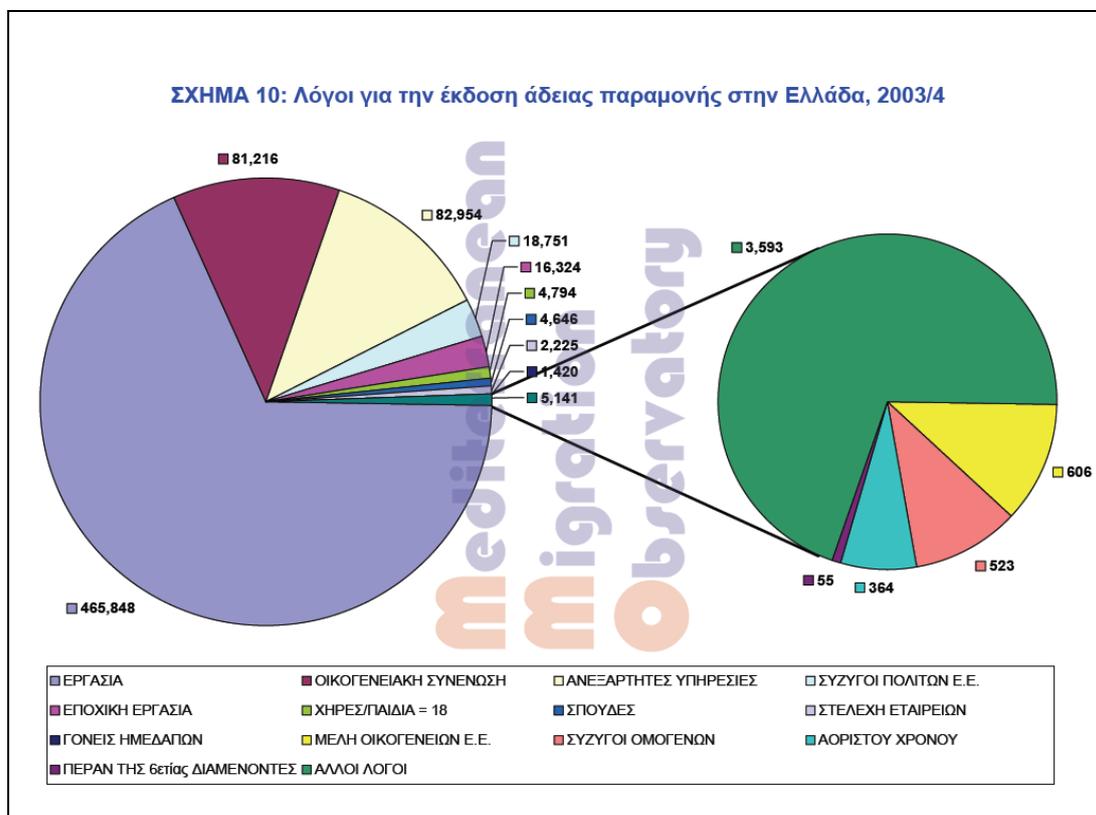
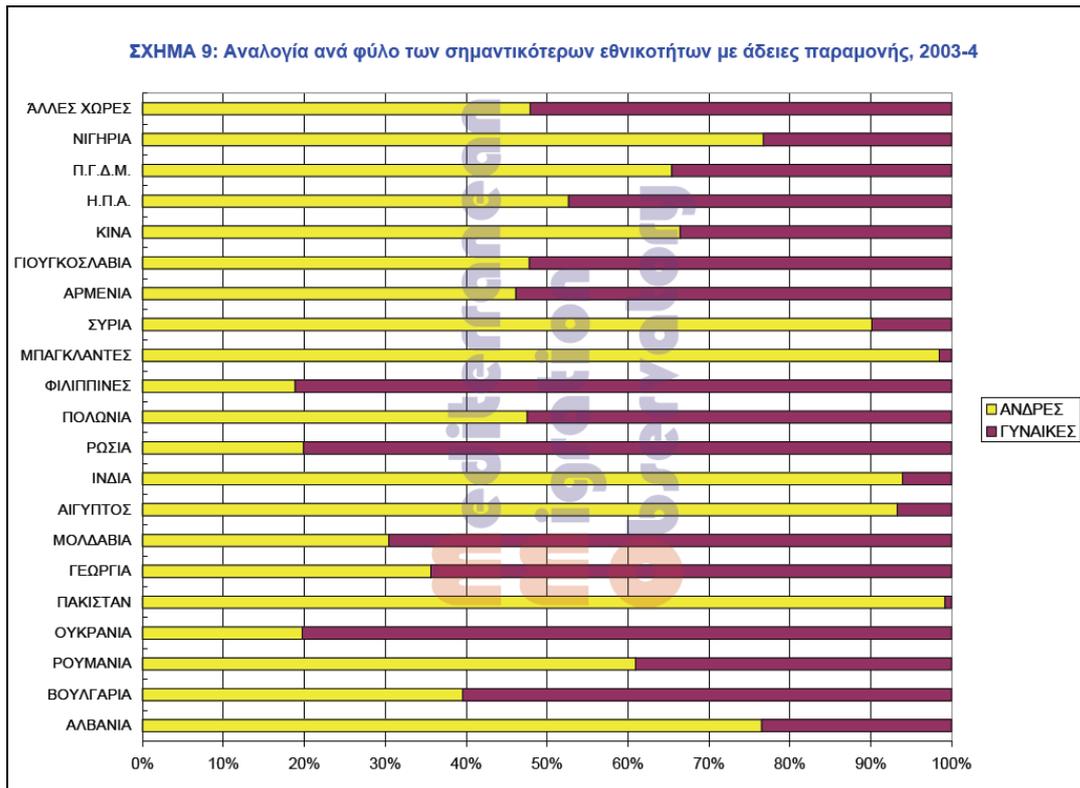
Μια σύγκριση μεταξύ των μεταναστών που έχουν εξασφαλίσει άδειες παραμονής και αυτών που έχουν καταμετρηθεί στην Απογραφή θα έπρεπε να μας βοηθάει να αποκτήσουμε μια καλύτερη εικόνα των εξελίξεων. Το Σχήμα 8 δείχνει ακριβώς αυτό το στοιχείο ανά χώρα καταγωγής για άτομα ηλικίας 15+ στην Απογραφή και κατόχους αδειών παραμονής. Είναι ξεκάθαρο υπάρχουν περίπου 120.000 επιπλέον άτομα από την Κεντρική Ευρώπη, αλλά μόνο μικρές καταγεγραμμένες αυξήσεις από τα Νέα Ανεξάρτητα Ευρωπαϊκά Κράτη, την Ασία και τη Βόρεια Αφρική.

Ισορροπία Φύλων των ομάδων μεταναστών

Δεδομένων των ξεκάθαρων χαρακτηριστικών στις αναλογίες φύλου των εθνικών ομάδων, αυτό θα έπρεπε να αποτελεί ζήτημα ενδιαφέροντος. Το Σχήμα 9 δείχνει τις ισορροπίες των κυριότερων εθνικοτήτων. Υπάρχουν μερικές εκπλήξεις εδώ. Παρότι το Πακιστάν, το Μπαγκλαντές και η Συρία δείχνουν την αναμενόμενη κυριαρχία των αντρών, μερικές χώρες έχουν περιέλθει σε χειρότερη κατάσταση σε σύγκριση με τα δεδομένα που δείχνει η Απογραφή (βλέπε Σχήμα 3). Συγκεκριμένα, η Συρία δείχνει 90% άντρες, η Αίγυπτος πάνω από 90%, η Ρουμανία τώρα πάνω από 60% και η Αλβανία από 58% σε 76%. Αυτή η τάση υποδηλώνει την αυξημένη χρήση του αντρικού εργατικού δυναμικού βαριάς χρήσης, και είναι συνεπής με την εκτεταμένη κατασκευαστική εργασία κατά τα τελευταία δύο χρόνια για τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Οι ανισορροπίες στα φύλα μεταξύ των εθνικοτήτων με θηλυκή προκατάληψη έχουν επίσης επιδεινωθεί, λόγω των εξής δεδομένων: Οι Φιλιππίνες, η Ουκρανία και η Ρωσία είναι τώρα κατά 80% θηλυκούς γένους. [με δεδομένα της Απογραφής, 25-40%]. Είναι πιθανόν ότι αυτό μπορεί να εξηγηθεί λόγω της έμφασης στην εργασία για την κατοχή μιας νόμιμης θέσης στην Ελλάδα, η οποία, όσο απορροφά νέα εργατική μετανάστευση, μπορεί να αφήνει άλλους χωρίς σταθερή εργασία σαν παράνομους μετανάστες.

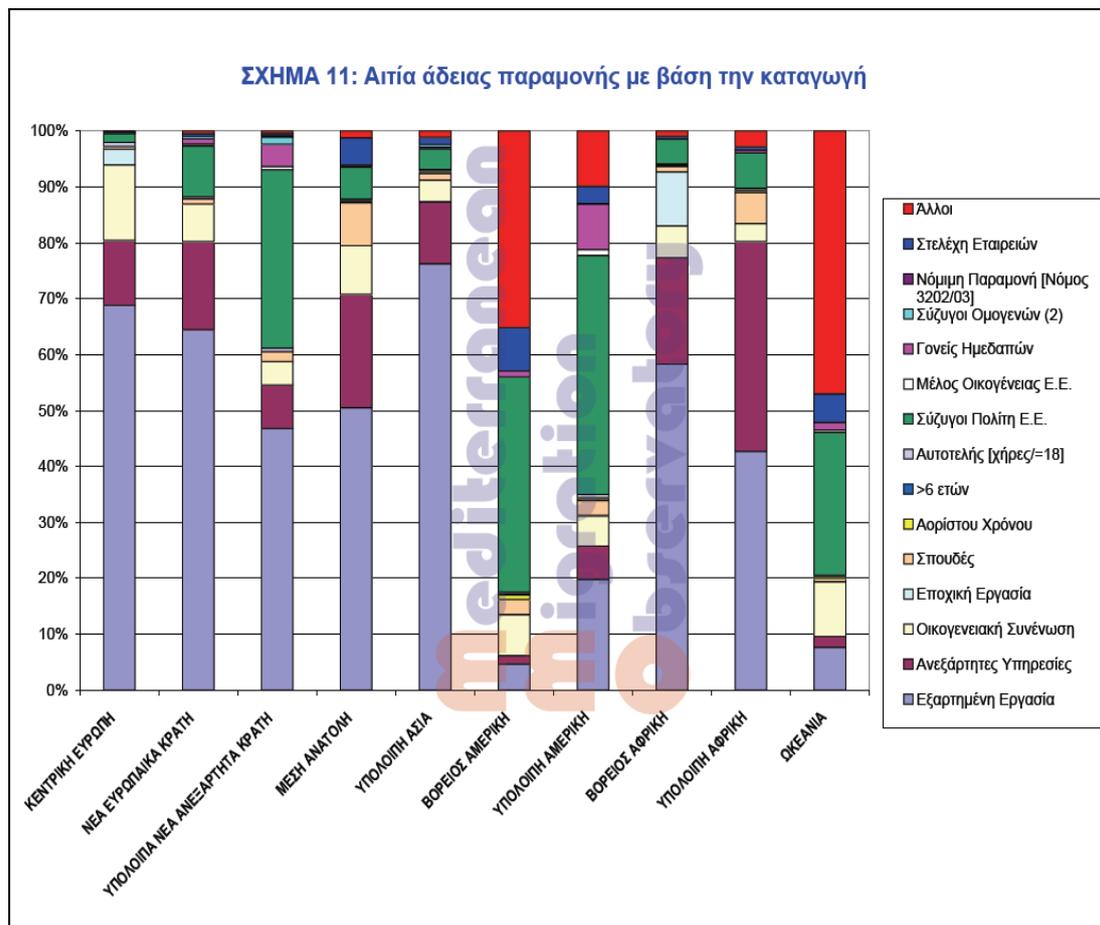
Λόγοι απονομής των αδειών

Για πρώτη φορά, είναι τώρα δυνατόν να δίνονται αυτά που αποτελούν συνήθη στατιστικά δεδομένα σε άλλες χώρες! Χρησιμοποιώντας την αθροιστική βάση δεδομένων όσον αφορά τις άδειες, έχουμε υπολογίσει, μέσω μιας γενικής κατηγορίας τον νόμιμο λόγο για τη χορήγηση άδειας κατοικίας. Το Σχήμα 10 δείχνει αυτό το γεγονός τόσο διαγραμματικά όσο και σε απόλυτους αριθμούς. Ο κυριότερος λόγος για τη χορήγηση αδειών κατοικίας εξαρτάται από την εξαρτώμενη εργασία, τουλάχιστον κατά 68% του συνόλου. Συνεπακόλουθα, περίπου με 12% αποτελεί η επανένωση οικογενειών και οι αυτοαπασχολούμενοι. Οι σύζυγοι υπηκόων της ΕΕ (υποθετικά, κυρίως Ελλήνων) ακολουθούν με 3%, μαζί με εποχιακούς εργάτες (από τη Βουλγαρία, την Αλβανία και την Αίγυπτο) στο 2%. Οι κατηγορίες που απομένουν είναι σε μικρούς αριθμούς, εκτός από μία μικτή κατηγορία των 'λοιποί', η οποία περιλαμβάνει περισσότερους από 10 ανομοιογενείς και εξειδικευμένους τύπους. Κοιτάζοντας τις κατηγορίες των αδειών που χορηγούνται ανά γεωγραφική περιοχή καταγωγής του μετανάστη, ανακλύπουν πολύ ενδιαφέροντα στοιχεία.

Το Σχήμα 11 τις αναλογίες των 14 διαφορετικών τύπων άδειας που έχουν χορηγηθεί δείχνει για 10 από τις περιοχές του κόσμου. Πέντε περιοχές του κόσμου έχουν 80%

και περισσότερο από τις άδειες που έχουν χορηγηθεί για εργασία: αυτές είναι η Κεντρική Ευρώπη, τα Ευρωπαϊκά Νέα Ανεξάρτητα Κράτη, η Ασία, η Βόρεια Αφρική και το υπόλοιπο της Αφρικής. Όμως, μέσα σε αυτή την ομάδα, υπάρχουν διαφορές όσον αφορά το υπόλοιπο περίπου 20% των αδειών: η Κεντρική Ευρώπη (κυρίως η Αλβανία) έχει πολύ μεγάλο βαθμό επανένωσης οικογενειών, ενώ τα Ευρωπαϊκά Νέα Ανεξάρτητα Κράτη ένα συνδυασμό επανένωσης οικογενειών με γάμους με υπηκόους της ΕΕ, η Ασία έχει μεγαλύτερο βαθμό εξαρτώμενης εργασίας αλλά ένα παρόμοιο συνδυασμό του υπόλοιπου των Ευρωπαϊκών Νέων Ανεξάρτητων Κρατών, η Βόρεια Αφρική έχει υψηλή εποχιακή εργασία (Αίγυπτος) με μερική επανένωση οικογενειών και γάμο με υπηκόους της ΕΕ, κι η Αφρική έχει χαμηλή επανένωση οικογενειών και υψηλότερο βαθμό για σπουδές και γάμο με υπηκόους της ΕΕ. Μια δεύτερη κατηγορία αποτελεί η Μέση Ανατολή, με 70% εργασία, και ένα συνδυασμό επανένωσης οικογενειών, σπουδών, γάμου με υπηκόους της ΕΕ και στελέχη εταιρειών. Το υπόλοιπο των Νέων Ανεξάρτητων Κρατών αποτελεί έναν διαφορετικό τρίτο τύπο, με 55% εργασία, χαμηλή επανένωση οικογενειών και υψηλό ρυθμό γάμων με υπηκόους της ΕΕ (30%) μαζί με ένα 5% Έλληνες γονείς. Η Νότια Αμερική μπορεί να καταταχθεί ως μία τέταρτη κατηγορία, με ένα μόνο 25% να σχετίζεται με την εργασία, ένα 40% ως σύζυγοι υπηκόων της ΕΕ, και ένα σχεδόν 10% με Έλληνες γονείς.

Ο πέμπτος τύπος περιλαμβάνει την Βόρεια Αμερική και την Ωκεανία (χώρες με υψηλούς αριθμούς ομογένειας) όπου οι άδειες εργασίας είναι χαμηλότερες του 10%, οι γάμοι με υπηκόους της ΕΕ υψηλοί της τάξης του 25-40%, και οι άδειες της κατηγορίας 'Άλλοι' σε πολύ υψηλό επίπεδο.

Συγκεκριμένοι λόγοι παραμονής στην Ελλάδα, πλην της εργασίας

Όπως είδαμε στο Σχέδιο 10, η ευρεία πλειοψηφία των αδειών (80%) απονέμονται για λόγους εργασίας. Δεδομένων των πολύ διαφορετικών προτύπων που παρατηρήθηκαν παραπάνω (από περιοχή καταγωγής) για παραμονή στην Ελλάδα, είναι χρήσιμο να κοιτάξουμε μερικές συγκεκριμένες μικρότερες κατηγορίες. Ο Πίνακας 2 δείχνει τις κυριότερες εθνικότητες για λόγους οικογενειακής επανένωσης, σπουδών, δουλειών (στελέχη επιχειρήσεων) και γάμος με υπήκοο

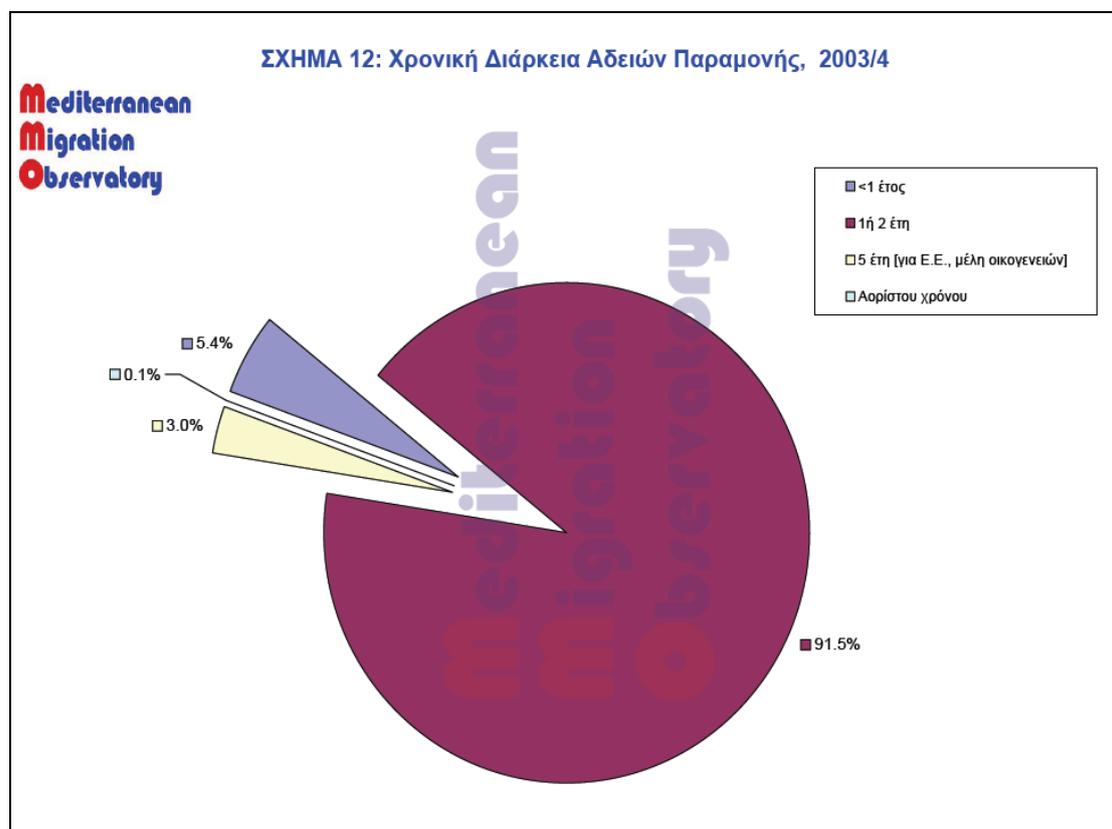
Οικογενειακή συ	N	%	Σπουδές	N	%	Στελέχη Εταιρειών	N	%	Σύζυγοι πολιτών Ε.Ε.	A+Θ	%	Άνδρες	N	Γυναίκες	N
Αλβανία	66,563	82.0	Αλβανία	827	17.8	Φιλιππίνες	394	17.7	Αλβανία	3,143	16.8	Αλβανία	633	Αλβανία	2,510
Βουλγαρία	4,189	5.2	Βουλγαρία	473	10.2	Γιουγκοσλαβία	230	10.3	Βουλγαρία	2,059	11.0	Γεωργία	412	Βουλγαρία	1,942
Ρουμανία	1,690	2.1	Ρουμανία	311	6.7	Λίβανος	196	8.8	Ρωσία	1,796	9.6	Αίγυπτος	365	Ουκρανία	1,597
Ουκρανία	1,399	1.7	Κίνα	266	5.7	Ινδία	189	8.5	Ουκρανία	1,699	9.1	Ρωσία	274	Ρωσία	1,522
Γεωργία	915	1.1	Γιουγκοσλαβία	223	4.8	Η.Π.Α.	131	5.9	Ρουμανία	1,323	7.1	Η.Π.Α.	263	Ρουμανία	1,222
Ρωσία	862	1.1	Συρία	195	4.2	Ρωσία	121	5.4	Γεωργία	1,164	6.2	Αρμενία	193	Γεωργία	752
Μολδαβία	700	0.9	Ιορδανία	187	4.0	Ουκρανία	106	4.8	Πολωνία	820	4.4	Συρία	156	Πολωνία	726
Ινδία	620	0.8	Ουκρανία	180	3.9	Ιορδανία	89	4.0	Η.Π.Α.	695	3.7	Τουρκία	149	Μολδαβία	557
Αίγυπτος	608	0.7	Αρμενία	178	3.8	Βουλγαρία	65	2.9	Μολδαβία	564	3.0	Πακιστάν	139	Γιουγκοσλαβία	437
Πολωνία	564	0.7	Ρωσία	160	3.4	Σρι Λάνκα	59	2.7	Αρμενία	560	3.0	Βουλγαρία	117	Η.Π.Α.	432
Γιουγκοσλαβία	537	0.7	Π.Γ.Δ.Μ.	146	3.1	Βοσνία Χερζ.	57	2.6	Γιουγκοσλαβία	538	2.9	Ινδία	108	Αρμενία	367
Αρμενία	408	0.5	Γεωργία	145	3.1	Αίγυπτος	53	2.4	Αίγυπτος	440	2.3	Ουκρανία	102	Καζακιστάν	199
Συρία	407	0.5	Παλαιστίνη	122	2.6	Ιαπωνία	50	2.2	Τουρκία	286	1.5	Ρουμανία	101	Π.Γ.Δ.Μ.	192
Άλλα κράτη	1,754	2.2	Άλλα κράτη	1,233	26.5	Κίνα	48	2.2	Καζακιστάν	284	1.5	Γιουγκοσλαβία	101	Ουζμπεκιστάν	164
Σύνολο	81,216		Σύνολο	4,646		Ιράκ	47	2.1	Π.Γ.Δ.Μ.	237	1.3	Άλλα κράτη	946	Φιλιππίνες	147
						Άλλα κράτη	390	17.5	Συρία	206	1.1	Σύνολο	4,059	Τουρκία	136
						Σύνολο	2,225		Ουζμπεκιστάν	203	1.1			Βραζιλία	132
									Άλλα κράτη	2,734	14.6			Τσεχία	129
									Σύνολο	18,751				Δημοκρατία	111
														Σλοβακία	101
														Άλλα κράτη	1,317
														Σύνολο	14,692

Η Οικογενειακή Συνένωση κυριαρχείται από τους Αλβανούς σε ποσοστό 80% του συνόλου- πολύ υψηλότερο από την καταγεγραμμένη τους παρουσία στον πληθυσμό των μεταναστών στην Ελλάδα. Η παραμονή για λόγους σπουδών, παρ'όλο ότι οι Αλβανοί είναι η πρώτη εθνικότητα με μόνο 17% , είναι πολύ πιο ανομοιογενής. Οι άλλες Βαλκανικές χώρες είναι αναλογικά παρούσες, αλλά οι Κινέζοι, οι Γιουγκοσλάβοι οι Σύριοι και οι Ιορδανοί κυριαρχούν με μεγάλους αριθμούς , όπως και οι Παλαιστίνιοι. Αυτό που δεν είναι φανερό στον Πίνακα είναι η μεγάλη παρουσία των Αφρικανών φοιτητών αλλά με περιορισμένους αριθμούς για κάθε χώρα. Τα Στελέχη Επιχειρήσεων δείχνουν ένα αξιοσημείωτο συνδυασμό επιχειρηματιών από λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, με τις Φιλιππίνες να λαμβάνουν το 18% αυτών των αδειών, και, εκτός της Γιουγκοσλαβίας, μια μειωμένη εκπροσώπηση των Βαλκανικών χωρών. Τέλος, οι σύζυγοι των υπηκόων της ΕΕ είναι μια ενδιαφέρουσα κατηγορία αφού υποδηλώνει ένα βαθμό της αφομοίωσης των διαφόρων εθνικών ομάδων στην Ελληνική κοινωνία. Οι Αλβανοί έχουν μειωμένη εκπροσώπηση, με 17%, ενώ οι Βούλγαροι εκπροσωπούνται αναλογικά. Οι άλλες κύριες εθνικότητες έχουν μεγάλη ποσοστιαία αναλογία: Ρώσοι (10%), Ουκρανοί (9%), Ρουμάνοι (7%) και Γεωργιανοί (6%). Αυτές οι τελευταίες εθνικότητες συγκρίνονται με τις αναλογίες 2,2% και 4,3%

των συνολικών αδειών. Κοιτάζοντας τις διαφορές στα φύλα, ο Πίνακας δείχνει ότι είναι οι γυναίκες από την Αλβανία, τη Βουλγαρία, την Ουκρανία, τη Ρωσία και τη Ρουμανία που έχουν παντρευτεί Έλληνες άντρες. Οι πολύ μικρότεροι αριθμοί ξένων αντρών που έχουν παντρευτεί Ελληνίδες είναι Αλβανοί, Γεωργιανοί, Αιγύπτιοι, Ρώσοι και Αμερικάνοι, αν και υπάρχουν σημαντικά ποσοστά εκπροσώπησης άλλων εθνικοτήτων, όπως Αρμένιων, Σύριων και Τούρκων. Ο γάμος Πακιστανών και Ινδών αντρών με Ελληνίδες βρίσκεται σε πολύ μικρά νούμερα αναλογικά με την παρουσία τους στην Ελλάδα.

Διάρκεια των αδειών παραμονής

Όπως σημειώθηκε προηγουμένως, αυτά τα δεδομένα δεν ήταν διαθέσιμα στο παρελθόν. Υπήρξε δυνατόν να υπολογιστεί η διάρκεια των αδειών από τους λόγους άδειας, με κάποια δυσκολία, αν και δεν είμαστε ικανοί να ξεχωρίσουμε μεταξύ αδειών διάρκειας ενός και δύο ετών. Το Σχήμα 12 δίνει μια ανάλυση των διαρκειών των αδειών. 92% είναι για περισσότερο από ένα με δύο χρόνια. Το 5,4% είναι για λιγότερο από ένα χρόνο – αυτοί είναι εποχιακοί εργάτες [6-9 μήνες] και άδειες προσωρινής επανένωσης οικογενειών [3 μήνες]. 3% των κατόχων αδειών ωφελούνται από το καθεστώς της ΕΕ για τα μέλη των οικογενειών της ΕΕ, με 5-ετείς άδειες. Και μόνο το 0.1% έχουν άδειες αορίστου χρόνου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ***4.1 Το φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ελλάδα.***

Η μετανάστευση, για χρόνια αποτέλεσε για την Ελλάδα την ασφαλιστική δικλείδα στο πρόβλημα της ανεργίας και της υποαπασχόλησης, αναστέλλοντας την όξυνση των κοινωνικών αγώνων και χαρακτηρίστηκε πολλές φορές σαν «ευλογία για τον τόπο» από τους εκπροσώπους της 'Αρχουσας Τάξης.

Η μετανάστευση δεν μπορεί παρά να ειδωθεί σαν προσφορά και κατανάλωση ντόπιας εργατικής δύναμης στο εξωτερικό, με ανυπολόγιστες αρνητικές συνέπειες για την οικονομική πολιτική και κοινωνική ανέλιξη του τόπου μας. Η μετανάστευση ερήμωσε την ελληνική ύπαιθρο, αλλοίωσε δραματικά τη δημογραφική σύνθεση του πληθυσμού και την υπάρχουσα άλλοτε ευνοϊκή σχέση παραγωγικού-μη παραγωγικού δυναμικού, οδηγώντας στην έλλειψη χρήσιμων εργατικών χεριών για την ανάπτυξη της χώρας μας. Σε πολύ γενικές γραμμές, η μετανάστευση στάθηκε μοιραία για την ανάπτυξη της χώρας μας, αφαιρώντας προς όφελος των ανεπτυγμένων χωρών πολύτιμα έτοιμα εργατικά χέρια για την εκβιομηχάνιση και την οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας, πολύ δε μάλιστα, αν αναλογιστεί κανείς τον επιλεκτικό χαρακτήρα της μετανάστευσης (άτομα ηλικίας 15-44 ετών), και τα όσα δημογραφικά προβλήματα συνεπάγεται που με τη σειρά τους λειτουργούν επιβραδυντικά στην αναπαραγωγή εργατικών χεριών για της ανάγκες της ελληνικής οικονομίας.

Από την υπερπροσφορά εργατικών χεριών η ελληνική οικονομία, πέρασε μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα, σε συνθήκες έλλειψης εργατικού δυναμικού και στην ανάγκη εισαγωγής εργατικών χεριών από άλλες χώρες για την κάλυψη των αναγκών της ελληνικής βιομηχανίας.

Σύμφωνα με επιστημονικά τεκμηριωμένους υπολογισμούς, το ποσό που διατίθεται από τη χώρα μας για την ανατροφή της εξαγόμενης εργατικής δύναμης και το ποσό της υπεραξίας που παράγουν οι μετανάστες μας στις χώρες που εργάζονται, ξεπερνούν το ποσό των μεταναστευτικών εμβασμάτων και το ποσό των κεφαλαίων που εισάγουν οι "Έλληνες εργαζόμενοι από το εξωτερικό στην Ελλάδα.

Πέρα από αυτό έχει διατυπωθεί η άποψη από διάφορους ερευνητές, πως αν μια εθνική πολιτική εξασφάλιζε ειδίκευση και εργασία σε αυτούς που μετανάστευσαν, η Ελλάδα θα ήταν σε θέση να δημιουργεί μεγαλύτερο εθνικό εισόδημα από όσο δημιουργεί σήμερα, και πως αν οι μετανάστες απασχολούνταν στον τόπο μας θα δημιουργούσαν αξία περισσότερη από αυτή που αντιπροσωπεύουν τα εμβάσματά τους. Το μόνο θετικό αποτέλεσμα που μπορεί να αναγνωρισθεί για τη μετανάστευση είναι η όποια υποτίθεται ευνοϊκή επίδραση ασκούν στο ισοζύγιο πληρωμών της χώρας μας τα μεταναστευτικά εμβάσματα.

Τα μεταναστευτικά εμβάσματα δεν συντείνουν μόνο στην κάλυψη του εμπορικού ισοζυγίου. Συνάμα διευκολύνουν την αύξηση των εισαγωγών σε σχέση με τις εξαγωγές, προσφέροντας το απαραίτητο συνάλλαγμα και δημιουργώντας καινούριες

καταναλωτικές συνήθειες, και προτιμήσεις αυξάνοντας τη ροπή του ελληνικού καταναλωτικού κοινού στην κατανάλωση εισαγόμενων ειδών.

Η εισροή μεταναστευτικού συναλλάγματος, κάτω από την έλλειψη προσανατολισμού σε παραγωγικές επενδύσεις που παρατηρήθηκε παλαιότερα, δημιούργησε αντί άλλου ένα κύκλωμα μεταβιβάσεων προς αστικά ακίνητα που συντήρησε μόνιμα τις πληθωριστικές πιέσεις, επιτρέποντας παράλληλα την ανάπτυξη παρασιτικών δραστηριοτήτων, επιφέροντας έτσι μια ασύμφορη ιδιοτυπία στη δομή της εθνικής μας οικονομίας, σε βάρος των αναπτυξιακών προοπτικών της χώρας μας.

Αυτές, είναι λίγες μόνο από τις πολλές πτυχές των αρνητικών επιπτώσεων της μετανάστευσης για την Ελλάδα από την καθαρά οικονομική σκοπιά. Πέρα όμως από όλα αυτά υπάρχουν και οι κοινωνικές επιπτώσεις της μετανάστευσης για τη χώρα μας, και όλα εκείνα τα προβλήματα που γνωρίζουν καλύτερα και από πρώτο χέρι όσοι αναγκάστηκαν να πάρουν το δρόμο της ξενιτιάς, αλλά και κάποτε της παλιννόστησης με όχι λιγότερα προβλήματα. Η μετανάστευση αποψίλωσε την ελληνική υπαίθρο κυρίως από άτομα ηλικίας μεταξύ 15-44 χρονών. Οι ηλικίες αυτές περιλαμβάνουν τα πιο ζωτικά και ζωντανά στοιχεία, και ο περιορισμός τους είχε σαν συνέπειες τη διαταραχή της ισορροπίας μεταξύ των δύο φύλων στις παραγωγικές ηλικίες, την ελάττωση της γεννητικότητας και την αύξηση της αναλογίας του μη παραγωγικού πληθυσμού. Η δημοκρατική αυτή αλλοίωση του πληθυσμού της Ελλάδας στέρησε τη χώρα μας σε σημαντικό ποσοστό όχι μόνο από τις πιο παραγωγικές αλλά και από τις πιο δραστήριες και δημιουργικές κοινωνικά ηλικίες. Οδήγησε αναπόφευκτα στο μαρασμό της υπαίθρου, στην αδυναμία εκσυγχρονισμού και ανάπτυξης όχι μόνο της οικονομικής, αλλά και της κοινωνικής, πολιτικής και πολιτιστικής ζωής της χώρας, και κύρια της ελληνικής υπαίθρου, που άγγιζε σε αρκετές περιπτώσεις τα όρια της ερήμωσης. Πέρα όμως από αυτά, η μετανάστευση συσσωρεύσε και άλλα σοβαρά κοινωνικά προβλήματα, προβλήματα που δυστυχώς συνειδητοποιήθηκαν στο έπακρό τους μόνο τα τελευταία χρόνια από τις χώρες αποστολής και υποδοχής.

Αυτά είναι τα οξυμένα κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι "Έλληνες μετανάστες και τα οποία μπορούν να αναχθούν σε δύο κύριες κατηγορίες: α) εκείνα που έχουν να κάνουν με τις συνθήκες ζωής και δουλειάς στο εξωτερικό, και β) εκείνα που έχουν σχέση με την παλιννόστηση και την προσαρμογή όσων επιστρέφουν στις ελληνικές συνθήκες ζωής και δουλειάς.

Η εγκατάλειψη του τόπου προέλευσης και η μεταφύτευση των μεταναστών σε ένα άλλο εθνικό και οικονομικό -κοινωνικό περιβάλλον με διαφορετικές αρχές, ηθικές αξίες, πολιτιστικές παραδόσεις και διαφορετική γλώσσα έχουν όπως είναι φυσικό άμεσες επιπτώσεις στον κάθε μετανάστη, και συνεπάγεται διάφορα προβλήματα που απαιτούν τεράστιες προσπάθειες για την αντιμετώπισή τους από μεριάς των χωρών υποδοχής και αποστολής.

Οι μετανάστες αντιμετωπίζουν κατά την εγκατάστασή τους αλλά και σε όλη τη διάρκεια παραμονής τους, σοβαρά προβλήματα κοινωνικής και πολιτιστικής προσαρμογής όπως και προσαρμογής στις συνθήκες εργασίας, εκπαίδευσης των παιδιών τους, αλλά και διατήρησης της πολιτιστικής τους ταυτότητας.

Από την άλλη πλευρά υπάρχουν επίσης σοβαρά προβλήματα για τους "Έλληνες που

επιστρέφουν στην πατρίδα για οριστική εγκατάσταση , μετά από πολλά χρόνια σκληρής δουλειάς και δοκιμασίας στα ξένα, προβλήματα που μόλις τώρα αρχίζουν να απασχολούν σοβαρά την ελληνική πολιτεία.

Τα κυριότερα από αυτά τα προβλήματα είναι:

- Η ασφαλιστική προστασία, η μεταφορά των ασφαλιστικών δικαιωμάτων στην Ελλάδα.

- Η απασχόληση, ο επαγγελματικός προσανατολισμός, η αξιοποίηση των οικονομικών τους και οι δυσκολίες προσαρμογής τους στο εργασιακό περιβάλλον της χώρας μας σαν αποτέλεσμα των διαφορετικών παραγωγικών και τεχνολογικών συνθηκών που υφίστανται ανάμεσα στην Ελλάδα και τις χώρες που εργάστηκαν.

- Η εκπαίδευση των παιδιών τους, η προσαρμογή τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, και η απρόσκοπτη σχολική τους εξέλιξη.

Τα προβλήματα αυτά αν και χρόνια ταλανίζουν τους απόδημους και τους παλιννοστούντες, αντιμετωπίστηκαν μέχρι και το πρόσφατο παρελθόν περιστασιαστικά και αποσπασματικά από την ελληνική πολιτεία.

Η κύρια ευθύνη αντιμετώπισής τους μετατέθηκε de facto στις πλάτες των ίδιων των απόδημων, των φορέων εκπροσώπησής τους και της εκκλησίας, που έδειξαν και ζήλο αλλά και πολλές φορές αυτοθυσία προκειμένου να κατοχυρωθούν τα δικαιώματα των μεταναστών στις ξένες χώρες, αλλά και να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για τη διατήρηση της εθνικής και πολιτιστικής ταυτότητας των αποδήμων.

Οι ελληνικές κοινότητες για δεκαετίες πάσχισαν να προσφέρουν στον απόδημο ελληνισμό ό,τι τους στέρησε η έλλειψη μέριμνας από μεριάς του ελληνικού κράτους. Πάσχισαν να διατηρήσουν τα ελληνικά ήθη και έθιμα, την εθνική και πολιτιστική ταυτότητα των αποδήμων, έχτισαν, δημιούργησαν και συνεχίζουν να δημιουργούν για το καλό του ελληνισμού, επιτελώντας ένα τεράστιας σημασίας εθνικό έργο.

Η έλλειψη ενδιαφέροντος της πολιτείας για τα προβλήματα των αποδήμων εξηγεί και την ανάγκη αλλά και το γεγονός, της παράλληλης ενασχόλησης της ελληνικής εκκλησίας με τα «κοινά» των ελληνικών παροικιών, πέρα από την κύρια αποστολή της.

Παρά τα προβλήματα συνεργασίας που υπήρξαν και υπάρχουν ακόμα σε ορισμένες περιπτώσεις ανάμεσα στους δύο αυτούς φορείς κοινοτήτων-εκκλησίας, το βέβαιο είναι ότι το κέρδος, το τελικό και συνολικό αποτέλεσμα των προσπαθειών τους, υπήρξε πολλαπλά μεγαλύτερο από το όποιο κόστος στοίχισαν ενδεχόμενα οι όποιες προστριβές και συγκρούσεις υπήρξαν ή συνεχίζουν να υφίστανται.

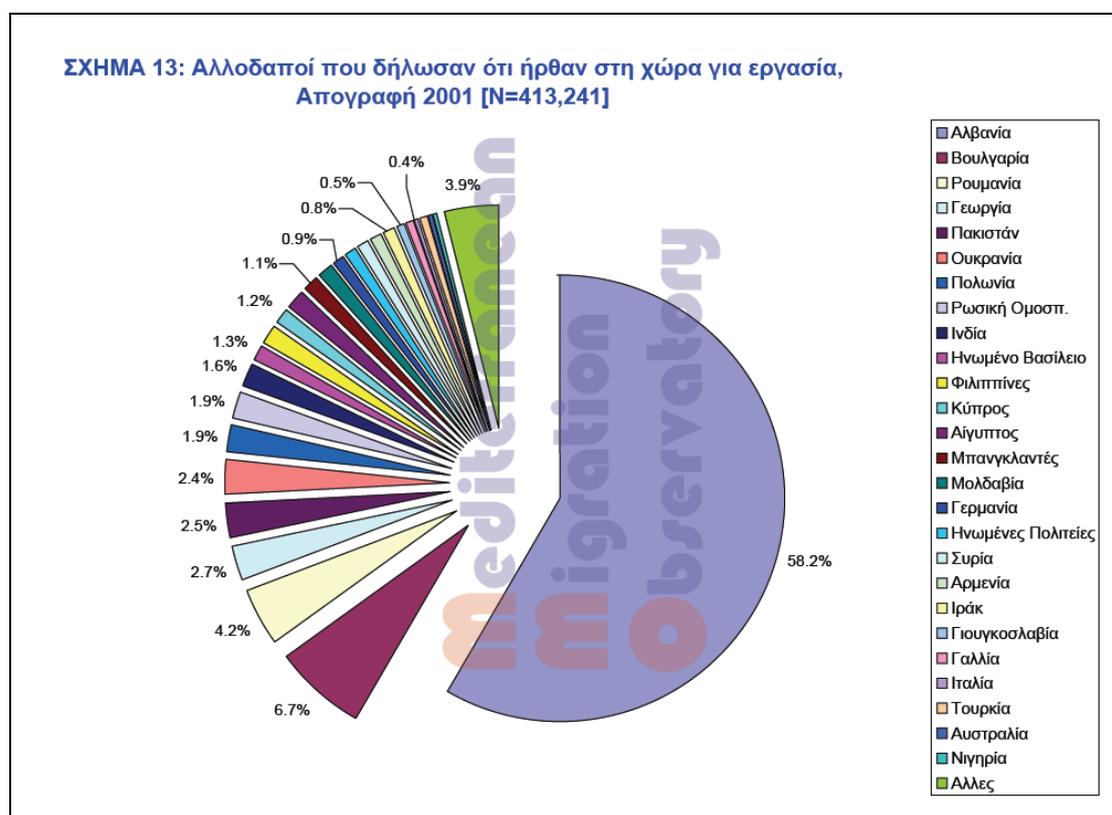
Αυτό είναι και το στοιχείο που μετράει περισσότερο από το κάθε τι για τον Απόδημο Ελληνισμό, παρά οι όποιες πικρίες ή τραυματικές εμπειρίες υπήρξαν μέσα στη δύνη των αλληλοσυγκρουόμενων προσπαθειών τους για το καλό του ελληνισμού.

4.2 Μετανάστευση και αγορά εργασίας στην Ελλάδα.

Παρά τις προηγούμενες νομιμοποιήσεις μεταναστών, με τις πράσινες κάρτες που απαιτούσαν συμβόλαιο εργασίας και εγγραφή σε ασφαλιστικό φορέα, δεν έχουν γνωστοποιηθεί στοιχεία από τα επίσημα αρχεία για την απασχόληση των μεταναστών πριν από την Απογραφή του 2001. Οι μόνες αξιόπιστες και εκτενής πηγές

πληροφοριών είναι (έως το τέλος του 2004) η Απογραφή, τα στοιχεία για τις άδειες παραμονής και τα στοιχεία του ΙΚΑ. Δεν υπάρχει τίποτα διαθέσιμο από το Υπουργείο Εργασίας που είναι όμως υπεύθυνο για τις τρεις προηγούμενες προσπάθειες νομιμοποίησης και για την έκδοση αδειών εργασίας στην Ελλάδα. Η γεωγραφική κατανομή των μεταναστών από τρίτες χώρες (δηλ. εκτός Ε.Ε.) ακολουθεί το μοτίβο των άλλων χωρών. Οι μετανάστες προσελκύνονται σε οικονομικά ανεπτυγμένες περιοχές όπου υπάρχει εργασία. Γι' αυτό το λόγο οι συγκεντρώσεις μεταναστών (όπως

φαίνεται από τους χάρτες 1 και 3) παρατηρούνται σε στην Αττική και σε τουριστικές περιοχές όπως τα νησιά. Η βασική εξαίρεση είναι τα σύνορα με την Αλβανία όπου ορισμένες περιοχές έχουν μεγάλο αριθμό Αλβανών. Ωστόσο, η ακριβής μορφή της εργασίας τους δεν γνωστοποιείται από τα επίσημα στοιχεία. Η Απογραφή δείχνει 413.000 μετανάστες που δήλωσαν ότι έχουν έρθει στην Ελλάδα για να δουλέψουν. Το Σχήμα 13 δείχνει την κατανομή των υπηκοοτήτων και περιλαμβάνει και τους πολίτες της Ε.Ε.

Πηγή : Ε.Σ.Υ.Ε. (Απογραφή 2001)

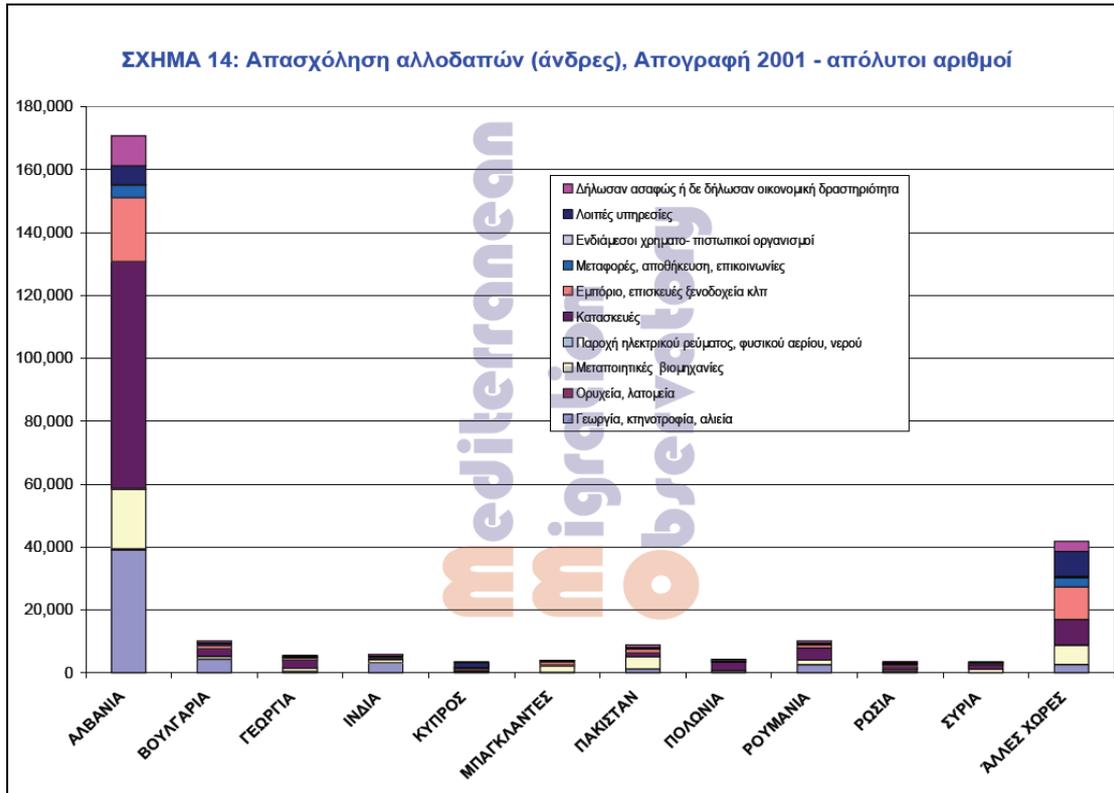
Οι Αλβανοί αποτελούν τη μεγάλη πλειοψηφία με 240.000 άτομα (58%). Ακολουθούν οι Βούλγαροι με 28.000 άτομα και οι Ρουμάνοι με 17.000. Εάν συγκρίνουμε το αυτοδηλωμένο εργατικό δυναμικό με το σύνολο του αλλοδαπού πληθυσμού της Απογραφής (σχήμα 2) είναι προφανές ότι κάποιες εθνικότητες κυριαρχούν στο εργατικό δυναμικό. Στην πραγματικότητα, αυτή η ομάδα αποτελείται μετανάστες τρίτων χωρών (εκτός Ε.Ε.), δηλαδή από την Αλβανία, τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, το Πακιστάν, την Ουκρανία, την Πολωνία και την Ινδία. Συνεπώς ο βαθμός συμμετοχής

αυτών των εθνοτήτων είναι υψηλότερος απ' ότι των Ελλήνων και των μεταναστών της Ε.Ε. Ανάμεσα στις βασικές ομάδες μεταναστών μόνο η Γεωργία έχει χαμηλό δείκτη συμμετοχής: ενώ οι Γεωργιανοί αποτελούν το 2,9% του πληθυσμού των μεταναστών (όπως και οι Ρουμάνοι), είναι μόλις το 2,7 του εργατικού δυναμικού ενώ για τους Ρουμάνους το ποσοστό είναι 4,2%.

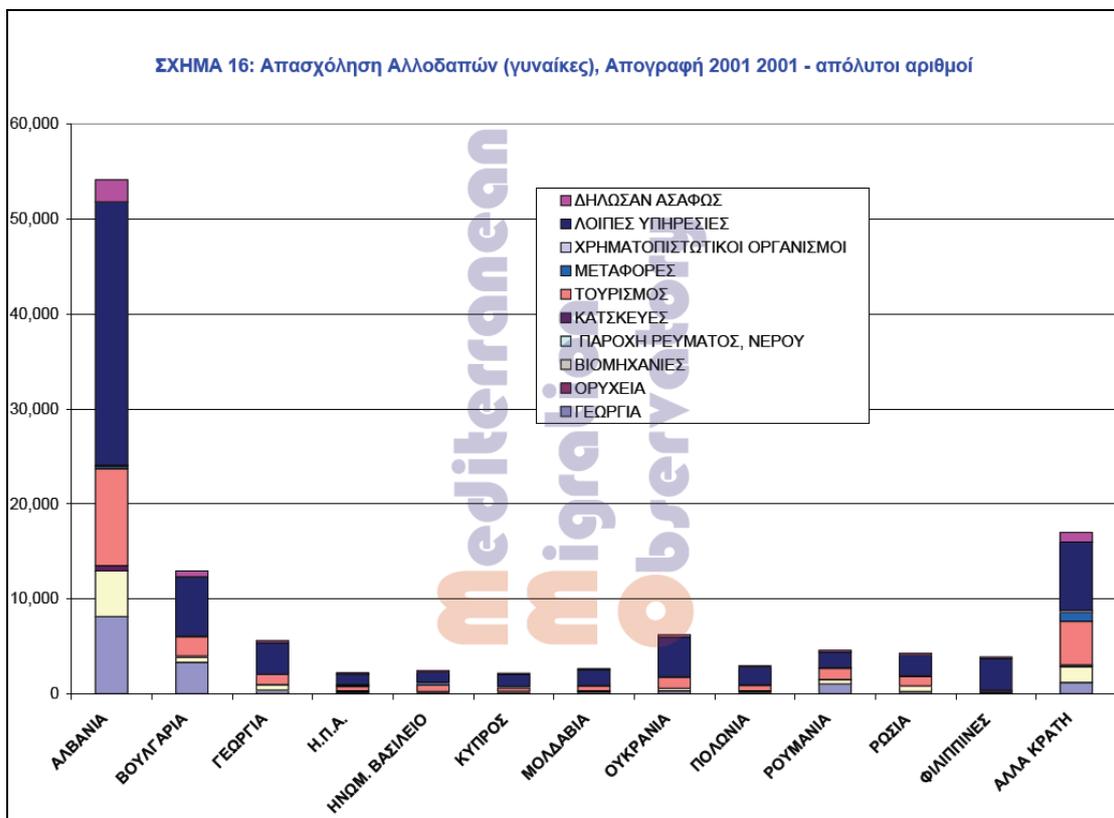
Η αναλογία των δύο φύλων ακολουθούν το πρότυπο της εθνικής τους ομάδας (όπως φαίνεται στο σχήμα 3 από την Απογραφή και στο σχήμα 9 από τις άδειες παραμονής).

Αυτό είναι σημαντικό γιατί οι μετανάστες στην Ελλάδα ακολουθούν στερεότυπα και άκαμπτα πρότυπα στον εργασιακό χώρο που καθορίζονται από την εθνικότητα και το φύλο. Συνεπώς η αγορά εργασίας είναι αποσπασματική και μη ανταγωνιστική. Παρατηρώντας τα στοιχεία της Απογραφής για την απασχόληση αρρένων μεταναστών, το Σχήμα 14 παρουσιάζει την πρωτεύουσα θέση των Αλβανών στην απασχόληση των

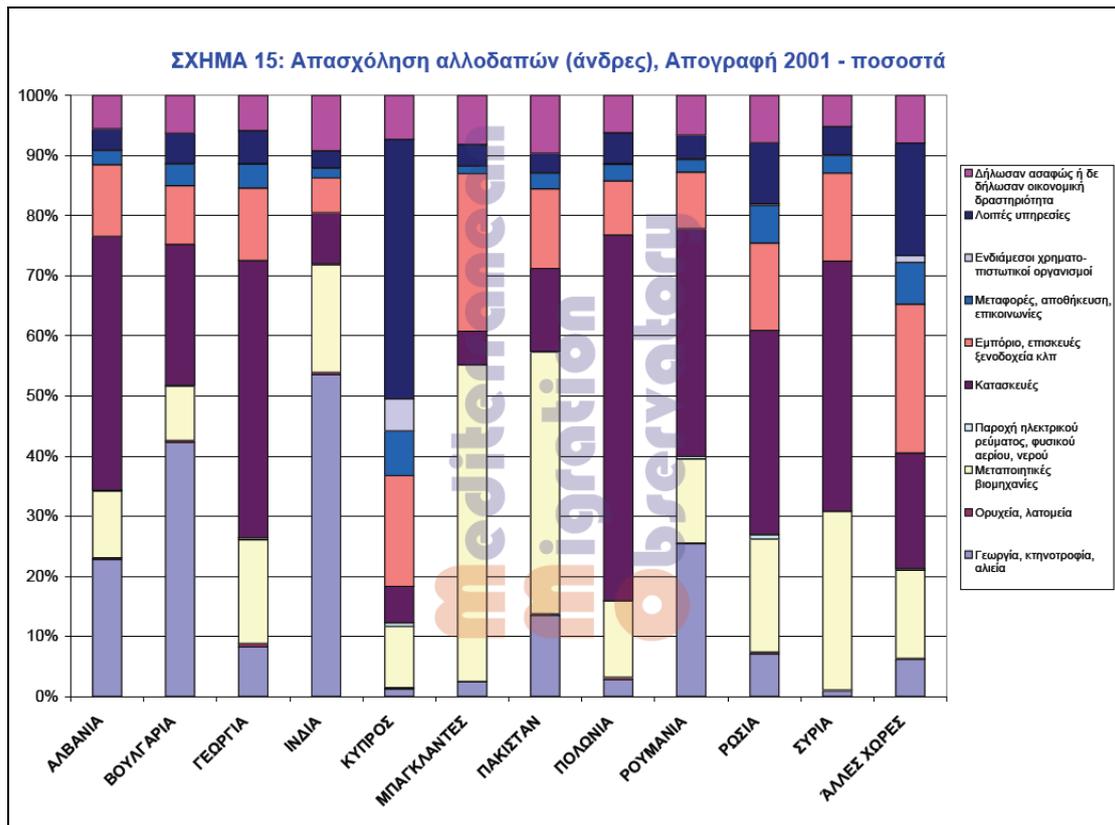
μεταναστών. Μέχρι το 2001 η κυριότερη εργασία των αλλοδαπών ήταν τα οικοδομικά έργα με τη γεωργία, τη βιομηχανία και τον τουρισμό να ακολουθούν. Το Σχήμα 15 δίνει τα ποσοστά απασχόλησης ανά εθνικότητα. Οι ειδοποιείς διαφορές της κάθε εθνικής ομάδας είναι ευκρινείς. Οι Βούλγαροι και οι Ινδοί παρουσιάζουν υψηλό ποσοστό απασχόλησης στη γεωργία (σε διαφορετικούς τομείς), οι Πακιστανοί και Μπαγκλαντέςιοι ειδικεύονται στη βιομηχανία, οι Πολωνοί, οι Γεωργιανοί και σε μικρότερο βαθμό οι Αλβανοί δουλεύουν σε οικοδομικά έργα. Με διαφορετικές εθνικές προτιμήσεις και διαφορετικές εργασιακές δεξιότητες στην αγορά εργασίας, ο ανδρικός πληθυσμός των μεταναστών από χώρες εκτός Ε.Ε. επικεντρώνεται στους τομείς των οικοδομικών έργων, της γεωργίας και της βιομηχανίας και σε κάποια παρουσία στον τομέα του τουρισμού. Το Σχήμα 16 παρουσιάζει την απασχόληση των γυναικών όπου παρατηρούμε και πάλι τη μαζική παρουσία του Αλβανικού στοιχείου. Ωστόσο υπάρχουν όμως και άλλες εθνικότητες που έχουν μια σημαντική παρουσία, όπως οι Βουλγάρες, Ουκρανές, Γεωργιανές, Ρουμάνες, Ρωσίδες και Φιλιππινέζες. Το Σχήμα 17 δίνει τα ποσοστά απασχόλησης στους διάφορους τομείς οικονομικής δραστηριότητας με την κατηγορία «λοιπές υπηρεσίες» να κυριαρχεί σε όλες σχεδόν τις εθνικές ομάδες. Αυτή η κατηγορία υποθέτουμε ότι περιλαμβάνει οικιακή απασχόληση, που ενώ δεν εξετάστηκε ειδικά από τις ερωτήσεις της Απογραφής, αποτελεί περισσότερο από το 50% της απασχόλησης του συνόλου του πληθυσμού των γυναικών μεταναστών, με εξαίρεση τις Ρουμάνες και τις Βουλγάρες που απασχολούνται και στη γεωργία και τον τουρισμό.

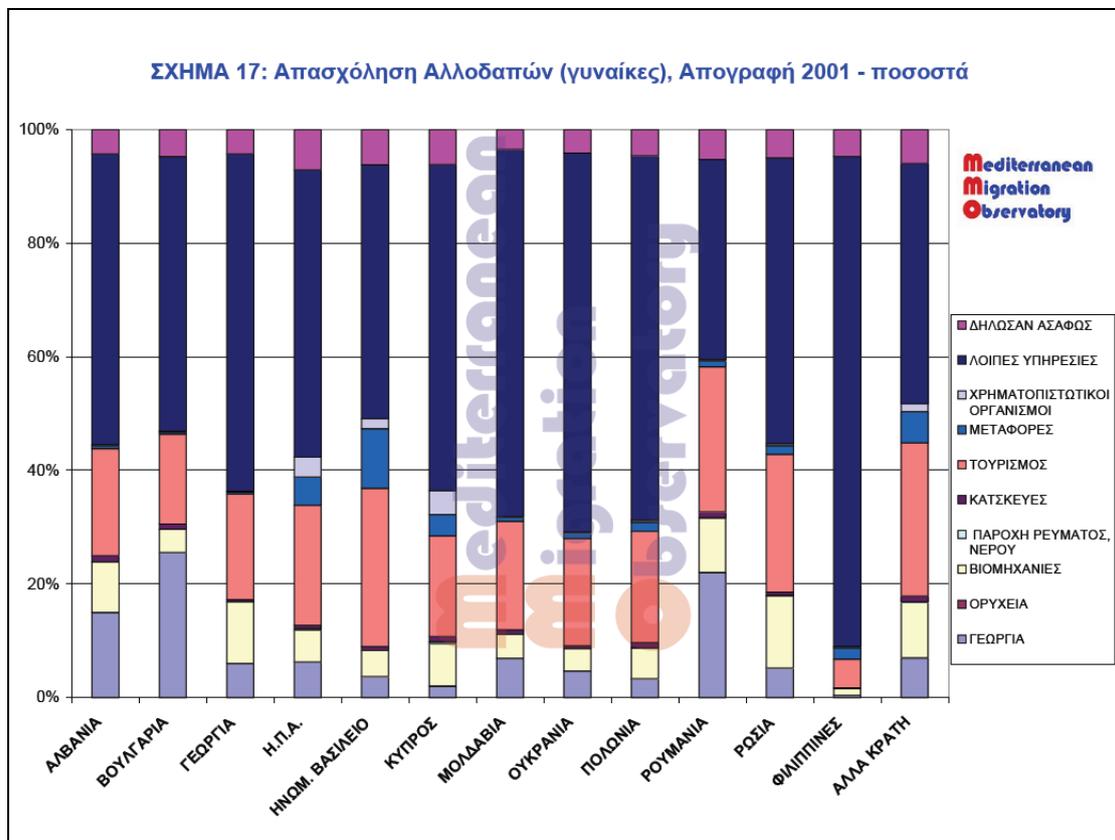
Πηγή : Ε.Σ.Υ.Ε. (Απογραφή 2001)

Πηγή : Ε.Σ.Υ.Ε. (Απογραφή 2001)

Πηγή : Ε.Σ.Υ.Ε. (Απογραφή 2001)

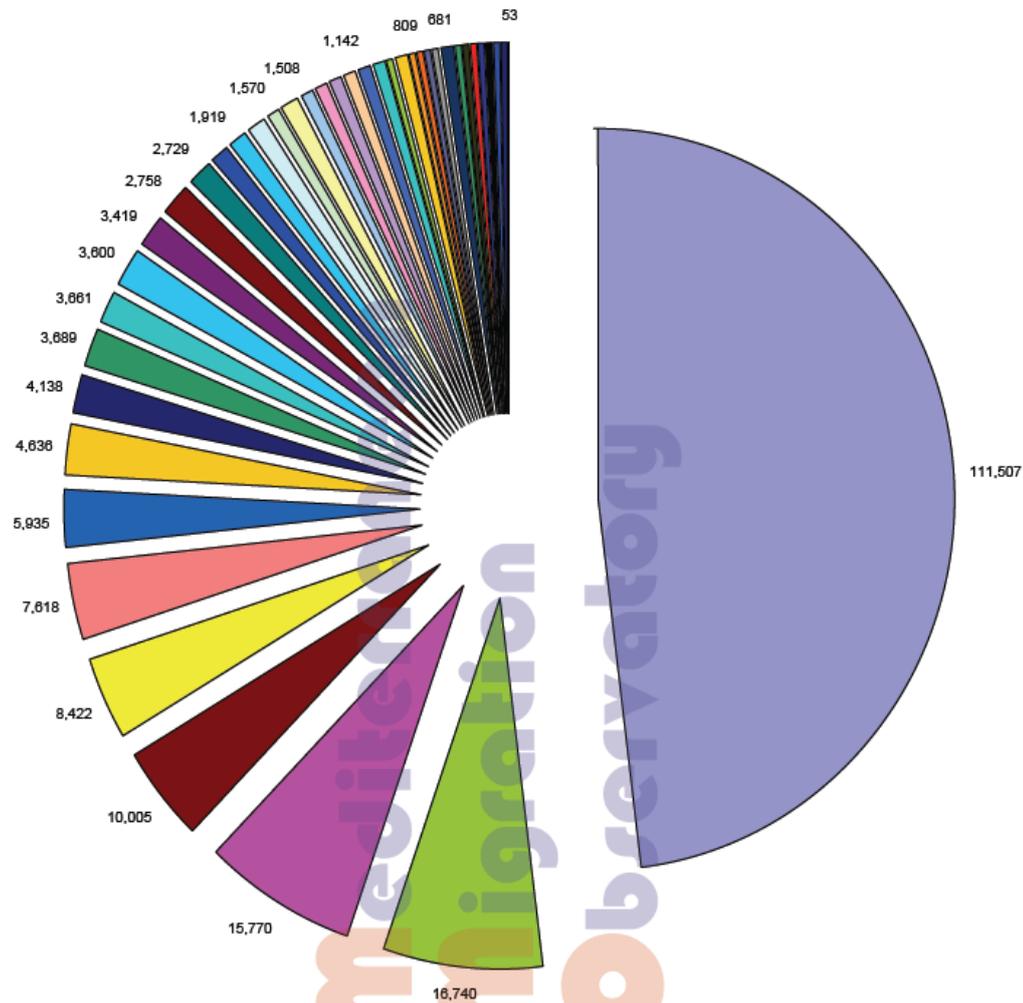

Πηγή : Ε.Σ.Υ.Ε. (Απογραφή 2001)

Αλλοδαποί Ασφαλισμένοι στο ΙΚΑ

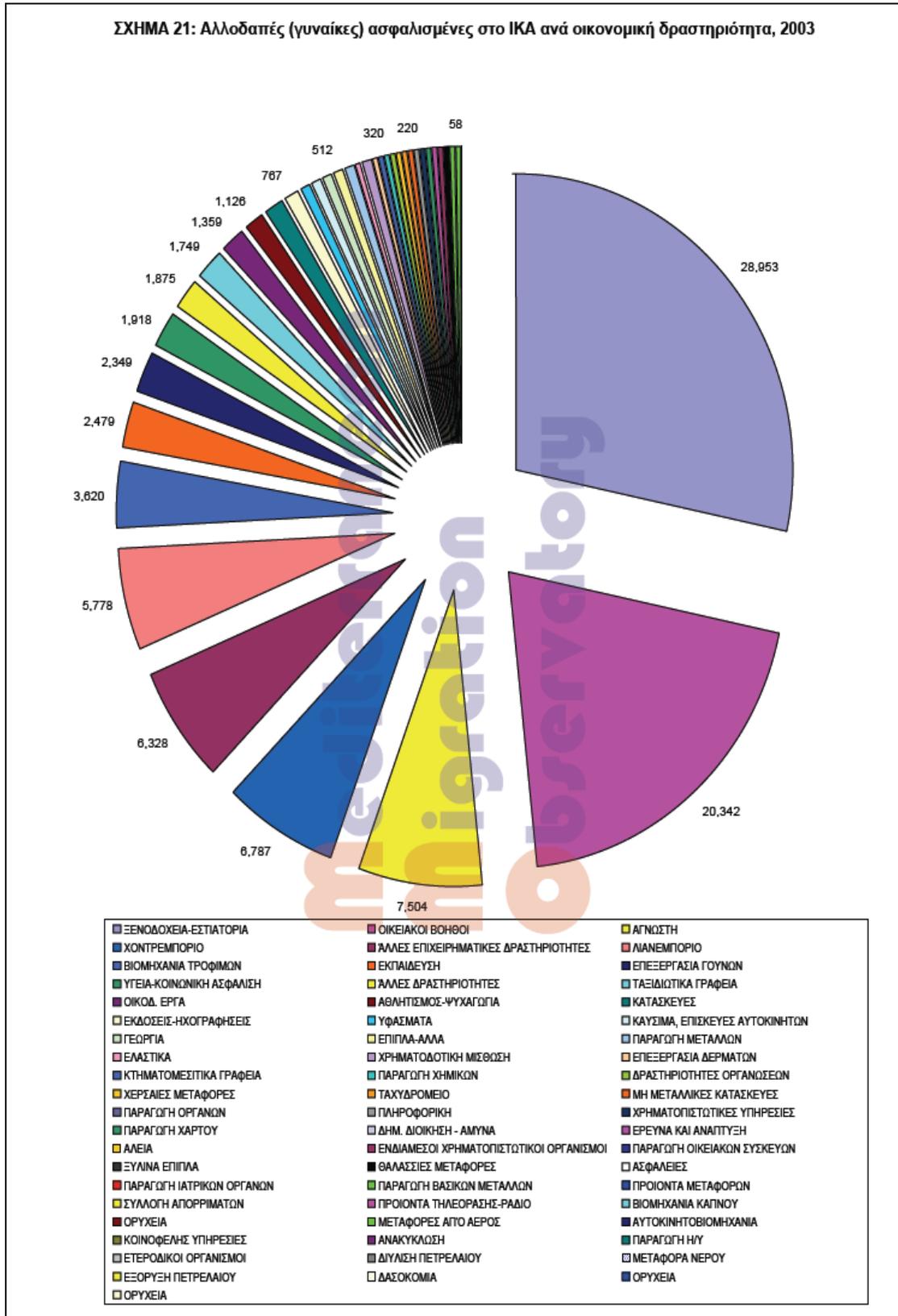
Τονίζεται ότι το 70% των αδειών παραμονής έχουν εκδοθεί για εξαρτημένη εργασία και μόνο το 12% για ανεξάρτητες υπηρεσίες. Αυτό σημαίνει ότι ο βασικός ασφαλιστικός φορέας για υπαλλήλους, το ΙΚΑ, μπορεί να δώσει στοιχεία για την απασχόληση της πλειοψηφίας των μεταναστών. Τα τελευταία στοιχεία του ΙΚΑ είναι περισσότερο λεπτομερή για την απασχόληση ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας. Το Σχήμα 18 παρουσιάζει την απασχόληση Ελλήνων και αλλοδαπών σε 60 τομείς οικονομικής δραστηριότητας. Μόνο στον τομέα της οικιακής απασχόλησης οι αλλοδαποί υπερτερούν αριθμητικά των Ελλήνων αλλά και πάλι το νούμερο είναι πάρα πολύ μικρό (25.000 εργαζόμενοι συνολικά). Ο άλλος σημαντικός τομέας απασχόλησης, που προσδιορίζεται και από την Απογραφή του 2001, είναι τα οικοδομικά έργα που παρείχε ασφάλιση για 110.000 μετανάστες το 2003. Σημαντικός είναι επίσης και ο τομέας των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων και εστιατορίων που κατά πάσα πιθανότητα συμπίπτει με τον τομέα του τουρισμού στην Απογραφή. Το 2003 δούλευαν σε αυτό τον τομέα 43.000 αλλοδαποί. Άλλοι τομείς που έχουν σημαντική παρουσία μεταναστών είναι το λιανικό και χοντρικό εμπόριο, η βιομηχανία τροφίμων, τα μεταλλικά προϊόντα, οι κατασκευές και οι άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες. Οι τομείς που δεν έχουν καθόλου σχεδόν αλλοδαπούς είναι οι χρηματοοικονομικές δραστηριότητες και γενικά ο κρατικός τομέας (αν και υπάρχει ένα μικρό ποσοστό αλλοδαπών στην παιδεία και την κοινωνική πρόνοια). Το Σχήμα 19 δείχνει τις 17 πιο σημαντικές εθνικότητες ανά υπηκοότητα και φύλο για τους ασφαλισμένους στο ΙΚΑ σε κοινές επιχειρήσεις. Το γενικό μοντέλο δείχνει μια μικρή αύξηση στον αριθμό των ασφαλισμένων αλλοδαπών στο ΙΚΑ το 2002-2003 με μόνη εξαίρεση τους Ρώσους. Η μεγαλύτερη απόλυτη αύξηση αφορά τους Αλβανούς αν και αναλογικά οι Ινδοί και Πακιστανοί ασφαλισμένοι έχουν αυξηθεί σημαντικά. Η εργασία των ανδρών μεταναστών ανά οικονομικό τομέα παρουσιάζεται στο Σχήμα 20. Από το σύνολο των 231.731 ασφαλισμένων στο ΙΚΑ γίνεται κατανοητή (σχεδόν 50% του συνόλου των ανδρών ασφαλισμένων) η σημασία των οικοδομικών έργων. Άλλοι σημαντικοί τομείς είναι το λιανικό εμπόριο (7%), τα ξενοδοχεία και εστιατόρια (7%), οι κατασκευές (4%), τα μεταλλικά προϊόντα (3%) και η βιομηχανία τροφίμων (3%). Οι ασφαλίσεις ανά οικονομική δραστηριότητα παρουσιάζονται στο Σχήμα 21. Ο συνολικός αριθμός ασφαλισμένων αλλοδαπών γυναικών στο ΙΚΑ είναι 102.012. Το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών βρίσκεται στα ξενοδοχεία και τα εστιατόρια (28%) με την οικιακή απασχόληση στο 20%. Ακολουθούν μετά το χοντρικό εμπόριο με 7%, το λιανικό εμπόριο με 6% και η βιομηχανία τροφίμων με 4%.

ΣΧΗΜΑ 20: Αλλοδαποί (άνδρες) ασφαλισμένοι στο ΙΚΑ ανά οικονομική δραστηριότητα, 2003

ΟΙΚΟΔ. ΕΡΓΑ	ΛΙΑΝΕΜΠΟΡΙΟ	ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ-ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ
ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	ΧΟΝΤΡΕΜΠΟΡΙΟ	ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΜΕΤΑΛΛΩΝ
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΤΡΟΦΙΜΩΝ	ΚΑΥΣΙΜΑ, ΕΠΙΣΚΕΥΕΣ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ	ΑΓΝΩΣΤΗ
ΆΛΛΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΕΠΙΠΛΑ-ΆΛΛΑ	ΕΠΙΞΕΡΓΑΣΙΑ ΓΟΥΝΩΝ
ΜΗ ΜΕΤΑΛΛΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	ΑΛΕΙΑ	ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΟΡΓΑΝΩΝ
ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ	ΕΛΑΣΤΙΚΑ	ΥΦΑΣΜΑΤΑ
ΧΕΡΣΑΙΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ	ΟΙΚΕΙΑΚΟΙ ΒΟΗΘΟΙ	ΓΕΩΡΓΙΑ
ΞΥΛΙΝΑ ΕΠΙΠΛΑ	ΕΚΔΟΣΕΙΣ-ΗΧΟΓΡΑΦΗΣΕΙΣ	ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ-ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΧΗΜΙΚΩΝ	ΆΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΜΕΤΑΛΛΩΝ
ΕΠΙΞΕΡΓΑΣΙΑ ΔΕΡΜΑΤΩΝ	ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ	ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΟΙΚΕΙΑΚΩΝ ΣΥΣΚΕΥΩΝ	ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΧΑΡΤΟΥ	ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗ ΜΙΣΘΩΣΗ
ΟΡΥΧΕΙΑ	ΥΓΕΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΟ
ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ	ΚΤΗΜΑΤΟΜΕΣΙΤΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ
ΠΑΝΡΟΦΟΡΙΚΗ	ΣΥΛΛΟΓΗ ΑΠΟΡΡΙΜΑΤΩΝ	ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΙΑΤΡΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ	ΔΗΜ. ΔΙΟΙΚΗΣΗ - ΑΜΥΝΑ	ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ	ΚΟΙΝΟΦΕΛΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	ΑΝΑΚΥΚΛΩΣΗ
ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	ΠΡΟΙΟΝΤΑ ΘΗΛΕΟΡΑΣΗΣ-ΡΑΔΙΟ	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ ΑΙΤΟ ΑΕΡΟΣ
ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ	ΑΣΦΑΛΕΙΕΣ	ΔΙΥΛΙΣΗ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΠΝΟΥ	ΟΡΥΧΕΙΑ	ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΝΕΡΟΥ
ΟΡΥΧΕΙΑ	ΕΞΟΡΥΞΗ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ	ΠΑΡΑΓΩΓΗ Η/Υ
ΕΤΕΡΩΔΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ		

ΣΧΗΜΑ 21: Αλλοδαπές (γυναίκες) ασφαλισμένες στο ΙΚΑ ανά οικονομική δραστηριότητα, 2003

Δυστυχώς υπάρχουν μεγάλοι αριθμοί ασφαλισμένων στις κατηγορίες «άγνωστη» (7%) και «άλλες δραστηριότητες» (6%).

Κατανόηση των στατιστικών στοιχείων από την Απογραφή, το ΙΚΑ και τις άδειες παραμονής

Δεχόμενοι τις πιθανότητες για μερική απασχόληση, μερική ασφάλιση με άλλους φορείς και άλλους παράγοντες, τα στοιχεία του ΙΚΑ ευθυγραμμίζονται πλήρως με τα στοιχεία της Απογραφής για τον αριθμό των εργαζόμενων αλλοδαπών. Ωστόσο ο μικρός αριθμός γυναικών που έχουν ασφαλιστεί για οικιακή απασχόληση δεν συμφωνεί με τα στοιχεία της Απογραφής. Υποθέτουμε, με βάση δημοσιευμένες εμπειρικές έρευνες, ότι η κατηγορία «άλλη απασχόληση» στα στοιχεία της Απογραφής αφορά κυρίως την οικιακή απασχόληση. Είναι πιθανό ωστόσο ότι η οικιακή απασχόληση είναι μόνο ένα από τα αρκετά επαγγέλματα που ανήκουν σ' αυτή την κατηγορία. Μια άλλη πιθανότητα είναι ότι οι αλλοδαπές έχουν αλλάξει τομέα απασχόλησης ίσως γιατί θα αντιμετώπιζαν δυσκολίες με τη δυνατότητα ασφάλισης τους από τους εργοδότες τους – μια απαίτηση του Υπουργείου Εργασίας για την ανανέωση των αδειών εργασίας. Μια ακόμη πιθανότητα είναι ότι πολλές γυναίκες έχουν αποσυρθεί από την επίσημη αγορά εργασίας ίσως γιατί απόκτησαν δικαίωμα παραμονής μέσω της άδειας για οικογενειακή συνένωση. Συνεπώς η οικιακή απασχόληση ίσως συνεχίζει να υπάρχει ως παραοικονομία. Ο Πίνακας 3 εξετάζει τα στοιχεία του ΙΚΑ ανά εθνικότητα και παρέχει σύγκριση με τις άδειες παραμονής που έχουν εκδοθεί για εξαρτημένη εργασία το 2003-2004. Συνολικά, υπάρχει μια διαφορά της τάξης των 120.000 ατόμων. Είναι σχετικά δύσκολο αυτή η διαφορά να καλύπτεται από κάποιο άλλο ασφαλιστικό φορέα όπως ο ΟΓΑ. Ωστόσο, γνωρίζουμε ότι οι άδειες εργασίας δεν εκδίδονται χωρίς εισφορές στην κοινωνική ασφάλιση. Η χορήγηση άδειας παραμονής για εξαρτημένη εργασία απαιτεί την ύπαρξη άδειας εργασίας.

Εξετάζοντας τον πίνακα 3 παρατηρούμε ότι έχουν διαμορφωθεί κάποια περίεργα υποδείγματα. Ορισμένες εθνικότητες έχουν πολύ χαμηλά ποσοστά ασφάλισης στο ΙΚΑ σε σύγκριση με τις άδειες παραμονής που έχουν λάβει (αυτές είναι οι Ουκρανοί, οι απασχόληση. Επιπλέον, σύμφωνα με το ΙΚΑ όσοι έχουν πληρώσει τις εισφορές τους αναδρομικά δεν περιλαμβάνονται στα στοιχεία του. Άλλη μια αντίφαση που εμφανίζεται στον πίνακα 3 αφορά την εμφάνιση μεγαλύτερου αριθμού ασφαλισμένων για κάποιες εθνικότητες από ότι είναι αναμενόμενο. Αυτό ισχύει για τους Ρώσους, τους Πολωνούς και τους Σύριους. Υπάρχουν τρεις πιθανές εξηγήσεις. Όσον αφορά τους Ρώσους, πολλοί είναι κάτοχοι της άδειας ομογενή. Γι' αυτό το λόγο δεν εμφανίζονται στις στατιστικές των στοιχείων αδειών παραμονής. Για τους Πολωνούς η ένταξη της χώρας τους στην Ε.Ε. ίσως τους επέτρεψε να παρακάμψουν τη διαδικασία για την παροχή άδειας παραμονής αλλά να διατηρήσουν τις εισφορές στο ΙΚΑ. Για τους Σύριους, όπως και για τους Πολωνούς, ένας μεγάλος αριθμός από αυτούς παρέχει ανεξάρτητες υπηρεσίες (40%). Είναι λοιπόν πιθανό ότι η θέση τους στην αγορά εργασίας να τους παρέχει τη δυνατότητα εισφοράς στο ΙΚΑ, αν και δεν γνωρίζουμε αν κάτι τέτοιο είναι εφικτό. Γενικά τα επίπεδα ασφαλισμένων στο ΙΚΑ είναι χαμηλά σε σχέση με τα στοιχεία των αδειών παραμονής.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3					
Σύγκριση των εγγραφών του ΙΚΑ με τις Άδειες Παραμονής για Εξαρτημένη Εργασία 2003					
	ΙΚΑ 2003	Άδειες Παραμονής για εξαρτημένη εργασία, 2003-4			% συνόλου αδειών
		A+Θ	A	Θ	
ΑΛΒΑΝΙΑ	185,636	298,529	255,442	43,087	69
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	23,469	46,464	18,880	27,584	70
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	17,174	20,630	13,228	7,402	71
ΟΥΚΡΑΝΙΑ	3,167	15,279	3,054	12,225	66
ΠΑΚΙΣΤΑΝ	13,905	14,445	14,410	35	86
ΓΕΩΡΓΙΑ	3,750	10,896	4,098	6,798	72
ΙΝΔΙΑ	6,050	8,565	8,486	79	81
ΜΟΛΔΑΒΙΑ	1,339	7,829	2,445	5,384	68
ΑΙΓΥΠΤΟΣ	7,097	6,373	6,234	139	58
ΡΩΣΙΑ	40,477	5,661	1,121	4,540	56
ΜΠΑΓΚΚΛΑΝΤΕΣ	4,264	5,164	5,134	30	90
ΦΙΛΙΠΠΙΝΕΣ	3,872	4,523	858	3,665	75
ΠΟΛΩΝΙΑ	5,084	3,366	1,827	1,539	50
ΑΡΜΕΝΙΑ	885	3,299	1,695	1,604	64
ΣΥΡΙΑ	4,050	3,201	3,138	63	58
ΆΛΛΕΣ	25,851	11,624			
ΣΥΝΟΛΟ	346,070	465,848			

Πιο συγκεκριμένα, ο αριθμός των ασφαλισμένων οικιακών βοηθών είναι χαμηλός. Επιπλέον, η νομοθετική ρύθμιση του 2003 που επιτρέπει στους μετανάστες να πληρώνουν τις εισφορές που δεν πλήρωσαν οι εργοδότες τους συμβάλλει στην απόκρυψη της πραγματικότητας για την εργασιακή κατάσταση των μεταναστών. Δεν είναι μόνο μια διάκριση εις βάρος των μεταναστών αλλά αποτελεί μια μεταφορά της οικονομικής υποχρέωσης του (Έλληνα) εργοδότη στον μετανάστη, που λειτουργεί ως ένα επιπλέον είδος φόρου που δεν πληρώνουν οι Έλληνες εργαζόμενοι. Είναι επίσης και ένα σοβαρό πρόβλημα για την διεξαγωγή οικονομικών αναλύσεων. Εάν τα εθνικά στατιστικά στοιχεία δεν παρέχουν μια ακριβή εικόνα της οικονομικής πραγματικότητας, τότε η διαχείριση της οικονομίας, και άλλων συναφών θεμάτων, καθίσταται αδύνατη. Το Υπουργείο Εργασίας, παρόλο που έχει θεσπίσει αυστηρούς κανόνες για την έκδοση αδειών εργασίας και την πληρωμή των εισφορών της κοινωνικής ασφάλισης, δεν συλλέγει στοιχεία για όσες διαδικασίες έχει θεσπίσει ούτε υ960 πραγματοποιεί κάποια μελέτη για το ρόλο των μεταναστών στην Ελληνική αγορά εργασίας.

4.3 Το δικαίωμα στην φτηνή εργασία.

Όσο κι αν η μαζική μετανάστευση προς την Ελλάδα συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με μια μη αναμενόμενη ιστορική συγκυρία, δηλαδή με την αλλαγή του τρόπου παραγωγής των χωρών της ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων, ο τρόπος με τον οποίο αντέδρασε η ελληνική κοινωνία εγγράφεται σε μια ιστορική συνέχεια, που

είναι αναγκαίο να αναφερθεί. Η είσοδος μεταναστών από το μέσο ως το τέλος της δεκαετίας του '80 συμπίπτει με την περίοδο μιας πολύμορφης αντεπίθεσης ενάντια στις κατακτήσεις των μισθωτών που χαρακτηρίζουν την μεταπολίτευση. Κατά την περίοδο αυτή δεν κερδίζει μόνο έδαφος η πολιτική συγκράτησης των μισθολογικών αυξήσεων και συγκράτησης με αυτό τον τρόπο της αναβάθμισης της οικονομικής θέσης των μισθωτών. Αποκαλύπτεται συγχρόνως ότι οι αυξήσεις μισθών και παροχών δεν συνδυάστηκαν με την δημιουργία μιας νέας ευρείας κοινωνικής συναίνεσης, σχετικά με την χρηματοδότηση του κράτους – πρόνοιας αφενός, αλλά ούτε και σχετικά με την προστασία της εργασίας και τον έλεγχο της αγοράς εργασίας. Οι υποτυπώδεις θεσμοί και μηχανισμοί συγκρότησης της αγοράς εργασίας της περιόδου οικονομικής ανάπτυξης ως το 1974, δεν μπορούσαν να ανταποκριθούν στις νέες ανάγκες των μισθωτών, και δεν μπόρεσαν να αντισταθούν στις πιέσεις της ανεργίας και της νέας μετανάστευσης, δηλαδή στην εκτεταμένη δυνατότητα αξιοποίησης μιας εργατικής δύναμης που δεν είναι μόνο φτηνή σε επίπεδο αμοιβών, αλλά είναι με διάφορους τρόπους απροστάτευτη από πλευράς κοινωνικής και εργατικής νομοθεσίας. Δεν υπήρξε δηλαδή μεταπολίτευση σε ότι αφορά τους κρατικούς μηχανισμούς προστασίας της εργασίας. Χαρακτηριστικό γεγονός είναι η αποχή ως τώρα των διαδοχικών πολιτικών ηγεσιών από την μεταρρύθμιση του Ιδρύματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων, τόσο σχετικά με τις δυνατότητες του να επιβάλει την τήρηση της νομοθεσίας, όσο και ως προς την εσωτερική του λειτουργία. Κατά την δεκαετία του '80, και την αρχή της δεκαετίας του '90, πολλοί κλάδοι και τομείς δραστηριότητας της οικονομίας δεν μπόρεσαν να προσαρμοστούν στην πορεία διεθνοποίησης και κατέφευγαν στην αναζήτηση φτηνής εργασίας, σε συνθήκες μάλιστα συνεχιζόμενης αύξησης της ανεργίας. Αυτή η εξέλιξη βρίσκεται στη ρίζα της κοινωνικής αντίστασης απέναντι στην προοπτική εκσυγχρονισμού του κράτους – πρόνοιας και των θεσμών προστασίας της εργασίας, ενώ διαμορφώθηκε στην αγορά εργασίας η γνώριμη πλέον κατάσταση της εξατομίκευσης του εργαζόμενου μπροστά στην κοινωνική και εργατική νομοθεσία και της εξάρτησης της εφαρμογής αυτής της νομοθεσίας από την δυνατότητα του μισθωτού να βρει ο ίδιος κοινωνικά ή συντεχνιακά στηρίγματα για να την επιβάλει. Οι παράνομοι μετανάστες υπήρξαν σε αυτές τις συνθήκες ιδανικοί μισθωτοί, διότι είναι από τη θέση τους ανίκανοι να βρουν στηρίγματα για να επιβάλουν έστω και τον στοιχειώδη σεβασμό της εργατικής νομοθεσίας. Σ' αυτό το πλαίσιο επιλεκτικού σεβασμού της νομιμότητας, σημειώνεται και η αντίστροφη της συμπεριφοράς των υπηρεσιών ελέγχου και καταστολής. Η δυνατότητα ελέγχου δεν ασκείται ως κοινωνική υποχρέωση, αλλά μπορεί να προσφέρει τη δυνατότητα να συγκαλύπτεται, επ' ανταμοιβή, η παρανομία. Οι σχέσεις των επιχειρήσεων με τις υπηρεσίες που υπάρχουν για να ελέγχουν την αγορά εργασίας, μετατρέπονται συχνότατα σε προσωποποιημένους δίαυλους επικοινωνίας των επιχειρήσεων με τα πρόσωπα που έχουν τη δυνατότητα να εμποδίσουν την άσκηση των νόμιμων ελέγχων. Η εικόνα που παρουσιάζει λ.χ. η οικοδομή είναι από την άποψη του σεβασμού της εργατικής και ασφαλιστικής νομοθεσίας, χειρότερη απ' αυτήν της δεκαετίας του '70, όταν λόγω της πολύ χαμηλής ανεργίας υπήρχε ένας συσχετισμός δύναμης που ευνοούσε τους εργαζόμενους. Η αύξηση της ανεργίας στη

δεκαετία του '80, δημιούργησε τις προϋπόθεσης για τον επιλεκτικό σεβασμό της νομοθεσίας για τους Έλληνες εργαζόμενους, και στη συνέχεια την εκτεταμένη παράκαμψη της νομοθεσίας με την απασχόληση παράνομων αλλοδαπών. Στον τουριστικό κλάδο, η κρίση που εκδηλώθηκε σε ορισμένες περιοχές με την εντονότερη εποχικότητα και την αναγκαστική μείωση των τιμών, οδήγησε επίσης στην αυξημένη παραβίαση της εργατικής και κοινωνικής νομοθεσίας, που άνοιξε κατά κάποιο τρόπο τον δρόμο για την ενσωμάτωση – όπως και στον κλάδο των υπηρεσιών γενικότερα – των παράνομων αλλοδαπών στο μόνιμο υπαλληλικό προσωπικό. Παρόμοια είναι η διαδικασία που παρατηρήθηκε σε βιοτεχνικούς κλάδους – όπως λ.χ. του επίπλου – όπου η αναδίπλωση απέναντι στον διεθνή ανταγωνισμό ακολούθησε την ίδια πορεία προς την αξιοποίηση της “μαύρης” εργασίας. Στον αγροτικό τομέα, όπου η μισθωτή εργασία είχε περιοριστεί στο ελάχιστο κατά τις δεκαετίες της μεταπολεμικής ανάπτυξης, η επανεμφάνιση της με την εκδοχή της απασχόλησης αλλοδαπών χωρίς άδεια εργασίας, για εποχικές ή όχι δραστηριότητες, συμπίπτει με την προφανή εξάντληση της δυναμικής της ελληνικής αγροτικής οικονομίας, και πραγματοποιείται σε ένα περιβάλλον το οποίο χαρακτηρίζεται από την απουσία κρατικής παρέμβασης για την προστασία της μισθωτής εργασίας. Πρόκειται για ένα τομέα της οικονομίας όπου η κρατική πολιτική επικεντρώνονταν στην διαπραγμάτευση γενικευμένων παροχών, και όπου η δυνατότητα αξιοποίησης μιας μαζικής και φτηνής εργατικής δύναμης παίρνει τις διαστάσεις ενός νέου “κεκτημένου”, που όπως και τα υπόλοιπα, δύσκολα μπορεί να αμφισβητηθεί. Στη δημόσια συζήτηση για τους οικονομικούς μετανάστες, έχει σχεδόν ταυτιστεί η “μαύρη” εργασία με την απασχόληση αλλοδαπών. Αυτό είναι ένα σφάλμα το οποίο υποτιμά τις διαστάσεις του φαινομένου της “μαύρης” εργασίας και τείνει να μετατρέψει την απουσία μιας κρατικής πρακτικής ως προς την προστασία της μισθωτής εργασίας, σε ένα πρόβλημα “ανοχής” απέναντι στην “λαθρομετανάστευση”. Δεν έχει αναπτυχθεί στην Ελλάδα μια δημόσια συζήτηση για την ανάγκη περιορισμού της παραοικονομίας σ’ ότι αφορά την μισθωτή εργασία, και φυσικά δεν υπάρχει σε κρατικό επίπεδο μία συστηματική δραστηριοποίηση προς αυτή την κατεύθυνση. Το 1988 ανακοινώθηκε μια έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την παραοικονομία και την “μαύρη” εργασία στην Ελλάδα, που εκτιμούσε ότι τα άτομα που απασχολούνται ως αδήλωτοι μισθωτοί σε αυτές τις δραστηριότητες, ήταν από 1.300.000 ως 1.750.000, με τους αλλοδαπούς να είναι μόνο από 150.000 σε 200.000 άτομα. Μια δεκαετία μετά, ο αριθμός των απασχολούμενων αλλοδαπών πρέπει να έχει τριπλασιαστεί ή τετραπλασιαστεί. Ο αριθμός επομένως των μισθωτών που απασχολούνται χωρίς να είναι σεβαστή η ασφαλιστική και εργατική νομοθεσία, είναι συγκρίσιμος με τον αριθμό των μισθωτών που απασχολεί η οικονομία σύμφωνα με τις επίσημες στατιστικές. Τα Προεδρικά Διατάγματα που διαμόρφωσαν την νέα πολιτική νομιμοποίησης των αλλοδαπών, ήταν τελικά το μόνο μέτρο που επιχείρησε να αλλάξει εν μέρει αυτή την πραγματικότητα. Σε μελέτη του ΚΕΠΕ που δημοσιεύτηκε το 1992, εκτιμάται ότι το 1982 ως το 1988, το ποσοστό της παραοικονομίας ως προς το ΑΕΠ, αυξήθηκε συνολικά από 27,6% σε 31,2%. Ενδεικτικά μπορεί να αναφερθεί ότι για την μεταποίηση, το αντίστοιχο ποσοστό είχε

αυξηθεί από 78% το 1982 σε 90% το 1988, για την γεωργία από 5,1% σε 9,3%, για τις μεταφορές επικοινωνίες από 31,4% σε 46,2%, και για τις διάφορες υπηρεσίες είχε παραμείνει σταθερό στο 32% περίπου. Αυτές οι εκτιμήσεις δεν επιτρέπουν να υπολογιστεί το ποσοστό της "μαύρης" εργασίας ως προς την απασχόληση και την μισθωτή απασχόληση ειδικότερα, αλλά αποτελούν σοβαρές ενδείξεις για την έκταση "παράλληλων" κλάδων που δεν δηλώνουν την δραστηριότητα τους και άρα δεν δηλώνουν και σημαντικό μέρος της απασχόλησης τους. Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη του ΟΟΣΑ που αφορά πλέον την δεκαετία του '90, η Ελλάδα βρίσκεται στην πρώτη θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης σ' ότι αφορά την έκταση της παραοικονομίας, με 29% του ΑΕΠ, και δεύτερη την Ιταλία με 27,8%, ενώ στην Ιταλία για την οποία υπάρχουν στοιχεία, εκτιμάται ότι η παράνομη εργασία πέρασε στο διάστημα 1980-1994 από 30% σε 48% του εργατικού δυναμικού. Οι έλεγχοι που πραγματοποίησε το ΙΚΑ σε ένα δείγμα επιχειρήσεων τους πρώτους μήνες του 2000, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ένας εργαζόμενος στους τέσσερις (Έλληνες και αλλοδαπούς) δεν είναι δηλωμένος στο ΙΚΑ. Για τους αλλοδαπούς το ποσοστό των μη δηλωμένων είναι 38%, αλλά πρέπει να σημειωθεί ότι η δήλωση ενός αλλοδαπού στο ΙΚΑ δεν σημαίνει ότι ο αλλοδαπός αυτός είναι νόμιμος ως προς την παραμονή και την εργασία. Αν στον αριθμό των μη δηλωμένων προστεθούν και όσοι εργάζονται χωρίς να είναι δηλωμένοι σε άλλους κλάδους της οικονομίας, όπως η αγροτική οικονομία ή οι οικιακές υπηρεσίες, διαπιστώνεται ότι το συνολικό ποσοστό πρέπει να είναι πολύ υψηλότερο από το ένα τέταρτο των μισθωτών εργαζόμενων (Ελλήνων και αλλοδαπών). Το φαινόμενο που "παραοικονομία", οφείλεται στην αδυναμία των στατιστικών υπηρεσιών να καταγράψουν οικονομικές ροές, αλλά δεν μπορεί να περιγράψει απλώς ως αδυναμία του κράτους να ελέγξει οικονομικές δραστηριότητες και να επιβάλει τη λειτουργία θεσμοθετημένων κοινωνικών σχέσεων και σχέσεων των πολιτικών με το κράτος. Στο επίπεδο της αγοράς εργασίας είναι ορατή η διαφορετική λειτουργικότητα του κρατικού μηχανισμού που δεν είναι "απών", αλλά συντηρεί την "μαύρη" εργασία, απέχοντας από τον έλεγχο των εργοδοτών και διατηρώντας την απειλή της κατασταλτικής παρέμβασης ως παράγοντα υποταγής της παράνομης εργασίας. Διαπιστώνεται ότι μπορεί να συμμετέχει στην διευκόλυνση της μεταφοράς και μετακίνησης των αλλοδαπών, καθώς σε ορισμένες περιπτώσεις συνδέονται στελέχη άμεσα, με δίκτυα που ασκούν αυτή τη δραστηριότητα. Η εκτεταμένη παραβίαση του νόμου απαιτεί την ύπαρξη μιας νομοθεσίας που, όσο πιο αυστηρή είναι, τόσο διευκολύνεται η πλήρης αντίστροφη της. Η λειτουργία ενός τέτοιου σχήματος εξασφαλίζεται από την συναλλαγή κράτους και κοινωνίας, όπου η αποδοχή της παράνομης λειτουργίας των επιχειρήσεων από την πλευρά του κρατικού μηχανισμού, εξαγοράζει την αποδοχή από την πλευρά της κοινωνίας της εμπλοκής τμημάτων ή στελεχών του κρατικού μηχανισμού στην εξυπηρέτηση συγκεκριμένων κερδοφόρων δραστηριοτήτων. Αυτή η συναλλαγή δεν είναι αρμονική, ούτε ισορροπημένη, καθώς η λειτουργία του κράτους διαπερνάται μόνιμα από συγκρουόμενα συμφέροντα, και με αυτόν τον τρόπο αδρανοποιούνται σε μεγάλο βαθμό οι θεσμικές λειτουργίες και η κρατική πρακτική είναι με αμεσότερο τρόπο συνάρτηση των τρεχόντων συσχετισμών μεταξύ επιχειρηματικών συμφερόντων. Η

εξασφάλιση του “δικαιώματος” στη φτηνή εργασία συνδέεται, όχι μόνο για τις κατηγορίες μισθωτών που αφορά ιδιαίτερα, αλλά ακόμη και για πολλές κατηγορίες του πληθυσμού που είναι από την εργοδοτική πλευρά, με την κοινωνική εμπειρία της διεθνοποίησης. Η εμπειρία όμως αυτή βιώνεται ως αρνητική, αδιέξοδη και διαλυτική, δεδομένου ότι δεν προσφέρει παρά ατομικές στρατηγικές επιβίωσης με βραχυπρόθεσμο ορίζοντα. Συνδέεται όμως και με την αρνητική στάση απέναντι στο κράτος οργανωτή της αγοράς εργασίας και επομένως “νομιμοποίητη” των αλλοδαπών, χωρίς να παραβλέπουμε και την ευρύτατα διαδεδομένη εμπειρία της συναλλαγής με κρατικούς υπάλληλους και όργανα. Βρίσκουμε έτσι τα κοινωνικά κίνητρα μιας αναδίπλωσης σε εθνικιστικά ιδεολογικά σχήματα, σε συνδυασμό με την υπονόμηση του κοινωνικού κράτους και την υποστήριξη στην πράξη της διείσδυσης των ιδιωτικών συμφερόντων σε όλες τις πλευρές της κοινωνικής ζωής. Αυτή η ιδεολογική αναδίπλωση, αφήνει ένα μεγάλο κενό, ως προς την ιδεολογία της κοινωνικής ζωής και επιτρέπει την ανάπτυξη και νομιμοποίηση ενός λόγου ριζικά αντίθετου με την ύπαρξη του κοινωνικού κράτους, σχετικά με τα πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα.

4.4 Νέα έρευνα για την απασχόληση και τις εργασιακές σχέσεις των μεταναστών στην Ελλάδα

Η μετανάστευση αποτελεί μια μεγάλη πρόκληση για τις χώρες υποδοχής μεταναστών, όπως είναι η Ελλάδα, εφόσον από την μια πλευρά προσφέρει μεγάλες ευκαιρίες που μπορούν να αξιοποιηθούν προς όφελος της οικονομίας αλλά ταυτόχρονα μπορεί να συνεπάγεται κοινωνικά προβλήματα, όπως τον κοινωνικό αποκλεισμό και άλλα φαινόμενα που υπονομεύουν την κοινωνική συνοχή. Η έκβαση της πρόκλησης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον σχεδιασμό και την εφαρμογή κατάλληλων πολιτικών, οι οποίες θα μεγιστοποιήσουν τα οφέλη της μετανάστευσης αλλά συγχρόνως θα αμβλύνουν τα ενδεχόμενα προβλήματα, προωθώντας την κοινωνική και οικονομική ένταξη των μεταναστών και τονώνοντας την κοινωνική συνοχή.

Τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα παρατηρείται στην Ελλάδα έντονη εισροή μεταναστών, μετατρέποντας την από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών.

Το Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης –Ερευνητική Πληροφορική Α.Ε. (ΠΑΕΠ ΑΕ) δημοσίευσε με ενδιαφέρουσα έρευνα - μελέτη με τίτλο «Η οικονομική και Κοινωνική ένταξη των μεταναστών στην Ελλάδα», από την οποία προκύπτουν σημαντικά στοιχεία για τα χαρακτηριστικά της απασχόλησης που αναλαμβάνουν οι μετανάστες στην Ελλάδα. Η έρευνα αυτή στηρίζεται στην επεξεργασία, την ανάλυση και την μελέτη στοιχείων που προέκυψαν από το πρόγραμμα νομιμοποίησης των μεταναστών, η οποία πραγματοποιείται μέσω αιτήσεων για την χορήγηση αδειών παραμονής και εργασίας στους μετανάστες.

Επαγγέλματα στα οποία απασχολούνται οι μετανάστες

Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας για την απασχόληση, η συντριπτική πλειοψηφία των μεταναστών εργάζεται σε χειρονακτικά επαγγέλματα. Παρατηρείται όμως έντονη διαφοροποίηση κατά φύλο και υπηκοότητα ως προς τα χειρονακτικά επαγγέλματα, τα οποία ασκούν. Έτσι, το 34% όλων των μεταναστών, αλλά το 44% των ανδρών και το 1% των γυναικών απασχολείται στην οικοδομή και σε άλλα δομικά έργα. Απασχολούμενοι στην παροχή προσωπικών υπηρεσιών και καθαρισμού είναι το 26% όλων των μεταναστών αλλά το 80% των γυναικών και το 9% των ανδρών. Ως τεχνίτες και εργάτες βιοτεχνίας-βιομηχανίας και χειριστές μεταφορικών μέσων απασχολούνται το 18% του συνόλου αλλά το 22% των ανδρών και το 6% των γυναικών. Ως υπάλληλοι και πωλητές εργάζεται το 9% του συνόλου και ως επιστήμονες, καλλιτέχνες και τεχνολόγοι μόνον το 3%, ενώ στις επαγγελματικές αυτές ομάδες δεν παρατηρείται αξιόλογη διαφοροποίηση κατά φύλο.

Παρατηρείται όμως έντονη επαγγελματική διαφοροποίηση των μεταναστών όχι μόνον κατά φύλο αλλά και κατά υπηκοότητα. Ανάμεσα στους άνδρες των διαφόρων υπηκοοτήτων παρατηρείται κατ' αρχάς μεγάλη διακύμανση όσον αφορά στα επαγγέλματα οικοδομής και δομικών έργων. Όπως επισημάνθηκε, η κατηγορία αυτή αποτελεί την πιο σημαντική στους άνδρες απασχολώντας το 44% των ανδρών. Οι μετανάστες από την Ρουμανία εμφανίζουν το μεγαλύτερο ποσοστό απασχόλησης στα επαγγέλματα αυτά (67%), ενώ ακολουθούν οι καταγόμενοι από την Πολωνία, την Αλβανία και την Ουκρανία, που απασχολούνται στην οικοδομή σε ποσοστό 56%, 51% και 50 % αντίστοιχα, σε αντίθεση με τους άνδρες που κατάγονται από χώρες της Ασίας και της Αφρικής, οι οποίοι σύμφωνα με τα συμπεράσματα της έρευνας έχουν μικρή συμμετοχή στην οικοδομή.

Όσον αφορά τη δεύτερη πιο σημαντική για τους άνδρες μετανάστες ομάδα επαγγελματιών, εκείνη των τεχνιτών και εργατών βιοτεχνίας και βιομηχανίας και χειριστών μεταφορικών μέσων, πάλι παρατηρείται διαφορετική κατανομή ανάλογα με την υπηκοότητα. Ενώ στην κατηγορία αυτή επαγγελματιών απασχολείται ποσοστό 22% των ανδρών, για τους προερχόμενους από το Πακιστάν το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται στο 55%. Με επίσης μεγάλη παρουσία στην κατηγορία αυτή, σε σχέση με άλλες υπηκοότητες, είναι οι προερχόμενοι από την Ουκρανία και την Ινδία, με ποσοστά 33% και 32% αντίστοιχα ενώ μικρότερη σχετικά παρουσία εμφανίζουν οι προερχόμενοι από την Γεωργία (13%) και την Αλβανία (17%).

Σε σχέση με τους άνδρες, στις γυναίκες παρατηρείται πολύ μικρότερη διαφοροποίηση ανάλογα με την υπηκοότητα. Αυτό, σύμφωνα με την έρευνα συμβαίνει διότι, η μεγάλη πλειοψηφία κάθε υπηκοότητας γυναικών απασχολείται στα επαγγέλματα παροχής προσωπικών υπηρεσιών και καθαρισμού. Το ποσοστό των γυναικών που βρίσκεται στην επαγγελματική αυτή ομάδα διακυμαίνεται από το 96% για τις προερχόμενες από τις Φιλιππίνες, μέχρι το 71% που αφορά στις προερχόμενες από την Ρουμανία. Επομένως, ενώ για την επαγγελματική απασχόληση των ανδρών διαπιστώθηκε διαφοροποίηση ανάμεσα σε εκείνους που προέρχονται από χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και σε εκείνους που προέρχονται από χώρες της

Ασίας, δεν ισχύει το ίδιο στην περίπτωση των γυναικών. Όποια και να είναι η χώρα προέλευσης τους, το σύνηθες είναι να ασκούν επάγγελμα που συμπεριλαμβάνει παραδοσιακά γυναικείες εργασίες, όπως την καθαριότητα και την φροντίδα ηλικιωμένων και γενικά εξαρτώμενων ατόμων.

Το ιδιαίτερα μικρό ποσοστό της απασχόλησης των μεταναστών σε επιστημονικά και τεχνολογικά επαγγέλματα που διαπιστώθηκε στην έρευνα έρχεται σε αντίθεση με το ποσοστό των μεταναστών που εμφανίζουν αξιόλογα εκπαιδευτικά προσόντα. Το 22% των μεταναστών είναι πτυχιούχοι ανώτερης ή ανώτατης εκπαίδευσης, ενώ ποσοστό 45% των μεταναστών της έρευνας έχει φοιτήσει σε τεχνική ή επαγγελματική σχολή. Τα αξιόλογα λοιπόν εκπαιδευτικά και επαγγελματικά προσόντα που κατέχουν αρκετοί από τους μετανάστες, φαίνεται να αξιοποιούνται στην απασχόληση τους στην Ελλάδα σε πολύ μικρό ποσοστό.

Αναφορικά με την θέση στο επάγγελμα, τα στοιχεία της έρευνας δείχνουν ότι η συντριπτική πλειοψηφία των μεταναστών εργάζεται με μισθό ή ημερομίσθιο, ενώ ένα μικρό μόνο ποσοστό δηλώνουν αυτοαπασχολούμενοι. Συγκεκριμένα, το 92,5% των μεταναστών εργάζονται με μισθό ή με ημερομίσθιο και το 5,8% είναι αυτοαπασχολούμενοι, με ή χωρίς προσωπικό. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά, για την θέση των μεταναστών στο επάγγελμα, σε όλες τις υπηκοότητες κυριαρχεί η μισθωτή απασχόληση ενώ το φαινόμενο του μετανάστη επιχειρηματία που είναι αρκετά διαδεδομένο σε πολλές χώρες της Ευρώπης, φαίνεται πως στην περίπτωση της Ελλάδας είναι αρκετά περιορισμένο.

Ώρες εργασίας

Τα στοιχεία της έρευνας επιβεβαιώνουν ότι οι μετανάστες εργάζονται ιδιαίτερα πολλές ώρες, πέραν του συνηθισμένου ωραρίου εργασίας. Συγκεκριμένα, η μεγάλη πλειοψηφία των μεταναστών εργάζεται περισσότερες από 40 ώρες την εβδομάδα, με στοιχεία που αφορούν στην κύρια απασχόληση και όχι τις συνολικές ώρες εργασίας. Σύμφωνα, λοιπόν με τα στοιχεία για το σύνολο των μεταναστών, μόνο το 36% εργάζεται μέχρι και 40 ώρες την εβδομάδα στην μοναδική ή την κύρια απασχόληση τους. Το 34% των μεταναστών εργάζεται 41 με 50 ώρες την εβδομάδα, το 18% εργάζεται 51-60 ώρες και το 12 % από 61 ώρες και πάνω. Πρέπει να σημειωθεί ότι οι πολλές ώρες εργασίας δεν είναι χαρακτηριστικό συγκεκριμένων ομάδων επαγγελματιών, εφόσον παρατηρείται διασπορά των ωρών ανεξαρτήτως των ομάδων επαγγελματιών. Τις λιγότερες ώρες φαίνεται να εργάζονται όσοι ανήκουν στην ομάδα επιστημόνων, καλλιτεχνών και τεχνολόγων ενώ τις περισσότερες ώρες φαίνεται να εργάζονται οι υπάλληλοι και οι πωλητές.

Αποδοχές μεταναστών

Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας, όσον αφορά στα μισθολογικά δεδομένα των μεταναστών, το 19% των μεταναστών είχαν καθαρό εισόδημα κάτω από 500 Ευρώ το μήνα, ενώ το 21% είχε εισόδημα πάνω από 800 Ευρώ το μήνα. Παρατηρείται λοιπόν ότι υπάρχει εντυπωσιακή ποικιλία στα εισοδήματα, χωρίς αυτά να είναι συνολικά μονοσήμαντα χαμηλά.

Όταν ληφθεί όμως υπόψη το φύλλο, διαπιστώνεται ότι κυρίως οι γυναίκες ανήκουν σε χαμηλές εισοδηματικές κατηγορίες, ενώ οι άνδρες σε σχετικά υψηλότερες. Έτσι το 58% των ανδρών αλλά μόνον το 14% των γυναικών αμείβονται συνολικά με ποσό άνω των 600 Ευρώ μηνιαίως, ενώ το 47% των γυναικών ανήκουν στην χαμηλότερη κατηγορία, δηλαδή είχαν καθαρό εισόδημα κάτω από 500 Ευρώ το μήνα, σε σχέση με το 11% μόνον των ανδρών. Αντίθετα, στην κατηγορία με καθαρές αποδοχές από 800 Ευρώ και πάνω βρίσκεται μόνο το 4% των γυναικών σε σχέση με το 27% των ανδρών, ενώ στην κατηγορία με εισόδημα από 600 έως 800 Ευρώ βρίσκεται τα 10% των γυναικών και το 32% των ανδρών.

Οι μεγάλες κατά φύλλο διαφοροποιήσεις στις αμοιβές εργασίας συμπίπτουν με μεγάλες μισθολογικές διαφορές ανάμεσα στα επαγγέλματα, εφόσον υφίσταται έντονος διαχωρισμός των επαγγελματιών κατά φύλλο. Έτσι, η επαγγελματική ομάδα με το χαμηλότερο εισόδημα είναι εκείνη των προσωπικών υπηρεσιών και του καθαρισμού. Η ομάδα αυτή εμφανίζει το μεγαλύτερο ποσοστό (37%) στην χαμηλότερη ομάδα εισοδήματος, δηλαδή μέχρι 500 Ευρώ το μήνα. Αντίθετα, η ομάδα επαγγελματιών με το μεγαλύτερο ποσοστό απασχολούμενων να ανήκει στην υψηλότερη ομάδα εισοδήματος είναι εκείνη της οικοδομής και των δομικών έργων, με το 37% της ομάδας να κερδίζει πάνω από 800 Ευρώ το μήνα και μόνο το 6% να αμείβεται με ποσό χαμηλότερο από 500 Ευρώ το μήνα. Πρέπει να σημειωθεί ακόμη ότι μια ακόμη ομάδα επαγγελματιών με σχετικά καλές αποδοχές είναι εκείνη των τεχνιτών και εργατών βιοτεχνίας και βιομηχανίας και των χειριστών μεταφορικών μέσων.

Τρόπος εύρεσης εργασίας

Άλλη διάσταση της απασχόλησης των μεταναστών που εξετάστηκε στην έρευνα είναι ο τρόπος που αναζητούν και βρίσκουν εργασία. Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας, η μεγάλη πλειοψηφία των μεταναστών στην Ελλάδα, και συγκεκριμένα το 61% βρήκε την απασχόληση που κατείχε την στιγμή της έρευνας, από κάποιο συγγενή ή φύλλο που εργαζόταν και ζούσε ήδη στην Ελλάδα. Ο τρόπος αυτός εύρεσης εργασίας είναι ο πιο διαδεδομένος ιδιαίτερα σε όσους απασχολούνται σε επαγγέλματα καθαρισμού και υπηρεσιών προσωπικής φροντίδας.

Ο δεύτερος πιο διαδεδομένος τρόπος εύρεσης εργασίας για τους μετανάστες είναι εκείνος της απευθείας επαφής με τον εργοδότη, και όχι σε «στέκι» όπου συχνάζουν οι μετανάστες περιμένοντας προσφορά εργασίας από εργοδότες. Το 11% των μεταναστών βρήκε την εργασία του με τον τρόπο αυτό. Ο τρόπος αυτός εύρεσης εργασίας είναι ο πιο συνηθισμένος ανάμεσα στους απασχολούμενους στην οικοδομή και σε άλλα δομικά έργα. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ήταν ο τρόπος εύρεσης εργασίας για το 6,5% των μεταναστών, ενώ η γνωριμία με τον εργοδότη σε «στέκι» μεταναστών ήταν ο τρόπος εύρεσης εργασίας για το 6,5% των μεταναστών. Τέλος, η ανεύρεση εργασίας μέσω γραφείου ή πρακτορείου στην Ελλάδα ήταν η περίπτωση περιορισμένου μόνο ποσοστού μεταναστών, ιδιαίτερα γυναικών απασχολούμενων στην παροχή υπηρεσιών και καθαρισμού.

Τρόπος διακανονισμού ασφάλισης

Ως γνωστόν, σημαντικό εμπόδιο στη συμμετοχή των μεταναστών στην διαδικασία νομιμοποίησης, στάθηκε η δυσκολία εύρεσης νόμιμης εργασίας με ένσημα. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, πολλοί εργοδότες είναι απρόθυμοι να νομιμοποιήσουν τις σχέσεις εργασίας με τους αλλοδαπούς που απασχολούσαν την εποχή που ανακοινώθηκε το πρόγραμμα νομιμοποίησης. Ενδέχεται βέβαια κάποιοι μετανάστες να δίστασαν να νομιμοποιήσουν την σχέση εργασίας τους, εφόσον ο τρόπος διακανονισμού με τον εργοδότη θα είχε αρνητική επίπτωση στις «καθαρές» τους αποδοχές από την εργασία.

Έτσι, στην έρευνα εξετάστηκε το θέμα των τρόπων, με τους οποίους οι μετανάστες ρύθμισαν την ασφάλιση τους προκειμένου να επιτύχουν την νόμιμη παραμονή τους στην Ελλάδα. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, τα δυο τρίτα των μεταναστών ασφαλίστηκαν από εργοδότη στον οποίο απασχολούνταν το χρονικό διάστημα που ξεκίνησε το πρόγραμμα νομιμοποίησης και ο εργοδότης ανέλαβε όλα τα έξοδα της ασφάλισης τους. Σε άλλες περιπτώσεις ασφαλίστηκαν μεν από τον εργοδότη στον οποίο εργάζονταν αλλά οι μετανάστες ανέλαβαν όλα τα σχετικά έξοδα, ενώ σε άλλες περιπτώσεις τα μοιράστηκαν από κοινού. Διαπιστώθηκε επίσης, πως αρκετοί μετανάστες που δεν κατέληξαν σε συμφωνία με τον εργοδότη, κατέφευγαν σε εναλλακτικές λύσεις όπως στην ασφάλιση στον Οργανισμό Γεωργικών ασφαλίσεων (ΟΓΑ), την καταγραφή τους στην πράσινη κάρτα του ή της συζύγου ή του γονιού ή τέλος στην εικονική ασφάλιση στο ΙΚΑ.

Σχόλιο.

Όπως αναφέρθηκε, η μετανάστευση προσφέρει διάφορες ευκαιρίες στις οικονομίες των χωρών υποδοχής, η αξιοποίηση των οποίων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από των σχεδιασμό πολιτικών. Φαίνεται πως στην περίπτωση της Ελλάδας, μέχρι στιγμής το μεταναστευτικό εργατικό δυναμικό έχει συμβάλλει στην οικονομία κυρίως από άποψη προσφοράς χειρονακτικής, ιδίως ανειδίκευτης εργασίας με σχετικά χαμηλό κόστος. Διάφοροι άλλοι τρόποι αξιοποίησης του εργατικού δυναμικού που βασίζονται στα εκπαιδευτικά και επαγγελματικά τους προσόντα και που θα μπορούσαν ίσως να είναι προς όφελος τόσο της εθνικής οικονομίας όσο και των ιδίων των μεταναστών, δεν φαίνεται να έχουν δοκιμασθεί ιδιαίτερα μέχρι σήμερα.

Η εφαρμογή της πολιτικής νομιμοποίησης των αλλοδαπών ήταν ένα πολύ σημαντικό βήμα στην αντιμετώπιση των νέων δεδομένων της Ελλάδας ως χώρας υποδοχής των μεταναστών. Είναι όμως εμφανές ότι δεν επαρκεί από μόνη της ως απάντηση στην μεγάλη πρόκληση που θέτει η μετανάστευση. Επείγει ο σχεδιασμός και η εφαρμογή πολιτικών τόσο στον τομέα της εργασίας όσο και σε άλλους τομείς σημαντικούς για την επιτυχή οικονομική και κοινωνική ένταξη των νομιμοποιημένων μεταναστών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ***5.1 Εισροή μεταναστών και οικονομία της χώρας υποδοχής. Η περίπτωση της Ελλάδας.***

Οι οικονομολόγοι αναφέρονται στην αλληλεξάρτηση ανάμεσα στην εισροή μεταναστών και τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, αναλύουν τις θετικές και αρνητικές σχέσεις αναγνωρίζουν τις ευνοϊκές επιπτώσεις στην παραγωγή και τις δυσμενείς στην κατανομή του εισοδήματος.

5.1.1 Σχέσεις και αλληλεπιδράσεις εισροής μεταναστών και οικονομικής ανάπτυξης

Τόσο η διεθνής³¹ όσο και η ελληνική³² βιβλιογραφία δείχνουν ότι στις αναπτυγμένες χώρες η εισροή μεταναστών αποτελεί παράγοντα της οικονομικής ανάπτυξης. Η εισροή ανειδίκευτων μεταναστών εφ' όσον δεν υποκαθιστούν αλλά συμπληρώνουν την απασχόληση γηγενών μπορεί να συμβάλλει στην αύξηση της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών. Η εισροή ειδικευμένων μεταναστών μπορεί να οδηγήσει σε εξέλιξη την επιστημονική έρευνα και να έχει ευνοϊκές επιπτώσεις στην οικονομία.

Το ερώτημα το οποίο τίθεται είναι κατά πόσο η εισροή μεταναστών από λιγότερο αναπτυγμένες χώρες και ιδιαίτερα των μη κανονικών μεταναστών, προωθεί ή εμποδίζει την ανάπτυξη στην Ελλάδα.

5.1.2 Η συμβολή της εισροής μεταναστών στην αύξηση του ΑΕΠ.

Παρά το γεγονός ότι οι σχέσεις μεταξύ εισροής μεταναστών και αύξησης του ΑΕΠ δύσκολα ποσοτικοποιούνται, έχουν επιχειρηθεί από επιστήμονες διάφοροι υπολογισμοί.

Η Ελλάδα στη μεταπολεμική περίοδο γνώρισε οικονομική ανάπτυξη, η οποία στη δεκαετία του '90, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως η μεγαλύτερη οικονομική

³¹ Ch. Kindle Berger, 1965, 1967. J. K. Galbraith, 1979. M. Poire, 1979, pp. 35-49. J.J. Spengler, 1979. M. Carnot, 1980, pp. 13-121. United Nations, 1982, p. 64. O Barsotti, L. Lecchini, 1988. G. Borjas, 1994. United Nations, 1998b, p. 210. W. R. Bohning, 1998. M. Baldwin Edwards and C. Massey, J. E. Taylor, 2004, p. 3. IMF, 2006, p. 14. Τα δημοσιεύματα αυτά περιλαμβάνουν εκτενή σχετική βιβλιογραφία.

³² Η Έκμε-Πουλοπούλου, 1990, 1999. Ξ. Πετρινώτη, 1993. Δ. Κατσορίδας, 1996b, σελ. 18. Th. Iosifides, 1997. Α. Καραμάνου, 2000. Π. Κλαυδιανός, 2000, σελ. 23. Α. Λαμπριανίδης, Α. Λυμπεράκη, 2001, σελ. 149. Α. Λυμπεράκη, 2002, σελ. 73. Π. Λινάρδος- Ρυλμόν, 2003β, σελ. 5. Χ. Μπάγκαβος, Δ. Παπαδοπούλου, 2003. Α. Sarris, 2003. ΙΝΕ/ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ, 2004β, σελ. 27.

ανάπτυξη της ιστορίας της. Την βετία 1997-2002 αυξήθηκε κατά μέσο όρο 3,8% αισθητά ταχύτερα σε σύγκριση με τη ζώνη ευρώ (2,6%)³³.

Στην περίοδο 1995-2005 σημειώθηκε στην Ελλάδα σημαντική αύξηση του ΑΕΠ που κυμαινόταν από 2,1% έως 4,6% ανάλογα με το χρόνο³⁴. Η επιτάχυνση του ρυθμού ανάπτυξης είναι σε μεγάλο βαθμό απόρροια της μεγάλης εισροής πόρων από τα ευρωπαϊκά ταμεία, οι οποίοι χρηματοδοτούν την εκτέλεση μεγάλων έργων υποδομής.

Σε πολλές χώρες και στην Ελλάδα η αύξηση της παραγωγής και του ΑΕΠ συνέπεσε με τη μεγάλη εισροή μεταναστών³⁵. Σύμφωνα με ελληνικές μελέτες το τμήμα του ποσοστού ετήσιας αύξησης του ΑΕΠ που οφείλεται στους μετανάστες, κυμαίνεται από 0,3%-1,5%. Συγκεκριμένα: Ο Θάνος Λιανός και οι συνεργάτες του³⁶ υπολόγισαν την αύξηση που οφείλεται στους μετανάστες στο 1-1,5% του ΑΕΠ, ποσοστό που θεωρούν μικρό αφού οι μετανάστες αποτελούν το 8-10% του Ελληνικού Εργατικού Δυναμικού. Οι Σαρτής και Ζωγραφάκης³⁷ χρησιμοποιώντας ένα υπόδειγμα γενικής ισορροπίας για τις επιπτώσεις της εισόδου των «παράνομων» μεταναστών στην Ελληνική οικονομία βρήκαν ότι συνέβαλαν στην αύξηση του ΑΕΠ κατά το εντυπωσιακό ποσοστό 1,5%. Όλοι οι κλάδοι και οι τομείς της οικονομικής δραστηριότητας (πλην του δημόσιου) αυξάνουν το προϊόν τους σε ποσοστό που ποικίλλει (από 0,13% για τις υπηρεσίες μεσιτών μέχρι 2,31% για βιομηχανίες κεφαλαιουχικών Αγάθων, 1,79% για βιομηχανίες τροφίμων, 1,32% στον αγροτικό τομέα). Δέκα χρόνια αργότερα οι Ζωγραφάκης, Κόντης, Μητράκος³⁸ κατασκεύασαν έναν Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής με έτος βάσης το 2004 και υπολόγισαν ότι η συμβολή των μεταναστών στο ΑΕΠ πλησιάζει το 1,4% λόγω συμμετοχής τους στη ζήτηση. Μελέτη του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου³⁹ έδειξε ότι στην περίοδο 1995-2004 η εισροή μεταναστών συνέβαλε στην αύξηση του ΑΕΠ κατά 0,3-0,4% το χρόνο.

- *Η εισροή μεταναστών αποτελεί θετικό παράγοντα που οδηγεί και επιταχύνει την αναπτυξιακή διαδικασία της χώρας.*

³³ Τράπεζα της Ελλάδος, 2003, σελ. 28, διάγραμμα ΙΙ, 1.

³⁴ Πηγή ΕΣΥΕ, Εθνικοί Λογαριασμοί, στοιχεία που δόθηκαν από Τράπεζα της Ελλάδος. Το 1996 ήταν 2,4%, το 1997 ήταν 3,6%, το 1998 ήταν 3,4%, το 1999 ήταν 3,4%, το 2000 ήταν 4,5%, το 2001 ήταν 4,6%, το 2002 ήταν 3,8%, το 2003 ήταν 4,6%, το 2004 ήταν 4,7%, το 2005 ήταν 3,6%. (σταθερές τιμές 1995 σε εκατ. ευρώ).

³⁵ J. J. Spengler, 1970, pp. 293-307. J. K. Galbraith, 1979, pp. 120-139. M. Poire, 1979, pp. 35-49. M. Carnot, 1980, pp. 13-121. United Nations, 1982, p. 64. J. Simon, 1986, pp. 8-16. D. Papademetriou, 1994. T. Hammar, 1997. J. Smith and B. Edmonton, 1997. United Nations, 1998b, p. 210. M. Baldwin Edwards and C. Safilos Rothchild, 1999, pp. 186-204, G. Borjas, 1999a, p. 20. D. de Voretz, 2001, p. 21. Τα δημοσιεύματα αυτά περιλαμβάνουν εκτενή σχετική βιβλιογραφία. Η Έκμε-Πουλοπούλου, 1990, 1999. Ξ. Πετρινώτη, 1993. Th. Iosifides, 1997. Α. Καραμάνου, 2000. Π. Κλαυδιανός, 2000, σελ. 23. ΙΝΕ/ ΓΣΕΕ/ ΑΔΕΔΥ, 2000, σελ. 146. Η. Ιωακειμόγλου, 2001, σελ. 84. λ. Λαμπριανίδης, Α. Λυμπεράκη, 2001, σελ. 149. Α. Λυμπεράκη, 2002, σελ. 73. Π. Λινάρδος-Ρυλμόν, 2003, σελ. 3. Χ. Μπαγκάβος, Δ. Παπαδόπουλου, 2003 στο ΙΝΕ/ ΓΣΕΕ, 2004β, σελ. 27. Μ. Καβουριάρης, 2005.

³⁶ Th. Lianos, A. Sarris, L. Katseli, 1996, p. 462. Th. Lianos et al., 2004(mimeo)(1,5%).

³⁷ A. Sarris, S. Zografakis, 1999, p. 167-170, ιδιαίτερα Πίνακας 2, σελ. 170.

³⁸ Σ. Ζωγραφάκης, Α. Κόντης, Θ. Μητράκος, 2006.

³⁹ IMF, 2006, p. 13.

Οι περισσότεροι οικονομολόγοι⁴⁰ υποστηρίζουν ότι η οικονομία επωφελείται από την εργασία των μεταναστών.

Επικεντρώνονται στη σχέση της εισροής μεταναστών με την οικονομική ανάπτυξη. Οι μετανάστες συμβάλλουν στην αύξηση του ΑΕΠ και της παραγωγής, αυξάνουν την πρόσφορα εργασίας στη χώρα υποδοχής μετριάζοντας τις ελλείψεις σε εργατικό δυναμικό. Επιτρέπουν την καλύτερη αξιοποίηση της παραγωγικής δυναμικότητας, παράγοντας αγαθά και υπηρεσίες που δεν υπάρχουν ή τα υπάρχοντα με χαμηλότερες τιμές και διευρύνουν με την εργασία τους την παραγωγή των γηγενών εργαζόμενων. Συγκρατούν ένα σημαντικό αριθμό παραγωγικών δραστηριοτήτων στη χώρα, περιορίζουν τις αυξήσεις των τιμών και των μισθών / ημερομίσθιων, βελτιώνουν την κερδοφορία των επιχειρήσεων και επιτρέπουν στην οικονομία της χώρας υποδοχής να παραμείνει ανταγωνιστική σε έναν κλάδο ή να αναπτύξει πλεονεκτήματα σε έναν άλλον. Όλοι αυτοί οι παράγοντες συντείνουν στην επίτευξη υψηλότερων ρυθμών ανάπτυξης διότι το χαμηλό εργατικό κόστος, η υψηλή γεωγραφική κινητικότητα και η ανάληψη εργασιών ορισμένων ποιοτικών χαρακτηριστικών συμβάλλουν στην αύξηση της εγχώριας παραγωγής. Εξ άλλου όταν επιταχύνεται ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης οι ξένοι εισρέουν και όταν επιβραδύνεται παύουν να έρχονται.

Οι θετικές μακροοικονομικές επιπτώσεις αμφισβητούνται από άλλους οικονομολόγους⁴¹ οι οποίοι τονίζουν ότι δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι οι μετανάστες προσφέρουν σημαντικά στην οικονομία, ότι η πρόσφορα τους είναι βραχυχρόνια ενώ δίνουν έμφαση στις αρνητικές επιπτώσεις του ανταγωνισμού μεταναστών και αυτοχθόνων εργαζόμενων, στα ψηλά ποσοστά ανεργίας, στην επιβάρυνση των κοινωνικών υπηρεσιών.

➤ *Η εισροή μεταναστών συνέβαλε στην ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ.*

Ορισμένοι επιστήμονες⁴² υποστηρίζουν ότι η απασχόληση των αλλοδαπών βοήθησε την είσοδο της χώρας μας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) διότι η αύξηση του ΑΕΠ συνέβαλε στη μείωση του δημόσιου χρέους ως προς το ΑΕΠ, που αποτελούσε κριτήριο της ένταξης.

➤ *Η εισροή μεταναστών αποτελεί θετικό παράγοντα για την ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας.*⁴³

Η πρόσφορα εργασίας των μεταναστών, η ζήτηση κατοικίας και η ώθηση στην τοπική καταναλωτική ζήτηση αποδείχθηκαν ευεργετικές για τις περιφερειακές οικονομίες⁴⁴. Σε τοπικό επίπεδο οι έρευνες δείχνουν τη μεγάλη συμβολή των

⁴⁰ J. K. Galbraith, 1979, pp. 120-139. J. Simon, 1986, pp. 8-16. O Barsotti, L. Lecchini, 1990. G. Borjas, 1994. D. Papademetriou, 1994. T. Hammar, 1997. UNFPA, 2004, p.10. IMF, 2006, pp. 11-15. ΕΚΑ, 1995, σελ. 22. Δ. Κατσοριδης, 1996β, σελ. 18, 1999, σελ. 27-28. Α. Κόντης, 1998^ο, σελ. 129-136. Η. Εκμε-Πουλοπούλου, 1990, σελ. 43-44. Ξ. Πετρινώτη, 1993, σελ. 90-100. Θ. Δίζελος, 1999α. Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ, 2000, σελ. 146. Η. Ιωακειμόγλου, 2001, σελ. 82. Θ. Πόλυβος, 2001, σελ. 140. Μ. Χλετσος, 2001, σελ. 25. Τζ. Καβουνίδη, 2003α, σελ. 12. Alpha Bank, 2005β, σελ. 15-16.

⁴¹ Βλ. G. Borjas, 1994. T. Hammar, 1997. Θ. Λιανός, 1997, 2003. Θ. Πάλυβος, 2001, σελ. 140.

⁴² Γ. Κλαυδιανός, 2000, σελ. 22. Γ. Στεργίου, 2003.

⁴³ ΕΚΑ, 1995, σελ. 22. Δ. Κατσοριδης, 1996β, σελ. 18, 1999, σελ. 27-28. Α. Κόντης, 1998α, σελ. 129-136. Θ. Δίζελος, 1999α, ΙΝΕ/ ΓΣΕΕ/ ΑΔΕΔΥ, 2000. Η. Ιωακειμόγλου, 2001, σελ. 82. Σ. Παπασπηλιόπουλος, 2001. Alpha Bank, 2005β, σελ. 15-16.

⁴⁴ Ξ. Πετρινώτη, 1993, σελ. 94-95.

αλλοδαπών εργαζόμενων στο συνολικό ετήσιο προϊόν που υπολογίστηκε σε 15-20% στα Κύθηρα⁴⁵.

5.1.3 Αύξηση της αγροτικής παραγωγής, αναζωογόνηση και ενίσχυση της ελληνικής υπαίθρου.

Οι περισσότερες μελέτες⁴⁶ δίνουν έμφαση στις ευνοϊκές επιπτώσεις της εισροής μεταναστών στην ανάπτυξη της οικονομίας και της κοινωνίας της υπαίθρου. Παρά τη μείωση του αγροτικού πληθυσμού και το γεγονός ότι από τα τέλη της δεκαετίας του '90ν κάθε χρόνο καταστρέφεται ένα μέρος της παραγωγής εξ αιτίας των καιρικών συνθηκών⁴⁷ η αγροτική οικονομία και η ελληνική ύπαιθρος έχουν αναζωογονηθεί χάρη στους μετανάστες κανονικούς και μη.

Μελέτη⁴⁸ εξέτασε τον πολυλειτουργικό ρόλο των μεταναστών στην ελληνική οικονομία και κοινωνία και κατάληξε στα ακόλουθα συμπεράσματα: α) οι μετανάστες συνέβαλαν στην αγροτική ανασυγκρότηση της υπαίθρου, β) αντικατέστησαν την οικογενειακή εργασία και ανακούφισαν την οικογένεια από το βάρος της χειρωνακτικής εργασίας, γ) συνέβαλαν στην αγροτική παραγωγή, στη βιοτεχνία, τον τουρισμό και στην οικοδομή, δ) η νομιμοποίηση βελτίωσε τις συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών, ε) παρά τις θετικές επιπτώσεις της απασχόλησης των μεταναστών δεν παρατηρούνται ικανοποιητικές κοινωνικές σχέσεις με το γηγενή πληθυσμό.

Συγκεκριμένα οι μετανάστες με την εργασία τους συνέβαλαν:

- *Στην αύξηση του αγροτικού εισοδήματος.* Σύμφωνα με στοιχεία των Εθνικών Λογαριασμών η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία του πρωτογενούς τομέα αυξήθηκε από 7.277 εκατ. Ευρώ σε 8.592 το 2004 (σε τρέχουσες τιμές)⁴⁹.
- *Στην κάλυψη των αναγκών σε εργατικό δυναμικό.* Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ερευνά σε 3 αγροτικές περιοχές της ελληνικής υπαίθρου⁵⁰ που πραγματοποιήθηκε το 2000-2002 και κατάληξε στο γενικό συμπέρασμα ότι η συνεισφορά του ξένου εργατικού δυναμικού στην τοπική οικονομία συνολικά είναι θετική, διευκρινίζοντας ότι διαφοροποιείται από περιοχή σε περιοχή. Οι μετανάστες συνέβαλαν ουσιαστικά στην κάλυψη των αναγκών σε εργατικό δυναμικό που προέκυψε κυρίως από την δημογραφική κατάρρευση της υπαίθρου (περιοχή Ιωαννίνων) την κοινωνική αποστροφή προς τη γεωργική εργασία και τη ζωή της υπαίθρου (και στις 3 περιοχές της ερευνάς) και την αναδιάρθρωση καλλιεργειών στις περιοχές Κορίνθιας (σουλτανικά) και Χανίων (θερμοκήπια) και την ανάπτυξη άλλων δραστηριοτήτων (όπως τουρισμός στα Χανιά) και τις κατασκευές (κυρίως οικοδόμηση στην περιοχή Ιωαννίνων). Η δουλειά των

⁴⁵ Ν. Γλύτσος, 2004, (πολυγραφημένο).

⁴⁶ Π. Λινάρδος-Ρυλμόν, 1994, σελ. 179. ΕΚΑ, 1995. Θ. Δίζελος, 1999α. Ch. Kassimis, 2002 (πολυγραφημένο). Χ. Κασίμης κ. α., 2002, (πολυγραφημένο). Π. Λινάρδος-Ρυλμόν, 2003α, σελ. 24. ΙΝΕ/ΓΣΕΕ/ ΑΔΕΔΥ, 2003, σελ. 261. Ch. Kassimis, Α. Παπαδόπουλος, 2005, pp. 99-127. Χ. Κασίμης, 2006.

⁴⁷ Χ. Ναξάκης, 2001, σελ. 189.

⁴⁸ Ch. Kassimis, Α. Παπαδόπουλος, 2005, pp. 123-124. Χ. Κασίμης, 2006. Χ. Κασίμης, Α. Παπαδόπουλος στο: Μ. Δεληθανάση 2006.

⁴⁹ Πηγή ΕΣΥΕ, Εθνικοί Λογαριασμοί στοιχεία που δόθηκαν από Τράπεζα της Ελλάδος.

⁵⁰ Ch. Kassimis, 2002 (πολυγραφημένο). Χ. Κασίμης κ.α., 2002 (πολυγραφημένο). Ε. Ζακοπούλου, 2003, 2005. Χ. Κασίμης, 2006.

μεταναστών είναι απαραίτητη για την ελληνική γεωργία διαφορετικά οι τιμές των αγροτικών προϊόντων σίγουρα θα διπλασιάζονταν.

Η δεύτερη φάση της ερευνάς (2004-2006) έδειξε ότι οι μετανάστες συνέβαλαν στη συντήρηση και επέκταση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.

Ο αγροτικός πληθυσμός θεωρεί τις επιπτώσεις θετικές κατά 50% θετικές και αρνητικές 29,5%. Η σύγκριση των δυο φάσεων έδειξε διαφοροποιήσεις από περιοχή σε περιοχή αλλά και μεταξύ της πρώτης και της δεύτερης φάσης της ερευνάς.

Επειδή η διάρθρωση των καλλιεργούμενων εκτάσεων στην Ελλάδα δεν επιτρέπει μεγάλα μεγέθη παραγωγής υποστηρίχτηκε ότι στον αγροτικό τομέα επηρεάστηκε κυρίως η παραγωγή ελαιόλαδου όπου χρησιμοποιούνται πολλοί ξένοι (κυρίως άνδρες βουλγαρικής προέλευσης)⁵¹.

Οι δυσμενείς επιπτώσεις⁵² της εκτεταμένης χρησιμοποίησης ανειδίκευτης, φτηνής εργατικής δύναμης στη γεωργία είναι: ο περιορισμός του τεχνολογικού εκσυγχρονισμού της παραγωγής, η διατήρηση απαρχαιωμένου παραγωγικού δυναμικού, η αναβολή της αναδιάρθρωσης της παραγωγής μέσα από τη βελτίωση των γνώσεων και των ειδικοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού, η μείωση των επενδύσεων στον αγροτικό τομέα, η παραβίαση του θεσμικού πλαισίου ρύθμισης των εργασιακών σχέσεων.

Τίθεται το ερώτημα εάν ευθύνονται οι μετανάστες για την αύξηση του εργατικού κόστους στη γεωργία με την πάροδο του χρόνου.

Το 1/3 των απασχολούμενων στις εντατικές καλλιέργειες π.χ θερμκήπια είναι μετανάστες. Η αύξηση του εργατικού κόστους των μεταναστών και η πτώση των πραγματικών τιμών των αγροτικών προϊόντων οδήγησαν τους ιδιοκτήτες σε δύσκολη κατάσταση διότι η επέκταση και η ανάπτυξη δεν συνδέθηκαν μόνο με τους μετανάστες αλλά με τον τραπεζικό δανεισμό. Μπροστά στην κρίσιμη κατάσταση οι Έλληνες αγρότες επέστρεψαν για εργασία στο θερμκήπιο αφήνοντας το ρόλο του διαχειριστή. Εξ άλλου κάποιοι παλιοί μετανάστες με την οικογένεια αποχώρησαν από τον αγροτικό χώρο για χάρη της εκπαίδευσης των παιδιών τους. Οι παλιοί που παρέμειναν απέκτησαν καλύτερη θέση στην τοπική κοινωνία και αξιώνουν καλύτερες αμοιβές για την εργασία τους. Τώρα πλέον με τις χαμηλές αμοιβές συμβιβάζονται μόνο οι νεότεροι, χωρίς οικογένεια μετανάστες.⁵³

Επιχείρημα κατά της άποψης ότι η παρουσία φτηνών εργατικών χεριών αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στον εκσυγχρονισμό των εργατικών εκμεταλλεύσεων παρέχει πρόσφατη έρευνα⁵⁴ που αποδεικνύει ότι οι μετανάστες συνέβαλαν στην αναδιάρθρωση των καλλιεργειών και αποτέλεσαν προωθητική δύναμη.

⁵¹ Alpha Bank, 2005a, σελ. 24.

⁵² Ξ. Πετρινωτη, 1993, σελ. 98. Α. Κόντης, 1998β, σελ. 520. Θ. Λιανός, 1997. ΟΚΕ, 2000. «Θέσεις της ΓΣΕΕ για την αγορά εργασίας τις εργασιακές σχέσεις και την καταπολέμηση της ανεργίας», *Ενημέρωση*, 63, Σεπτέμβριος 2000, σελ. 8. Χ. Ναζάκης, Μ. Χλετσος, 2001, σελ. 188. Π. Λιναρδος-Ρυλμον, 2003α, σελ. 24.

⁵³ Χ. Κασίμης, Α. Παπαδόπουλος, στο: Μ. Δεληθανάση, 2006. Χ. Κασίμης, 2006.

⁵⁴ Χ. Κασίμης, 2006, Χ. Κασίμης, Α. Παπαδόπουλος, στο: Μ. Δεληθανάση, 2006.

- *Στην επιβίωση και αναζωογόνηση του τομέα της αγροτικής παραγωγής.* Η εποχική ή μόνιμη απασχόληση αλλοδαπών σε φθίνοντες ή μη ανταγωνιστικούς κλάδους του πρωτογενούς τομέα, όπου υπάρχουν κενά προσφοράς εργασίας γηγενών ή είναι ασύμφορη η απασχόληση τους, συνεπάγεται επιβίωση της επιχείρησης ή του κλάδου, αύξηση εγχώρια παραγωγής, μεγέθυνση της επιχείρησης, διατήρηση της ανταγωνιστικότητας, διεύρυνση του οικονομικού πλεονεκτήματος λόγω χαμηλών μισθών και αποφυγής εισφορών, αναδιάρθρωση και αναβίωση αγροτικών καλλιεργειών.
Οι μετανάστες εμπλεκόμενοι άμεσα στην αγροτική παραγωγή, βοήθησαν στην επιβίωση μικρών εκμεταλλεύσεων που διαφορετικά θα είχαν εγκαταλειφθεί ή εξαφανιστεί. Άλλοι ακολούθησαν τη μέθοδο των «μισιακών» όπου ιδιοκτήτης και καλλιεργητής μοιράζονται τα έξοδα και τα κέρδη της παραγωγής, Άλλοι νοίκιασαν χωράφια και τα καλλιεργούν.⁵⁵
- *Στην επαγγελματοποίηση της γεωργίας, στην είσοδο των Ελληνίδων της υπαίθρου στην αγορά εργασίας και ενίσχυση της εξάρτησης των αγροτικών εκμεταλλεύσεων από τη μη οικογενειακή εργασία.* Εκτός από τις ελλείψεις αγροτικού δυναμικού στη γεωργία, κάλυψαν εν μέρει και την έλλειψη πληθυσμού παραγωγικών ηλικιών στην ύπαιθρο. Αρκετές εργασίες που πριν δεν γίνονταν τώρα εκτελούνται από μετανάστες. Στις μικρές αγροτικές επιχειρήσεις όπου εργάζονται βοηθούν τους γηγενείς να διατηρήσουν τις δουλειές τους.
- *Στην άμβλυση των προβλημάτων του αγροτικού πληθυσμού.* Η παρουσία των μεταναστών στον ελληνικό αγροτικό χώρο στη δεκαετία του '90 συνέβαλε στην άμβλυση αυτών των προβλημάτων αφού το εργατικό δυναμικό των μεταναστών στήριξε και στηρίζει την επιβίωση και ανάπτυξη πολλών εκμεταλλεύσεων της χώρας. Δεν περιορίζεται στη συμβολή τους στη γεωργία αλλά επεκτείνεται σε μια σειρά άλλες γεωργικές δραστηριότητες χωροθετημένες στην ύπαιθρο και σε μια γενικότερη υποστήριξη των ηλικιωμένων νοικοκυριών.

5.1.4 Η παράταση της βιωσιμότητας και η ενίσχυση επιχειρήσεων του δευτερογενή και του τριτογενή τομέα.

Ο Piore⁵⁶ υποστηρίζει ότι αν φύγουν οι μετανάστες από τις χώρες υποδοχής, οι μικρές επιχειρήσεις που δεν μπορούν να καταβάλουν υψηλότερους μισθούς θα κλείσουν, τα προϊόντα που παράγουν θα εισάγονται, μερικές θα εγκατασταθούν σε χώρες όπου υπάρχει φτηνό εργατικό δυναμικό, ενώ ορισμένοι μικροεπιχειρηματίες ενδεχομένως να μεταναστεύσουν. Ο κατακερματισμός του παραγωγικού δυναμικού της Ελλάδας σε πολλές μικρού μεγέθους οικογενειακές επιχειρήσεις αποτελεί ένα χαρακτηριστικό της Ελληνικής οικονομίας⁵⁷.

⁵⁵ Χ. Κασίμης, 2006. Χ. Κασίμης, Α. Παπαδόπουλος, στο: Μ. Δεληθανάση, 2006.

⁵⁶ M. Poiré, 1979, p. 57.

⁵⁷ R. Fakiolas and R. King, 1996, p. 183. Η. Εκμε-Πουλοπούλου, 1990, σελ. 25. Ξ. Πετρινώτη, 1993, σελ. 78. Th. Lianos, A. Sarris, L. Katseli, 1996, p. 456. L. Maratou-Alipranti and R. Fakiolas, 2003, p. 179. E. Tastsoglou – I Hatdziconstanti, 2003, p. 192.

Μια μεγάλη αναλογία βιομηχανικών και άλλων επιχειρήσεων στην Ελλάδα απασχολούν μέχρι 4 άτομα⁵⁸. Οι επιχειρήσεις αυτές αποτελούν έναν από τους βασικότερους παράγοντες αύξησης της ζήτησης για φτηνό ευέλικτο και συχνά μεταναστευτικό εργατικό δυναμικό⁵⁹. Έρευνες έδειξαν ότι οι μισές μικρομεσαίες επιχειρήσεις της χώρας στηρίζονται στη «μαύρη εργασία»⁶⁰ και ότι η Θεσσαλονίκη οι μικρές επιχειρήσεις με απασχόληση 1-5 εργαζόμενων είναι αυτές που κατά κύριο λόγο χρησιμοποιούν μετανάστες.⁶¹

Σε αρκετές μελέτες αναφέρονται οι ευνοϊκές επιπτώσεις⁶² από την απασχόληση αλλοδαπών στις μικρές επιχειρήσεις:

- *Επιβίωση της επιχείρησης ή του κλάδου.*⁶³ Η απασχόληση μεταναστών σε φθίνοντες ή μη ανταγωνιστικούς κλάδους συνεπάγεται αύξηση του τζίρου της οικονομίας, συγκράτηση του κόστους λειτουργίας, διεύρυνση του οικονομικού πλεονεκτήματος λόγω χαμηλών μισθών και αποφυγής εισφορών, με αποτέλεσμα την ελάττωση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος. Οι περισσότερες επιχειρήσεις είναι νόμιμες και λειτουργούν σε μη οργανωμένες και ανταγωνιστικές αγορές, έχοντας τη δυνατότητα να κρύβουν μεγάλο μέρος της δραστηριότητας τους γιατί υπόκεινται σε χαλαρούς διοικητικούς ελέγχους και στον τομέα της συντήρησης και επισκευών σε κανέναν έλεγχο. Πολλές μικρές επιχειρήσεις διασώθηκαν χάρη στη δουλειά των ξένων ενώ ολόκληρες εγκαταλελειμμένες περιοχές και νησιά αναζωογονήθηκαν. Η εισροή μεταναστών συνέβαλε στη βιωσιμότητα πολλών μικρών βιοτεχνικών, κατασκευαστικών και τουριστικών επιχειρήσεων που χρησιμοποιούν κυρίως εγχώριους πόρους και χαμηλή ή μέσου επιπέδου τεχνολογία, πολλές από τις οποίες δεν θα μπορούσαν να επιβιώσουν χωρίς το χαμηλό κόστος του αλλοδαπού εργατικού δυναμικού. Αυτή η πολιτική τις κάνει να αναζητούν χαμηλόμισθους εργαζόμενους, οι οποίοι δεν είναι συνδικαλισμένοι και δεν θα διαμαρτυρηθούν για παραβιάσεις της εργατικής νομοθεσίας, όπως η παράταση των ωρών εργασίας, ή η μη τήρηση των όρων υγιεινής και ασφάλειας. Οι υποτακτικοί μετανάστες «χωρίς τα απαιτούμενα έγγραφα» είναι οι βασικοί υποψήφιοι για απασχόληση σ' αυτές τις επιχειρήσεις επειδή οι γηγενείς δεν δέχονται τις απαράδεκτες για τα ελληνικά δεδομένα συνθήκες αμοιβής και εργασίας.

⁵⁸ ΕΣΥΕ, Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδας 1986, σελ. 208. Το 1984 σε σύνολο 144.463 βιομηχανιών και βιοτεχνιών το 85,8% (123.962 άτομα). ΕΣΥΕ, *Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδας*, 1996, σελ. 246. Το 1988, σε σύνολο 144.717 το 84,7%. (122.623 άτομα). ΕΣΥΕ, Ετήσια Έρευνά Βιομηχανίας 2001. Οι απασχολούμενοι σε 398 επιχειρήσεις 10 ατόμων και άνω το 2001 ήταν 233.340. Δεν υπάρχουν στοιχεία συγκρίσιμα με το 1984, 1988.

⁵⁹ Θ. Ίωσηφίδης, 2001, σελ. 233.

⁶⁰ Δ. Ευαγγελόδημος, «Ποιος θα αντιμετωπίσει τη μαύρη εργασία», Το Βήμα, 7 Ιουλίου 2001.

⁶¹ Λ. Λαμπριανίδης Α. Λυμπεράκη, 2001, σελ. 234. Οι επιχειρήσεις των οποίων τι προσωπικό αποτελείται σε ποσοστό μεγαλύτερο του 91% από μετανάστες είναι στη συντριπτική τους πλειοψηφία (93,1%) μικρές.

⁶² Βλ. μεταξύ άλλων Μ. Ποιρε, 1979. Μ. Baldwin Edwards and C. Safilios Rothchild, 1999. Η. Εκμε-Πουλοπούλου, 1990, σελ. 40-44. Ξ. Πετρινώτη, 1993. ΕΚΑ, 1995, σελ. 18. Τ. Ιωσιφίδης, 1997. Θ. Λιανός, 1997. Δ. Κατσορίδας, 1999. Θ. Δίξελος, 1999α. ΟΚΕ, 2000. Θ. Ίωσηφίδης, 2001. ΙΝΕ/ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ, 2003, σελ. 261. Ν. Αναλυτής, 2003. Π. Λινάρδος-Ρυλμόν, 2003α. Θ. Μαλκίδης, 2003. L. Maratou-Alipranti and R. Fakiolas, 2003.

⁶³ G. Tapinos, 1974, G. K. Galbraith, 1979. J. Simon, 1989. Ρ. Φακιολάς, 1998, σελ. 26. Θ. Ίωσηφίδης, 2001, σελ. 233.

Εξ αλλού οι μικρές επιχειρήσεις είναι πιθανότερο να παραβιάσουν τους κανονισμούς ατιμωρητί σε σύγκριση με τις μεγάλες τις οποίες οι κρατικές υπηρεσίες επιθεωρούν ευκολότερα.

Ακόμη και για τις μεσαίες επιχειρήσεις η ύπαρξη φτηνού αλλοδαπού εργατικού δυναμικού συγκρατεί έμμεσα – μέσω εργολάβων – το κόστος παραγωγής Αγάθων και προσφοράς υπηρεσιών ορισμένων κλάδων (μεγάλα έργα υποδομής, έργα Ολυμπιακών αγώνων).

Αρκετές μελέτες υπογραμμίζουν τις *δυσμενείς*⁶⁴ επιπτώσεις από τη μακροχρόνια χρησιμοποίηση φτηνού εργατικού δυναμικού και θέτουν το ερώτημα πόσο βιώσιμη είναι μια στρατηγική που στηρίζεται στο φτηνό εργατικό κόστος, διότι η απασχόληση αλλοδαπών: α) Καθυστερεί ή αφαιρεί το κίνητρο για τον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό,⁶⁵ αποθαρρύνει ή μεταθέτει την εισαγωγή νέων τεχνολογιών στην παραγωγική διαδικασία, επιβραδύνει την υποκατάσταση κεφαλαίου / εργασίας, διατηρώντας ένα απαρχαιωμένο παραγωγικό δυναμικό, εμποδίζει την αναδιάρθρωση των επιχειρήσεων, ευνοεί τον αθέμιτο ανταγωνισμό όσον αφορά το κόστος εργασίας μεταξύ «νομιμοφρόνων και μη επιχειρήσεων». Η στρατηγική συμπίεσης του κόστους εργασίας με την απασχόληση χαμηλόμισθων εργαζόμενων, ευνοεί ορισμένους κλάδους βραχυπρόθεσμα αλλά δεν μπορεί να είναι αποτελεσματική μακροπρόθεσμα, διότι εμποδίζει και καθυστερεί την αναδιάρθρωση των επιχειρήσεων που είναι αναγκαία σε ορισμένους κλάδους της οικονομίας. Η αναδιάρθρωση αυτή χρειάζεται ανάπτυξη της τεχνολογίας και εφαρμογής της, κατάλληλο και καλά εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό, δηλαδή απαιτούνται μέθοδοι έντασης κεφαλαίου, υλικού και ανθρώπινου. β) Παραβιάσει το θεσμικό πλαίσιο ρύθμισης των εργατικών σχέσεων, με αποτέλεσμα σε πρώτη φάση να θίγονται τα εργασιακά και ανθρώπινα δικαιώματα των αλλοδαπών και σε δεύτερη φάση όλων των εργαζόμενων.

➤ *Σχέσεις εισροής μεταναστών και παραγωγικότητας.*

Η εισροή μεταναστών έχει επιπτώσεις στην παραγωγικότητα⁶⁶ της εργατικής δύναμης των επιχειρήσεων της χώρας υποδοχής. Συνήθως χρησιμοποιούνται ως εργατική δύναμη χαμηλής ειδίκευσης και λαμβάνουν χαμηλές αμοιβές. Όταν διαθέτουν υψηλές τεχνικές δεξιότητες και προσαρμόζονται στις απαιτήσεις της χώρας υποδοχής, η συμβολή τους στην άνοδο της παραγωγικότητας της οικονομίας είναι θετική. Στο βαθμό που η παραγωγικότητα της εργασίας τους είναι κατά πολύ μεγαλύτερη από τις αποδοχές του το όφελος της οικονομίας υποδοχής είναι μεγάλο και μεγιστοποιείται όταν η εργασία των μεταναστών έχει χαρακτηριστικά διαφορετικά από εκείνα των γηγενών εργαζόμενων. Η παραγωγικότητα στην Ελλάδα είναι χαμηλή αν και τα τελευταία χρόνια σημειώνει σημαντική αύξηση.

⁶⁴ Ξ. Πετρινώτη, 1993, σελ. 98. Α. Κόντης, 1998β, σελ. 520-521. Θ. Λιανός, 1997. ΟΚΕ, 2000, σελ. 17. Λ. Λαμπριανίδης Α. Λυμπεράκη, 2001, σελ. 17.

⁶⁵ G. Borjas, 1994. R. Waldinger, 1996. D. Papademetriou 1994. Ξ. Πετρινώτη, 1993, σελ. 78-98. ΕΚΑ, 1995, σελ. 21-27. Τ. Ιωσφίδης, 1997. Η. Ιωακείμoglou, 2001, σελ. 84. Ν. Αναλυτής, 2003. Th. Lianos et al., 2004.

⁶⁶ G. Borjas, 1994, 1995, 1996.

Δημοσιογραφικές πληροφορίες⁶⁷ αναφέρουν ότι στην περίοδο 1999-2003 στην Ελλάδα σημειώθηκε το υψηλότερο ποσοστό αύξησης της παραγωγικότητας του εργατικού δυναμικού. Στη διετία 2003-2004 η αύξηση της παραγωγικότητας κατά 5% συνδυάστηκε με το 0,4% πραγματικής αύξησης στους μισθούς γεγονός που καταδεικνύει ότι μεγάλο τμήμα της παραγωγικότητας των εργαζόμενων δεν απορροφήθηκε από τους ίδιους και οι επιχειρήσεις ιδιοποιήθηκαν ολόκληρο σχεδόν το όφελος από την αύξηση της παραγωγικότητας.⁶⁸ Πρόσφατες μελέτες⁶⁹ δείχνουν ότι η ασφάλεια στην εργασία χωρίς ευελιξία συμβάλλει στην αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας.

Η παραγωγικότητα των μεταναστών είναι χαμηλότερη εκείνης των γηγενών⁷⁰ και ιδιαίτερα χαμηλή σε εργασίες που απαιτούν γνώση της ελληνικής γλώσσας και εξοικείωση με το εργασιακό και κοινωνικό περιβάλλον (επιτήρηση μικρών παιδιών, επικοινωνία με συνεργάτες και πελάτες).⁷¹ Σε ερευνά στη Βόρειο Ελλάδα⁷² βρέθηκε ότι η παραγωγικότητα των κανονικών μεταναστών ήταν κατά 4% χαμηλότερη από εκείνη των Ελλήνων με ίδιο επίπεδο ειδίκευσης και ότι οι μη κανονικοί μετανάστες είχαν αισθητά χαμηλότερη (κατά 23%) παραγωγικότητα από τους γηγενείς. Μελέτη⁷³ υπογραμμίζει ότι παρά τη χαμηλότερη παραγωγικότητα εργασίας των αλλοδαπών η χαμηλότερη κατά 50-60% αμοιβή τους σχηματίζει μία σχέση αμοιβής / παραγωγικότητας που μειώνει το κατά μονάδα παραγωγής εργατικό κόστος.

5.1.5 Ανταγωνιστικότητα και μετανάστες.

Για την ανταγωνιστικότητα υποστηρίζεται⁷⁴ ότι κανείς δεν μπορεί να εξηγήσει σε τι συνίσταται, τι ακριβώς επιδιώκει, ποιους και πόσους τελικά ωφέλησε καώ αν κάποτε θα επιτευχθεί. Ωστόσο, έχει υπολογιστεί⁷⁵ με το δείκτη ανταγωνιστικότητας ο οποίος δείχνει ότι στην Ελλάδα είναι χαμηλή και ότι η θέση της χώρας στο δείκτη χειροτέρευσε το 2004 (υποχώρησε στην 43^η θέση παγκοσμίως από την 37^η που βρισκόταν το 2003). Το 2005 η Ελληνική οικονομία εξακολουθεί να είναι η λιγότερο ανταγωνιστική με εξαίρεση την Πολωνία στην ΕΕ25. Ενώ στην Ελλάδα παρατηρήθηκε επιδείνωση από τις αρχές της νέας χιλιετίας σε αλλά κράτη η κατάσταση βελτιώθηκε (Γερμανία, Ολλανδία, Φινλανδία).

⁶⁷ «Πετάμε στην ανάπτυξη κολλάμε στη φτώχεια», *Ελευθεροτυπία*, 22 Ιανουαρίου 2004. Οι πληροφορίες βασίζονται σε έκθεση της ΕΕ του 2004.

⁶⁸ Γ. Κούζης, 2005, σελ. 3.

⁶⁹ A. Suhrke, 1998. P. Auer, J. Berg, I. Coulibaly, 2005. Σ. Ρομπόλης, 2006.

⁷⁰ G. Borjas, 1994, 1995, 1996. Α. Λυμπεράκη, 2002, σελ. 69.

⁷¹ Ρ. Φακιολάς, 1998, σελ. 29.

⁷² Th. Lianos, A. Sarris, L. Katseli, 1996, p. 459.

⁷³ Α. Κόντης, 1998β, σελ. 520-523.

⁷⁴ Μ. Νεγρεπόντη-Δελιβάνη, 2004α, σελ. 562.

⁷⁵ IMD, 2006. «Η ετήσια Έκθεση του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ για την ελληνική οικονομία και την απασχόληση έτους 2005», *Ενημέρωση*, 120, σελ. 5. «Το κράτος τροχοπέδη στην ανταγωνιστικότητα», *Το Βήμα*, 31 Οκτωβρίου 2003. Τα στοιχεία προέρχονται από την Έκθεση του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ. GCI= Growth Competitiveness Index. «Και νέα υποχώρηση της ανταγωνιστικότητας», *Το Βήμα*, 20 Αυγούστου 2005. Δ. Κάδρα, «Με την όπισθεν και ολοταχώς κινείται η ανταγωνιστικότητα», *Ελευθεροτυπία*, 2 Ιουλίου 2006. «Τελευταία σε ανταγωνιστικότητα», *Τα Νέα*, 8 Δεκεμβρίου 2006.

Η χαμηλή ανταγωνιστικότητα μπορεί να εξηγηθεί από κάποιον ή από τον συνδυασμό των ακόλουθων παραγόντων: έλλειψη επενδύσεων σε κεφαλαιουχικό εξοπλισμό, απαρχαιωμένες παραγωγικές τεχνικές, αδυναμίες στην οργάνωση παραγωγής, έλλειψη εκπαίδευση της εργατικής δύναμης.

Πρόκειται για χαρακτηριστικό των μη ανταγωνιστικών, χαμηλής ανάπτυξης κλάδων και εταιριών που χαρακτηρίζει ιδιαίτερα τις μικρές επιχειρήσεις. Η μείωση του προστατευτισμού, οι πιέσεις στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου για την απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου και η διεύρυνση της ΕΕ συμβάλλουν στην ένταση των προβλημάτων ανταγωνιστικότητας πολλών προϊόντων της ΕΕ και κυρίως στην ένταση των προβλημάτων των μικρών επιχειρήσεων.

Οι μετανάστες ενισχύουν, περιορίζουν ή επιβραδύνουν την ανταγωνιστικότητα στη χώρα υποδοχής; Οι γνώμες των επιστημόνων διίστανται προβάλλοντας τα ακόλουθα επιχειρήματα:

➤ *Οι μετανάστες ενισχύουν την ανταγωνιστικότητα.*⁷⁶

Σε επιστημονική μελέτη που δημοσιεύθηκε το 1997⁷⁷ οι συγγραφείς βρήκαν ότι η ανταγωνιστικότητα στην Ελλάδα βελτιώθηκε από την εισροή μεταναστών.

Η πρόσφορα άφθονης, ανειδίκευτης και φτηνής εργασίας των μεταναστών ιδιαίτερα μη κανονικών, σε επιχειρήσεις φθινόντων κλάδων οικονομικής δραστηριότητας, έχει ως αποτέλεσμα την ελάττωση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος με συνέπεια να παραμένουν τα εγχώρια αγαθά και υπηρεσίες ανταγωνιστικά έναντι των εισαγόμενων και ορισμένες επιχειρήσεις να παραμένουν περισσότερο χρόνο στην αγορά. Επίσης, συμβάλλει στην ανταγωνιστικότητα των ελληνικών εξαγωγών. Η εισροή αλλοδαπών επιστημόνων και ανώτατων στελεχών συντελεί στην ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων. Με αλλά λόγια χάρη στους μετανάστες βελτιώνεται η ανταγωνιστικότητα των εγχωρίων προϊόντων και υπηρεσιών. Οι χαμηλοί μισθοί που καταβάλλονται στο ξένο ναυτεργατικό δυναμικό συνέβαλαν στο να είναι ανταγωνιστικός ο ελληνικός εμπορικός στόλος.

➤ *Η εισροή μεταναστών περιορίζει την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας.*

Η Ελληνική οικονομία δεν έχει καταφέρει να προσαρμοστεί στις συνθήκες του διεθνούς ανταγωνισμού, διότι δεν παράγει προϊόντα και υπηρεσίες που να ανταγωνίζονται τα αντίστοιχα ξένα παρά τα πρόσκαιρα πλεονεκτήματα από το κόστος εργασίας. Μακροχρόνια η εισροή μεταναστών περιορίζει την ανταγωνιστικότητα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στηρίζεται στη «μαύρη εργασία» η οποία με τη σειρά της γεννά τη «μαύρη οικονομία».⁷⁸

⁷⁶ G. Borjas, 1994. IMD, 2006. Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με τίτλο «Μετανάστευση, ένταξη και απασχόληση», στο: «Οι μετανάστες ενισχύουν την ανταγωνιστικότητα», *Οικονομικός*, 30 Οκτωβρίου 2003, σελ. 32-33. Η. Εκμε-Πουλοπούλου, 1990, σελ. 40-42. Ξ. Πετρινώτη, 1993, σελ. 78,98. ΕΚΑ, 1995, σελ. 21. Th. Iosifides, 1997. Θ. Λιανός, 1999. Θ. Δίτζελος, 1999α. ΟΚΕ, 2000, σελ. 17. Η. Ιωακείμoglou, 2001, σελ. 82. Π. Λινάρδος-Ρυλμόν, 2003, σελ. 24. Τζ. Καβουνιδη, 2003α, σελ. 12. IMD, 2006.

⁷⁷ A. Sarris, S Zografakis 1997.

⁷⁸ Δ. Ευαγγελόδημος «Ποιος θα αντιμετωπίσει τη μαύρη εργασία» *Το Βήμα*, 7 Ιουλίου 2001. ΙΝΕ/ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ, 2003, σελ. 262. Π. Λινάρδος-Ρυλμόν, 2003, σελ. 24. Γ. Νικολόπουλος «Όταν λείπει το θάρρος», *Το Βήμα*, 15 Οκτωβρίου 2005. Γ. Κούζης, 2005, σελ. 4.

➤ *Η εισροή μεταναστών επιβραδύνει τη μείωση της ανταγωνιστικότητας.*⁷⁹

Η εισροή των μεταναστών κυρίως από τις γειτονικές χώρες λειτουργεί ως μηχανισμός επιβράδυνση της διαδικασίας μείωσης της ανταγωνιστικότητας των παραγωγικών μονάδων σε κλάδους παραγωγής που είναι εκτεθειμένοι στον έντονο ανταγωνισμό από χώρες χαμηλού κόστους εργασίας (εξαγωγίμα γεωργικά προϊόντα, κλωστοϋφαντουργία, τρόφιμα, τουρισμός κ.α) με αποτέλεσμα να διατηρούνται θέσεις εργασίας για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα απ' ότι θα συνέβαινε χωρίς την εισροή μεταναστών. Η αύξηση του κόστους απασχόλησης των μεταναστών στα επίπεδα του κόστους απασχόλησης των γηγενών συμβάλλει στη μεταφορά παραγωγικών μονάδων από την Ελλάδα σε χώρες χαμηλού κόστους.

➤ *Ανταγωνιστικότητα και εκμετάλλευση.*⁸⁰

Η ανταγωνιστικότητα επιτυγχάνεται εις βάρος της κοινωνικής προστασίας και των ανθρώπινων δικαιωμάτων: Οι μετανάστες «χωρίς τα απαιτούμενα έγγραφα» αποτελούν μια φτηνή εργατική δύναμη, απροστάτευτη από την κοινωνική και εργατική νομοθεσία. Βρίσκονται στο περιθώριο της ασφάλειας στους χώρους εργασίας, αντιμετωπίζουν κακές συνθήκες, λαμβάνουν ελάχιστο μισθό και συνήθως απασχολούνται σε τομείς όπου τα ανθρώπινα και εργατικά δικαιώματα δεν είναι σεβαστά.

Πότε οι μετανάστες συμβάλλουν στην αύξηση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας.

Όταν οι μετανάστες διαθέτουν υψηλές τεχνικές δεξιότητες και προσαρμόζονται στις απαιτήσεις της οικονομίας υποδοχής, τότε η συνεισφορά θα είναι θετική.⁸¹

Το ζήτημα ανταγωνιστικότητας κακώς αναζητείται στην Ελλάδα στο χαμηλό κόστος εργασίας και στην περαιτέρω μείωση του. Για την Ελλάδα η πρόελευση οικονομικών μεταναστών και κυρίως μη κανονικών, συνδέεται με το δίλημμα που τέθηκε σε κλάδους της ελληνικής οικονομίας σε σχέση με την ανταγωνιστικότητα και την επιβίωση τους, το οποίο επιλύθηκε στη δεκαετία '90 με την προσφυγή στη φτηνή εργασία που προσέφεραν οι αλλοδαποί σε βάρος της προσφυγής σε νέες τεχνολογίες και των συνεπακόλουθων επενδύσεων. Αρκετές μικρές επιχειρήσεις υιοθέτησαν μία πολιτική συμπίεσης του κόστους εργασίας με σκοπό να ανταπεξέλθουν στον ανταγωνισμό και την αβεβαιότητα της ζήτησης προϊόντων, παρά να ανταγωνιστούν μέσω των επενδύσεων, του τεχνολογικού εκσυγχρονισμού και της εκπαίδευσης των εργαζόμενων. Η μείωση του κόστους εργασίας προσκρούει στο γεγονός ότι τα ελληνικά εισοδήματα είναι χαμηλότερα από τα ευρωπαϊκά επομένως πρέπει να αυξάνονται για να φτάσουν τον ευρωπαϊκό μέσο όρο.

Πως μπορεί να επιτευχθεί η βελτίωση της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας;
Μέσω της τεχνολογίας, της εκπαίδευσης των εργαζόμενων, της ευρεσιτεχνίας. Τα τελευταία 20 χρόνια οφείλεται αποκλειστικά και μόνο σε ευρωπαϊκά κεφάλαια.

⁷⁹ ΕΚΑ, 1995, σελ. 25. Γ. Νικολόπουλος «Η χαμηλή ανταγωνιστικότητα οδηγεί σε ανεργία και φτώχεια», *Το Βήμα*, 8 Σεπτεμβρίου 2002. Alpha Bank 2005α, σελ. 21.

⁸⁰ P. Taran, E. Geronimi, 2002, p. 6.

⁸¹ Α. Λυμπεράκη, 2002, σελ. 69.

Εξ αλλού η μείωση του κόστους παραγωγής προσκρούει στο υψηλό κόστος που συνοδεύει το κόστος εργασίας όπως η γραφειοκρατία, το κόστος ασφάλισης η έλλειψη πρώτων υλών, η έλλειψη τεχνογνωσίας κ.λ.π.

Οι επιπτώσεις της διεύρυνσης της ΕΕ αναμένεται να επηρεάσουν άμεσα τόσο τις ελληνικές επιχειρήσεις με κίνδυνο τη μείωση της ανταγωνιστικότητας τους όσο και τους Έλληνες εργαζόμενους με κίνδυνο την εργασιακή τους ανασφάλεια και την ανεργία.⁸²

5.2 Άλλες μακροοικονομικές σχέσεις και αλληλεπιδράσεις.⁸³

Η εισροή μεταναστών επιδρά σε διάφορα μακροοικονομικά μεγέθη όπως η κατανάλωση, η αποταμίευση, οι επενδύσεις, το ισοζύγιο πληρωμών και το εμπορικό ισοζύγιο, ο πληθωρισμός, η παραοικονομία, τα οικονομικά της κοινωνικής ασφάλισης, της υγείας, της παιδείας.

5.2.1 Εισροή μεταναστών και κατανάλωση.⁸⁴

Η συμμετοχή των μεταναστών στην παραγωγή τους προσπορίζει εισόδημα, ένα μέρος του οποίου καταναλώνεται στη χώρα υποδοχής και ένα μέρος αποταμιεύεται. Οι μετανάστες περιορίζουν την κατανάλωση τους διότι κύριος στόχος τους είναι η αποταμίευση και η Αποστόλη εμβασμάτων στις οικογένειες τους στη χώρα προέλευσης.

Οι μετανάστες συναντούν στην αύξηση της κατανάλωσης. Αυξάνουν τη ζήτηση ορισμένων βασικών καταναλωτικών Αγαθών και υπηρεσιών (διατροφή, ένδυση, κατοικία, κ.λπ.) διότι ζώντας στη χώρα ξοδεύουν για να φάνε, να ντυθούν, να αγοράσουν για τους ίδιους και τους δικούς τους καταναλωτικά αγαθά διάρκειας. Δεν υπάρχουν στατιστικά στοιχεία για την κατανάλωση των μεταναστών στην Ελλάδα, ούτε για τα διαρκή καταναλωτικά αγαθά που αγοράζουν και στέλνουν στην πατρίδα τους. Ορισμένες υπηρεσίες τις οποίες χρησιμοποιούν (δημόσιες μεταφορές, εκπαίδευση, υγεία κ.λπ.) χρηματοδοτούνται ή επιχορηγούνται από το κράτος. Επομένως, συμβάλλουν στην αύξηση της ιδιωτικής καταναλωτικής ζήτησης και συμμετέχουν στη μεγέθυνση της συνολικής κατανάλωσης. Στην Ελλάδα υπολογίστηκε ότι η μετανάστευση συνεισφέρει στην αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης κατά 0,13% και ότι το ήμισυ των εισοδημάτων των μεταναστών δαπανάται στην Ελλάδα.⁸⁵ Τα πρώτα χρόνια του μεταναστευτικού ρεύματος οι

⁸² Χ. Γούλας, «Η επαγγελματική κατάρτιση ως μέσο πολιτικής για τις επιπτώσεις της διεύρυνσης της ΕΕ στην αγορά εργασίας. *Ενημέρωση*, 128, σελ. 2.

⁸³ J. J. Spengler, 1970, pp. 293-307. J. K. Galbraith, 1979.

⁸⁴ G. Borjas, 1994, 1995, 1996. K. Zimmermann, 1995a, 1995β. Ξ. Πετρινώτη, 1993, σελ 98-99. R. Fakiolas and R. King, 1996, p. 184. Θ. Διζελος, 1999α. Χ. Ναξάκης, 2001, σελ. 189-190. Η. Ιωακειμόγλου, 2001. Τζ. Καβουνιδη, 2003α, σελ. 57. Για την κατανάλωση των μεταναστών, βλ. Η. Εκμε-Πουλοπούλου, Η ζωή των μεταναστών στην Ελλάδα (υπό έκδοση)

⁸⁵ Ευρωπαϊκοί Επιτροπή, 2006. Α. Sarris, S. Zografakis, 1999 p. 167. Α. Λαμπριανίδης, Α. Λυμπεράκη, 2001, σελ. 149-150.

μετανάστες σπάνια αγόραζαν μεταφορικά μέσα και κατανάλωναν λιγότερη ενέργεια από τους γηγενείς.⁸⁶

Ωστόσο, με την πάροδο του χρόνου αρκετοί προβαίνουν σε αγορά μοτοσικλέτας ή αυτοκινήτου. Οι περισσότεροι μετανάστες ιδιαίτερα οι Αλβανοί έχουν κινητό τηλέφωνο. Τα τελευταία χρόνια με την πρόσφορα καινούργιων και μεταχειρισμένων αυτοκινήτων με δόσεις πολλοί μετανάστες έχουν γίνει ιδιοκτήτες ΙΧ μεταφορικών μέσων. Οι καταναλωτές γηγενείς και μετανάστες επωφελούνται από την απασχόληση αλλοδαπών γιατί πολλά αγαθά και υπηρεσίες γίνονται φτηνότερα.

Τα τελευταία χρόνια γίνονται έρευνες για την καταναλωτική συμπεριφορά των μεταναστών, γιατί ο μετανάστης δεν θεωρείται μόνο αποστολέας εμβασμάτων στη χώρα του αλλά και καταναλωτής στη χώρα υποδοχής, αφού έχει αποκτήσει αγοραστική δύναμη. Ανάλογα με την εθνικότητα τους διαθέτουν το εισόδημα τους. Είναι πελάτες Τραπεζών, ασφαλειών, κ.λπ. και μετά από μερικά χρόνια παραμονής αποκτούν την καταναλωτική συμπεριφορά του Έλληνα. Για το λόγο αυτό θεωρούνται ως ομάδα-στόχος διαφημιστικών εκστρατειών.

5.2.2 Εισροή μεταναστών και αποταμίευση.

Υπολογισμοί για τις αποταμιεύσεις των μεταναστών. Η έκθεση του ΟΗΕ του 2004⁸⁷ αναφέρει ότι τα εμβάσματα μεταναστών από τις αναπτυγμένες χώρες αυξήθηκαν από 30 δις δολάρια το 1990 σε 80 δις δολάρια το 2002. Στην Ελλάδα δεν υπάρχουν επίσημα στατιστικά στοιχεία.⁸⁸ Σύμφωνα με υπολογισμούς⁸⁹ η μέση αποταμίευση των αλλοδαπών είναι υψηλή: μπορεί να φτάσει το μισό του εισοδήματός τους. Μελέτη τραπεζικού στελέχους⁹⁰ έδειξε ότι τα τελευταία χρόνια η μετανάστες καταθέτουν σημαντικά ποσά στις ελληνικές Τράπεζες.

Η αποταμιευτική συμπεριφορά των μεταναστών.

Οι αποταμιεύσεις και τα εμβάσματα διαφέρουν ανάλογα με το φύλο, τη χώρα προέλευσης, την οικογενειακή κατάσταση, το εισόδημα, το χρόνο παραμονής στη χώρα υποδοχής.⁹¹ Όλες οι γενεές δεν έχουν την ίδια αποταμιευτική συμπεριφορά.

Διάφορες μελέτες⁹² δείχνουν ότι τα εισοδήματα των μεταναστών στην Ελλάδα είναι επαρκή και ένα μέρος από αυτά αποστέλλεται στη χώρα τους για την οικονομική στήριξη των μελών της οικογένειάς τους. Ενδιαφέροντα συμπεράσματα προκύπτουν από έρευνες και μελέτες. Ερευνά που περιέχει στοιχεία και για την αποταμιευτική συμπεριφορά και την αποστολή εμβασμάτων στη χώρα τους των Βουλγάρων

⁸⁶ Ξ. Πετρινώτη, 1993, σελ. 98-99. R. Fakiolas and R. King, 1996, p. 184.

⁸⁷ UNDP, 2004, p. 87.

⁸⁸ Τράπεζα της Ελλάδος, 2003, σελ. 88-89. Υπάρχουν στοιχεία για την ακαθάριστη αποταμίευση ως ποσοστό του μέσου ακαθάριστου διαθέσιμου εισοδήματος που δείχνουν ότι μειώθηκε από το 16,2% το 1995 σε 10,5% το 2002. Στην περίοδο 1995-2002 κυμαινόταν από 10,5 ως 12,4 εκατ. ευρώ, ανάλογα με το χρόνο.

⁸⁹ Α Κοντής, 2000β, σελ. 310.

⁹⁰ Π. Μυλωνάς, 2005.

⁹¹ Alpha Bank, 2005α, σελ. 25.

⁹² Η. Εκμε-Πουλοπούλου, 1990, σελ. 61-62. Ξ. Πετρινώτη, 1993. Θ. Δίζελος, 1999α. Ρ. Φακιολάς, 2002α, σελ. 49. Ch. Nikas, 2005. Χ. Νίκας, 2006.

μεταναστών⁹³ έδειξε ότι σχεδόν όλοι όσοι ερωτήθηκαν το 1996 έστελναν εμβάσματα κάθε μήνα και δεν υπήρξαν διάφορες ανάλογα με την οικογενειακή κατάσταση, την πρόθεση παραμονής στην Ελλάδα και άλλους παράγοντες εκτός από το φύλο. Οι μετανάστριες αποτελούν μεγαλύτερο ποσοστό του εισοδήματος τους. Οι μετανάστες που ερωτήθηκαν το 1999 έστελναν χρήματα για τη συντήρηση της οικογένειας. Είναι έγγαμοι και ένα μεγάλο μέρος της οικογένειας τους ζει στη Βουλγαρία. Όσο περισσότερα μέλη της οικογένειας ζουν στη χώρα τους τόσο μεγαλύτερο ποσοστό του εισοδήματος αποστέλλεται. Η μετανάστευση προς την Ελλάδα είναι οικογενειακή απόφαση και η Αποστολή εμβασμάτων αποτελεί μέρος της οικογενειακής στρατηγικής. Η αποταμιευτική συμπεριφορά των μεταναστών το 1996 είχε σχέση με την πρόθεση παραμονής τους στην Ελλάδα. Όλοι οι ανεπίσημοι μετανάστες είχαν την πρόθεση να επιστρέψουν. Οι νομιμοποιημένοι μετανάστες που ερωτήθηκαν το 1999 οι οποίοι σκόπευαν να επιστρέψουν σύντομα, αποταμίευαν περισσότερα: η αποταμιευτική τους συμπεριφορά σχετιζόταν με τα μέλη της οικογένειας που βρίσκονταν στη Βουλγαρία. Οι μετανάστες με υψηλότερο μηνιαίο εισόδημα αποταμιεύουν περισσότερα στην Ελλάδα. Οι νόμιμοι και οι νομιμοποιημένοι μετανάστες και στις δυο έρευνες αποταμιεύουν μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματος τους στην Ελλάδα γεγονός που οφείλεται στη διάρκεια παραμονής τους στη χώρα και τη δυνατότητα πρόσβασης στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Η ερευνά για τους Αλβανούς στη Θεσσαλονίκη⁹⁴ το 2000 έδειξε ότι οι οικογενειακές δαπάνες ήταν περιορισμένες (1,9 εκατ. Το χρόνο) αλλά η αποταμίευση υψηλή. Το 48% στέλνει εμβάσματα στην Αλβανία για την υποστήριξη της οικογένειας, για αγορά κατοικίας και για επένδυση. Το 71% διατηρεί λογαριασμούς στις Τράπεζες της Θεσσαλονίκης. Η ερευνά για τους Ρουμάνους και Μολδαβούς μετανάστες και μετανάστριες⁹⁵ έδειξε ότι στέλνουν τις αποταμιεύσεις τους στις χώρες προέλευσης όπου το ιδανικό τους είναι να κτίσουν ωραία σπίτια και να κάνουν μία γαμήλια τελετή μεγαλόπρεπη. Η εργασία και απόκτηση χρημάτων στο εξωτερικό θεωρείται ως σύμβολο κοινωνικής θέσης και κοινωνικής ανέλιξης. Η έρευνα του Παρατηρητηρίου Απασχόλησης⁹⁶ έδειξε ότι οι μισοί μετανάστες (49,7%) δεν στέλνουν καθόλου χρήματα στη χώρα τους. Από τους άλλους μισούς το 16% έστελνε μέχρι 30.000 δραχμές το μήνα, το 17% από 30-59.000 δραχμές, το 7% από 60.000 μέχρι 89.000 δραχμές και το 10% από 90.000 δραχμές και άνω. Οι γυναίκες στέλνουν περισσότερα χρήματα στη χώρα καταγωγής σε σύγκριση με τους άνδρες. Μετανάστες ορισμένων υπηκοοτήτων (Αιγύπτιοι, Αλβανοί, Πολωνοί) εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά μη αποστολής. Οι μετανάστες που βρίσκονται στην Ελλάδα με την οικογένεια τους έχουν μικρότερη τάση να στέλνουν εμβάσματα ενώ εκείνοι που έχουν στη χώρα τους γυναίκες και παιδιά έχουν μεγαλύτερη τάση. Η ερευνά στα Κύθηρα⁹⁷ έδειξε ότι οι Αλβανοί στέλνουν ή μεταφέρουν κατά τις συχνές επισκέψεις στη χώρα τους χρήματα για τη

⁹³ E. Makrova and A. Sarris, 2002b. Ερευνά με δείγμα 107 άτομα το 1996 και 153 το 1999.

⁹⁴ Λ. Λαμπριανίδης, Α. Λυμπεράκη, 2001, σελ. 223. Α. Λυμπεράκη, 2002, σελ. 72,212.

⁹⁵ M. Savulescu-Voudouris, 2004, pp. 69-82. Με δείγμα 50 άτομα.

⁹⁶ Τζ. Καβουνιδη, 2003α, σελ. 110-111 και Πίνακας 47 και 48, σελ. 178 με δείγμα 1061 άτομα.

⁹⁷ Ν. Γλύτσος, 2004, (πολυγραφημένο). Το πρώτο 6μηνο του 2004 εκτελέστηκαν 228 εντολές συνολικού ποσού περίπου 100.000 ευρώ από τα Ταχυδρομικά Γραφεία της Χώρας και του Ποταμού.

συντήρηση της οικογένειας, για αγορά σπιτιών, γεωργικών μηχανημάτων ή διαρκών καταναλωτικών αγαθών.

Το ποσό που μεταφέρεται δεν είναι γνωστό. Τα στοιχεία των εμβασμάτων από τις Τράπεζες και το Ταχυδρομείο του Νησιού υποεκτιμούν τη συνολική μεταβίβαση εισοδήματος. Προς εξοικονόμηση αυτών των χρημάτων εργάζονται πολύ και ζουν μια σχετικά περιορισμένη ζωή. Αντίθετα, αλλοδαποί άλλων εθνικοτήτων όπως π.χ. οι Ρώσοι, ψάχνουν για μια καινούρια πατρίδα και για το λόγο αυτό δεν στέλνουν σημαντικά ποσά στον τόπο προέλευσης τους.

Οι Αλβανοί μετανάστες στην Ελλάδα έχουν υψηλή⁹⁸ ροπή προς αποταμίευση αποταμιεύοντας περί τα 5.390 ευρώ το χρόνο κατά μέσον όρο ανά νοικοκυριό. Το 75% έχει τραπεζικό λογαριασμό, αλλά προτιμούν τη χρήση άδηλων καναλιών μεταφοράς εμβασμάτων.

Παράγονται που επηρεάζουν τα μεταναστευτικά εμβάσματα.⁹⁹

Οι μετανάστες και τα μεταναστευτικά εμβάσματα εξαρτώνται από ορισμένες μακροοικονομικές μεταβλητές όπως η συναλλαγματική ισοτιμία, ο τόκος και ο πληθωρισμός. Η απόφαση για αποστολή εμβασμάτων συνδέεται θετικά με τη διάρκεια παραμονής και ένα ορισμένο επίπεδο εισοδήματος. Υψηλότερο εισόδημα μπορεί να περιορίσει τη διάρκεια παραμονής και να επισπεύσει την επιστροφή ενώ η οικονομική ύφεση μπορεί να παρατείνει την παραμονή και μειώνει τα εμβάσματα. Οι πρόσφατοι μετανάστες είναι πιο ανυπόμονοι και γρήγοροι αποταμιευτές, έχοντας μπροστά τους ένα μικρότερο ορίζοντα σε αντίθεση με τους παλαιότερους μετανάστες που έχουν ένα μεγαλύτερο ορίζοντα.

Οι καταθέσεις των μεταναστών σε Ελληνικές Τράπεζες. Τρόπος Αποστολής των εμβασμάτων.

Οι αλλογενείς μετανάστες που εργάζονται στην Ελλάδα αποταμιεύουν τα χρήματα, τα οποία στέλνουν στην πατρίδα τους με διάφορους τρόπους: μέσω τραπεζικής συναλλαγής ή άλλων Οργανισμών όπως π.χ. η Western Union, είτε με το λεωφορείο, δίνοντας κάποια προμήθεια στον οδηγό. Η τελευταία πρακτική ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένη όταν δεν είχαν δικαίωμα οι μη κανονικοί μετανάστες να στέλνουν χρήματα μέσω Τραπεζών. Τα τελευταία χρόνια εξακολουθούν να στέλνουν χρήματα όπως άλλοτε, διότι θεωρούν ότι οι τραπεζικές προμήθειες είναι πολύ μεγάλες.

Για μεγάλο χρονικό διάστημα οι μη κανονικοί μετανάστες δεν είχαν τον δικαίωμα να έχουν καταθέσεις σε ελληνικές Τράπεζες. Σύμφωνα με διευκρινιστική εγκύκλιο η Τράπεζα της Ελλάδος είχε επιτρέψει από 1-1-1998 το άνοιγμα τραπεζικών καταθέσεων σε αλλοδαπούς που εργάζονται στην Ελλάδα. Τα τελευταία χρόνια επειδή οι μετανάστες αποτελούν σημαντικό τμήμα της ελληνικής οικονομίας, οι Τράπεζες δημιουργούν ειδικές υπηρεσίες για την εξυπηρέτησή τους. Προσλαμβάνουν υπάλληλους που μιλούν τη γλώσσα τους, δημιουργούν γραμμή τηλεφωνικής εξυπηρέτησης, καθιερώνουν ως εναλλακτική γλώσσα στις μηχανές ανάληψης-κατάθεσης την Αλβανική. Προσπαθούν να προσελκύσουν πελάτες, ιδιαίτερα τους

⁹⁸ De Zwaeger et al., 2005, Ch. Nikas, 2005. X. Nikas, 2006.

⁹⁹ World Bank, 2006. Chapter 4. Η. Εκμε-Πουλοπούλου 1986, σελ. 296-307 και σελ. 541-542 βιβλιογραφία. L. Katseli and N. Glytsos, 1989, pp. 95-115.

Αλβανούς με διαφημίσεις σε αλβανικές εφημερίδες, με πληροφόρηση μέσω κοινοτήτων για τις δυνατότητες των Τραπεζών π.χ. παροχή δανείων, καρτών κ.λπ.¹⁰⁰ Με την προσαρμογή των μεταναστών στις νέες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες της Ελλάδας οι ανάγκες τους γίνονται περισσότερο πολύπλοκες και όμοιες με εκείνες του παραδοσιακού εγχωρίου πελάτη τραπεζών.

Το ερώτημα που τίθεται είναι, με ποιες πολιτικές και κίνητρα ένα μέρος τουλάχιστον αυτών των αποταμιεύσεων θα μπορούσε να επενδύσει στην Ελλάδα.

Από τη δεκαετία του '90 οι ελληνικές Τράπεζες εγκαθίστανται σε γειτονικές χώρες όπου τα μερίδια τους σε τραπεζικές υπηρεσίες είναι μεγάλο.¹⁰¹ Η επέκταση του δικτύου των Ελληνικών Τραπεζών στην Αλβανία (Εθνική, Πίστωση, Πειραιώς, Εμπορική) κρίθηκε επιτακτική μετά την κατάρρευση των πυραμίδων.¹⁰² Το 2003 είχαν ανοίξει 200.000 μετανάστες τραπεζικούς λογαριασμούς στην Ελλάδα με συνολικό ύψος καταθέσεων 3 δισεκατομμύρια ευρώ.¹⁰³ Το 90% των μεταναστών είναι πελάτες ελληνικών Τραπεζών. Οι συνολικές καταθέσεις των μεταναστών αποτελούν ποσό που αντιστοιχεί στο 60% του ΑΕΠ της Αλβανίας.¹⁰⁴ Σύμφωνα με εκτιμήσεις τραπεζικών στελεχών¹⁰⁵ οι αλλοδαποί είναι οι καλύτεροι πελάτες των τραπεζών: Η μέση κατάθεση ενός μετανάστη είναι 10-15.000 ευρώ ενώ η αντίστοιχη ενός Έλληνα 8.000. Σε καταστήματα Τραπεζών σε περιοχές με πολλούς οικονομικούς μετανάστες π.χ. στα Μεσόγεια, η μέση κατάθεση ορισμένες φορές ξεπερνά τα 45.000 ευρώ. Το 65% των αλλοδαπών είναι Αλβανοί και το 35% άλλες εθνικότητες. Οι τραπεζικές εργασίες των μεταναστών περιορίζονται στα στεγαστικά και καταναλωτικά δάνεια, στις συχνές καταθέσεις και στις σπάνιες αναλήψεις.

5.2.3 Εισροή μεταναστών και επενδύσεις .

Είναι γνωστό ότι κλειδί για την ανάπτυξη, τις θέσεις εργασίες και την ανταγωνιστικότητα μιας οικονομίας αποτελούν οι επενδύσεις, από γηγενείς και ξένους.

Στην Ελλάδα οι ακαθάριστες επενδύσεις στην περίοδο 1990-2005 υπερδιπλασιάστηκαν σε σταθερές τιμές και σχεδόν πενταπλασιάστηκαν σε τρέχουσες τιμές.¹⁰⁶

Έλληνας επιστήμονας¹⁰⁷ παρατηρεί ότι από το 1997 έως το 2003 οι ξένες επενδύσεις στην Ελλάδα μειώθηκαν ενώ τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξουσα εκροή επενδύσεων, με τη στροφή πολλών κεφαλαίων ξένων προς τις οικονομίες των

¹⁰⁰ «Τα ATM μιλούν και Αλβανικά», *Τα Νέα*, 25 Σεπτεμβρίου 2003. Π. Μυλωνάς, 2005.

¹⁰¹ Ε. Μακρόνα, 2005, Μερίδια των Ελληνικών τραπεζών ΠΓΔΜ 33,5%, Βουλγαρία 25-30%, Ρουμανία 10%, Αλβανία 9,2%, Σερβία 1,5%.

¹⁰² «Στόχος δις. Από Αλβανούς μετανάστες», *Κυριακάτικη*, 6 Δεκεμβρίου 1998.

¹⁰³ Γ. Ρωμαίος, 2003.

¹⁰⁴ Λ. Στέργιου, 2003. Αντιστοιχούν επίσης στο 5% του συνολικού ΑΕΠ της Ρουμανίας, Βουλγαρίας και Αλβανίας.

¹⁰⁵ Οι εκτιμήσεις αναφέρονται από τον Λ. Στεργιού., 2003.

¹⁰⁶ Πηγή ΕΣΥΕ, Εθνικοί Λογαριασμοί Στοιχεία που δόθηκαν από Τράπεζα της Ελλάδος. Ακαθάριστες επενδύσεις σε σταθερές τιμές 1995 σε εκατ. ευρώ από 14.976 έφτασαν 31.193. Σε τρέχουσες τιμές 9.034 και 44.309 αντίστοιχα.

¹⁰⁷ Συνέντευξη με τον Κ. Βεργόπουλο, «Δεν επιτρέπεται η Ελλάδα να είναι πρώτη στη φτώχεια», *Εποχή*, 1 Φεβρουάριου 2004.

10 νέων χωρών της ΕΕ¹⁰⁸ και ελληνικών επενδύσεων με κατεύθυνση τις Βαλκανικές χώρες.

Το 2005 σηματοδεύτηκε από μαζική έξοδο ξένων αλλά και ελληνικών επενδύσεων από τη χώρα.

Σύμφωνα με δημοσιογραφικές πληροφορίες¹⁰⁹ σημειώθηκαν επενδύσεις ύψους 300 εκατ. ευρώ από τις χώρες της ΕΕ σε σχέση με επενδύσεις ύψους 900 εκατ. ευρώ το 2004. Τα επενδυτικά κεφαλαία που προσέλκυσε η χώρα από τον υπόλοιπο κόσμο περιορίστηκαν σε 100 εκατ. ευρώ σε σχέση με τα 2.090 εκατ. ευρώ το 2004.

Όσον αφορά τις σχέσεις εισροής μεταναστών και επενδύσεων στη χώρα υποδοχής, μελέτες, που δείχνουν διαφοροποιήσεις με την πάροδο του χρόνου, καταλήγουν στα ακόλουθα συμπεράσματα:

➤ *Αύξηση των επενδύσεων από την εισροή μεταναστών.*¹¹⁰

Η αύξηση της ζήτησης που δημιουργεί η δουλειά των μεταναστών καθιστά κερδοφόρες επιχειρήσεις, οι οποίες ωθούνται σε νέες επενδύσεις. Εάν η μετανάστευση δημιουργεί επενδυτικές ευκαιρίες η παραγωγή θα αυξηθεί και μαζί μ' αυτήν η απασχόληση των γηγενών.

➤ *Κατεύθυνση των επενδύσεων στην παραοικονομία.*¹¹¹

Στην έκτατη που το κεφάλαιο είναι μετακινήσιμο μεταξύ τομέων, προσελκύεται προς την παραοικονομία στην οποία απασχολούνται οι μετανάστες και φεύγει από την επίσημη οικονομία με αποτέλεσμα τον περιορισμό της υγιούς επενδυτικής δραστηριότητας.

➤ *Τα αίτια της εξέλιξης των επενδύσεων τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα.*

Τα αίτια του χαμηλού ποσοστού των ξένων επενδύσεων¹¹² που τροχοπέδη για επενδύσεις και διώχνουν τους ξένους επενδυτές από την Ελλάδα, δεν είναι μόνο το υψηλό εργατικό κόστος, αλλά και η συχνή αλλαγή στη νομοθεσία ιδιαίτερα στη φορολογική και η υψηλή φορολογία, η γραφειοκρατία, η διαφθορά και ο χρηματισμός του δημόσιου τομέα, η ακαμψία της αγοράς και οι τοπικές αντιδράσεις.

➤ *Ελληνικές επενδύσεις εκτός Ελλάδας.*¹¹³

Όχι μόνο οι ξένοι αποφεύγουν να κάνουν παραγωγικές επενδύσεις στην Ελλάδα, αλλά και αρκετοί Έλληνες επιχειρηματίες κλείνουν τα εργοστάσια και μετακομίζουν τις επιχειρήσεις τους στο εξωτερικό. Αντί να επενδύουν και να δημιουργούν θέσεις εργασίας στην Ελλάδα, προσφέρουν απασχόληση και εισοδήματα σε άλλες χώρες αυξάνοντας την ανεργία στη δική τους.

Εκτός από εξαγορές λίγων βιώσιμων επιχειρήσεων οι επενδύσεις έχουν ουσιαστικά περιοριστεί και παρατηρείται μετατόπιση ξένου κεφαλαίου από την Ελλάδα σε

¹⁰⁸ «Η Ελλάδα παράδειγμα προς αποφυγήν για τους επενδυτές», *Το Βήμα*, 13 Νοεμβρίου 2003. Έκθεση του Economist Corporate Network.

¹⁰⁹ «Φυγή ξένων κεφαλαίων από την Ελλάδα», *Το Βήμα*, 19 Ιουλίου 2006.

¹¹⁰ Βλ. μεταξύ άλλων Ε. Makrona, 2005. Α. Mansoor, 2005. Η. Ιωακείμολου, 2001, σελ. 82.

¹¹¹ Ν. Γλύτσος, 1999.

¹¹² Ν. Νικολάου, «Πρώτος στόχος η πάταξη της διαφθοράς», *Το Βήμα*, 4 Ιανουαρίου 2004. Γ. Χριστοδουλάκης, «Γιατί φρενάρουν οι επενδύσεις στην Ελλάδα», *Το Βήμα*, 26 Σεπτεμβρίου 2004.

¹¹³ Ελληνικό Κέντρο Επενδύσεων (ΕΛΚΕ) 2005, Κατάλογος των σπουδαιότερων Ελληνικών επιχειρήσεων που έχουν επενδύσει σε χώρες της ΝΑ Ευρώπης. Βλ. επίσης, «Μεγαλοεπενδυτές οι Έλληνες στη Βουλγαρία», *Το Βήμα*, 20 Ιουλίου 2005.

γειτονικές χώρες με πάμφθινο εργατικό κόστος. Διάφοροι υπολογισμοί έχουν γίνει για το μέγεθος των ελληνικών επενδύσεων στο εξωτερικό: Σε 15 χρόνια η Ελλάδα πραγματοποίησε επενδύσεις 7 δις δολαρίων στην περιοχή των Βαλκανίων όπου οι Ελλάδα είναι ο μεγαλύτερος επενδυτής στη ΠΓΔΜ, ο δεύτερος στην Αλβανία και η Βουλγαρία, ο τρίτος στη Ρουμανία και ο τέταρτος στη Σερβία-Μαυροβούνιο.¹¹⁴ Σύμφωνα με δημοσιογραφικές πληροφορίες¹¹⁵ Έλληνες έχουν πραγματοποιήσει επενδύσεις 6 δις ευρώ, που δημιουργήσαν 200.000 θέσεις εργασίας στα Βαλκάνια όπου οι απίστευτα χαμηλοί μισθοί (100-150 ευρώ το μήνα) και η ευνοϊκή φορολογία αποτελούν δέλεαρ για επενδύσεις σε τομείς έντασης εργασίας. Πόλο έλξης αποτελούν επίσης, τα σπίτια και η γη. Οι συνολικές επενδύσεις που έγιναν στα Βαλκάνια στην περίοδο 1990-2005 από 3.550 περίπου ελληνικές επιχειρήσεις ανέρχονται σε 5 δις ευρώ εκ των οποίων οι περισσότερες κατευθύνθηκαν στα τραπεζικά συστήματα των χωρών αυτών. Για το 2006 αναφέρονται επενδύσεις 8,5 δις δολαρίων σε 9 γειτονικές χώρες. Οι ευκαιρίες για επενδύσεις στη βαριά βιομηχανία, στο εμπόριο, στην τεχνολογία, στον τραπεζικό τομέα, στις υπηρεσίες και τα υψηλά επιτόκια (10% σε ευρώ και 17-20% σε εθνικά νομίσματα) αποτελούν άλλο πόλο έλξης. Υπολογίστηκε¹¹⁶ ότι οι συνολικές επενδύσεις που έχουν πραγματοποιηθεί από Έλληνες επιχειρηματίες στη Ρουμανία και Βουλγαρία που από το 2007 είναι μέλη της ΕΕ υπερβαίνουν τα 3 δις ευρώ.

Ένα μεγάλο μέρος των επενδύσεων στην Ελλάδα προέρχονται από κεφάλαια της ΕΕ. Θεμελιώδεις προϋπόθεση για να υπάρξει σταθερός ρυθμός ανάπτυξης σε μια οικονομία όπως η ελληνική, είναι η αξιοποίηση των δικών της δυνάμεων, ώστε η αναπτυξιακή πορεία να μη στηρίζεται σε πρόσκαιρες ενισχύσεις.¹¹⁷

5.2.4 Εισροή μεταναστών, εμπορικό ισοζύγιο και ισοζύγιο πληρωμών.¹¹⁸

Υπολογίστηκε ότι το εμπόριο αυξάνεται κατά 1% όταν η μετανάστευση αυξάνει κατά 10%.¹¹⁹ Με την εισροή μεταναστών αυξάνει το εξωτερικό και το ενδοκοινοτικό εμπόριο.¹²⁰ Αυτό, βεβαίως, δεν σημαίνει πάντοτε βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου.

Το Εμπορικό Ισοζύγιο της Ελλάδας σημείωσε συνεχή επιδείνωση τα τελευταία χρόνια.¹²¹ Από το 2003 έως το 2004 σημειώθηκε αύξηση των εισαγωγών με ταχύ

¹¹⁴ Ε. Μακρονα, 2005.

¹¹⁵ «Επενδύουμε αλλά στους γείτονες μας», *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 12 Ιουλίου 2005. «Πήραν τις επιχορηγήσεις και αγόρασαν...λουκέτα», *Τα Νέα*, 24-25 Σεπτεμβρίου 2005. «Ευκαιρίες στα Βαλκάνια», *Οικονομία, Έθνος*, 23 Οκτωβρίου 2005. Α. Βεργόπουλος «Ευκαιρίες και παγίδες σε μια εύθραυστη αγορά», *Έθνος*, 23 Οκτωβρίου 2005. Δ. Κανέλλη «Τραπεζικό Ελντοράντο», *Έθνος*, 23 Οκτωβρίου 2005. Μεγάλες ελληνικές Τράπεζες έχουν επενδύσει στα Βαλκάνια περίπου 1 δις ευρώ από τα 6 δις ευρώ που είναι οι συνολικές ελληνικές επενδύσεις. «Επενδύουμε 8,5% δις. Δολάρια σε 9 γειτονικές χώρες», *Το Έθνος της Κυριακής*, 5 Νοεμβρίου 2006.

¹¹⁶ «Βλέπουν μακριά και πάνε Ρουμανία, Βουλγαρία», *Τα Νέα*, 29-30 Οκτωβρίου 2005.

¹¹⁷ Α. Παπανδρόπουλος, 2004, σελ. 14-15, διότι πρόσκαιρες ενισχύσεις είναι οι Ολυμπιακοί αγώνες και τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης.

¹¹⁸ J. J. Spengler, 1970, pp. 293-307. J. K. Galbraith, 1979. A. Mansoor, 2005.

¹¹⁹ A. Mansoor, 2005.

¹²⁰ Βλ. ΕΣΥΕ, *Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος*, 2001, σελ. 339 και επ. όπου αναφέρονται ορισμοί και πηγές στοιχείων.

¹²¹ Στατιστική Επετηρίδα Ελλάδος, 2001, σελ. 341. Από -2.431.555 το 1991 σε -7.019.177 το 2000 εκατ. δραχμές.

ρυθμό και μικρή αύξηση των εξαγωγών (η οποία οφείλεται και το ακριβό ευρώ) με αποτέλεσμα τη σημαντική διεύρυνση του εμπορικού ελλείμματος.¹²²

Αιτία διεύρυνσης του ελλείμματος είναι η άνοδος των τιμών του πετρελαίου και του φυσικού αερίου με αποτέλεσμα την αύξηση της αξίας των ενεργειακών εισαγωγών. Την τάση αυτή ενίσχυσε η επιτάχυνση της ευρωπαϊκής οικονομίας η οποία οδήγησε στην αύξηση της ζήτησης για εισαγωγές.¹²³ Οι αθρόες εισαγωγές προϊόντων από χώρες χαμηλού εργατικού κόστους οδήγησαν σε σημαντική μείωση της ζήτησης για τα αντίστοιχα ελληνικά προϊόντα με αποτέλεσμα να κλείσουν πολλές ελληνικές επιχειρήσεις.

Η επίδραση της εισροής μεταναστών στη διεύρυνση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου δεν έχει υπολογιστεί.

Επηρεάζει η εισροή μεταναστών στις εισαγωγές;

Υποστηρίχθηκε ότι η καταναλωτική ζήτηση από τους μετανάστες μάλλον δεν χειροτερεύει το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου της Ελλάδας.¹²⁴

Τα τελευταία χρόνια παρατηρούνται μεγάλες εισαγωγές από την Κίνα, κατάσταση που αποκαλείται από τους δημοσιογράφους¹²⁵ «κίτρινος πυρετός»¹²⁶ «ελληνοσινικός εμπορικός πόλεμος»¹²⁷ και «κινεζικό τσουνάμι».¹²⁸ Οι εισαγωγές αυτές έχουν συμβάλλει στην αύξηση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου, στο κλείσιμο ή πτώχευση ελληνικών βιοτεχνικών και εμπορικών επιχειρήσεων και τη μετανάστευση ελληνικών επιχειρήσεων σε χώρες με φτηνότερα εργατικά χέρια. Πρόκειται για επιχειρήσεις παραγωγικές και εμπορικές που δραστηριοποιούνται σε διάφορους κλάδους.

Στην Ελλάδα υπολογίστηκαν πάνω από 1,2 δις δολάρια οι εισαγωγές Κινεζικών προϊόντων.¹²⁹ Οι λόγοι που συμβάλλουν στη δημιουργία του άσχημου περιβάλλοντος για την ελληνική κλωστοϋφαντουργία και το έτοιμο ένδυμα είναι η ανατίμηση του ευρώ έναντι του δολαρίου, η πρόσδεση της ισοτιμίας του κινεζικού νομίσματος με το δολάριο και η είσοδος από το 2001 της Κίνας στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου.¹³⁰ Τα τελευταία χρόνια δεν είναι μόνο η ελληνική κλωστοϋφαντουργία

¹²² Alpha Bank «Οικονομικά Μεγέθη» *Οικονομικό Δελτίο*, 95, Σεπτεμβρίου 2005, σελ. 42. Στην περίοδο 2003-2004 οι εισαγωγές αυξήθηκαν από 33.757 σε 38.089, οι εξαγωγές από 11.114 σε 12.653 και το έλλειμμα διευρύνθηκε από 22.644 σε 25.436 εκατ. ευρώ.

¹²³ «Φυγή ξένων κεφαλαίων από την Ελλάδα», *Το Βήμα*, 19 Ιουλίου 2006.

¹²⁴ Ξ. Πετρινώτη, 1993, σελ. 98-99.

¹²⁵ «Τα κινεζικά εκτόπισαν τις "Μαϊμούδες"», *Τα Νέα*, 12-13 Μαρτίου 2005. «Κινεζικό ντόμινο χτυπά την Ελληνική οικονομία», *Τα Νέα*, 19-20 Μαρτίου 2005. «Ο δράκος της Κίνας τρομάζει την ελληνική οικονομία», *Τα Νέα*, 19-20 Μαρτίου 2005. «Η πλημμυρίδα κινεζικών προϊόντων τρομάζει τη Δύση», *Το Βήμα*, 22 Μαρτίου 2005. «Ελληνικό σύνδρομο της Κίνας», *Τα Νέα*, 24 Μαρτίου 2005.

¹²⁶ Γ. Πουλερέ, «Δεν υπάρχουν μαγικές συνταγές», *Τα Νέα*, 22 Δεκεμβρίου 2004.

¹²⁷ «Ο ελληνοσινικός εμπορικός πόλεμος», *Το Βήμα*, 23 Δεκεμβρίου 2004. 212 κινεζικές επιχειρήσεις υπήρχαν στην Αττική το 2004.

¹²⁸ «Κινεζικό τσουνάμι» πλήττει την ελληνική κλωστοϋφαντουργία», *Το Βήμα*, 29 Δεκεμβρίου 2004. «Κινεζικό τσουνάμι "καταπίνει" το ελληνικό T-shirt», *Τα Νέα*, 11-12 Ιουνίου 2005.

¹²⁹ «Πάνω από 1,2 δις δολάρια οι εισαγωγές κινεζικών προϊόντων», *Το Βήμα*, 2005.

¹³⁰ Γ. Πουλάρες, «Τα πέτρινα χρόνια της κλωστοϋφαντουργίας», *Τα Νέα*, 14-15 Αυγούστου 2004. Στις 31-12-2004 έληξε η παγκόσμια συμφωνία για την Κλωστοϋφαντουργία και την Ένδυση που έχει ως αποτέλεσμα την απεριόριστη πρόσβαση των κρατών-μελών του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου στις αγορές της Ευρώπης και της Αμερικής. «ο ελληνοσινικός εμπορικός πόλεμος», *Το Βήμα*, 23 Δεκεμβρίου 2004. 212 κινεζικές επιχειρήσεις υπήρχαν στην Αττική το 2004. «Φεύγουν οι επιχειρήσεις, χάνονται δουλειές. Χωρίς δασμούς, με το κόλπο του δείγματος», *Τα Νέα*, 31 Δεκεμβρίου 2001.

που δέχεται πιέσεις από την εισαγωγή φτηνών κινεζικών προϊόντων, αλλά και οι κλάδοι υποδήματος, ηλεκτρικών και ηλεκτρονικών προϊόντων, σχολικών ειδών, κρασιών κ.α.

Είναι επίσης εμφανής η δημιουργία Κινεζικών καταστημάτων, στελεχωμένων με Κινέζους και Κινέζες υπάλληλους που πωλούν σε πολύ χαμηλές τιμές αποσπώντας μερίδια της αγοράς αφού οι καταναλωτές στρέφονται στα φτηνά κινεζικά προϊόντα, τα οποία εκτόπισαν τις φτηνές ελληνικές αποτιμήσεις. Ωστόσο, δεν είναι οι νόμιμες εισαγωγές ούτε η χρησιμοποίηση Κινέζων εργατοϋπαλλήλων αλλά ο αθέμιτος ανταγωνισμός που προκαλεί μεγάλες ανησυχίες. Στην Ελλάδα σύσσωμος ο εμπορικός και βιοτεχνικός κόσμος επιτίθεται στις χαμηλές τιμές των Κινέζων εμπορών και υποψιάζονται παράνομες μαζικές εισαγωγές, αφού το εμπόρευμα συνήθως διακινείται χωρίς παραστατικά (τιμολόγια στα μαγαζιά ή πωλείται στους δρόμους). Σύμφωνα με δημοσιογραφικές πληροφορίες¹³¹ το 2005 με τους ελέγχους από το Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος (προσωρινοί φορολογικοί), το ΙΚΑ (για την τήρηση της ασφαλιστικής νομοθεσίας), την Επιθεώρηση Εργασία (για τη διαπίστωση ότι τηρούνται οι όροι για την ασφάλεια των εργαζόμενων), το Υπουργείο Ανάπτυξης (για την επίτευξη της άδειας λειτουργίας) χαρτογραφήθηκαν 210 σημεία στο Νόμο Αττικής στα οποία διακινούνται κινεζικά προϊόντα χωρίς τα απαραίτητα παραστατικά. Όπως διαπιστώθηκε από την Υπηρεσία Ειδικών Ελέγχων του Υπουργείου Οικονομικών¹³² περισσότερες επιχειρήσεις που διακινούν προϊόντα κινεζικής προέλευσης φοροδιαφεύγουν. Εξ αλλού ενώ έχουν επιβληθεί ποσοτικοί περιορισμοί σε 10 κατηγορίες προϊόντων¹³³ παρατηρείται υπέρβαση των ποσοστώσεων. Το 2005 η Κίνα ανατίμησε το νόμισμα της (γούνα) έναντι του δολαρίου κατά 2,1%¹³⁴ ποσοστό πολύ μικρό ώστε να προκαλέσει κάποια ανακούφιση από την επιβράδυνση των κινεζικών εξαγωγών.¹³⁵

Με αλλά λόγια τη μεγάλη ζημία στην ευρωπαϊκή και ελληνική κλωστοϋφαντουργία έκανε η Κίνα, η οποία έγινε απειλητικότερη μετά την κατάργηση του συστήματος των ποσοστώσεων (2005) που καθόριζε επί μία τριακονταετία το παγκόσμιο εμπόριο κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων, πράξη που ισοδυναμεί με την απελευθέρωση των εισαγωγών κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων. Η δυναμική ανάπτυξη της δεύτερης σε πληθυσμό χώρας του κόσμου της Ινδίας¹³⁶ που παράγει φτηνά αλλά ποιοτικώς όλο και καλύτερα προϊόντα τα οποία βαθμιαία κατακλύζουν τον πλανήτη, θα συμβάλλει στην παραπέρα μείωση των θέσεων εργασίας στις αναπτυσσόμενες χώρες, προοιωνίζοντας δυσοίωνα το μέλλον της Ευρώπης.

Επομένως δεν είναι η εισροή μεταναστών αλλά οι εισαγωγές προϊόντων που συμβάλλουν στην αύξηση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου που υπονομεύει

¹³¹ «Η εφορία θα ελέγξει όσους έχουν κέρδη και τους Κινέζους», *Το Βήμα*, 26 Μαΐου 2005. «Επιδρομή στις Τσαινατσου», *Τα Νέα*, 26 Μαΐου 2005. «Αυστηροί έλεγχοι στα κινεζικά», *Το Βήμα*, 16 Ιουνίου 2005.

¹³² «Φοροδιαφυγή στην Τσαινατσου», *Τα Νέα*, 8 Ιουλίου 2005. Το δίμηνο Μαΐου-Ιουνίου 2005 διαπιστώθηκε στο 73% των 298 επιχειρήσεων που ελέχθησαν φορολογικές παραβάσεις.

¹³³ «Κινεζικά προϊόντα κατακλύζουν τα σύνορα της Ελλάδας», *Το Βήμα*, 26 Αυγούστου 2005.

¹³⁴ «Η μικρή νομισματική έκπληξη της Κίνας εκτονώνει τις εντάσεις», *Καθημερινή*, 24 Ιουλίου 2005.

¹³⁵ «Το γούνα αποδεδμεύθηκε από το δολάριο και ανατιμήθηκε», *Το Βήμα*, 22 Ιουλίου 2005.

¹³⁶ Γ. Μαρίνος, «Και τώρα η Ινδική πρόκληση», *Το Βήμα*, 4 Σεπτεμβρίου 2005.

την ανάπτυξη της ελληνικής και της ευρωπαϊκής οικονομίας και έχει αρνητικές επιπτώσεις στα εισοδήματα και στις θέσεις απασχόλησης.

Επιπτώσεις στις εξαγωγές.

Η ευεργετική επίδραση στο βαθμό ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων σημαίνει στήριξη των ελληνικών εξαγωγών.¹³⁷ Εξ αλλού ένα σημαντικό μέρος από τα εμβάσματα των μεταναστών στην Αλβανία επιστρέφει στην Ελλάδα για την αγορά ελληνικών προϊόντων¹³⁸ αυξάνοντας τις εξαγωγές προς την Αλβανία, οι οποίες αποτελούν το 1/3 των συνολικών εισαγωγών της.

Το έλλειμμα του Ισοζυγίου Πληρωμών στο σύνολο του¹³⁹ και ειδικότερα το έλλειμμα του ισοζυγίου εισοδημάτων αυξήθηκε σημαντικά μεσοπρόθεσμα αλλά μειώθηκε βραχυπρόθεσμα.¹⁴⁰ Αρνητική είναι η επίδραση των μεταναστών από την εκροή συναλλάγματος μέσω των μεταναστευτικών εμβασμάτων αφού οι μετανάστες στέλνουν ένα μέρος των χρημάτων που κερδίζουν στις οικογένειες τους στην πατρίδα τους.¹⁴¹

Όπως δείχνουν έρευνες¹⁴² αρκετοί ερωτώμενοι θεωρούν τους μετανάστες ως υπεύθυνους για την εξαγωγή συναλλάγματος.

5.2.5 Εισροή μεταναστών και πληθωρισμός.

Οι θετικές επιπτώσεις από την απασχόληση των αλλοδαπών στον πληθωρισμό αναφέρονται στην ξένη βιβλιογραφία¹⁴³ με τα επιχειρήματα ότι οι μετανάστες συμβάλλουν στη σταθερότητα των τιμών, στην ελάττωση του δείκτη τιμών καταναλωτή και στη μείωση του πληθωρισμού τον οποίο προκαλούν οι γηγενείς όταν ζητούν αυξήσεις των μισθών.

Στη δεκαετία του 90 οι περισσότεροι μετανάστες δεν είχαν τα απαιτούμενα έγγραφα και οι εργοδότες κατέβαλαν χαμηλούς μισθούς χωρίς ασφαλιστικές εισφορές με ευνοϊκές επιπτώσεις στη μείωση του πληθωρισμού. Με τη νομιμοποίηση των μεταναστών την αύξηση των αποδοχών και την υποχρεωτική ασφάλιση, τα πλεονεκτήματα των εργοδοτών περιορίστηκαν και δημιουργήθηκαν πληθωριστικές πιέσεις.

Ο πληθωρισμός, σημείωσε εντυπωσιακή μείωση στη Ελλάδα. Από τα υψηλά επίπεδα στα μέσα της δεκαετίας του '90, τα πρώτα 5 χρόνια της νέας χιλιετίας εγκαταστάθηκε σε ποσοστά που κυμαίνονται από 2,9% έως 3,5%¹⁴⁴ αλλά διατηρείται σε επίπεδα

¹³⁷ Θ. Δίζελος, 1999α, σελ. 20.

¹³⁸ Α. Κοιλιάρη, 1997, σελ. 11.

¹³⁹ ΕΣΥΕ, *Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος*, 2001, σελ. 547. π.χ. από -3.286,8 το 1998 σε - 8.371,5 το 2000.

¹⁴⁰ Τράπεζα της Ελλάδος, Δ/ση Οικονομικών Μελετών, Τομέας Στατιστικής Ισοζυγίου Πληρωμών, Τμήμα Ελέγχου και Κατάρτισης. Από -1.381,8 το 1998 έφτασε τα - 2.073,4 εκατ. ευρώ το 2002. Το υψηλό έλλειμμα των τρεχουσών συναλλαγών καλύπτεται από το πλεόνασμα του τουρισμού και της ναυτιλίας. Alpha Bank, 2005, σελ. 42. Από -8.646 το 2003 σε -6.411 το 2004.

¹⁴¹ Ξ. Πετρινώτη, 1993, σελ 98-99. Α. Κόντης, 2000β, σελ. 310.

¹⁴² ΕΚΑ, 1995 έδειξε ποσοστό 27,5%. ΕΛΑ, 1996, σελ. 69. Το ποσοστό αυξήθηκε σε 32,5% το 1996.

¹⁴³ J. J. Sprangler, 1970, pp. 293-307. J. K. Galbraith, 1979, p. 170. G. Borjas, 1999, p. 5. P. Taran, E. Geronimi, 2002, pp. 5-6.

¹⁴⁴ ΕΣΥΕ. Ετήσιες μεταβολές Γενικού Εδίκτου τιμών καταναλωτή, Αθηνά 2006. Eurostat (2006), p. 25. Στην περίοδο 2000-2005 αυξήθηκε από 2,9% ΣΕ 3,5% με έτος αιχμής το 2002 (3,9%).

υψηλότερα του μέσου κοινοτικού όρου¹⁴⁵ γεγονός που αποδίδεται στην κακή θέση της χώρας στο ισοζύγιο Εξωτερικών πληρωμών και στο μεγάλο εξωτερικό χρέος.¹⁴⁶ Ο πληθωρισμός αποτελεί έναν από τους κύριους παράγοντες που υπονόμευσαν την πραγματική συγκλείσει της Ελλάδας προς την ΕΕ των 15¹⁴⁷ και οδηγεί σε μια βίαιη ανακατανομή του εθνικού εισοδήματος υπέρ των εργοδοτικών ομάδων και εις βάρος των εργαζόμενων.

Παρά τη μείωση και σταθεροποίηση του πληθωρισμού σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία η ακρίβεια ταλανίζει τους μη προνομιούχους καταναλωτές γηγενείς και μετανάστες, γεγονός που αποτυπώνεται στις εφημερίδες με τίτλους όπως: «Πέφτει ο πληθωρισμός, στα ύψη η ακρίβεια».¹⁴⁸ Οι εργαζόμενοι και συνταξιούχοι βλέπουν τις αυξήσεις των τιμών να εξανεμίζουν τα χαμηλά τους εισοδήματα. Μελέτη της ΓΣΣΕ¹⁴⁹ έδειξε ότι οι αυξήσεις των τιμών ενός μεγάλου αριθμού προϊόντων είναι αδικαιολόγητες αφού το κόστος παραγωγής δεν έχει αυξηθεί τόσο ώστε να καθίστανται απαραίτητες οι αναπροσαρμογές των τιμών: πρόκειται για αυξήσεις που αποσκοπούν στη βελτίωση των περιθωρίων κέρδους των επιχειρήσεων.

Η ένταξη στην ΟΝΕ, έστω και με τη μορφή της ονομαστικής συγκλίσεως, έδωσε στην οικονομία της Ελλάδας νομισματική σταθερότητα. Οι Έλληνες πολίτες έχουν από το 2002 το ισχυρότερο νόμισμα του πλανήτη. Ωστόσο, οι δημοσκοπήσεις δείχνουν ότι πολλοί πιστεύουν ότι το ευρώ ευθύνεται για την ακρίβεια.

Σχέσεις απασχόλησης μεταναστών και πληθωρισμού στην ελληνική οικονομία.

Μία από τις πιο σημαντικές συνέπειες της εισροής μεταναστών είναι ότι συμβάλλουν στη μείωση του πληθωρισμού,¹⁵⁰ εξ αιτίας του χαμηλού κόστους εργασίας (άμεσου και έμμεσου) ιδιαίτερα στις αγροτικές εργασίες και στις κατασκευές. Λόγω των χαμηλών μισθών των ξένων εργαζόμενων, σταθεροποιούνται οι τιμές και περιορίζεται ο πληθωρισμός.

Τα ποσοστά μείωσης του δείκτη τιμών καταναλωτή από την εισροή μεταναστών υπολογίστηκαν από 1% μέχρι 2%¹⁵¹ εξέλιξη που οφειλή το κοινωνικό σύνολο. Οι μετανάστες ως συντελεστές της παραγωγής και ως καταναλωτές επηρεάζουν τις τιμές επειδή η εγχώρια πρόσφορα αυξάνει περισσότερο από την εγχώρια ζήτηση καθώς το μισό του εισοδήματος των μεταναστών δεν ξοδεύεται στην Ελλάδα αλλά στέλνεται στο εξωτερικό. Σε μελέτη που δημοσιεύτηκε το 1997 οι συγγραφείς βρήκαν ότι το επίπεδο τιμών μειώθηκε κατά 2% ενώ μελέτη του 2006 αναφέρει ότι λόγω συμμετοχής των μεταναστών στη ζήτηση αυξάνουν οι τιμές.¹⁵²

¹⁴⁵ Eurostat, 2006, p. 25. Το 2005 Ελλάδα 3,5%, ΕΕ 25:2,2%.

¹⁴⁶ Eurostat, 2006, p. 28. Δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Ελλάδα το 2004 ήταν 109,3% έναντι 63,4% στην ΕΕ 25. Βλ. επίσης, συνέντευξη με τον καθηγητή Κ. Βεργόπουλο. «Δεν επιτρέπεται η Ελλάδα να είναι πρώτη στη φτώχεια», *Εποχή*, 1 Φεβρουαρίου 2004.

¹⁴⁷ Μ. Δρεπτάκης, «Οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης δεν οδήγησαν σε πραγματική σύγκλιση και μείωση του δημόσιου χρέους», *Η Κυριακάτικη Αυγή*, 22 Φεβρουαρίου 2004.

¹⁴⁸ «Πέφτει ο πληθωρισμός, στα ύψη η ακρίβεια», *Το Βήμα*, 26 Φεβρουαρίου 2004.

¹⁴⁹ ΙΝΕ/ΓΣΣΕ/ΑΔΕΔΥ, 2003, σελ. 114-118.

¹⁵⁰ Λ. Λαμπριανίδης, Α. Λυμπεράκη, 2001. Χ. Ναξάκης, 2001, σελ. 187. Τζ. Καβουνιδη, 2003α, σελ. 57.

¹⁵¹ Χ. Ναξιακής, 2001, σελ. 187. Α. Sarris, I S. Zografakis, 1997, p. 167. Ν. Γλύτσος, 1999.

¹⁵² Α. Sarris, S. Zografakis, 1997. Σ. Ζωγραφακας, Α. Κόντης, Θ. Μητράκος, 2006.

Η εκτεταμένη απασχόληση μεταναστών σε ανειδίκευτες εργασίες συμβάλλει στη μείωση των τιμών αγαθών και υπηρεσιών προς όφελος του καταναλωτή.¹⁵³

Η εισροή μεταναστών συνέβαλε στην προσπάθεια αποκλιμάκωσης του πληθωρισμού, που αποτελούσε κριτήριο για την ένταξη στην ΟΝΕ.

5.2.6 Εισροή μεταναστών και μετανάστευση παραγωγικών δραστηριοτήτων.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μετανάστευση των παραγωγικών μονάδων σε χώρες χαμηλού κόστους. Εκτός από τις επιχειρήσεις μεταφέρονται και ολόκληροι υποστηρικτικοί τομείς των επιχειρήσεων.¹⁵⁴ Οι κλάδοι Κλωστοϋφαντουργίας και Ένδυσης (ΚΕ) σημειώνουν πτωτική πορεία από τα μέσα της δεκαετίας του '80 μετά την κατάργηση των επιδοτήσεων και της προστασίας των προϊόντων των κλάδων από εισαγωγές με συνέπεια τη σταδιακή μείωση της απασχόλησης. Η πτωτική πορεία του κλάδου επιταχύνθηκε από τις αρχές της δεκαετίας του '90 και έλαβε μεγαλύτερες διαστάσεις μετά την απελευθέρωση του παγκόσμιου εμπορίου στα προϊόντα Κ.Ε. και της ανάδειξη της Κίνας ως ισχυρής ανταγωνιστικής δύναμης παγκοσμίως.¹⁵⁵

*Με διαφορετικές ιδεολογικές προσεγγίσεις αναλύονται τα αίτια της μετανάστευσης επιχειρήσεων.*¹⁵⁶ Μερικοί επιστήμονες θεωρούν τη μεταφορά δεκάδων επιχειρήσεων στις Βαλκανικές χώρες ως ένα αναπόφευκτο γεγονός, ένα αναγκαίο κακό για την επιβίωση τους. Ο σύγχρονος διεθνής ανταγωνισμός εκτός από την αύξηση των επενδύσεων σε σύγχρονο μηχανολογικό εξοπλισμό, τις συγχωνεύσεις και εξαγορές επιχειρήσεων, τη διακοπή λειτουργίας των προβληματικών επιχειρήσεων επιβάλλει τη μεταφορά επιχειρήσεων εντάσεως εργασίας σε χώρες χαμηλού εργατικού κόστους, με ευνοϊκότεροι φορολογική μεταχείριση. Πρέπει να σημειωθεί ότι σε μερικές χώρες προέλευσης η δουλειά των γηγενών είναι σκλαβιά. π.χ. στη Νότια Βουλγαρία μπορεί να δουλεύουν μέχρι 278 ώρες το μήνα με μισθό 150 ευρώ.¹⁵⁷

Οι εφημερίδες¹⁵⁸ αναφέρονται σε μερικές ακραίες περιπτώσεις επιχειρηματίες έλαβαν επιδοτήσεις μέσα από τους αναπτυξιακούς Νόμους για να διατηρήσουν τις θέσεις εργασίας στην Ελλάδα και κατόπιν έκλεισαν τα εργοστάσια και τα μετέφεραν σε άλλες χώρες, με αποτέλεσμα να χάσουν τη δουλειά τους περισσότεροι από τους 100.000 εργαζόμενοι. Πολλές από τις επιχειρήσεις αυτές εισέπραξαν τεραστία ποσά από κρατικές επιχορηγήσεις ή από το Χρηματιστήριο, τα οποία δεν προορίστηκαν για την ανάπτυξη τους αλλά χρησιμοποιήθηκαν για επενδύσεις σε άλλες χώρες, χωρίς να υπάρξει καμία τιμωρία ούτε επέμβαση του εισαγγελέα γι' αυτή την πράξη. Παραθέτουν τη λίστα των επιχειρήσεων που κατάρτισε η ΓΣΣΕ- οι περισσότερες

¹⁵³ Λ. Λαμπριανίδης, Α. Λυμπεράκη, 2001. Τζ. Καβουνιδη, 2003α, σελ. 57.

¹⁵⁴ Alpha Bank, 2005α, σελ. 15.

¹⁵⁵ Alpha Bank, 2005β, σελ. 29. Βλ. ανωτ. 5.2.4.

¹⁵⁶ Alpha Bank, 2005β, σελ. 36-39.

¹⁵⁷ «Βουλγαρία 150 ευρώ για 278 ώρες δουλειά», *Το Βήμα*, 1 Ιουνίου 2003.

¹⁵⁸ «16.445 απολύσεις λόγω λουκέτων», *Τα Νέα*, 29 Σεπτεμβρίου 2005. Δεν περιλαμβάνονται εκείνες που μείωσαν το προσωπικό τους.

λειτούργησαν στη Βόρειο Ελλάδα- που έκλεισαν ή μετανάστευσαν σε γειτονικές χώρες και θέτουν το ερώτημα ποιες από αυτές είχαν επιδοτηθεί.

*Η εισροή μεταναστών καθυστερεί τη μετανάστευση επιχειρήσεων.*¹⁵⁹

Η εισροή μεταναστών αποτελεί μηχανισμό καθυστέρησης της μετανάστευσης παραγωγικών δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων στις αναπτυσσόμενες οικονομίες. Πράγματι στην Ελλάδα η εισροή μεταναστών καθυστέρησε αλλά δεν απέτρεψε μεσοπρόθεσμα τη μετανάστευση επιχειρήσεων.

5.3 Εισροή μεταναστών και δημόσια οικονομικά.

Αρκετές μελέτες αναφέρονται στην επιβάρυνση των δημόσιων οικονομικών¹⁶⁰ από την εισροή μεταναστών, ιδιαίτερα των μη κανονικών, η οποία επηρεάζει τόσο τα έσοδα και τις δαπάνες του κράτους.

5.3.1 Επιπτώσεις της εισροής μεταναστών στα δημόσια έσοδα.¹⁶¹

Τα έσοδα εξαρτώνται από το καθεστώς νομιμότητας των μεταναστών, την έκταση της παραοικονομίας, την αποτελεσματικότητα των εφοριών. Εξ αιτίας της αναπτυγμένης παραοικονομίας το κράτος είναι μάλλον απίθανο να συλλέξει τους αναλογούντες φόρους.

Η αύξηση των εσόδων από άμεσους φόρους μειώνει το δημόσιο έλλειμμα και συνακόλουθα τα επιτόκια, στην παραγωγή και στην απασχόληση. Η απασχόληση όλων των μεταναστών αυξάνει την οικονομική δραστηριότητα των επιχειρήσεων. Όλοι οι μετανάστες κανονικοί και μη, συμμετέχουν στην έμμεση φορολογία (ΦΠΑ, άλλοι έμμεσοι φόροι) με τα αγαθά που καταναλώνουν και υπηρεσίες που χρησιμοποιούν.

5.3.2 Επιπτώσεις της εισροής μεταναστών στις κρατικές δαπάνες.¹⁶²

Η εισροή μεταναστών επηρεάζει τις δαπάνες του κοινωνικού κράτους και άλλες κρατικές δαπάνες. Οι δαπάνες αυξάνονται με την πάροδο του χρόνου, τη νομιμοποίηση των μεταναστών και τη συνένωση των οικογενειών.

Ωστόσο, πρέπει να γίνει διάκριση ανάμεσα α) στους οικονομικούς μετανάστες που διαθέτουν υψηλές δεξιότητες και προσαρμοστικότητα οι οποίοι συνεισφέρουν πολύ ενώ στοιχίζουν λίγο. Γι' αυτούς δεν συντρέχει λόγος ανησυχίας ότι θα επιβαρύνουν το κοινωνικό κράτος με απαιτήσεις παροχών και στήριξης των εισοδημάτων τους. β) Οι μετανάστες που χαρακτηρίζονται από χαμηλό επίπεδο δεξιοτήτων. Αν αντιμετωπίζουν ανυπέρβλητα εμπόδια να προσαρμόσουν την εργασία τους σύμφωνα

¹⁵⁹ Alpha Bank, 2005α, σελ. 15. Γ. Κούζης, 2005, σελ. 84.

¹⁶⁰ G. Borjas, 1994. R. Waldinger, 1996. D. Papademetriou 1994. A. Mansoor, 2005. Η. Ιωακείμωγλου, 2001, σελ. 84.

¹⁶¹ Ξ. Πετρινώτη, 1993, σελ. 99. Α. Κόντης, 1998α, σελ. 136. Ρ. Φακιολάς, 2002α, σελ. 50.

¹⁶² G. de Gaulle-Anthomioz, 1995, pp. 178-179. M. Frey and U. Mammey, 1996. A. Mansoor, 2005. Eurostat (2006), p. 49. Το 2003 οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας ως ποσοστό του ΑΕΠ ήταν 26,3% στην Ελλάδα και 28,6% στην ΕΕ 25. Ξ. Πετρινώτη, 1993, σελ. 100. Η. Ιωακείμωγλου, 2001, σελ. 85.

με τις απαιτήσεις των εργοδοτών είναι πολύ πιθανόν να ενταθούν τα φαινόμενα περιθωριοποίησης και μισθολογικών διαφορών καθώς και η σταδιακή δημιουργία σημαντικού κόστους κοινωνικής προστασίας για την οικονομία υποδοχής.¹⁶³

Εισροή μεταναστών και κράτος πρόνοιας.

Οι επιστήμονες δεν συμφωνούν για τις επιπτώσεις της εισροής μεταναστών, ιδιαίτερα των μη κανονικών στο κράτος πρόνοιας. Μερικοί¹⁶⁴ υπογραμμίζουν ότι κάνουν μεγάλη χρήση των κοινωνικών υπηρεσιών χωρίς να καταβάλουν το κόστος. Άλλοι¹⁶⁵ παρατηρούν ότι οι περισσότεροι μη κανονικοί μετανάστες δεν έχουν πρόσβαση στις κρατικές κοινωνικές υπηρεσίες. Οι «νόμιμοι» μετανάστες ενώ τυπικά δικαιούνται των ίδιων παροχών με τους γηγενείς, τις απολαμβάνουν σπανιότερα διότι συναντούν εμπόδια στις περισσότερες δημόσιες κοινωνικές υπηρεσίες. Οι μη κανονικοί μετανάστες, δεν μπορούν να κινηθούν ελεύθερα και να προσφύγουν στους φορείς που προσφέρουν τα δημόσια αγαθά, επειδή φοβούνται μήπως συλληφθούν και επαναπροωθήσουν στις χώρες προέλευσης. Σπάνια λαμβάνουν επιδόματα πρόνοιας και όταν αυτό συμβαίνει τα επιδόματα είναι χαμηλότερα από εκείνα των γηγενών με παρόμοια χαρακτηριστικά. Το κόστος παροχής διαφέρει ανάλογα με το εισόδημα, την εκπαίδευση, την οικογενειακή κατάσταση και την κοινωνικό-οικονομική ενσωμάτωση στη χώρα υποδοχής. Το κόστος της μη παροχής υπηρεσιών πρόνοιας μπορεί να είναι μεγάλο, εξ αιτίας της αύξησης της περιθωριοποίησης και της εγκληματικότητας.

Ο Κ. Βερόπουλος¹⁶⁶ αποκρούει την κατηγορία ότι οι μετανάστες ευθύνονται για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το κράτος πρόνοιας στην Ευρώπη και θεωρεί ότι το κοινωνικό κράτος υπονομεύεται με την παραπλάνηση της κοινής γνώμης και με κατευθύνσεις που δίνονται από την οικονομική πολιτική και όχι με δημογραφικά και φυλετικά κριτήρια.

Εξ αλλού σε χώρες της ΕΕ οι μετανάστες χρησιμοποιούν τις παροχές του κράτους σε μικρότερη έκταση από τους γηγενείς. π.χ. στη Γαλλία¹⁶⁷ οι αλλοδαποί χρησιμοποιούν λιγότερο τις υπηρεσίες εξεύρεσης εργασίας και δεν καλύπτονται όπως οι ντόπιοι για τις δαπάνες υγείας και τα οικογενειακά επιδόματα. Στην Ελλάδα¹⁶⁸ ανεπάρκεια του συστήματος κοινωνικής προστασίας (Ασφάλιση, Υγεία, Πρόνοια) για τους γηγενείς και τους κανονικούς μετανάστες και σχεδόν ανυπαρξία για τους μη κανονικούς χαρακτηρίζουν τη χώρα.

Οι δαπάνες πρόνοιας για το σύνολο των αλλοδαπών είναι αδύνατον να υπολογιστούν. Στοιχεία υπάρχουν για μερικές δαπάνες π.χ. το ελληνικό κράτος το 1999 διέθεσε για τις δαπάνες διατροφής, συντήρησης και περίθαλψης στο Κέντρο Προσφύγων Λαυρίου 323,4 εκατ. δραχμές.¹⁶⁹

¹⁶³ Α. Λυμπεράκη, 2002, σελ. 69.

¹⁶⁴ United Nations, 1998b, p. 210, όπου αναφέρεται στη σχετική βιβλιογραφία. G. Borjas, 1999, p. 4.

¹⁶⁵ A. Razin and E. Sadka, 1998 (mimeo). United Nations, 1998b, p. 210. G. Tapinos, 1999, p. 35. J. Coppel et al., 2001, p. 20.

¹⁶⁶ Κ. Βεργόπουλος, 2006.

¹⁶⁷ G. de Gaulle-Anthomioz, 1995, pp. 178-179.

¹⁶⁸ Ρ. Φακιολάς, 2002α, σελ. 49.

¹⁶⁹ Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας έγγραφο προς το ΥΠΕΘΟ με θέμα «ερωτηματολόγιο σχετικά με τη διερεύνηση δυνατότητας ένταξης των προγραμμάτων προσφύγων στο πλαίσιο της Επιτροπής Αναπτυξιακής Συνεργασίας (DAC) του ΟΟΣΑ», αρ. πρωτ. ΔΥ/1554. 20 Ιουνίου 2000.

Η επίδραση της εισροής μεταναστών στις δαπάνες για την υγεία.¹⁷⁰

Το υψηλό κόστος των παροχών υγείας και τα ανικανοποίητα αιτήματα παροχής υπηρεσιών ιατροφαρμακευτικής / νοσοκομειακής περίθαλψης και κοινωνικής φροντίδας, είναι προβλήματα που ισχύουν εδώ και δεκαετίες για το γηγενή πληθυσμό.

Τίθεται το ερώτημα αν η εισροή μεταναστών έχει επιπτώσεις στο κόστος και την ποιότητα των υπηρεσιών υγείας, με αλλά λόγια αν οι μετανάστες επιβαρύνουν την κοινωνική υποδομή για την υγεία, ιδιαίτερα οι «μετανάστες χωρίς τα απαιτούμενα έγγραφα» που δεν καταβάλλουν εισφορές στους ασφαλιστικούς φορείς και δεν πληρώνουν φόρους.

Στην Ελλάδα οι δαπάνες νοσηλείας για όλες τις ασθένειες και για το σύνολο του αλλοδαπού πληθυσμού δεν έχουν υπολογιστεί, σε αντίθεση με τις συνολικές δαπάνες για την υγεία.¹⁷¹ Τα στοιχεία που τηρούνται δεν ακολουθούν ενιαίο σύστημα, δεν είναι πλήρη και δεν υπάρχει βάση δεδομένων για τις κατηγορίες των ανασφάλιστων αλλοδαπών.

Παρατηρείται διαφοροποίηση στην κατανάλωση υπηρεσιών υγείας. Στην αρχή του μεταναστευτικού ρεύματος, οι περισσότεροι μετανάστες είναι νέοι, υγιείς και χωρίς οικογένειες, βρίσκονται στην ακμή της εργασιακής τους πορείας, καταναλώνουν λιγότερες υπηρεσίες υγείας (πρωτοβάθμια νοσοκομειακή περίθαλψη). Με την πάροδο του χρόνου τη συνένωση των οικογενειών, τις κακές συνθήκες εργασίας και τα εργατικά ατυχήματα αλλά και με τη νομιμοποίηση των μεταναστών παρατηρείται αύξηση στην κατανάλωση υπηρεσιών υγείας από μετανάστες. Το κόστος περίθαλψης είναι υψηλό και δεν αντισταθμίζεται από τις εισφορές των εργαζόμενων αφού οι περισσότεροι είναι ανασφάλιστοι.

Η δαπάνη για υπηρεσίες Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Υγείας (ιατρική αρωγή, φάρμακα χρόνιων νοσημάτων, εμβόλια, αντισύλληψη κ.α) δεν μπορεί να αξιολογηθεί επακριβώς διότι δεν τηρούνται ανάλογα στοιχεία. Δεν υπάρχουν εκτιμήσεις για το συνολικό κόστος περίθαλψης των αλλοδαπών. Ωστόσο, μελέτες σε ορισμένα νοσοκομεία του ΕΣΥ, δείχνουν ότι οι ανασφάλιστοι αλλοδαποί δεν αποτελούσαν αμελητέο ποσοστό στο σύνολο των ασθενών, ενώ για μερικά Νοσοκομεία που από παράδοση παρέχουν περίθαλψη σε μετανάστες και πρόσφυγες όπως ο Ερυθρός Σταυρός και η Πολυκλινική Αθηνών δεν υπάρχουν στοιχεία. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Υπουργείου Υγείας¹⁷² για το έτος 1999 οι δαπάνες νοσηλείας σε νοσοκομεία του ΕΣΥ 14.032 ανασφάλιστων Αλβανών ανήλθαν στο πόσο των 3.466,5 εκατ. δραχμών, και αντιπροσωπεύουν το 14% των συνολικών δαπανών ανασφάλιστων Ελλήνων και αλλοδαπών πολιτών, πλην Αλβανών. Μελέτες έχουν υπολογίσει το κόστος της περίθαλψης αλλοδαπών σε ορισμένα νοσοκομεία.

¹⁷⁰ United Nations, 1998b, p. 210. R. Fakiolas, and R. King, 1996, p. 184. Eurostat (2006), p. 51. Οι δαπάνες υγείας ως ποσοστό του ΑΕΠ το 2003 ήταν 6,1% έναντι 7,6% στην ΕΕ 25, 8,5% στη Σουηδία και 8,9% στη Γαλλία. Ρ. Φακιολάς, 2002α, σελ. 49. Μ. Παύλου, 2003, (πολυγραφημένο).

¹⁷¹ Κ. Δημοπούλου, Τζ. Καλημέρη, «4,7 δις ευρώ πληρώνουν οι Έλληνες κάθε χρόνο για την περίθαλψη», *Οικονομικός Ταχυδρόμος*, 2 Μαΐου 2003, σελ. 7-10.

¹⁷² Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας. Διεύθυνση Ανάπτυξης Μονάδων Υγείας. Β. Μαργαριτίδου, «Η υγεία των πολιτισμικά διαφοροποιημένων πληθυσμών. Η περίπτωση των γυναικών», Εισήγηση στο ΚΕΘΙ 2001 (πολυγραφημένο).

Μελέτη του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων¹⁷³ έδειξε ότι στην δεκαετία που άρχισε το 1991 το κόστος λειτουργίας του Πανεπιστημιακού και των Περιφερειακών Νοσοκομείων Ιωαννίνων ανήλθε σε 40 εκατομμύρια δολάρια και ότι το 10% των χρηστών ήταν Αλβανοί.

Στο Νοσοκομείο Ευαγγελισμός¹⁷⁴ το 2000 το μέσο κόστος ανά αλλοδαπό ασθενή ήταν 378 χιλιάδες δραχμές και το κόστος ημερήσιας νοσηλείας σχεδόν 45.000 δραχμές. Στο νοσοκομείο Παπανικολάου Θεσσαλονίκης¹⁷⁵ το έτος 2000 το κόστος νοσηλείας των ανασφάλιστων και άπορων αλλοδαπών ασθενών ανέρχονταν σε 36.339.500 δραχμές και το μέσο κόστος νοσηλείας ανά ασθενή σε 222.942 δραχμές.

Η άρνηση της πολιτείας να παράσχει συστηματική και διαρκή ιατροφαρμακευτική φροντίδα-περίθαλψη σε μη νόμιμα διαμένοντες αλλοδαπούς, όπως αντίθετα πράττουν άλλες ευρωπαϊκές χώρες (π.χ Ιταλία, Γαλλία) παρά μόνο εν όψει άμεσου κινδύνου απώλειας της ζωής, μπορεί να έχει δημοσιονομικές επιπτώσεις, διότι το κόστος της μη παροχής υπηρεσιών περίθαλψης ατόμων είναι πολύ μεγάλο αν αφεθούν χωρίς θεραπεία μέχρι προχωρημένο στάδιο ή σε επείγουσες περιπτώσεις.

Η επίδραση της εισροής μεταναστών στις δαπάνες για την εκπαίδευση.

Στην αρχή του μεταναστευτικού ρεύματος οι αλλοδαποί ήταν εποχικοί, δεν διέθεταν τα απαιτούμενα έγγραφα και μετανάστευαν χωρίς την οικογένειά τους. Οι άγαμοι και οι έγγαμοι χωρίς παιδιά στην Ελλάδα δεν χρησιμοποιούσαν τις υπηρεσίες εκπαίδευσης. Οι μετανάστες που συνοδεύονταν από τα παιδιά τους δεν τα έστελναν σε βρεφονηπιακούς σταθμούς και σε δημοτικά σχολεία για να μην εντοπιστούν από την αστυνομία και απελαθούν. Με την πάροδο του χρόνου τα παιδιά των μεταναστών φοιτούν στην υποχρεωτική εκπαίδευση ακόμα και αν οι γονείς τους δεν διαθέτουν τα απαραίτητα έγγραφα σύμφωνα με το Νόμο. Στις αγροτικές περιοχές, τα παιδιά των μεταναστών συμβάλλουν στη διατήρηση σχολείων, τα οποία θα έκλειναν λόγω έλλειψης μαθητών.¹⁷⁶ Επομένως από την έλευση μεγάλου αριθμού μεταναστών με τις οικογένειές τους έχει αυξηθεί το κόστος της δημόσιας εκπαίδευσης. Ωστόσο, το μεγάλο πρόβλημα δεν είναι τα παιδιά των μεταναστών αλλά οι χαμηλές δημόσιες δαπάνες για την παιδεία. Η Ελλάδα με ποσοστό παιδείας επί του ΑΕΠ βρίσκεται στην τελευταία θέση όλων των χωρών μελών της Ευρώπης των 25.¹⁷⁷ Βέβαια, το ποσοστό αυτό έχει κάπως αυξηθεί με την πάροδο του χρόνου.¹⁷⁸

Έρευνες που έγιναν στις ΗΠΑ¹⁷⁹ έδειξαν ότι οι μη κανονικοί μετανάστες χρησιμοποιούν συστηματικά τις δημόσιες υπηρεσίες εκπαίδευσης. Στην Ελλάδα τα αποτελέσματα ερευνών και μελετών διαφοροποιούνται με την πάροδο του χρόνου.

Η έρευνά στη Βόρεια Ελλάδα το 1993¹⁸⁰ έδειξε ότι η παρουσία των μεταναστών χωρίς τα απαιτούμενα έγγραφα δεν επιβαρύνει τα σχολεία ή τους παιδικούς

¹⁷³ D. Giaros, et al., p. 1047.

¹⁷⁴ Θ. Πανταζή, 2001.

¹⁷⁵ Β. Παπαχριστοδούλου, 2001.

¹⁷⁶ Βλ. Η. Εκμε-Πουλοπούλου, Η ζωή των μεταναστών στην Ελλάδα, υπό έκδοση όπου υπάρχει εκτενής βιβλιογραφία.

¹⁷⁷ Euro stat, 2006, p. 74. Το 2002 η συνολική δημόσια δαπάνη για την εκπαίδευση ως ποσοστό του ΑΕΠ ήταν 3,96% έναντι 5,22% στην ΕΕ 25, 7,66% στη Σουηδία, 6,83% στην Κύπρο.

¹⁷⁸ Eurostat, 2006, p. 74. Το 2002 ήταν 3,79% και το 2002 αυξήθηκε σε 3,96%.

¹⁷⁹ S. Weintraub, 1986, pp. 733-747.

¹⁸⁰ T. Lianos, A. Sarris, L. Katseli, 1996, p. 464 και πίνακας 24, p. 483.

σταθμούς, διότι δεν υπήρχαν παιδιά που να φοιτούν κανονικά αλλά παιδιά που επισκέπτονταν περιοδικά τα σχολεία της περιοχής όπου ζουν οι γονείς.¹⁸¹ Αργότερα με τη μόνιμη εγκατάσταση των οικογενειών των μεταναστών η κατάσταση άλλαξε. Από τα μέσα της δεκαετίας του '90 παρατηρήθηκε επιβάρυνση του εκπαιδευτικού συστήματος, κυρίως στα αστικά κέντρα όπου σημειώθηκαν σε μερικές περιπτώσεις εντάσεις μεταξύ ντόπιων και αλλοδαπών γονέων. Σύμφωνα με στοιχεία του ΙΠΟΔΕ¹⁸² το 2004/2005 ένα μεγάλο ποσοστό μαθητών (9,5%) είναι αλλοδαποί (7,8%) και παλιννοστούντες (1,7%).

Μελέτη του ΟΗΕ¹⁸³ αποδεικνύει ότι όπου η πρόσβαση στο σύστημα εκπαίδευσης είναι ελλιπής το κοινωνικό κόστος μπορεί να είναι μεγάλο, εξ αιτίας της αύξησης της περιθωριοποίησης και της εγκληματικότητας των ανήλικων. Η έλλειψη ενσωμάτωσης μπορεί να οδηγήσει σε εξεργέσεις όπως έγινε το 2005 στη Γαλλία.¹⁸⁴ Επομένως η εισροή μεταναστών αυξάνει το κόστος των υπηρεσιών υγείας και εκπαίδευσης. Οι πολιτικές αποκλεισμού και ανισοτήτων στην πρόσβαση σε αυτά τα θεμελιώδη κοινωνικά αγαθά έχουν υψηλό κοινωνικό κόστος το οποίο δεν μπορεί να υπολογιστεί σε χρήμα.

Οι κρατικές δαπάνες για την κατοικία

Ο ξένος πληθυσμός στις δυτικές χώρες θέτει προβλήματα σχετικά με την κατοικία και την κοινωνική βοήθεια για ενοικίαση καταλύματος. Στη Γαλλία¹⁸⁵ σχεδόν οι μισοί δικαιούχοι κατοικιών με χαμηλό ενοίκιο που ανήκουν στο κράτος είναι αλλοδαποί. Στην Ελλάδα εκτός από τις δαπάνες για τα κέντρα υποδοχής προσφύγων¹⁸⁶ όπου παρέχεται στέγη, τροφή κ.α, οι υπόλοιποι ανταγωνίζονται τους Έλληνες των κατώτερων εισοδηματικών τάξεων στην ενοικίαση κατοικίας, άλλοι ζουν σε κατοικία που προσφέρει ο εργοδότης (ιδιαίτερα γυναίκες που ασχολούνται με τη φροντίδα ηλικιωμένων) ενώ μερικοί ζουν ακόμη σε κατεστραμμένα/ εγκαταλειμμένα σπίτια και αυτοκίνητα. Η παρουσία τους δεν δημιουργεί κρίση κατοικίας, ούτε επιβαρύνει άμεσα τις δημόσιες δαπάνες.

Εισροή μεταναστών και άλλες κρατικές δαπάνες.

Η εισροή μεταναστών συμβάλλει στην αύξηση των δαπανών για την καταστολή και πρόληψη της εισόδου των μη κανονικών μεταναστών. Όλοι σχεδόν οι μετανάστες χρησιμοποιούν δημόσιες υπηρεσίες ασφάλειας, άμυνας, διοίκησης. Μερικές υπηρεσίες δημιουργήθηκαν αποκλειστικά για τους μετανάστες π.χ υπηρεσίες φύλαξης συνόρων και ορισμένες ενέργειες που αφορούν μόνο μετανάστες στοιχίζουν ακριβά στη χώρα υποδοχής π.χ κόστος σύλληψης και επαναπροώθησης, δικαστηριακό κόστος.

¹⁸¹ Α. Σαρρής, Θ. Λιανός, Σ. Ζωγραφακής, Θ. Μπομποτάς, 1994, σελ. 51, Πίνακας 47 και σελ. 55.

¹⁸² Πηγή ΙΠΟΔΕ.

¹⁸³ United Nations, 1998a, p. 210.

¹⁸⁴ Βλ. Η. Εκμε-Πουλοπούλου, 2007, Μεταναστευτική πρόκληση, Μέρος δεύτερο, Κεφαλαίο Τρίτο, 4.1.

¹⁸⁵ G. de Gaulle-Anthomioz, 1995, pp. 178-179.

¹⁸⁶ Η. Εκμε-Πουλοπούλου, Η ζωή των μεταναστών στην Ελλάδα, υπό έκδοση.

5.4 Μετανάστευση και οικονομική ευημερία.

Η διεθνής συζήτηση γύρω από τις επιδράσεις που ασκεί η οικονομική μετανάστευση στην ευημερία είναι τεράστια, με υποθέσεις πολιτικές και συμπεράσματα συχνά αλληλοσυγκρουόμενα. Καθώς μάλιστα και το ζήτημα της μετανάστευσης αποτελούσε πάντα ένα ευαίσθητο πολιτικό θέμα εκατοντάδες εμπειρικές έρευνες έχουν επιχειρήσει να εντοπίσουν την διασύνδεση μεταξύ μετανάστευσης και ευημερίας, φωτίζοντας διαφορετικές πτυχές του προβλήματος σε διαφορετικές περιοχές (και εποχές). Στην πλούσια αυτή ποικίλη αυτή ερευνητική παραγωγή μπορεί κανείς να συναντήσει ευρήματα για όλα τα γούστα.

Ότι υπό ορισμένες προϋποθέσεις η οικονομική μετανάστευση μπορεί να βλάψει την οικονομία υποδοχής ότι κάτω από κάποιες συνθήκες μπορεί να την εμβολιάσει με ανταγωνιστικό δυναμισμό, ότι τα κάνει και τα δύο (σε διαφορετικό βαθμό και διαφορετικούς τομείς) και ότι δεν κάνει τίποτα από αυτά. Ίσως το μόνο ασφαλές συμπέρασμα που προκύπτει αβίαστα από όλο αυτόν τον βιβλιογραφικό πλούτο συμπυκνώνεται σε τρεις γραμμές: « Το σημαντικότερο δίδαγμα (που συνάγεται από το πλήθος των εμπειρικών ερευνών) είναι ότι οι οικονομικές συνέπειες της μετανάστευσης μοιραία θα διαφέρουν ανάλογα με την εποχή και ανάλογα με την περιοχή και μπορεί να είναι είτε επωφελής είτε επιζήμιες» (Borjas 1994, 1668).

Σε ένα υπόδειγμα κλειστής οικονομίας οι μετανάστες θα μειώσουν την τιμή των συντελεστών της παραγωγής των οποίων αποτελούν τέλειο υποκατάστατο θα έχουν αδιευκρίνιστη επίπτωση στις τιμές των συντελεστών της παραγωγής ως προς τους οποίους λειτουργούν συμπληρωματικά (Friedberg & Hunt 1995, 28). Για παράδειγμα σε μια οικονομία που στην παραγωγική της διαδικασία συνδυάζει τρεις συντελεστές (Κεφάλαιο, ειδικευμένη εργασία και ανειδίκευτη εργασία) και όπου οι δύο πρώτοι είναι συμπληρωματικοί ενώ ο τρίτος αποτελεί υποκατάστατο για τους δύο πρώτους τότε:

Αν έχουμε είσοδο ανειδίκευτων μεταναστών τότε θα μειωθεί η αμοιβή της ανειδίκευτης εργασίας ενώ θα είναι ασαφής οι επιπτώσεις τόσο στους μισθούς των ειδικευμένων όσο και στην απόδοση του κεφαλαίου. Η μείωση της αμοιβής των ανειδίκευτων θα αποτελέσει κίνητρο για τους εργοδότες να υποκαταστήσουν με ανειδίκευτη εργασία τόσο το κεφάλαιο όσο και ειδικευμένη εργασία. Όμως καθώς η αυξημένη προσφορά ανειδίκευτης εργασίας σημαίνει ότι το επίπεδο παραγωγής είναι τώρα υψηλότερο αυτή η επίπτωση κλίμακας μεγέθους θα υποκινήσει τους εργοδότες να χρησιμοποιήσουν μεγαλύτερη ποσότητα από όλους τους συντελεστές παραγωγής.

Αν πάλι οι μετανάστες είναι ειδικευμένοι θα συμπιέσουν τον μισθό της ειδικευμένης εργασίας αλλά αδιευκρίνιστη θα είναι η επίδραση στις αμοιβές των ανειδίκευτων εξαιτίας των αντιθετικών αποτελεσμάτων που προκαλεί η θεωρία της υποκατάστασης απ' την μία πλευρά (πτωτική τάση) και αύξηση της κλίμακας παραγωγής από την άλλη (αυξητική τάση). Η επίδραση που θα ασκήσει όμως η μείωση του μισθού και η αύξηση της απασχόλησης των ειδικευμένων θα είναι αυξημένη ζήτηση για τον συμπληρωματικό παραγωγικό συντελεστή, το κεφάλαιο και άρα αύξηση της αποδοτικότητάς του.

Η πτωτική τάση των αμοιβών που θα προκληθεί από την οικονομική μετανάστευση θα είναι μεγαλύτερη εφόσον οι μετανάστες θα είναι διατεθειμένοι να εργαστούν με χαμηλότερη αμοιβή από ότι με τους ντόπιους. Αυτή η υπόθεση αγγίζει τα όρια της βεβαιότητας όταν πρόκειται για παράνομους μετανάστες. Στην περίπτωση αυτή η είσοδος οικονομικών μεταναστών δεν μετατοπίζει απλώς την καμπύλη προσφοράς της εργασίας αλλά επιπλέον την κάνει περισσότερο ελαστική.

Σε αυτό το σημείο κρίσιμο προσδιοριστικό παράγοντα της έκβασης των επιπτώσεων της μετανάστευσης στην αγορά εργασίας στην χώρα υποδοχής αποτελούν οι θεσμοί που διέπουν την αγορά εργασίας στην χώρα. Αν δηλαδή οι θεσμοί είναι ελαστικοί τότε η πίεση από την άφιξη των μεταναστών μεταφράζεται κατά τεκμήριο σε πτώση των μισθών.

Αν όμως οι μισθοί είναι ανελαστικοί τότε η πίεση βρίσκει διέξοδο προς δυο συμπληρωματικές κατευθύνσεις: την αύξηση της ανεργίας και την ισχυροποίηση μιας παράλληλης (και εξαιρετικά ευάλωτης) δευτερογενούς αγοράς εργασίας.

❖ **Οι μετανάστες μας φέρνουν ευημερία**

Η λέξη «μετανάστης» στο μυαλό των περισσότερων είναι συνδεδεμένη με έννοιες όπως ξеноφοβία, ανεργία, εγκληματικότητα, υποβάθμιση. Λίγοι είναι εκείνοι που μεταφράζουν την παρουσία των αλλοδαπών οικονομικών μεταναστών στην χώρα μας σε ισχυρά ασφαλιστικά ταμεία και οικονομική ευημερία. Αυτή τη θετική διάσταση την αγνοεί ακόμη και η ελληνική πολιτεία αν κρίνει κανείς από την μέχρι στιγμής μεταναστευτική πολιτική της. Αυτό ήταν ένα από τα βασικά συμπεράσματα στο πρόσφατο συνέδριο του Ινστιτούτου Μεταναστευτικής Πολιτικής με τίτλο «Μετανάστευση στην Ελλάδα: Εμπειρία, Πολιτικές Προοπτικές».

Η συμμετοχή των μεταναστών στην κατανάλωση έχει επιφέρει αύξηση του ΑΕΠ κατά 1.4% και έχει δημιουργήσει 115.000 νέες θέσεις εργασίας (100.000 για τους Έλληνες και 15.000 για τους αλλοδαπούς). Συγχρόνως για τα επόμενα 20 χρόνια οι μετανάστες θα τροφοδοτούν τα ασφαλιστικά ταμεία χωρίς να λαμβάνουν αντίστοιχες παροχές. Αυτό δεν σημαίνει ότι με τους μετανάστες λύνεται το ασφαλιστικό πρόβλημα της χώρας. Απλά οι ασφαλιστικοί φορείς κερδίζουν χρόνο για να αντιμετωπίσουν προβλήματα που διαφορετικά θα ήταν άμεσα οξυμένα.

Με μισθούς κατά 40% χαμηλότερους από εκείνους των Ελλήνων οι μετανάστες απασχολούνται σε χαμηλά αμειβόμενα επαγγέλματα κατά 90% λόγω διακριτικής μεταχειρίσεις εναντίον τους. Παρ' όλα αυτά οι Αλβανοί (που αποτελούν το 48% του μεταναστευτικού πληθυσμού στην χώρα μας) αποταμιεύουν κατά μέσο όρο 5.390 ευρώ το χρόνο ανά νοικοκυριό και οι περισσότεροι (75%) έχουν τουλάχιστον ένα τραπεζικό λογαριασμό. Με δεδομένο ότι στην Ελλάδα βρίσκονται περίπου 95.000 αλβανικά νοικοκυριά εύλογα τίθεται το ερώτημα κατά πόσο η ελληνική πλευρά πρέπει να εφαρμόσει πολιτικές με στόχο την παραμονή και επένδυση των αποταμιεύσεων τους στην Ελλάδα.

❖ Προσφέρουν περισσότερα

Τις κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της έλευσης των μεταναστών στην Ελλάδα όπως σημείωσε στο συνέδριο του ΙΜΕΠΟ ο κ. Ζωγραφάκης (λέκτορας στο Πανεπιστήμιο Πατρών) με θέμα «οικονομικές επιπτώσεις της απασχόλησης των αλλοδαπών στην Ελληνική Οικονομία» είχε διαπιστωθεί ότι η συνολική εισροή των μεταναστών στην Ελλάδα αντιστοιχούσε στο 3,2% του εργατικού δυναμικού της χώρας και απασχολούνταν κυρίως στον αγροτικό και κατασκευαστικό τομέα. Σήμερα το αντίστοιχο ποσοστό εκτιμάται στο 10% του εργατικού δυναμικού. Στην διάρκεια της δεκαετίας το 37% του ελληνικού πληθυσμού είδε τα εισοδήματά του να μειώνονται με την έλευση των αλλοδαπών ενώ χάθηκαν περίπου 50.000 θέσεις εργασίας. Πρόκειται για φτωχά ή μεσαίου εισοδήματος νοικοκυριά με αρχηγό χωρίς εργασιακή ειδικευση. Όμως η έλευση των μεταναστών ταυτόχρονα δημιούργησε λόγω της αύξησης της κατανάλωσης και 25.000 νέες θέσεις εργασίας.

❖ Αύξηση εσόδων

Σήμερα δέκα χρόνια αργότερα οι νέες θέσεις εργασίας που δημιουργεί η κατανάλωση των μεταναστών αγγίζουν τις 115.000 θέσεις εργασίας.(100.000 για τους Έλληνες και 15.000 για τους μετανάστες). Κυρίως έχουν ευνοηθεί ο κλάδος των αγαθών που καλύπτουν πάγιες ανάγκες των νοικοκυριών (όπως ηλεκτρικές οικιακές συσκευές ,συστήματα θέρμανσης κ.τ.λ.)οι κατασκευές και ο αγροτικός τομέας. Τα έσοδα του κράτους από τον φόρο εισοδήματος, τον ΦΠΑ κ.τ.λ. έχουν αυξηθεί και το έλλειμμα περιορίζεται. Τα πραγματικά εισοδήματα των φτωχών νοικοκυριών έχουν αυξηθεί κατά (περίπου 3,5%) περισσότερο με τα νοικοκυριά με μεσαία (1%) και υψηλά (0,2%) εισοδήματα.

Ενδεχόμενη μελλοντική αύξηση των μεταναστών στη χώρα μας κατά 200.000 άτομα συνεπάγεται επιπλέον αύξηση του ΑΕΠ κατά 0,7% μείωση των τιμών κατά 2% μικρή βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών δημιουργία 25.000 νέων θέσεων απασχόλησης για τους Έλληνες και απορρόφηση των 100.000 από τους 200.000 νέους μετανάστες. Οι πραγματικοί μισθοί θα μειωθούν κατά 2,5% για τους Έλληνες μισθωτούς με λίγες δεξιότητες και κατά 30%-50% για τους μετανάστες.

❖ Χωρίς ξένους

Εάν υποθέσουμε ότι αποχωρούν οι μετανάστες από την Ελλάδα το ΑΕΠ θα μειωθεί οι τιμές θα αυξηθούν, οι πραγματικοί μισθοί θα αυξηθούν και το ισοζύγιο πληρωμών θα επιδεινωθεί. Όπως τόνισε ο κ. Ζωγραφάκης οι θέσεις απασχόλησης που θα εγκαταλειφθούν από τους μετανάστες δεν πρόκειται να καλυφθούν από Έλληνες σε αναλογία μία προς μια. Κερδισμένοι φαίνεται να είναι οι Έλληνες εργαζόμενοι με λιγότερες δεξιότητες. Τα πραγματικά εισοδήματα των φτωχών Ελλήνων θα αυξηθούν σημαντικά έναντι άλλων ομάδων νοικοκυριών.

Συμπέρασμα: Με βάση τα παραπάνω και άλλα σενάρια που εξέτασαν οι ερευνητές διαπιστώνεται ότι όσο περισσότερο ενσωματώνονται οι μετανάστες που ζουν αυτή την στιγμή στην Ελλάδα τόσο περισσότερο αυξάνεται η συμβολή τους στην ευημερία της χώρας. Η μεγαλύτερη ενσωμάτωση ένταξη τους μετανάστες στην νόμιμη αγορά εργασίας και τους βγάξει από την ανεπίσημη εργασία και την παραοικονομία. Αυτό ισοδυναμεί σε περισσότερα φορολογικά έσοδα και ασφαλιστικές εισφορές.

❖ **Πληρώνονται λιγότερα**

Δεκαπέντε χρόνια μετά την έλευση του πρώτου κύματος μεταναστών η χώρα μας παραμένει χωρίς ολοκληρωμένη και συνεπή μεταναστευτική πολιτική παρότι οι μετανάστες αποτελούν περίπου το 8% του πληθυσμού και το 10% του εργατικού δυναμικού μας. Έκφραση της απουσίας ολοκληρωμένης μεταναστευτικής πολιτικής αποτελούν και οι έντονες μισθολογικές διαφορές μεταξύ των Ελλήνων και αλλοδαπών εργαζομένων σύμφωνα με έρευνα του τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Πατρών(Μ. Ντεμούσης, Ν. Γιαννακόπουλος και Σ. Ζωγραφάκης). Οι μετανάστες συμμετέχουν σε υψηλότερο βαθμό από τους Έλληνες στο Εργατικό δυναμικό της χώρας (71% έναντι 61% των Ελλήνων ηλικίας 18-64 ετών) Μάλιστα μεταξύ των ανδρών τα ποσοστά απασχόλησης μεταναστών είναι κατά 12 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερα από ότι των Ελλήνων. Οι χαμηλότεροι μισθοί των μεταναστών δεν εξηγούνται μόνο από τους παράγοντες που διαμορφώνουν το ύψος του ωρομισθίου στην Ελληνική αγορά εργασίας. Αρκετά σημαντική είναι η επίπτωση της διακριτικής μεταχείρισης των μεταναστών που συγκεντρώνονται στα χαμηλά αμειβόμενα επαγγέλματα.

❖ **Ανειδίκευτοι εργάτες**

Όπως σημείωσε στο συνέδριο του Ι.ΜΕ.ΠΟ ο κ. Ντεμούσης οι μισθοί των Ελλήνων είναι κατά 40% υψηλότεροι από αυτούς των αλλοδαπών. Το 88% των αλλοδαπών απασχολείται στον ιδιωτικό τομέα (έναντι 63% για τους Έλληνες), το ποσοστό των ανασφάλιστων μεταναστών (9%) είναι πολύ υψηλότερο των Ελλήνων (2%) το ποσοστό των περιστασιακά απασχολούμενων (28%) είναι επίσης υψηλότερο από το αντίστοιχο των Ελλήνων(16%). Επιπλέον οι μετανάστες απασχολούνται κυρίως ως ανειδίκευτοι εργάτες ή εργάτες παραγωγής όταν οι Έλληνες απασχολούνται στην παροχή υπηρεσιών ως επαγγελματίες και ειδικευμένοι τεχνίτες. Σε αυτή ακριβώς την «ασυμμετρική» πρόσβαση Ελλήνων και μεταναστών σε επαγγέλματα οφείλονται και οι μισθολογικές διαφορές τους.

Επειδή η μετανάστευση αποτελεί σχετικά νέο φαινόμενο στην Ελλάδα οι εργοδότες δεν έχουν την εμπειρία να διακρίνουν τα επαγγελματικά προσόντα των μεταναστών. Θα περάσει μεγάλο χρονικό διάστημα να τα συσχετίσουν με το εργασιακό αντικείμενο. Από την άλλη πλευρά ο μετανάστης που γνωρίζει ότι η πιθανότητα εργασιακής του ανέλιξης με γνώμονα την επιδεξιότητα και την εμπειρία του είναι χαμηλή έχει μειωμένα κίνητρα να επενδύσει στην απόκτηση δεξιοτήτων.

❖ Παραοικονομία

Οι μετανάστες συγκεντρώνονται στην γεωργία, τις οικιακές υπηρεσίες και τις κατασκευές κάνοντας εργασίες που ταιριάζουν περισσότερο σε ανειδίκευτους ή χαμηλής εξειδίκευσης εργαζόμενους (λόγω και της εκτεταμένης παραοικονομίας της χώρας μας που εκδηλώνει ακόρεστη ζήτηση για χαμηλά αμειβόμενοι εργασία).

Συμπέρασμα: Όπως σημείωσε ο κ. Ντεμούσης θα πρέπει να αναζητηθούν μέτρα πολιτικής που θα διευκολύνουν την πρόσβαση των μεταναστών σε υψηλά αμειβόμενες εργασίες σε ιδιωτικό και δημόσιο τομέα. Επίσης η ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους θα μπορούσε να μειώσει τις ενδο-επαγγελματικές μισθολογικές διαφορές. Όπως τόνισε είναι προς το συμφέρον της Ελληνικής Οικονομίας να επιδιώξει αποτελεσματικότερη αντιστοίχιση προσόντων και δεξιοτήτων. Τα παραπάνω βέβαια προϋποθέτουν ότι θα διευθετηθεί το συντομότερο δυνατόν το θέμα της παράνομης παραμονής και εργασίας των μεταναστών στη χώρα.

Να Προσδιορίσουμε μια στρατηγική ανάπτυξης του Αλέξανδρου Σαρρή.(καθηγητή Οικονομικών Επιστημών στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και Διευθυντής στον Οργανισμό Τροφίμων και Γεωργίας του ΟΗΕ)

Ο γηγενής πληθυσμός στην Ελλάδα προβλέπεται να μειωθεί κατά 5%-10% μέχρι το 2050. Αυτό θα έχει αρνητικές επιπτώσεις στο Εθνικό Προϊόν στην απασχόληση και στο συνταξιοδοτικό σύστημα.

Η μετανάστευση που τροφοδοτείται από εκρηκτικά προβλήματα υπανάπτυξης στις φτωχότερες χώρες μπορεί να λύσει τα προβλήματα αυτά μόνο αν μεθοδευτεί στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης εθνικής πολιτικής ανθρώπινων πόρων και στρατηγικής για ανάπτυξη. Θα πρέπει να σκεφτούμε και να αποφασίσουμε ως χώρα που θα βασίσουμε την μελλοντική ανάπτυξη και πώς θα εκμεταλλευτούμε και θα βελτιώσουμε τους υπάρχοντες εθνικούς ανθρωπίνους πόρους πριν προσδιορίσουμε τον ρόλο της μετανάστευσης και μιας συνεπούς μεταναστευτικής πολιτικής.

5.5 Οι μετανάστες και η απασχόληση.

Οι οικονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης έχουν γίνει αντικείμενο έντονων διαφωνιών. Οι συζητήσεις στις ΗΠΑ είναι σύνθετες και προσπαθούν να περιλάβουν όλες τις πλευρές του ζητήματος, σε αντίθεση με την Ευρώπη, όπου γίνεται πολύ λιγότερος λόγος για τα οικονομικά πλεονεκτήματα των μεταναστευτικών ρευμάτων. Αυτό έρχεται σε ρήξη με παλαιότερες εποχές όταν η μετανάστευση ενθαρρυνόταν (Cross, 1989).

Η συζήτηση, που διεξάγεται κυρίως στις ΗΠΑ, επικεντρώνεται στις επιπτώσεις της μετανάστευσης επί του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης, επί των μισθών αυτοχθόνων εργαζόμενων και επί των δημόσιων οικονομικών. Για την Ελλάδα, οι σχετικές έρευνες είναι περιορισμένες και έχουν γίνει ελάχιστα γνωστές.

Μια σειρά πρόσφατων οικονομικών μελετών έχουν δείξει ότι είναι πολύ δύσκολο να υπάρξουν μονόπλευρα αποτελέσματα και σίγουρες απαντήσεις σχετικά με τις επιπτώσεις της μετανάστευσης στην οικονομία υποδοχής. Αυτό συμβαίνει επειδή οι οικονομετρικές εκτιμήσεις παρουσιάζουν μία σχετικότητα ως προς την ακρίβεια των αποτελεσμάτων τους, δεδομένου ότι εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις παραδοχές (υποθέσεις εργασίας) που ενσωματώνεται στην κατασκευή του οικονομετρικού υποδείγματος. Τα αποτελέσματα των υπολογισμών προκύπτουν από μαθηματικά μοντέλα που ενσωματώνουν θεωρητικές υποθέσεις, ιδιαίτερα σε σχέση με τον ρόλο του κόστους εργασίας. Ανάλογα, λοιπόν, με τις θεωρητικές υποθέσεις του οικονομετρικού υποδείγματος που υιοθετείται, προκύπτουν διαφορετικά αποτελέσματα.

Με δεδομένες αυτές τις δυσκολίες, η συνθήκη μέθοδος υπολογισμού που συνίσταται στην ευθύς εξ' αρχής κατασκευή ενός οικονομετρικού υποδείγματος που θα περιελάμβανε όλους τους εμπλεκόμενους στο πρόβλημα παράγοντες, καταλήγει σε ενδεικτικές εκτιμήσεις και αποτελέσματα. Όμως μια μεγαλύτερη σχέση με την πραγματικότητα, μας οδηγεί στην μέθοδο των διαδοχικών προσεγγίσεων, η οποία καταρχήν ενδιαφέρεται για μια ορισμένη πλευρά των πραγμάτων, π.χ. τις επιπτώσεις της μετανάστευσης στην αγορά εργασίας, και προοδευτικά ενσωματώνει τις άλλες πλευρές του ζητήματος. Όμως με την μέθοδο αυτή δεν μας παρέχονται οι αλληλεξαρτήσεις των μεταβλητών που μας παρέχει το οικονομικό υπόδειγμα προσδιορισμού των επιπτώσεων της μετανάστευσης στην οικονομία υποδοχής.

Όλοι αυτοί οι υπολογισμοί (οικονομετρικά υποδείγματα, βλ. στο Jayet 1998), αναδεικνύουν τις επιπτώσεις της μετανάστευσης στους αυτόχθονες εργαζόμενους αλλά και τους όρους κάτω από τους οποίους αυτές οι επιπτώσεις υπάρχουν ή δεν υπάρχουν, είναι μικρές ή μεγάλες. Μερικές χαρακτηριστικές περιπτώσεις που προκύπτουν από τα οικονομετρικά υποδείγματα είναι οι εξής:

- Η μετανάστευση αυξάνει τον ρυθμό μεγέθυνσης του εργατικού δυναμικού. Όμως, ο δυναμικός ρυθμός μεγέθυνσης του προϊόντος (δηλαδή ο μέγιστος ρυθμός με τον οποίο μπορεί να αυξάνεται το ΑΕΠ μακροπρόθεσμα, χωρίς να αναπτύσσονται πληθωριστικές πιέσεις) είναι ίσος προς το άθροισμα της παραγωγικότητας της εργασίας και του ρυθμού μεγέθυνσης του εργατικού δυναμικού. Η μετανάστευση αυξάνει λοιπόν, την δυνατότητα της οικονομίας υποδοχής να αναπτύσσεται ταχύτερα και για περισσότερο χρόνο.
- Εάν η μετανάστευση μετατρέπει τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα της οικονομίας υποδοχής, βελτιώνοντας τις επιδόσεις της σε ορισμένους κλάδους παραγωγής, μπορεί να υπάρξουν θετικά αποτελέσματα στο εμπορικό ισοζύγιο.
- Εάν η μετανάστευση δημιουργεί επενδυτικές ευκαιρίες στην χώρα υποδοχής, η παραγωγή θα αυξηθεί και μαζί με αυτή και η απασχόληση των αυτοχθόνων εργαζόμενων.
- Η μετανάστευση, εφόσον αφορά σε νόμιμη εργασία, μετατρέπει τα δημόσια έσοδα και αυξάνει την μάζα των ετήσιων ασφαλιστικών εισφορών. Αυτές οι ευνοϊκές επιπτώσεις στα δημόσια οικονομικά έχουν και σημαντικά

δευτερογενή αποτελέσματα: π.χ. η αύξηση της φορολογίας μειώνει το δημόσιο έλλειμμα και συνακόλουθα τα επιτόκια, των οποίων η μείωση επιδρά θετικά στις επενδύσεις, την παραγωγή και την απασχόληση.

- Οι μετανάστες συνήθως χρησιμοποιούνται ως εργατική δύναμη χαμηλής ειδίκευσης, και επομένως δέχονται χαμηλότερες αμοιβές. Στον βαθμό που η παραγωγικότητα της εργασίας τους είναι κατά πολύ μεγαλύτερη από τις αποδοχές τους, το όφελος της οικονομίας υποδοχής είναι μεγάλο. Το εν λόγω όφελος μεγιστοποιείται όταν η εργασία των μεταναστών έχει χαρακτηριστικά διαφορετικά από αυτά των αυτοχθόνων εργαζόμενων.

Ένα σύνηθες πρόβλημα στο οποίο καλούνται να απαντήσουν τα οικονομετρικά υποδείγματα είναι η επίπτωση της μετανάστευσης επί των μισθών των αυτοχθόνων εργαζόμενων. Πολλές μελέτες δείχνουν ότι η μετανάστευση ασκεί πίεση επί των μισθών, αλλά επίσης ότι αυτό αφορά τον μισθό των ίδιων των μεταναστών. Βεβαίως, οι επιπτώσεις είναι διαφορετικές **ανάλογα με το τμήμα της αγοράς εργασίας** στο οποίο εντάσσονται οι μετανάστες. Για τον κλάδο διατείνονται ότι η παρουσία των μεταναστών έχει ασκήσει πίεση για μικρότερους μισθούς των ήδη εργαζόμενων στον κλάδο, είτε αυτοί είναι μετανάστες, είτε είναι Έλληνες.

Στις ΗΠΑ, μέχρι πρόσφατα, η πλειοψηφία των οικονομολόγων, εκτιμούσαν ότι η παρουσία των μεταναστών είχε θετικό αποτέλεσμα στα μακροοικονομικά μεγέθη της αμερικανικής οικονομίας: οι μετανάστες επιδρούν πολύ λίγο στους μισθούς των αυτοχθόνων εργαζόμενων, βελτιώνουν την κερδοφορία, εμφορούνται από επιχειρηματικό πνεύμα και επιτρέπουν στην οικονομία υποδοχής να παραμένει ανταγωνιστική σε έναν «κλάδο ή να αναπτύξει ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα σε έναν άλλο» (Papadimitriou, 1994). Αυτές οι θέσεις είχαν τεθεί σε αμφισβήτηση από άλλους οικονομολόγους που τόνιζαν τις αρνητικές επιπτώσεις του ανταγωνισμού μεταναστών- αυτοχθόνων εργαζόμενων, τα υψηλά ποσοστά ανεργίας μεταξύ των αλλοδαπών, την επιβάρυνση των δημόσιων οικονομικών. Επίσης, στην μετανάστευση απέδιδαν και αποδίδεται ακόμη, ένα μέρος της ευθύνης, τόσο για την ανάπτυξη οπισθοδρομικών μορφών εκμετάλλευσης της εργασίας, όσο και για την παραβίαση του θεσμικού πλαισίου ρύθμισης των εργασιακών σχέσεων εκ μέρους ενός τμήματος της εργοδοσίας. Υπάρχουν αρκετές πρόσφατες συζητήσεις στις ΗΠΑ που καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι ο χαρακτήρας των μεταναστευτικών ρευμάτων έχει αλλάξει ριζικά, έτσι ώστε να είναι δύσκολο πλέον στην σημερινή εποχή να μιλάμε για οικονομικά οφέλη, σε αντίθεση με το παρελθόν, καθώς τα νέα κύματα μεταναστών επιδεικνύουν μικρότερη κοινωνική κινητικότητα και μικρότερη ικανότητα αναβάθμισης των γνώσεων και των δεξιοτήτων τους (Borjas, 1994).

Σε ότι αφορά το κρίσιμο ζήτημα των μισθών, πρόσφατα αφορά κυρίως σε αυτούς εκ των αυτοχθόνων εργαζόμενων που έχουν συνθήκες εργασίας στον κλάδο παραγωγής και με τον ίδιο περίπου επίπεδο ειδίκευσης. Γι' αυτούς τους εργαζόμενους μπορεί να υπάρχει επιδείνωση του μισθού εξαιτίας της μετανάστευσης (Waldinger, 1996). Το αντίστροφο, ωστόσο, ισχύει για τους άλλους αυτόχθονες εργαζόμενους, που επωφελούνται από την υψηλότερη κερδοφορία των επιχειρήσεων, από την αύξηση της συνολικής ζήτησης που δημιουργεί θέσεις εργασίας σε κλάδους

παραγωγής πέραν αυτών στους οποίους συγκεντρώνεται η απασχόληση των μεταναστών. Σύμφωνα με το Υπουργείο Εργασίας των ΗΠΑ, η τεκμηρίωση των συνολικών επιπτώσεων της μετανάστευσης στην αγορά εργασίας δεν επιβεβαιώνει την θέση σύμφωνα με την οποία οι μετανάστες προκαλούν μια γενική πτώση των μισθών (Us Department of Labor, 1989).

Σε ότι αφορά τις επιπτώσεις της οικονομικής μετανάστευσης στα δημόσια οικονομικά, ορισμένες μελέτες δείχνουν ότι αυτές είναι συνολικά θετικές (Fix & Passel, 1994) καθώς οι φόροι που καταβάλλονται από τους μετανάστες υπερβαίνουν τις δαπάνες που προκαλεί η παρουσία τους. Αυτό πιθανότατα σχετίζεται με το γεγονός ότι ενώ τυπικά δικαιούνται των ίδιων παροχών, τις απολαμβάνουν σπανιότερα, ενδεχομένως επειδή συναντούν πραγματικά εμπόδια (Frey & Mammey, 1996) και επίσης επειδή στην πλειοψηφία τους είναι νέοι (ες) σε ηλικία.

Μια ανάλυση του INED (1991) (Εθνικό Ινστιτούτο δημοσιογραφικών μελετών) που ανέλυσε τις επιπτώσεις της μετανάστευσης στην Γαλλία, έδειξε ότι παραδοσιακά, οι τελευταίοι εισερχόμενοι μετανάστες καταλαμβάνουν υποδεέστερες εργασίες, πρόσκαιρες και αμειβόμενες με χαμηλούς μισθούς. Αυτό επιτρέπει στους παλαιότερους μετανάστες να μετακινηθούν προς το επάνω μέρος της εργασιακής κλίμακας, όπου η εργασία παρουσιάζει καλύτερο επίπεδο ποιότητας. Επίσης, καθώς γηράσκει ο πληθυσμός των μεταναστών, μαθαίνει να προστατεύεται από τις αυθαιρεσίες της εργοδοσίας. Εντούτοις, από την στιγμή που η οικονομία εισέρχεται σε μακροχρόνια διαρθρωτική κρίση, επιβραδύνεται η μεγέθυνση του προϊόντος και των επενδύσεων, εντείνονται οι αναδιρθρώσεις, και η πλειοψηφία των "παλαιών" μεταναστών παραμένει εγκλωβισμένη στο κατώτατο τμήμα της εργασιακής πυραμίδας, όπου συναντάει τους νέο-εισερχόμενους μετανάστες. Η μελέτη του INED απέδειξε ότι η υποκατάσταση αυτοχθόνων εργαζόμενων από μετανάστες είναι περιορισμένη, και ότι οι μισθοί των μεν δεν επηρεάζονται σημαντικά από τους μισθούς των δε. Αντίθετα, οι μισθοί των παλαιών μεταναστών επηρεάζονται σημαντικά από τους μισθούς των νέο-εισερχόμενων μεταναστών.

Στα πλαίσια των οικονομικών αναλύσεων οι διαμάχες είναι έντονες, εξαιτίας της πολυπλοκότητας του ζητήματος και της αδυναμίας μας να το περιγράψουμε ακριβέστατα με ποσοστό τρόπο ή να συμφωνήσουμε σε κρίσιμης σημασίας θεωρητικές υποθέσεις. Στην Ελλάδα, ωστόσο, τέτοιου είδους διαμάχες είναι άγνωστες: εδώ, ορισμένοι συμπολίτες μας, αποφαίνονται αξιωματικά και με ευκολία για την βλαβερή παρουσία των οικονομικών μεταναστών στην χώρα μας.

5.6 Μετανάστευση και Ανεργία στην Ελλάδα

Μία από τις πιο σημαντικές συνέπειες της μετανάστευσης είναι η επίπτωση στην **ανεργία** και στις **αμοιβές** των **γηγενών** εργαζομένων. Αξίζει να σημειωθεί ότι η επίπτωση αυτή είναι ένα από τα συμπτώματα της «ασθένειας» που λέγεται **«κακώς σχεδιασμένη (ή ανύπαρκτη) μεταναστευτική πολιτική»** - και αυτό γιατί μία σωστά σχεδιασμένη μεταναστευτική πολιτική θα έχει φροντίσει να επιλέξει μετανάστες που θα καλύψουν θέσεις εργασίας οι οποίες δεν καλύπτονται από

γηγενείς εργαζόμενους για όσο χρόνο οι θέσεις αυτές θα υπάρχουν και άρα η επιβάρυνση των γηγενών εργαζομένων θα είναι πολύ μικρή. Αντιθέτως, **οι εκ των υστέρων νομιμοποιήσεις** - στην Ελλάδα έχουν ήδη γίνει **τρεις** - προσδίδουν μία επίφαση νομιμότητας χωρίς να αντιμετωπίζουν τις αρνητικές συνέπειες της παράνομης μετανάστευσης. Αντιθέτως την ενισχύουν καθώς παρέχουν στους επίδοξους μετανάστες μία ελπίδα ότι, αν καταφέρουν να εισέλθουν στην χώρα, κάποια στιγμή θα «νομιμοποιηθούν» και αυτοί με την σειρά τους...

Συνοπτικά, η επίπτωση από την εισροή μεταναστών και άρα την αυξημένη προσφορά εργατικού δυναμικού σε έναν κλάδο εργασίας είναι η εξής: **«Αν οι μισθοί είναι ελαστικοί, τότε η πίεση από την άφιξη μεταναστών μεταφράζεται κατά τεκμήριο σε πτώση των μισθών. Αν όμως οι μισθοί είναι ανελαστικοί, τότε η πίεση βρίσκει διέξοδο προς δύο συμπληρωματικές κατευθύνσεις: την αύξηση της ανεργίας και την ισχυροποίηση μίας παράλληλης (και εξαιρετικά ευάλωτης) δευτερογενούς αγοράς εργασίας»**¹⁸⁷. Η πιο συνήθης επωδός όσων είναι υπέρ της νομιμοποίησης όλων των μεταναστών είναι ότι δεν υπάρχουν μελέτες που να αποδεικνύουν αρνητική επίπτωση της μετανάστευσης στην ανεργία και στους μισθούς στην Ελλάδα. **Αυτό είναι ανακριβές**. Στοιχεία για τον βαθμό υποκατάστασης Ελλήνων εργαζομένων από τους παρανόμους μετανάστες είχε παρουσιάσει το 1999 ο τότε υπουργός Εργασίας κ. Μιλτιάδης Παπαϊωάννου ο οποίος επεσήμανε ότι η συμβολή τους στην κατά 1,2% αύξηση της ανεργίας για εκείνη την χρονιά ήταν 0,3%¹⁸⁸. Άρα υπήρχαν επίσημα στοιχεία από τα οποία εξαγόταν το συμπέρασμα ότι το 25% της αύξησης της ανεργίας οφειλόταν στους παρανόμους μετανάστες (0,3/1,2=0,25). Επιπλέον, σύμφωνα με έκθεση του Υπουργείου Οικονομίας & Οικονομικών η οποία δημοσιεύθηκε τον Αύγουστο του 2003 **«η ανεργία ακολούθησε μία ανοδική πορεία μέχρι το 1999, που έφθασε σε ποσοστό 12% περίπου. Αιτία για αυτήν την πορεία είναι η μαζική μετανάστευση στην Ελλάδα κατά την περασμένη δεκαετία καθώς και η αυξανόμενη συμμετοχή νέων και γυναικών στην αγορά εργασίας»**¹⁸⁹. Εκτός από τα στοιχεία αυτά υπάρχει και η - πληρέστερη όλων μέχρι στιγμής - εργασία του καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Αλεξάνδρου Σαρρή και του κ. Σταύρου Ζωγραφάκη η οποία μελέτησε την επίπτωση της μετανάστευσης τόσο στην ανεργία όσο και στις αμοιβές των Ελλήνων εργαζομένων¹⁹⁰. Η εργασία αυτή έδειξε ότι **ο μέσος πραγματικός μισθός σημείωσε πτώση κατά 6,2% εξ' αιτίας της παράνομης μετανάστευσης**, αλλά με σημαντικές διαφοροποιήσεις για κάθε κατηγορία εργαζομένων. Οι πραγματικοί **μισθοί** των ανειδίκευτων **Ελλήνων** στον **αγροτικό** και στον **αστικό** τομέα σημείωσαν **σημαντική πτώση** λόγω του μεγάλου όγκου των εισελθόντων παρανόμων μεταναστών. Αντιθέτως, οι πραγματικοί μισθοί των ημειδίκευμένων εργαζομένων και αυτών με υψηλή ειδίκευση στις πόλεις

¹⁸⁷ Λυμπεράκη Α. και Πελαγίδης Θ. «Ο «φόβος του ξένου» στην αγορά εργασίας: ανοχές και προκαταλήψεις στην ανάπτυξη», Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2000, σελ. 23.

¹⁸⁸ Πετροπούλου Κ. «Νέα κριτήρια για την ιθαγένεια», Τα Νέα 29/7/1999.

¹⁸⁹ Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών «Η Ελλάδα συγκλίνει προς την Ευρώπη», Αύγουστος 2003, σελ. 24.

¹⁹⁰ Sarris A. and Zografakis S. (1999), "A computable general equilibrium assessment of the impact of illegal immigration on the Greek economy", Journal of Population Economics, no. 12, pp. 155-182.

αυξήθηκαν σημαντικά. Η συνολική απασχόληση των Ελλήνων σε όλες τις κατηγορίες εργαζομένων σημειώνει πτώση 47.000 ανθρωποετών. Οι παράνομοι μετανάστες για εκείνη την περίοδο αντιστοιχούσαν σε 130.000 ανθρωποέτη πλήρους απασχόλησης. Το εύρημα αυτό δείχνει ότι **το εν τρίτον των παρανόμων μεταναστών παίρνει θέσεις Ελλήνων**, ενώ το υπόλοιπο αποτελεί καθαρή προσθήκη στην ελληνική αγορά εργασίας. Μάλιστα, κανένα από τα σενάρια των Σαρρή και Ζωγραφάκη, τα οποία διαφέρουν ως προς την ελαστικότητα της αγοράς εργασίας, δεν δείχνει μικρή υποκατάσταση των Ελλήνων από παρανόμους μετανάστες αφού η μικρότερη επίπτωση στην ανεργία είναι 40.850 Έλληνες (σενάριο 3). Δηλαδή, **χονδρικά, για κάθε 5 μετανάστες που εισέρχονται στην αγορά εργασίας, χάνουν την δουλειά τους 2 Έλληνες**. Τα αγροτικά νοικοκυριά φαίνονται να κερδίζουν ανεξαρτήτως του επιπέδου του εισοδήματός τους. **Οι μόνες τάξεις νοικοκυριών που παρουσιάζουν μείωση στο πραγματικό διαθέσιμο εισόδημά τους είναι τα αστικά νοικοκυριά με επικεφαλής ανειδίκευτο εργάτη** και μεταξύ αυτών τα νοικοκυριά που είναι είτε φτωχά ή μεσαίου εισοδήματος. Όλες οι άλλες κατηγορίες νοικοκυριών συμπεριλαμβανομένων και αυτών με επικεφαλής άνεργο κερδίζουν από την παράνομη μετανάστευση. **Όμως τα νοικοκυριά που χάνουν αποτελούν το 26,5% των Ελληνικών νοικοκυριών ήτοι το 37,1% του συνολικού Ελληνικού πληθυσμού.**

Οι Σαρρής και Ζωγραφάκης συμπεραίνουν ότι, εφ' όσον τα φτωχά νοικοκυριά με επικεφαλής ανειδίκευτο εργάτη πλήττονται περισσότερο από την παράνομη μετανάστευση, ενώ ταυτόχρονα τα πλούσια νοικοκυριά γίνονται πλουσιότερα, **η εισροή παρανόμων μεταναστών στην ελληνική αγορά εργασίας είχε ως αποτέλεσμα την στρέβλωση της διανομής του εισοδήματος μεταξύ των Ελλήνων διευρύνοντας τις διαφορές εισοδήματος μεταξύ πλουσίων και φτωχών**. Γίνεται επομένως εμφανές ότι η μεγάλη αύξηση της εισροής παρανόμων μεταναστών ήταν επωφελής για τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας αλλά είχε σημαντικές αρνητικές αναδιανεμητικές επιπτώσεις καθώς, σύμφωνα με το βασικό σενάριο της εργασίας των Σαρρή και Ζωγραφάκη, **οι εργάτες του αγροτικού τομέα υπέστησαν μείωση των μισθών τους κατά 36,5% και οι ανειδίκευτοι εργάτες κατά 28,3%**. Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι υπάρχει μελέτη του ΚΕΠΕ¹⁹¹ η οποία, με βάση οικονομετρική ανάλυση, εκτιμούσε ότι η εισροή των μεταναστών δεν είχε επιπτώσεις στο ποσοστό ανεργίας των γηγενών. Όμως, αυτή η μελέτη έχει δύο σημαντικά μειονεκτήματα τα οποία καθιστούν τα συμπεράσματά της εξαιρετικά αμφισβητήσιμα: 1) δεν διερεύνησε καθόλου την επίπτωση στις αμοιβές (σε αντίθεση με την μελέτη των Σαρρή και Ζωγραφάκη) και 2) βασίσθηκε στα επισφαλή πληθυσμιακά στοιχεία της απογραφής του 2001 (δηλαδή συνολικός αριθμός μεταναστών 631.000, εκ των υστέρων νομιμοποιημένοι μετανάστες 371.600). Θα ήταν ίδια τα ευρήματα αν η έρευνα γινόταν με συνολικό πληθυσμό μεταναστών 1.000.000 ή 1.2000.000 και εκ των υστέρων νομιμοποιημένους μετανάστες 500.000 ή 600.000 - αριθμοί οι οποίοι πρέπει να είναι πιο κοντά στην σημερινή

¹⁹¹ Λιανός Θ. (με την συνεργασία της Παπακωνσταντίνου Π.) «Σύγχρονη Μετανάστευση στην Ελλάδα: Οικονομική Διερεύνηση», Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Μελετών [Μελέτες 51], Αθήνα 2003.

πραγματικότητα;

Σημαντική ένδειξη ότι οι εκτιμήσεις της εργασίας του ΚΕΠΕ είναι μάλλον ακαδημαϊκού και όχι ουσιαστικού ενδιαφέροντος αποτελεί και η γνώμη του κύριου συγγραφέα της μελέτης αυτής καθηγητή κ. Θ. Λιανού ότι μία από τις αιτίες για την αύξηση της ανεργίας και της πτώσης των μισθών που υφίσταται η ελληνική εργατική τάξη είναι και «η παρουσία χιλιάδων μεταναστών στη χώρα μας, των οποίων ο αριθμός δεν φαίνεται να μειώνεται παρά την πτώση του ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας»¹⁹².

Συμπερασματικά λοιπόν, υπάρχουν στοιχεία που κάνουν λόγο για σημαντική επίπτωση της μετανάστευσης στην ανεργία και στις αμοιβές σε ορισμένους κλάδους απασχόλησης στην χώρα μας. Επομένως, η άποψη ότι δεν υπάρχουν μελέτες που να το δείχνουν είναι ανακριβής. Μάλιστα, στην περίπτωση της ΓΣΕΕ¹⁹³ υπάρχει εσκεμμένη απόκρυψη του γεγονότος αυτού καθώς στην Ετήσια Έκθεση για το 2000 υποστηρίζει ότι «καμία μελέτη δεν έχει αποδείξει ότι η εργασία των μεταναστών ευθύνεται, έστω και εν μέρει, για την ανεργία στην Ελλάδα»¹⁹⁴ και στην ίδια έκθεση παραπέμπει δύο φορές στην μελέτη των Σαρρή και Ζωγραφάκη χωρίς όμως να κάνει λόγο για τα ευρήματα της εργασίας αυτής για την επίπτωση της μετανάστευσης στην ανεργία και στις αμοιβές - ευρήματα τα οποία προαναφέρθηκαν. Όμως, όσοι επιμένουν να «στρουθοκαμηλίζουν» αναφορικά με τις αρνητικές συνέπειες της ως τώρα ακολουθούμενης μεταναστευτικής (κατ' ευφημισμόν) «πολιτικής», θα πρέπει να έχουν υπ' όψιν τους ότι αυτή η πρακτική δεν έσωσε ποτέ την στρουθοκάμηλο...

5.7 «Αν αύριο έφευγαν όλοι οι μετανάστες από την Ελλάδα...»

«Αν αύριο έφευγαν όλοι οι μετανάστες από την Ελλάδα...», αυτό το σενάριο διερεύνησαν οι επιστήμονες του Ινστιτούτου Μεταναστευτικής Πολιτικής και τα συμπεράσματά τους είναι εξόχως αποκαλυπτικά¹⁹⁵. Αποκαλυπτικά της μονομέρειας με την οποία προσεγγίζει το θέμα ένα ίδρυμα, σκοπός του οποίου είναι να συμβουλευτεί την ελληνική κυβέρνηση αναφορικά με τις πολιτικές που πρέπει να ακολουθηθούν για την καλύτερη αντιμετώπιση του προβλήματος. Σύμφωνα λοιπόν με το ΙΜΕΠΟ, αν αύριο έφευγαν όλοι οι μετανάστες από την Ελλάδα η οικονομία της ουσιαστικά θα καταστρεφόταν! Οι συνέπειες, όπως περιγράφονται από το ΙΜΕΠΟ, θυμίζουν σενάριο της «Αποκαλύψεως»:

- Η γεωργία θα αντιμετώπιζε σοβαρό πρόβλημα λόγω έλλειψης εργατικών

¹⁹² Λιανός Θ. «Η εργατική τάξη σε αδιέξοδο», Το Βήμα 31/7/2005.

¹⁹³ Δείτε σχετικό άρθρο Το άρθρο δημοσιεύθηκε στο τεύχος 13 (Ιανουάριος 2007) του μηνιαίου περιοδικού του γράφοντος στο τεύχος 9 του «Ρεσάλτο», σελ. 33-34.

¹⁹⁴ «Μετανάστες, απασχόληση και νομιμοποίηση» σε Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ «Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση: Ετήσια Έκθεση 2000», σελ. 148.

* ο Γιάννης Κολοβός είναι επικοινωνιολόγος και συγγραφέας του βιβλίου «Το Κουτί της Πανδώρας: Παράνομη Μετανάστευση και Νομιμοποίηση στην Ελλάδα» το οποίο κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Πελασγός.

σχετικό άρθρο Το άρθρο δημοσιεύθηκε στο τεύχος 13 (Ιανουάριος 2007) του μηνιαίου περιοδικού «Ρεσάλτο».

¹⁹⁵ Οι απόψεις του ΙΜΕΠΟ για το θέμα αυτό παρουσιάστηκαν από τις φιλοκυβερνητικές «Απογευματινή» και «Ελεύθερος Τύπος» στις 2/12/2006 και 7/12/2006 αντιστοίχως. Όταν δημοσιοποιηθεί ολόκληρη η μελέτη τότε θα γίνει εκτενέστερη ανάλυση και παρουσίασή της.

χεριών.

- Η ανεργία θα αυξανόταν λόγω του ότι η έλευση των μεταναστών δημιούργησε ανάγκες, για την κάλυψη των οποίων δημιουργήθηκαν δευτερογενώς 35.000 θέσεις εργασίας. Εδώ, το ΙΜΕΠΟ φέρνει ως παράδειγμα την περίπτωση των σχολείων τα οποία παραμένουν ανοικτά λόγω των παιδιών των μεταναστών και έτσι έχουν δουλειά οι δάσκαλοι!
- Η κατανάλωση θα μειωνόταν σημαντικά και έτσι η αγορά θα υφίστατο σοκ λόγω του ότι οι επιχειρήσεις θα αδυνατούσαν να διαθέσουν τα προϊόντα τους, ενώ οι επιστήμονες του ΙΜΕΠΟ δεν απέκλειαν - λόγω των προαναφερθέντων - νέο κύμα αστυφιλίας και οριστική ερήμωση της υπαίθρου.

Θα έχει κάποια θετική επίπτωση η (υποθετική) φυγή όλων των μεταναστών; Το ΙΜΕΠΟ βρίσκει μόνο τρεις:

- 5.000 Έλληνες θα εύρισκαν εργασία.
- Θα υπήρχε μία μικρή αύξηση των μισθών.
- Θα σημειωνόταν μία μικρή μείωση των τιμών.

Ας εξετάσουμε πόσο «στέκει» αυτή η εικόνα καταστροφής της πατρίδας μας από την υποθετική φυγή των μεταναστών:

1) Το σενάριο είναι εξ' αρχής λανθασμένο γιατί η απομάκρυνση των (εκ των υστέρων νομιμοποιηθέντων) μεταναστών δεν είναι απαραίτητο να γίνει μονομιάς, αλλά σταδιακά (όπως θα λήγουν οι άδειές τους) και με προγραμματισμό ώστε να ελαχιστοποιηθούν οι όποιες αρνητικές επιπτώσεις.

2) Το κράτος θα πρέπει να μετατρέψει την υπάρχουσα κατάσταση όπου ουσιαστικά οι μετανάστες, εισερχόμενοι παρανόμως, επέβαλλαν την παρουσία τους στην Ελληνική κοινωνία, σε μία κατάσταση όπου οι μετανάστες που θα ζουν και θα εργάζονται στην Ελλάδα θα έχουν επιλεγεί από το κράτος βάσει των εκάστοτε αναγκών της ελληνικής οικονομίας για όσο αυτές υπάρχουν.

3) Με βάση το παραπάνω σκεπτικό, όσοι έχουν νόμιμη άδεια παραμονής θα παραμείνουν μέχρι την λήξη της. Το κράτος, λαμβάνοντας υπ' όψιν παραμέτρους όπως η εθνική ασφάλεια, η κοινωνική συνοχή και οι ανάγκες της οικονομίας, θα πρέπει να εξετάσει κατά πόσον πρόκειται να τους ανανεώσει αυτήν την άδεια. Σε όσους η άδεια δεν θα ανανεωθεί, θα πρέπει να το πληροφορηθούν εγκαίρως. Το κράτος θα πρέπει επίσης να εξετάσει αν οι θέσεις εργασίας αυτών των οποίων η άδεια δεν θα ανανεωθεί μπορούν να καλυφθούν από Έλληνες. Αν δεν καλύπτονται από Έλληνες, τότε το κράτος θα πρέπει να αναζητήσει μετανάστες αυτών των ειδικοτήτων από χώρες της επιλογής του. Κατόπιν διαδικασίας ελέγχου των υποψηφίων μεταναστών θα πρέπει να επιλέξει τους καλύτερους, οι οποίοι θα έρθουν στην Ελλάδα γνωρίζοντας που θα εργασθούν και για πόσο χρονικό διάστημα. Έτσι, μία κατάσταση «κατ' επίφασιν» ελεγχόμενη, μετατρέπεται σε πλήρως ελεγχόμενη. Εννοείται ότι όσοι βρίσκονται στην χώρα παρανόμως θα πρέπει να επαναπατρισθούν.

4) Η γεωργία μας, παρά την παρουσία των μεταναστών, αντιμετωπίζει ήδη σοβαρό πρόβλημα καθώς η απασχόληση σε αυτήν σημειώνει σημαντική πτώση (μείον 11,8% κατά το 2005¹⁹⁶ ενώ ο πρόεδρος της ΠΑΣΕΓΕΣ Τζανέτος Καραμίχας κάνει λόγο για

¹⁹⁶ «Τα Νέα» 4/12/2006

μεγέθυνση της από επένδυσης στον κλάδο και μείωση της ανταγωνιστικότητάς του¹⁹⁷. Πώς να μην υπάρχει από επένδυση όταν ο γαιοκτήμονας, λόγω της ύπαρξης φθηνών εργατικών χεριών, δεν έχει κίνητρο να επενδύσει στην χρήση καινοτομιών και νέων τεχνολογιών;

Και άρα, πώς να μην μειώνεται η ανταγωνιστικότητα του κλάδου;

5) Τα περί 35.000 θέσεων εργασίας που δημιουργήθηκαν λόγω των μεταναστών και οι οποίες υπερκαλύπτουν τις 5.000 που «χάθηκαν» εξ' αιτίας τους θυμίζουν τις φαιδρές απόψεις της ΓΣΕΕ περί ... πολλαπλασιαστή¹⁹⁸. Επιπλέον, αν αυτό ίσχυε, τότε γιατί η κυβέρνηση σπεύδει να «μπλοκάρει» την είσοδο εργατικού δυναμικού από την Βουλγαρία και την Ρουμανία μέχρι το τέλος του 2008¹⁹⁹; Αν η μαζική μετανάστευση έχει σημαντικές θετικές συνέπειες για την απασχόληση των γηγενών -όπως διατείνεται το ΙΜΕΠΟ- γιατί η κυβέρνηση εμποδίζει την έλευση και άλλων ώστε οι «θετικές» συνέπειες να συνεχισθούν και να αυξηθούν; Η διγλωσσία και η υποκρισία είναι εμφανής... Πάντως, σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΟΣΑ, λόγω της αυξημένης εισροής φθηνού μεταναστευτικού δυναμικού στην Βρετανία, η ανεργία των γηγενών στην χώρα αυτή αυξήθηκε από 4,8% το 2005 σε 5,6% το 2006²⁰⁰. Φαίνεται ότι η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα όπου «ισχύει» ο πολλαπλασιαστής...

6) Για το παράδειγμα των δασκάλων τι να σχολιάσουμε; Ότι η αβελτηρία των κυβερνήσεων των τελευταίων 30 ετών να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα της υπογεννητικότητας οδηγεί στην επίκληση των παιδιών των μεταναστών προκειμένου να ... μείνουν τα σχολεία ανοικτά και άρα να ... έχουν δουλειά οι δάσκαλοι;

7) Τέλος, ακόμα και η «περιβόητη» κατανάλωση η οποία γίνεται από τους μετανάστες είναι αμφίβολο κατά πόσον υποστηρίζεται από στοιχεία καθώς είναι δύσκολο να αντιληφθεί κάποιος, πώς γίνεται άνθρωποι με αρκετά χαμηλότερο εισόδημα από τους γηγενείς, με μεγαλύτερη αποταμίευση από τους γηγενείς, με λιγότερο δανεισμό από τους γηγενείς και με αποστολή εμβασμάτων στις χώρες προέλευσής τους να έχουν τέτοιο υπόλοιπο εισοδήματος προς κατανάλωση ώστε η «φυγή» τους να προκαλέσει «σοκ» στην αγορά!

Οι επιστήμονες του ΙΜΕΠΟ στέκονται μόνο σε κάποιες (αποκλειστικώς οικονομικής φύσεως) συνέπειες και ιδιαιτέρως στην αρνητική τους πλευρά και αποφεύγουν επιμελώς να αναφερθούν σε άλλες, ευρύτερες συνέπειες για την κοινωνία από την φυγή των μεταναστών, όπως:

- Πτώση κατά περίπου 35% της βαριάς εγκληματικότητας.
- Μείωση κατά 40% του πληθυσμού των φυλακών.
- Μείωση της μαύρης εργασίας.
- Μείωση του παραεμπορίου.
- Μείωση των δαπανών για υγειονομική κάλυψη μεταναστών, οι οποίοι υποασφαλίζονται²⁰¹.

¹⁹⁷ «Το Βήμα» 8/12/2006

¹⁹⁸ Δες σχετικό άρθρο του γράφοντος στο «Ρεσάλτο», τεύχος 9.

¹⁹⁹ Η σχετική κυβερνητική απόφαση προβλήθηκε με πρωτοσέλιδο από τον φιλοκυβερνητικό «Ελεύθερο Τύπο» ο οποίος έκανε λόγο για «STOP σε Βούλγαρους, Ρουμάνους» (17/11/2006).

²⁰⁰ «Daily Mail» 28/11/2006

²⁰¹ Δες και σχετικές δηλώσεις του διοικητή του ΙΚΑ κ. Γ. Βαρθολομαίου (Καθημερινή 28-29/10/2006).

- Μείωση της αναδιανομής του εισοδήματος εις βάρος των φτωχότερων Ελλήνων²⁰².
- Μείωση των κινδύνων από την δημιουργία συμπαγών εθνοτικών κοινοτήτων στο εσωτερικό της χώρας οι οποίες προέρχονται από όμορα κράτη.
- Μείωση του κινδύνου ανάπτυξης του ισλαμικού φονταμενταλισμού στην χώρα.
- Αύξηση του κινήτρου των εργοδοτών για εκσυγχρονισμό της παραγωγικής διαδικασίας.
- Αύξηση της κοινωνικής συνοχής.
- Αποφυγή προβλημάτων εθνικής ταυτότητας και «πολυπολιτισμικών» πειραματισμών οι οποίοι, όπου εφαρμόστηκαν στην Ευρώπη, κατέληξαν σε ... τραγωδία!

Όλες αυτές οι συνέπειες φαίνονται να διέλαθαν της προσοχής του ΙΜΕΠΟ, το οποίο εστιάζει μόνο στην οικονομία αδιαφορώντας για τις υπόλοιπες παραμέτρους του φαινομένου (εθνικές, κοινωνικές, ταυτότητας, εθνικής ασφαλείας, εθνικής και κοινωνικής συνοχής). Είναι εμφανής η προσπάθεια των ιθυνόντων να «δείξουν» στον Ελληνικό λαό ότι αν αποδεχθεί την υπάρχουσα κατάσταση «θα ωφεληθεί η τσέπη του». Όμως, ακόμα και αν αυτό ήταν σωστό, κάποια πράγματα δεν είναι μόνο θέμα «τσέπης»... Υπάρχουν και άλλοι σημαντικοί παράγοντες τους οποίους το ΙΜΕΠΟ παραβλέπει. Δυστυχώς τα παθήματα άλλων κρατών (π.χ. Βρετανία) δεν γίνονται μαθήματα... Ούτε και οι προειδοποιήσεις της ΕΕ, ότι «η μαζική νομιμοποίηση των παρανόμων μεταναστών δεν αποτελεί λύση μακροπρόθεσμα, δεδομένου ότι με ένα τέτοιο μέτρο δεν επιλύονται τα πραγματικά βαθύτερα προβλήματα»²⁰³, λαμβάνονται υπ' όψιν. Ερήμην του ελληνικού λαού, το υπουργείο Εσωτερικών προχωρά σε τέταρτη (!) προσπάθεια νομιμοποίησης μεταναστών... «φιλοδοξώντας» να νομιμοποιήσει (εκ των υστέρων) άλλες 100.000²⁰⁴. Πότε θα γίνει επιτέλους ένας ειλικρινής δημόσιος διάλογος για το θέμα;

²⁰² Δες σχετικό άρθρο του γράφοντος στο «Ρεσάλτο», τεύχος 8.

²⁰³ Πιο πρόσφατη σχετική «παραίνεση» είναι το ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στις 28/9/2006 σχετικά με την κοινή πολιτική μετανάστευσης της ΕΕ, απ' όπου και το σχετικό απόσπασμα.

²⁰⁴ Π.χ. «Καθημερινή» 29/11/2006.

* ο Γιάννης Κολοβός είναι επικοινωνιολόγος και συγγραφέας του βιβλίου «Το Κουτί της Πανδώρας: Παράνομη Μετανάστευση και Νομιμοποίηση στην Ελλάδα» το οποίο κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Πελασγός.

Το άρθρο δημοσιεύθηκε στο τεύχος 17 (Μάιος 2007) του μηνιαίου περιοδικού «Ρεσάλτο».

Συμπεράσματα

Στην Ευρώπη σήμερα ζει ένα μεγάλο κομμάτι εργαζομένων μεταναστών. Σε μια ήπειρο, όπου η συνταγματική ιστορία είναι πολιτειακά συνυφασμένη με την κατάκτηση εγγυήσεων, η πραγματική κατάσταση άσκησης των δημοσίων ελευθεριών από τους ανθρώπους αυτούς συνιστά μια προφανή διάρρηξη της καθολικότητας και οικουμενικότητας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Σε ό,τι αφορά την Ελλάδα, στις νέες συνθήκες στην οικονομία, την κοινωνία και στη σχέση του πολίτη με το κράτος ο αποκλεισμός των μεταναστών πέρα από την παταγώδη απουσία θεσμικής πολιτικής για τη μετανάστευση. Αυτή η "απουσία θεσμικής πολιτικής" δεν ισοδυναμεί ωστόσο με την μη ύπαρξη πολιτικής. Σε πείσμα της απουσίας της ελληνικής πολιτείας για μια ολόκληρη δεκαετία, η ελληνική κοινωνία κατάφερε να λύσει και να δημιουργήσει προβλήματα εντάσσοντας τους μετανάστες με όρους που παραπέμπουν σε ένα αδυσώπητο αγοραίο φιλελευθερισμό, παρά σε κράτος δικαίου.

Σε αυτό το ιδιότυπο 'καθεστώς μετανάστευσης', η τελευταία παραμένει και αντιμετωπίζεται επίσημα ως ένα παροδικό ατυχές συμβάν της ιστορίας και στρατιωτικό-αστυνομικό πρόβλημα συνοριογραμμής και απώθησης, χαράσσοντας σύνορα ακόμη και στο κέντρο της καρδιάς της χώρας, στην πρωτεύουσα.

Τα εργασιακά και οικογενειακά δικαιώματα των αλλοδαπών μεταναστών στον ελληνικό χώρο βρίσκονται ακόμη στα νηπιακά στάδια αναγνώρισης και προστασίας τους. Εδώ η Ελλάδα δεν αποτελεί εξαίρεση από τα άλλα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα σχετικά νομοθετικά κείμενα, είτε υπό τη μορφή Οδηγιών είτε υπό τη μορφή συνταγματικών διατάξεων, που παράγονται αυτή τη στιγμή από αρμόδια όργανα της ΕΕ δημιουργούν σοβαρές ανησυχίες σχετικά με το δικαιοκώ δρόμο και την εξέλιξη της Ένωσης. Πολλά από αυτά παραγνωρίζουν και καταστρατηγούν θεμελιώδεις διατάξεις του ευρωπαϊκού και διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά και εθνικών Συνταγμάτων. Παρά τις αντίθετες δίκαιο-πολιτικές διακηρύξεις τους, τα κράτη της Ένωσης έχουν επιβάλει την αρχή του *raison d'etat* στο δίκαιο-πολιτικό χώρο της Ένωσης που δημιουργείται αυτή τη στιγμή, εις βάρος των αρχών προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Στην Ελλάδα, η απαξιοτική συμπεριφορά των δημοσίων οργάνων προς τον αλλοδαπό ως χρήστη δημόσιων υπηρεσιών μαρτυρεί μια γενικότερη στάση έλλειψης σεβασμού της αξιοπρέπειάς του. Οι αλλοδαποί αντιμετωπίζονται λιγότερο ως υποκείμενα δικαιωμάτων παρά το αντικείμενο αντιφατικών ρυθμίσεων, το θετικό περιεχόμενο των οποίων δεν έχει πάντα από αντίκρισμα στην πράξη. Το αποτέλεσμα είναι να υφίστανται επαχθείς περιορισμούς σε θεμελιώδη δικαιώματα, το δικαίωμα να διαμένουν μαζί με την οικογένειά τους, με ασφάλεια και χωρίς συνεχείς παρενοχλήσεις, σε χώρα όπου προσπαθούν να εργασθούν νόμιμα έχοντας παράλληλη ασφάλιση και ισότιμη πρόσβαση στη δικαστική προστασία. Οι παραπάνω ελλείψεις δεν μπορούν να αποδοθούν σε συγκυριακή γραφειοκρατία ή σε μεμονωμένες ξενοφοβικές συμπεριφορές, διότι πρόκειται για γενικευμένα φαινόμενα,

και συνδέονται με την αντιμετώπιση του μετανάστη ως προβλήματος προς διαχείριση.

Η μετανάστευση μπορεί να κατανοηθεί ως νέος κοινωνικός πλούτος, αλλά και ως ευκαιρία για αναδιάρθρωση και εκλογίκευση της οικονομίας και των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας και προστασίας με την ισότιμη είσοδο των μεταναστών σε αυτά.

Πράγματι, η μετανάστευση στην Ελλάδα έως σήμερα παρείχε, ανάμεσα σε άλλα, την ευκαιρία για τη διάσωση του ασφαλιστικού συστήματος, την είσοδο στην ΟΝΕ, τη χρηματοδότηση της παραδοσιακής οικονομίας και των μεγάλων έργων με φθηνό και ευέλικτο εργατικό δυναμικό, την αναζωογόνηση της περιφέρειας και της διάσωσης του πρωτογενή τομέα.

Όσα θετικά κομίζει η μετανάστευση ανταλλάσσονται με την παραχώρηση εκ μέρους του ελληνικού κράτους προς τους μετανάστες, της ανοχής και της πρόσκαιρης νομιμότητας, ενίοτε και ενός συμπονετικού-φιλανθρωπικού λόγου. Η κατάσταση αυτήν τη στιγμή στην Ελλάδα οδηγεί στη διατήρηση των μεταναστών σε μια ιδιότυπη ομηρία που ευνοεί και, σε τελευταία ανάλυση συντηρείται από τα πρόσκαιρα οικονομικά οφέλη ορισμένων γηγενών κοινωνικών και παραγωγικών στρωμάτων μέσα από την εκμετάλλευση και τον αποκλεισμό.

Παράλληλα, τα εγγενή προβλήματα της ελληνικής κοινωνικής και πολιτικό-οικονομικής οργάνωσης που ανέδειξε η μετανάστευση, μέσα από το δημόσιο λόγο ανάγονται σε προβλήματα που η τελευταία προκάλεσε ή τροφοδοτεί. Την ίδια στιγμή, ακριβώς επειδή αντιμετωπίζονται ως "προβλήματα της μετανάστευσης" και όχι ως δομικές αδυναμίες και ανεπάρκειες του ελληνικού καταμερισμού εργασίας που η μετανάστευση βάζει σε μεγεθυντικό φακό, χάνεται μια ιστορική ευκαιρία για χρηματοδότηση, εκλογίκευση και βιωσιμότητα της οικονομικής δομής, της οργάνωσης της δημόσιας διοίκησης και του κοινωνικού κράτους.

Ανάμεσα στα πολιτικά, αλλά και επιστημονικά προβλήματα του κυρίαρχου λόγου σχετικά με τη μετανάστευση εντοπίζεται η πολλαπλώς προβληματική και εργαλειακή χρήση εννοιών όπως ο "πολιτισμός" και η "ταυτότητα". Οι έννοιες αυτές υποκρύπτουν και αναπαράγουν σχέσεις εξουσίας ή εκμετάλλευσης και όχι σχέσεις "διαφορετικών" ή "Άλλων", όπως ένας επιφανειακός συμπονετικός λόγος αφήνει συχνά να εννοηθεί. Ο λόγος αυτός ακριβώς επειδή αποπολιτικοποιεί τις εντάσεις γύρω από τα μείζονα κοινωνικά και ταξικά ζητήματα τα οποία αναδεικνύει η μετανάστευση απειλεί την κοινωνική συνοχή και συμβίωση στην αναδυόμενη πολυεθνική ελληνική κοινωνία. Κρύβοντας τους πραγματικούς, πρβλ τους άνισους όρους της συμβίωσης μεταναστών και γηγενών, ουσιαστικά εθελοτυφλεί ενώπιον της ανισότητας. Ωστόσο, η ανισότητα ούτε εξηγείται (από), ούτε οφείλεται κυρίως στην συνύπαρξη των πολιτισμών, αλλά στην θέση των μεταναστών στην παραγωγή.

Η εκπαίδευση στην εποχή της νέας μετανάστευσης αντί για "διαπολιτισμική" για όλους τους μαθητές, γηγενείς και μετανάστες, και παρά τις κατά καιρούς εξαγγελίες και νομοθετικές ρυθμίσεις, έχει καταστεί εξόχως

αφομοιωτική για τους μετανάστες της δεύτερης και τρίτης γενιάς - ενώ για αυτούς της πρώτης γενιάς απλώς δεν υφίσταται. Ο αποκλεισμός από τον ιδιαίτερο πολιτισμό και τη γλώσσα, απαξιώνει σημαντικό μέρος του γνωστικού κεφαλαίου των μαθητών και κατά κανόνα οδηγεί σε χαμηλή αυτοεκτίμηση των παιδιών, κάτι που επηρεάζει εξαιρετικά δυσμενώς την ομαλή τους ένταξη. Η ελληνική πολιτεία δεν έχει ακόμη πάρει στα σοβαρά τις προηγούμενες διαπιστώσεις και τις αρνητικές εμπειρίες άλλων ευρωπαϊκών χωρών, εκτιμώντας ότι το καθήκον της περιορίζεται στην απλή παροχή δυνατότητας εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας στα παιδιά των μεταναστών, χωρίς καν να εξετάζει τις ιδιαίτερες ανάγκες προσαρμογής της μαθησιακής διαδικασίας (μέθοδος και υλικό) σε παιδιά που δεν έχουν μητρική γλώσσα την ελληνική.

Η διοίκηση της εκπαίδευσης, με σκοπό να αντιμετωπίσει τα σημαντικά προβλήματα που ανέκυψαν από την μαζική παρουσία αλλόγλωσσων μαθητών στο δημόσιο σχολείο, πήρε μια σειρά από μέτρα τα οποία θεωρεί ότι κινούνται μέσα στην γενικότερη αντίληψη της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Οι ρυθμίσεις σχετικά με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση μπορούν να θεωρηθούν μια καλή αρχή, καθώς συνέβαλλαν στο να απαλυνθεί η ένταση που δημιουργήθηκε. Ωστόσο δεν φαίνεται να εκπληρώνουν το στόχο μιας πολιτικής η οποία να αφορά την μελλοντική ισότιμη ένταξη των μεταναστών μαθητών στον ενήλικο πληθυσμό της χώρας, καθώς και την αποφυγή φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού. Ύστερα από οκτώ χρόνια θεσμικής εμπειρίας, θα πρέπει να επαναπροσδιοριστούν οι στόχοι του σχολείου που απευθύνεται σε παιδιά μεταναστών και να υιοθετηθούν πιο πρόσφορες λύσεις. Σε κάθε περίπτωση, η γλωσσική πολιτική και το δίκαιο της γλώσσας πρέπει να στηρίζονται στην ανάλυση των γλωσσικών αναγκών της κοινωνίας και των κοινωνικών λειτουργιών των γλωσσών.

Στην ανταπόκριση στην πρόκληση της μετανάστευσης έχει ιδιαίτερη σημασία η κατανόηση της εσωτερικής διαφοροποίηση των μεταναστών και των αντίστοιχων στρατηγικών διαχείρισης της "ένταξης". Οι μετανάστες δεν είναι "μία" ομάδα, αλλά με την πάροδο του χρόνου, οι ίδιες οι μεταναστευτικές κοινότητες γνωρίζουν τομές και διαιρέσεις που, σε τελευταία ανάλυση, παραπέμπουν σε διαφορετικές προϋποθέσεις κοινωνικής ένταξης και θέσεις στην παραγωγική διαδικασία. Επίσης, διακρίνονται διαδρομές ένταξης των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία, με τη συγκρότηση και άνθηση διεθνικών και τοπικών κοινωνικών δεσμών και δικτύων.

Η διεπιστημονική έρευνα και η εμπειρία της μετανάστευσης ιδιαίτερα στην Ελλάδα έχει δείξει ότι μια μεγάλη μερίδα των μεταναστών επιθυμεί να ζήσει μόνιμα στη χώρα, ενώ διεκδικεί την αναγνώριση της πραγματικής και ουσιαστικής κοινωνικής της συμμετοχής και ένταξης, μέσα από την κατάκτηση δικαιωμάτων, αλλά και της ιδιότητας του Έλληνα πολίτη για τη δεύτερη και τρίτη γενιά των μεταναστών.

Η πολιτική της απόδοσης δικαιωμάτων ή της ίδιας της ιδιότητας του πολίτη στους μετανάστες που επιθυμούν να ενταχθούν ως ισότιμοι και ισόμοιροι Έλληνες πολίτες στον κοινωνικό ιστό και την πολιτική συνταγματική

οντότητα του ελληνικού κράτους, συνιστούν δύο περισσότερο συμπληρωματικές παρά εναλλακτικές λύσεις.

Η εμπειρία της μετανάστευσης μπορεί και πρέπει να χρησιμοποιηθεί θετικά για μια κριτική/αναστοχαστική θεώρηση του εθνικού εαυτού. Η παραχώρηση δικαιωμάτων του πολίτη στους μετανάστες προϋποθέτει την επανενοιολόγηση της ιδιότητας του Έλληνα πολίτη. Τόσο, ως προς τον ιδεολογικό πυρήνα της ιθαγένειας - που υποφέρει από παρωχημένες αγκυλώσεις εθνοθρησκευτικής καθαρότητας - όσο και ως προς την πραγματική πρόσβαση στα κοινωνικά και δημόσια αγαθά για τις αποκλεισμένες και μειοψηφικές κοινωνικές ομάδες των ελλήνων πολιτών. Η εισαγωγή στοιχείων δικαίου του εδάφους στην απόλυτη ηγεμονία του δικαίου του αίματος είναι πλέον επιβεβλημένη και η γερμανική εμπειρία αλλαγής του Κώδικα Ιθαγένειας σε αυτή την κατεύθυνση μπορεί να αποδειχθεί πολύτιμη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Κοντιάδης Ξενοφών & Παπαθεοδώρου Θεόδωρος, **“Η μεταρρύθμιση της μεταναστευτικής πολιτικής”**, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα ,2007
2. Καρύδης, Β. (2001), **Νομικές και Κοινωνικοπολιτικές Διαστάσεις της Μετανάστευσης στην Ελλάδα**, Επιμ. Γ. Αμίτση και Γ.Λαζαρίδη, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα
3. Καβουνίδη Τζένη (2002), **“Έρευνα για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των μεταναστών”**, Παρατηρητήριο Απασχόλησης Ερευνητική-Πληροφορική Α.Ε., Αθήνα.
4. Ήρα Εκμέ-Πουλοπούλου, **“ Η μεταναστευτική πρόκληση”**, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2007
5. Ρομπόλης Σάββας (2005), “Οικονομία, αγορά εργασίας και μετανάστευση στην Ελλάδα”, **Immigration Policy and Immigrant Rights, Studies** No. 22 No. 2: 11-27, © 2005 **Labour Institute**, A. Kapsalis, P. Linardos-Rylmon.
6. Λουκής Αθανασίου (2003), “Εισροή μεταναστών και αναπτυξιακή διαδικασία στην Ελλάδα”, **Οικονομικές Εξελίξεις**, τεύχος 3, Σεπτ. 2003, **Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών**, Αθήνα.
7. Λιανός Θ. Π. (2003), “Σύγχρονη Μετανάστευση στην Ελλάδα: Οικονομική Διερεύνηση, **Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών**, Αθήνα
8. Σκούρτου Ελένη, Βρατσάλης Κωνσταντίνος, Γκόβαρης Χρήστος, (Σεπτέμβριος 2004), **“Μετανάστευση στην Ελλάδα και Εκπαίδευση: Αποτίμηση της υπάρχουσας κατάστασης-Προκλήσεις και Προοπτικές βελτίωσης”**, **ΙΜΕΠΟ**.
9. Κυριακού Ιωάννης, **“ Στατιστικά Δεδομένα για τους Μετανάστες στην Ελλάδα”**, Μεσογειακό Παρατηρητήριο Μετανάστευσης Ι.Α.Π.Α.Δ. Πάντειο Πανεπιστήμιο, ΤΕΛΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ, Αναθεωρημένη έκδοση, 15 Νοεμβρίου 2004.
10. Σιμόπουλος Χάρης (2005),“Η σχέση των μεταναστών με τη διοίκηση: προβλήματα και προτάσεις βελτίωσης της διαδικασίας”, **Immigration Policy and Immigrant Rights, Studies** No. 22 No. 2: 11-27, © 2005 **Labour Institute**, A. Kapsalis, P. Linardos-Rylmon.
11. Χλέτσος Μιχάλης et all. (Ιανουάριος 2005), “Οικονομικές Διαστάσεις της Μετανάστευσης. Επιπτώσεις στον Αγροτικό Τομέα”, **ΙΜΕΠΟ**.

12. Ναξιακής χ. & Χλέτσος Μ. " **Μετανάστες και Μετανάστευση:οικονομικές και κοινωνικές πτυχές**", Εκδόσεις Πατάκης
13. Μαράτου-Αλιπράντη Λάουρα, Γκαζόν Ερίκ (2005), "Μετανάστευση και υγεία- πρόνοια / Αποτίμηση της υπάρχουσας κατάστασης – Προκλήσεις και προοπτικές βελτίωσης", **Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών**, Αθήνα.
14. ICAP-ΣΕΒ (2002) "**Η ελληνική Βιομηχανία. Εκτιμήσεις Για Το 2001 Και Προσδοκίες Για Το 2002.**"
15. Ιωακειμόγλου Η. (1997) "**Το μέλλον της απασχόλησης είναι απροσδιόριστο, στις Θέσεις**,"61:129-143.
16. Ιωακειμόγλου Η. (1999) "**Η συγκυρία και η ριζοσπαστική αριστερά**", σε Κατσοριδας Δ. και Ταρπάγκος Α. (επιμ.), *Οικονομική Νοσηματική Ένωση, μια Εναλλακτική Προσέγγιση*, Εναλλακτικές Εκδόσεις/ Δοκίμια 12, Αθήνα.
17. Καραμεσίνη Μ. (1999) "**Ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση:επίθεση στις εργατικές κατακτήσεις και κοινωνική διαχείριση της ανεργίας**," σε Κατσοριδας Δ. και Ταρπάγκος Α. (Επιμ.) *Οικονομική Νομισματική Ένωση, μια Εναλλακτική Προσέγγιση*, Εναλλακτικές Εκδόσεις/ Δοκίμια 12, Αθήνα
18. Φακιολάς, Ρ. (1994), '**Απασχόληση ξένων και ανεργία στην Ελλάδα**', *Επιλογή*, σ. 3-15
19. Λινάρδος-Ρυλμόν, Π. (1992), '**Μετανάστευση και Αγορά Εργασίας στην Ελλάδα : Πρώτες Διαπιστώσεις**', *Ενημερωτικό Δελτίο ΙΝΕ-ΓΣΕΕ-12 13*, Φεβρουάριος-Μάρτιος, Αθήνα, σ. 37-44
20. Λιανός, Θ., Σαρρής, Α. και Κατσέλη, Λ. (1998), 'Παράνομη μετανάστευση και τοπικές αγορές εργασίας: Η περίπτωση της Βόρειας Ελλάδας', στο **Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα**, *Κοινωνικές ανισότητες και αποκλεισμός*, Αθήνα: Εξάντας, σ. 534-544
21. Κόντης, Α. (2001), '**Οικονομική ενσωμάτωση μεταναστών στη χώρα υποδοχής**', στο Αμίτσης, Γ. και Λαζαρίδη, Γ. επ., *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, Αθήνα: Παπαζήσης, σ. 177-220.
22. Κουτσούμπας, Χ. (1985), '**Η απασχόληση των αλλοδαπών στην Ελλάδα**', *Επιθεώρηση ΙΚΑ Ασφαλιστικού και Εργατικού Δικαίου*, 19/226, σ. 945-966

23. Baldwin-Edwards, M. (2002), '**Semi-Reluctant Hosts: Southern Europe's Ambivalent Response to Immigration**', *Brown Journal of World Affairs*, Fall; revised version published in *Studi Emigrazione*, 145, July, pp 27-48; MMO, Working Paper 3, November (on the web at http://www.uehr.panteion.gr/data_en/3541.htm)
24. Emke-Poulopoulou, I. (2001), '**Trafficking in Women and Children: Greece a country of destination and transit**', MMO, Working Paper 2, August (on the web http://www.uehr.panteion.gr/data_en/3541.htm)
25. Baldwin-Edwards, M. (2002), '**Immigration and the Welfare State: A European Challenge to American Mythology**', MMO, Working Paper 4, November (on the web at http://www.uehr.panteion.gr/pdf/MMO_WP4.pdf^[2]; <http://www.antigone.gr/Immigration%20and%20the%20Welfare%20State%20v4.pdf>^[3])
26. Κολλιός, Γ. και Κατσορίδας, Δ. (2000), '**Άλλοδαποί Εργαζόμενοι: Ένταξη ή καταστολή;**', *Ενημέρωση ΙΝΕ-ΓΣΕΕ*, 48 (στο διαδίκτυο <http://www.inegsee.gr/enimerwsi-main.htm>)^[1]